

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

К

637/5 А

342.538(497.1)"1948"

019900497

COBISS •

КУПШТИНА ФНРЈ

**ПЕТО
РЕДОВНО ЗАСЕДАЊЕ
САВЕЗНОГ ВЕЋА И ВЕЋА НАРОДА**

22—28 априла 1948

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

БЕОГРАД

НАРОДНА СКУПШТИНА ФНРЈ

**ПЕТО
РЕДОВНО ЗАСЕДАЊЕ
САВЕЗНОГ ВЕЋА И ВЕЋА НАРОДА**

22—28 априла 1948

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

БЕОГРАД

НАРОДНА СКУПШТИНА ФНРЈ

ПЕТО
РЕДОВНО ЗАСЕДАЊЕ
САВЕШНОГ ВЕТА И ВЕТА НАРОДА

. 637/А

D 17-09-1990 / 497

ИЗДАЊЕ
ПРЕЗИДИЈУМА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ

САВЕЗНО ВЕЋЕ

Прва седница

(22 априла 1948)

Почетак у 16,15 часова.

Претседавао председник **Владимир Симић** (Изборни срез Београд III).

Претседник: Отварам прву седницу V редовног заседања Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ.

Записник данашње седнице водиће секретар Момчило Марковић.

Изволите саслушати указе Президијума:

УКАЗ

О САЗИВАЊУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У V РЕДОВНО ЗАСЕДАЊЕ

На основу тач. 1 чл. 74 Устава ФНРЈ Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије

решава

да се Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије сазове у V редовно заседање на дан 20 априла 1948 године.

У Бр. 509
29 марта 1948 године
Београд

Президијум Народне скупштине
Федеративне Народне Републике Југославије

Секретар
М. Перуничӣ, с. р.

Потпретседник
Моша Пијаде, с. р.

УКАЗ

О ОДЛАГАЊУ У РЕДОВНОГ ЗАСЕДАЊА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

На основу тач. 1 чл. 74 Устава ФНРЈ Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије

решава

да се V редовно заседање Народне скупштине ФНРЈ заказано указом Президијума Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије за 20 април 1948 године одложи за 22 април 1948 године.

У Бр. 602

16 априла 1948 године

Београд

Президијум Народне скупштине
Федеративне Народне Републике Југославије

Секретар

М. Перуничих, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

(Читање указа народни посланици саслушали су стојећи).

Изволите саслушати саопштења.

Министарство унутрашњих послова Народне Републике Хрватске извештава да је народни посланик Савезног већа Стјепан Новосел несрећним случајем погинуо 10 децембра 1947 године.

Другови народни посланици, несрећним случајем 10 децембра 1947 године изгубио је живот народни посланик Стјепан Новосел. Рођен 1888 године у селу Пречецу, среза Дугосело, земљорадник, од 1936 године био је члан котарског одбора Хрватске сељачке странке све до 1942 године, када је организацију напустио због противнародног рада њеног руководства.

Десетог априла 1943 године ухапшен је у Липовцу и отеран у логор у Сисак, где је био све до 23 августа 1943 године када је пуштен и одмах приступио Народноослободилачком покрету. У Народноослободилачком покрету био је претседник Котарског народноослободилачког одбора Чазме, члан Котарског Народноослободилачког фронта у Чазми, члан, а доцније и претседник, Окружног народног фронта Мославине, и члан Главног одбора Хрватске репу-

бликанске сељачке странке. У месецу априлу 1944 године, иако у годинама, ступио је у оперативну јединицу — Понтонирски батаљон XXXIII дивизије.

После ослобођења изабран је за народног посланика савезне и републичке скупштине. Био је претседник котарске организације ХРСС, претседник котарског иницијативног одбора Сељачке слоге и у претседништву котарског одбора Народног фронта.

Његов рад, чврстина и упорност од првог до последњег дана били су увек доследни линији Народноослободилачке борбе и народних интереса.

Нека је слава умрлом народном посланику Стјепану Новоселу! (Сложни и једнодушни усклици: „Слава му!“).

Савезна изборна комисија под Бр. 46 од 17 децембра 1947 године поднела је Савезном већу свој извештај о резултатима допунских избора за Савезно веће Народне скупштине ФНРЈ који су одржани 30 новембра 1947 године на територији припојеној Федеративној Народној Републици Југославији по Уговору о миру са Италијом.

Народни посланици изабрани на овим допунским изборима позвани су и налазе се у дворани. Ја их позивам да своја посланичка уверења предају секретару Већа.

(Новоизабрани посланици на територији припојеној Федеративној Народној Републици Југославији по Уговору о миру са Италијом, поздрављени бурним аплаузом, предају своја посланичка уверења секретару Већа.)

Другови и другарице народни посланици, уверен сам да у овом значајном тренутку изражавам истинска осећања свих чланова овога дома када нашим новим друговима народним посланицима из Истре и Јулиске Крајине, пожелим добродошлицу. (Одушевљен аплауз).

Ступањем народних изабраника са територија које су Уговором о миру са Италијом присаједињене новој Југославији и њеној равноправној, братској и федеративној народној заједници, у њено највише претставничко и законодавно тело, не само да се извршује један међународни закон, — већ се коначно пуним успехом крунишу вековне тежње хрватског и словеначког народа тих крајева за слободом, независношћу и заједничким државним животом са својом једнокрвном браћом на територијама на којима они као на свом националном тлу заједнички живе.

Ту своју тежњу и ту своју жељу народи тих крајева, а с њима заједно и национална мањина италијанске народ-

ности, показали су и у току великог Ослободилачког рата на несумњив, недвосмислен и јуначки начин.

Услед нацифашистичке агресије и непријатељске окупације, народи тих крајева, већ 1941 године, нашли су се у драматичној заједници са својом једнокрвном браћом, хрватским и словеначким народом, и осталим југословенским народима, делећи са њима заједничку судбину фашистичког терора, — изложени истој опасности и уништавајућој политици злочиначког агресивног фашизма.

Пре слободе и националне независности, доспели су народи тих крајева у положај да деле патње и страдања са народним масама Југославије. Али, исто тако, они су пре свог ослобођења дошли у положај да са братским југословенским народима учествују у величанственој Народноослободилачкој борби не само за своје ослобођење, већ и за ослобођење свих осталих народа Југославије.

То претставља јединствен пример у историји народа уопште.

Народ тих крајева, као што је опште познато и признато, учествовао је активно, храбро и непоколебљиво у тој борби; он се у њој физички и духовно солидарисао са својом једнокрвном браћом — хрватским и словеначким народом и осталим братским југословенским народима; он је са њима проживео све фазе те борбе и национално и политички; он је учествовао у изградњи народне власти и душевно се повезао са свима тековинама и остварењима у тим заједничким напорима. Дело овог ослобођења и ослобођења осталих југословенских народа је и његово дело; дело које претставља нова Југославија и њена политичка и друштвено-економска стварност је и његово дело. Обнова земље, Петогодишњи план и изграђивање социјализма, као основа политике Народног фронта Југославије и Владе ФНРЈ, претстављају основе и политику народа тих крајева, јер изражавају оне тежње које су их ујединиле у заједничкој Народноослободилачкој борби у току читавог рата.

То је био крвави плебисцит, јединствен у историји, који је неразлучно повезао народне масе које су изабране другове, народне посланике које поздрављамо, и послали у овај дом да по начелима народне демократије врше своја права и дужности у циљу изградње боље и срећније заједничке будућности свих братских народа Југославије.

Пуна равноправност свих народа у новој Југославији и потпуно признавање основних националних, политичких и

културних права националних мањина, пружају припадницима националне мањине талијанске народности и њеним претставницима у овоме дому и свима другим претставничким телима наше народне власти, интегрално задовољење њихових тежњи и истинско демократско остварење циљева њихове борбе, у којој су, раме уз раме за хрватским и словеначким народом у свом крају и свим осталим југословенским народима, учествовали, преживели све њене фазе и политички се са циљевима и начелима политике Народног фронта, опште и заједничке јединствене политичке организације у новој Југославији, идентификовали.

Ми данас осећамо, можда дубље неголи иначе, да присаједињење територија на којима живе наша браћа на основу Уговору о миру са Италијом није потпуно. Али ми знамо да је Влада ФНРЈ, на челу са маршалом Титом, извршила у пуној мери своју дужност и уверени смо да ће и даље чинити, у границама објективних могућности, све што је нужно, да се и то питање, у интересу мира и добрих суседских односа, реши.

Гледајући ведро у будућност, са вером да правда ипак увек мора победити, ја вас, другови народни посланици, у име свих чланова овога дома, поздрављам и молим да народним масама чији сте изабраници пренесете наша осећања, нашу братску љубав и верност. Живели! (Буран аплауз).

Има реч новоизабрани народни посланик, друг Иван Регент. (Буран аплауз).

Иван Регент (*Изборни срез Илирска Бистрица — Постојна, НР Словенија*): Другови народни посланици, дозволите да се само са неколико речи захвалим на данашњем срдачном и братском пријему који сте указали новоизабраним приморским посланицима.

Захваљујем вам у име свих нас, као и у име наших бирача, у име нашег приморског словеначког и хрватског народа који је својом борбом омогућио да се ми данас налазимо међу вама. Том народу јупућујем захвалност са овога места, захвалност што је данашњи дан остварен. У име тога људства које се свим силама борило, мислим да смем, са свима осталим новоизабраним народним посланицима, заветовати се да ћемо, заједно са вама, свим својим снагама радити на томе да остваримо народима наше Југославије што је могуће лепши и срећнији живот, да остваримо у нашој новој Југославији ново социјалистичко друштво.

Даље бих вам хтео рећи и то: Словенци су се столећима борили за своја права. На жалост, та дуготрајна борба, а и ова последња, није донела целом словеначком народу сва његова права. Само један део Словеначког Приморја прикључен је новој Југославији. Али, постоји још један део Словеначког Приморја, као и друге покрајине у којима изван наше земље живе наша словеначка браћа. Ми, другови народни посланици, не смемо заборавити на нашу браћу која су остала у Трсту и на тришћанској територији. Не смемо заборавити на нашу браћу која су остала у Италији, као што не смемо заборавити ни на нашу корушку браћу. Наша браћа тамо бориће се и даље за своја права, са дубоким уверењем да је победа права свих народа — та и малих народа — победа демократије, победа најнапредније, народне демократије.

Нека живи наша Федеративна Народна Република Југославија!

Нека живи човек који нас је водио у борби и који нас данас води у изградњи нашег новог друштва — друг маршал Тито! (Дуготрајан аплауз).

Претседник: Реч има новоизабрани народни посланик другарица Дина Златић. (Дуготрајан аплауз).

Дина Златић (*Изборни срез Опатија, НР Хрватска*): Другови народни посланици, у име народних посланика Истре — и Хрвата и Италијана — захваљујем вам на срдачном и топлим братском пријему у овом високом дому. Уједно вам изјављујем захвалност цијелог народа Истре.

Ово законско признавање свих права народу Истре у југословенској домовини јесте онај давно очекивани сан, сан који је народ Истре, у својој дугој борби, заслужио да буде остварен. Кад је након Првог свјетског рата Истра пала под јарам италијанског империјализма, народ Истре није се помирио са тим стањем. Тим стањем могла се помирити само владајућа клика старе Југославије зато што је она у својој политици, како унутрашњој тако и спољној, водила бригу само о својим интересима а не и о интересима народа. Терор под којим је народ Истре живео дуго година претставља данас прошлост. Ипак, мислим да је о њему важно рећи неколико речи због тога што је баш терор под којим је живео и борио се хрватски народ Истре под италијанском окупацијом довео не до националног уништења нашег народа него до тога да је ојачао националну свијест, да га

је очеличио и доказао његову велику животну снагу. У тој борби он је очувао своју националну част и спреман дочекао дане Народноослободилачке борбе. Империјалистичка Италија настојала је из ових наших словенских крајева учинити „своје”, италијанске крајеве, настојала је учинити од њих отскокну даску за продор у остале крајеве Југославије. Да би то постигла, она је свим средствима настојала да однари и економски уништи наш народ, одузимајући му право на употребу хрватској језика, затварајући хрватске школе, продајући у бесцење на дражби имања хрватских сељака италијанским велепоседницима и присиљавајући хрватске сељаке да на тој истој земљи раде као колони. Батинања, затварања, мучења итд. била су средства италијанских империјалиста, која је наш народ морао да трпи за све време окупације и којима се морао одупирати. Осим тога, да би што скорије ове крајеве претворила у италијанске, империјалистичка италијанска влада насељавала је ове наше крајеве Италијанима из Италије, полунавајући њима сва места у јавном животу. Чак су и председници општина у хрватским селима били Италијани, а не Хрвати.

То, другови, помињем због тога да бих истакла да је хрватски народ у тој борби против однарињавања и економског затирања остао чврст и непоколебљив, да је веровао у помоћ браће из Југославије, и да је, кад је у време Народноослободилачке борбе та помоћ заиста и дошла, хрватски народ Истре ступио у борбу и почео се борити онако како га је учио наш вођа друг Тито. Уместо мржње, хрватски народ је пружио руку Италијанима антифашистима Истре, позвао их у заједничку борбу и у тој заједничкој борби сковано је братство и јединство, та моћна снага која је у Народноослободилачкој борби, а и касније, у борби за прикључење Југославији, одиграла врло значајну улогу.

Свршетком Народноослободилачке борбе није завршена борба нашег народа у Истри. Међународна реакција, на челу са Англо-Американцима, настојала је да дипломатским интригама оспори право нашем народу на прикључење Југославији и право Југославије на те крајеве. И у тој борби народ Истре био је јединствен, борио се јединствено. И захваљујући мудрому руководству друга Тита, захваљујући другу Кардељу, захваљујући братском Совјетском Савезу, словенским земљама и демократским снагама света — ту битку је међународни империјализам изгубио.

Иако сви наши крајеви још не живе у склопу наше домовине, ми данас ипак знамо да је та велика битка која је извојевана донела не само задовољство, не само правду овом делу нашег народа, не само правду Југославији, него је донела и показала пут како упорном борбом народи могу остварити своја права.

Народ Истре захвалан је народима Југославије, захваћан је нарочито нашем вољеном другу Титу, јер да није било друга Тита, да није било овакве нове Југославије — Истра никада не би доживела своју слободу. У име посланика Истре — Италијана и Хрвата — у име целог истарског народа, ја захваљујем још једанпут и овом високом дому, и народима Југославије и другу Титу. (Дуготрајан аплауз).

Претседник: Има реч новоизабрани народни посланик друг Ђусто Масарото. (Дуготрајан аплауз).

Ђусто Масарото (*Изборни срез Водњан, НР Хрватска*) говори на италијанском језику. (Крај говора Веће је поздравило бурним аплаузом).

Претседник: Молим друга секретара да прочита превод овог говора.

Секретар Момчило Марковић (*Изборни срез космајски, НР Србија*) чита говор народног посланика Ђуста Масарота у преводу:

Другови и другарице, поносан сам што могу поздравити овај високи дом у име истарског народа и града Ријеке — Италијана и Хрвата. Први пут је у повести да су Истра и Ријека изабрале своје претставнике у пуној слободи и са свим оним правима која имају и остали народи нове Југославије.

Врло је важна чињеница да, бар у овим данима када се радне масе Италије боре против реакције да извојују своје демократске слободе, народни претставници талијанске националне мањине Истре и Ријеке улазе у овај високи дом. То је омогућено благодарећи Народноослободилачкој борби, која је ослободила и припојила Истру и Ријеку својој мајци домовини, новој демократској Југославији. Благодарећи тој борби, у заједничком проливању крви створено је братство Италијана и Хрвата, братство које неће нико никад више уништити.

Пустошења која је наша ужа домовина претрпела за време страшног рата била су врло велика, али наша народна власт помогла нам је са више стотина милиона ди-

нара да обнови ту нашу од фашизма опустошену земљу. Италијани и Хрвати Истре и Ријеке свесни су свих тешкоћа које су остале иза овог страшног рата, али као што су досада дали све од себе за обнову своје домовине, они ће и у будућности учинити све да својим рукама изграде лепшу и бољу будућност.

Италијанска национална мањина са истарских обала, економски и политички слободна, сарађиваће на остварењу нашег првог Петогодишњег плана; она ће у исто време усавршавати, у потпуној слободи, своју националну културу, дајући јој нову садржину, одговарајућу новој друштвеној и политичкој стварности.

Италијанска реакција, руковођена англо-америчким империјалистима и реакционарима, чини све могуће провокације и притиске у циљу распиривања националне мржње, да би разбила наше братство за које смо дали толико жртава. Они шире лажи против наше народне власти и покушавају да користе поједине наше привремене економске тешкоће да би тако дискредитирали нашу народну власт итд. Италијанска реакционарна штампа шири лажне и измишљене вести о тзв. националном притиску над италијанском националном мањином у Југославији. Они би хтели тиме да успоре елан наших народа, што је у суштини борба против наше политичке и економске независности. Они покушавају да створе зид између нове Југославије и демократских снага у Италији на штету свог сопственог народа. На тај начин они служе англо-америчком империјализму, који спрема нови рат.

Међутим, док национална италијанска мањина у новој Југославији живи потпуно слободна и равноправна са свим народима Југославије, са словенском националном мањином у данашњој Италији поступа се са истим системом националног угњетавања, који је употребљавао фашизам против Хрвата у Истри и пре рата.

Пуна слобода и сва права што их наши народи уживају, одраз су новог карактера наше народне власти, братства и јединства наших народа чврсто здружених у Народном фронту, на чијем се челу налази наш најдоследнији борац за демократске слободе и за права народа, наш љубљени маршал Тито.

Живео маршал Југославије Јосип Броз Тито!

Живела Истра у новој Федеративној Народној Републици Југославији! (Буран и аплауз).

Претседник: Изволите чути даља саопштења.

Влада ФНРЈ, на основу члана 63 Устава, поднела је Савезном већу на решавање, и то: 1) Предлог општедржавног буџета за 1948 годину; 2) Предлог закона о општедржавном завршном рачуну за 1946 годину; 3) Предлог закона о изменама и допунама Закона о државним службеницима; 4) Предлог основног закона о санитарној инспекцији; 5) Предлог закона о допуни Основног закона о браку; 6) Предлог закона о шумској народној милицији; 7) Предлог закона о измени Закона о уређењу народних судова; 8) Предлог основног закона о приватним трговачким радњама; 9) Предлог закона о изменама и допунама Закона о војној обавези држављана ФНРЈ од 1 априла 1946 измењеног и допуњеног законом од 12 децембра 1946 и 2 децембра 1947 године; 10) Предлог закона о војним дисциплинским судовима; 11) Предлог закона о ликвидацији италијанске имовине на територији Федеративне Народне Републике Југославије по Уговору о миру са Италијом; 12) Предлог општег закона о спречавању и сузбијању заразних болести; 13) Предлог закона о измени и допуни Закона о демобилизацији старијих годишта обвезника и жена у Југословенској армији.

Прва два законска предлога, то јест, Предлог општедржавног буџета за 1948 годину и Предлог закона о општедржавном завршном рачуну за 1946 годину, у смислу чл. 18 и 25 пословника, одмах су били упућени Одбору за привредни план и финансије, а сви остали законски предлози Законодавном одбору. И један и други одбор поднели су Савезном већу своје извештаје, и они ће бити са законским предлозима стављени на дневни ред када Веће о томе донесе одлуку.

Поред тога, народни посланик Савезног већа Моша Пијаде и другови поднели су Савезном већу на решавање Нацрт пословника Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ;

Народни посланици Савезног већа и Већа народа Моша Пијаде и другови поднели су Народној скупштини ФНРЈ на решавање Предлог за допуну Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа.

Оба ова законска предлога била су упућена, по жељи предлагача, Законодавном одбору.

Саопштавам молбе народних посланика за отсуства: Душан Девеџић моли двадесет дана отсуства због хитних и неодложних послова; Андрија Хебранг моли десет дана отсуства због болести; Мустафа Виловић моли три дана отсуства због болести у породици; Мика Шпиљак моли отсуство са V редовног заседања због хитних и неодложних послова; Ђуро Вукадиновић моли отсуство са V редовног заседања због хитних и неодложних послова; Рикард Сутловић моли шест дана отсуства ради лечења; Сретен Жујовић моли десет дана отсуства због болести.

Предлажем Већу да се свима народним посланицима који су тражили отсуство одобри шест дана отсуства. Онима који су тражили мање од тога, онолико колико су тражили, а уколико су више тражили, да им се одобри шест дана отсуства. Да ли Веће прима овај предлог? (Прима). Објављујем да су отсуства одобрена како је предложено.

Извештавам Веће да сам све молбе и жалбе, које су од закључења IV редовног заседања прispеле Савезном већу, пустио Одбору за молбе и жалбе.

Прима ли Веће на знање ово саопштење? (Прима).

Пошто је нужно да Мандатно-имунитетски одбор прегледа изборна акта и поднесе извештај о верификацији нових мандата, а тако исто да проучи и испита ко долази на место умрлог народног посланика Стјепана Новосела, дајем одмор од пола сата.

(После одмора)

Претседник: Настављамо рад. Молим народног посланика Драга Гиздића да прочита извештај Мандатно-имунитетског одбора.

Известилац Драго Гиздић (*Изборни срез Сплит, НР Хрватска*) чита:

САВЕЗНОМ ВЕЋУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ

Београд

Мандатно-имунитетски одбор примио је преко Претседника Савезног већа извештај о смрти Стјепана Новосела, народног посланика за Изборни срез Чазма.

По размотрењу изборних аката и кандидатских листа, Одбор је утврдио: да је поч. Стјепан Новосел био изабран на изборима за Уставотворну скупштину од 11 новембра

1945 године као срески кандидат за Изборни срез Чазма и да му је заменик Турковић Иван Шкецо м.л., сељак из Побјеника.

На основу изложеног, Одбор предлаже Савезном већу да огласи за народног посланика Савезног већа за Изборни срез Чазма Турковића Ивана Шкеца м.л., сељака из Побјеника на место поч. Стјепана Новосела.

Подносећи овај свој извештај, Мандатно-имунитетски одбор моли Веће да га изволи у целости усвојити.

За известиоца Одбор је одредио Драга Гиздића.

22 априла 1948 године

Београд

Секретар

Вида Томшич, с. р.

Потпретседник

Мандатно-имунитетског одбора

Петар Комадина, с. р.

Ч л а н о в и :

Вељко Зековић, с. р., **Рат. Петровић**, с. р., **Драго Гиздић**, с. р.

Претседник: Да ли Веће прима извештај Мандатно-имунитетског одбора? (Прима). Молим друга Драга Гиздића да прочита и други извештај.

Известилац Драго Гиздић (чита):

САВЕЗНОМ ВЕЋУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ

Београд

Мандатно-имунитетски одбор примио је преко Претседника Савезног већа извештај Савезне изборне комисије Бр. 46 од 17 децембра 1947 године са свима записницима и осталим изборним актима о резултатима допунских избора за Савезно веће Народне скупштине ФНРЈ одржаних 30 новембра 1947 године на територији припојеној Федеративној Народној Републици Југославији на основу Уговора о миру с Италијом као и тринаест посланичких уверења изабраних народних посланика.

По размотрењу извештаја среских и земаљских изборних комисија, Савезне изборне комисије, посланичких уверења и осталих изборних аката, Одбору је част поднети Савезном већу свој извештај.

Мандатно-имунитетски одбор је утврдио:

1) да су Указом Президијума Народне скупштине ФНРЈ У. Бр. 1880 од 7 октобра 1947 године расписани допунски избори за народне посланике за Савезно веће за 30 новем-

бар 1947 године на територији припојеној Федеративној Народној Републици Југославији на основу Уговору о миру с Италијом, да је та територија подељена на два изборна округа тако да један изборни округ сачињава територија припојена Народној Републици Хрватској, а други територија припојена Народној Републици Словенији, и да је истим указом одређено да се окружне кандидатске листе могу непосредно везати за савезне листе које су учествовале на изборима за Уставотворну скупштину од 11 новембра 1945 године;

2) да је у оба изборна округа била поднета на потврду и потврђена само по једна окружна кандидатска листа и то листа Народног фронта, везана за ранију савезну листу на изборима од 11 новембра 1945 године, чији је носилац био маршал Југославије Јосип Броз Тито;

3) да су на целој територији избори извршени 30 новембра 1947 године у потпуном реду и миру;

4) да је у изборном округу који сачињава територија припојена Народној Републици Хрватској, од 147.723 укупно датих гласова, листа Народног фронта добила 140.008 или 94,78%, а кутија без листе 7.715 или 5,22% гласова; у изборном округу који сачињава територија припојена Народној Републици Словенији, од 105.759 укупно датих гласова, листа Народног фронта добила је 104.452 или 98,76%, а кутија без листе 1.307 или 1,24% гласова;

5) да противу избора и уверења, која су изабрани народни посланици поднели Савезном већу на верификацију, није изјављена ниједна жалба нити учињен ма какав приговор.

На основу свега изложеног, Мандатно-имунитетски одбор предлаже Савезном већу да се оснаже избори и уверења изабраних народних посланика и то:

а) у изборном округу који сачињава територија припојена Народној Републици Хрватској: Фрање Нефата, претседника Градског народног одбора из Пуле, за Изборни срез Пула; Јосипа Шестана, учитеља из Пореча, за Изборни срез Лошињ; Ђуста Масарота, радника из Ровиња, за Изборни срез Водњан; Душана Диминића, помоћника Генералног секретара Владе ФНРЈ из Београда, за Изборни срез Пореч; др Саве Златића, лекара из Загреба, за Изборни срез Пазин; Јосипа Врбанца, радника из Подлабина, за Изборни срез Лабин; Дине Златић, министра Владе НР Хрватске из

Загреба, за Изборни срез Опатија, и Петра Клаусбергера, радника из Ријеке, за Изборни срез Ријека;

б) у изборном округу који сачињава територија припојена Народној Републици Словенији: Бориса Крајгера, Министра унутрашњих послова НР Словеније из Љубљане, за Изборни срез Горица—Солкан; Бориса Зихерла, публицисте из Београда, за Изборни срез Горица—Ајдовшчина; Јожа Приможича, грађевинског радника из Идрије, за Изборни срез Идрија—Толмин; Ивана Регента, Министра рада НР Словеније из Љубљане, за Изборни срез Илирска Бистрица—Постојна, и Драга Бенчића, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез Сежана.

Подносећи овај свој извештај, Мандатно-имунитетски одбор моли Веће да га изволи у целости усвојити.

За свог известноца Одбор је одредио Драга Гиздића.

22 априла 1948 године

Београд

Секретар

Вида Томшич, с. р.

Потпретседник

Мандатно-имунитетског одбора

Петар Комадина, с. р.

Ч л а н о в и :

Вељко Зековић, с. р., Рат. Петровић, с. р., Драго Гиздић, с. р.

Претседник: Да ли Веће прима и овај други извештај Мандатно-имунитетског одбора? (Прима). Објављујем да су на основу предлога Мандатно-имунитетског одбора верифицирани мандати Турковића Ивана Шкеца, земљорадника из Побјеника за Изборни срез Чазма на место умрлога Стјепана Новосела; Фрање Нефата, претседника Градског народног одбора из Пуле, за Изборни срез Пула; Јосипа Шестана, учитеља из Пореча, за Изборни срез Лошињ; Ђуста Масарота, радника из Ровиња, за Изборни срез Водњан; Душана Диминића, помоћника Генералног секретара Владе ФНРЈ из Београда, за Изборни срез Пореч; др Саве Златића, лекара из Загреба, за Изборни срез Пазин; Јосипа Врбанца, радника из Подлабина, за Изборни срез Лабин; Дине Златић, министра владе НР Хрватске из Загреба, за Изборни срез Опатија, и Петра Клаусбергера, радника из Ријеке, за Изборни срез Ријека; Бориса Крајгера, Министра унутрашњих послова НР Словеније из Љубљане, за Изборни срез Горица—Солкан; Бориса Зихерла, публицисте из Београда, за Изборни срез Горица—Ајдовшчина; Јоже Приможича, грађевинског радника из Идрије, за Изборни срез Идрија—

Толмин; Ивана Регента, Министра рада НР Словеније из Љубљане, за Изборни срез Илирска Бистрица—Постојна, и Драга Бенчића, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез Сежана.

Позивам народне посланике чији су мандати верифицирани, као и народног посланика који долази на место умрлог Стјепана Новосела, да приђу моме столу ради полагања заклетве. (Народни посланици чији су мандати верифицирани прилазе претседниковом столу и полагају заклетву).

(После полагања заклетве)

Претседник: Полагањем заклетве стекли сте сва права за вршење посланичких дужности и права. (Аплауз).

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је утврђивање дневног реда. Као прву тачку дневног реда предлажем: потврђивање Указа Президијума Народне скупштине о привременом финансирању државних потреба Федеративне Народне Републике Југославије и потреба народних република за месец април 1948 године, а као другу тачку дневног реда предлажем: претрес Предлога општедржавног буџета за 1948 годину. Да ли веће прима овако предложени дневни ред? (Прима). Пошто је Веће примило, објављујем да је дневни ред утврђен.

Приступамо првој тачки дневног реда. Изволите саслушати указ (чита):

На основу члана 74 тач. 6 Устава ФНРЈ, у вези са чланом 11 Основног закона о буџету, а на предлог Одбора за привредни план и финансије Савезног већа и Већа народа Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије, Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије издаје

У К А З

О ПРИВРЕМЕНОМ ФИНАНСИРАЊУ ДРЖАВНИХ ПОТРЕБА ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ПОТРЕБА НАРОДНИХ РЕПУБЛИКА ЗА МЕСЕЦ АПРИЛ 1948 ГОДИНЕ

І

До доношења Општедржавног буџета за 1948 годину вршиће се привремено финансирање државних потреба Федеративне Народне Републике Југославије и потреба народних република за месец април 1948 године на основу

месечног плана прихода и расхода за месец април 1948 године, који утврђује Влада Федеративне Народне Републике Југославије, у одговарајућим износима сагласно тромесечним плановима прихода и расхода за период јануар—март 1948 године.

II

Приходи и расходи одобрени месечним планом за месец април 1948 године чине саставни део укупних износа који ће бити одобрени савезним буџетом односно државним буџетима народних република за 1948 годину.

III

Овај указ ступа на снагу даном објављивања у „Службеном листу Федеративне Народне Републике Југославије”.

У Бр. 515
30 марта 1948 године
Београд

Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије

Секретар

Потпретседник

М. Перуничћ, с. р.

Моша Пијаде, с. р.

Да ли Савезно веће одобрава овај указ о привременом финансирању како сам га сада прочитао? (Одобрава). Да ли има кога *против*? (Нема). Објављујем да је Савезно веће одобрило Указ Президијума Народне скупштине ФНРЈ о привременом финансирању државних потреба ФНРЈ и потреба народних република за месец април 1948 године.

Прелазимо на другу тачку дневног реда. О тој тачки на нашој седници Савезног већа саслушаћемо само извештај известиоца Одбора за привредни план и финансије. Једновремено вам саопштавам акт Претседништва Президијума Народне скупштине ФНРЈ:

ПРЕТСЕДНИШТВО
ПРЕЗИДИЈУМА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
С. Бр. 631

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ

Београд

На основу члана 3, у вези члана 2, став 2, Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа

и Већа народа, Претседништво Президијума Народне скупштине ФНРЈ заказује заједничку седницу Савезног већа и Већа народа за 23 април 1948 године у 17 часова са следећим дневним редом:

општи претрес Предлога општедржавног буџета за 1948 годину.

22 априла 1948 године

Београд

Секретар

Миле Перуничић, с. р.

Претседник

др **Иван Рибар**, с. р.

Према томе, заједничка седница оба већа Народне скупштине ФНРЈ заказана је за сутра у 5 часова после подне.

Молим информацију Одбора за привредни план и финансије да прочита извештај Одбора о Предлогу општедржавног буџета за 1948 годину.

Има реч извештач Одбора за привредни план и финансије народни посланик Душан Чалић.

Извештач Душан Чалић (*Изборни срез Пакрац, НР Хрватска*) чита извештај Одбора за привредни план и финансије Бр. 13 од 17. IV. 1948 године о Предлогу општедржавног буџета за 1948 годину. (Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Чули сте извештај Одбора за привредни план и финансије и пошто је Президијум Народне скупштине ФНРЈ заказао заједничку седницу оба већа за општи претрес државног буџета за сутра, то ће се претрес наставити на заједничкој седници.

Ми смо завршили прву тачку дневног реда и такође онај део посла који је Савезно веће имало да обави на својој засебној седници. Даљи дневни ред предлажем овако:

1) претрес Предлога о изменама и допунама Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа;

2) гласање о Предлогу општедржавног буџета за 1948 годину;

3) Претрес Предлога закона о општедржавном завршном рачуну за 1946 годину;

4) претрес Предлога закона о сузбијању заразних болести;

- 5) претрес Предлога закона о санитарној инспекцији;
- 6) претрес Предлога закона о трговачким радњама;
- 7) претрес Предлога закона о шумској милицији;
- 8) претрес Предлога закона о војним дисциплинским судовима;

9) претрес Предлога закона о изменама и допунама Закона о војној обавези држављана ФНРЈ од 1 априла 1946 године измењеног и допуњеног законом од 12 децембра 1946 године и 2 децембра 1947 године;

10) претрес Предлога закона о изменама и допунама Закона о демобилизацији старијих годишта обвезника и жена у Југословенској армији;

11) претрес Предлога закона о ликвидацији италијанске имовине на територији ФНРЈ по Уговору о миру са Италијом;

12) претрес Предлога закона о изменама и допунама Закона о државним службеницима;

13) претрес Предлога закона о изменама и допунама Закона о браку;

14) претрес Предлога закона о изменама и допунама Закона о уређењу народних судова, и

15) претрес Предлога за допуну Пословника Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ.

Прима ли Веће предложени дневни ред? (Прима). Проглашавам да је Савезно веће прихватило дневни ред како је предложен.

Закључујем данашњу седницу и идућу седницу Савезног већа одређујем за сутра 23 априла у 16 часова, са усвојеним дневним редом.

(Седница је закључена у 17,45 часова).

VEĆE NARODA

Prva sednica

(22 aprila 1948)

Početak u 16,15 časova.

Pretsedavao predsednik **Josip Vidmar** (NR Slovenija).

Pretsednik: Otvaram prvu sednicu V redovnog zasedanja Veća naroda Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Zapisnik današnje sednice vodiće sekretar Veća Joza Milivojević.

Izvolite saslušati Ukaz Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ o sazivanju Narodne skupštine FNRJ u V redovno zasedanje (Svi prisutni ustaju):

U K A Z

O SAZIVANJU NARODNE SKUPŠTINE FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE U V REDOVNO ZASEDANJE

Na osnovu tač. 1 člana 74 Ustava FNRJ, Prezidijum Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije

rešava

da se Narodna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije sazove u V redovno zasedanje na dan 20 aprila 1948 godine.

U. Br. 509
29 marta 1948 godine
Beograd

Prezidijum Narodne skupštine
Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Sekretar
M. Peruničić, s. r.

Potpredsednik
Moša Pijade, s. r.

Izvolite saslušati drugi ukaz:

U K A Z

○ ODLAGANJU V REDOVNOG ZASEDANJA NARODNE SKUPŠTINE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Na osnovu tač. 1 člana 74 Ustava FNRJ, Prezidijum Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije

r e š a v a

da se V redovno zasedanje Narodne skupštine FNRJ zakazano ukazom Prezidijuma Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije za 20 april 1948 odloži za 22 april 1948 godine.

U. Br. 602
16 aprila 1948 godine
Beograd

**Prezidijum Narodne skupštine
Federativne Narodne Republike Jugoslavije**

Sekretar
M. Peruničić, s. r.

Pretsednik
dr Ivan Ribar, s. r.

Izvolite saslušati saopštenja pre dnevnog reda.

Saopštavam da je Vlada FNRJ u smislu člana 63 Ustava dostavila Veću naroda na rešavanje sledeće zakonske predloge: 1) Predlog opštedržavnog budžeta za 1948 godinu; 2) Predlog zakona o opštedržavnom završnom računu za 1946 godinu; 3) Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima; 4) Predlog osnovnog zakona o privatnim trgovačkim radnjama; 5) Predlog osnovnog zakona o sanitarnoj inspekciji; 6) Predlog zakona o vojnim disciplinskim sudovima; 7) Predlog zakona o izmeni Zakona o uredenju narodnih sudova; 8) Predlog opšteg zakona o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti; 9) Predlog zakona o šumskoj narodnoj miliciji; 10) Predlog zakona o izmeni i dopuni Zakona o demobilizaciji starijih godišta obveznika i žena u Jugoslovenskoj armiji; 11) Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi državljana FNRJ od 1 aprila 1946 godine izmenjenog i dopunjenog zakonom od 12 decembra 1946 i 2 decembra 1947 godine; 12) Predlog zakona o dopuni Osnovnog zakona o braku; 13) Predlog zakona o prelazu italijanske imovine na teritoriji Federativne Narodne Republike Jugosla-

vije u državnu svojinu Federativne Narodne Republike Jugoslavije po Ugovoru o miru sa Italijom.

Narodni poslanici Veća naroda Božidar Maslarić i drugovi dostavili su Predlog novog poslovnika Veća naroda Veću na rešavanje, a narodni poslanici Saveznog veća i Veća naroda Moša Pijade i drugovi dostavili su Predlog za dopunu Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda.

Prva dva zakonska predloga Pretsedništvo Veća naroda dostavilo je Odboru za privredni plan i finansije Veća naroda, a sve ostale zakonske predloge, zajedno sa predlozima poslovnika, Zakonodavnom odboru Veća naroda na pretres.

Dalje saopštavam da je Odbor za privredni plan i finansije podneo Veću izveštaje o Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu i o Predlogu zakona o opštedržavnom završnom računu za 1946 godinu, a Zakonodavni odbor Veća naroda o svim ostalim zakonskim predlozima.

Svi ovi zakonski predlozi sa odborskim izveštajima otštampani su i razdeljeni narodnim poslanicima i biće stavljeni na dnevni red kad Veće odluči.

Zbog službenog posla mole odsustvo narodni poslanici: dr Josip Hrnčević 5 dana, Aguši Kurteš 6 dana, Rodoljub Čolaković 6 dana, a zbog bolesti Pavel Vrbovski 6 dana. Predlažem Veću da se ovim narodnim poslanicima odobre tražena odsustva. Prima li Veće ovaj predlog? (Prima). Pošto Veće predlog prima, objavljujem da su odsustva narodnih poslanika odobrena.

Saopštava se da su sve molbe i žalbe koje je primilo Veće naroda dostavljene Odboru za molbe i žalbe na dalji postupak.

Prelazi se na dnevni red: utvrđivanje dnevnog reda.

Predlažem da dnevni red današnje sednice: 1) potvrda Ukaza Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ o privremenom finansiranju državnih potreba Federativne Narodne Republike Jugoslavije i potreba narodnih republika za mesec april 1948 godine i

2) pretres Predloga opštedržavnog budžeta za 1948 godinu.

Prima li Veće ovaj predlog? (Prima).

Pošto je dnevni red primljen, prelazi se na prvu tačku dnevnog reda. Izvolite saslušati pismo Pretsedništva Prezidijuma:

PRETSEDNIKU VEĆA NARODA
NARODNE SKUPŠTINE FNRJ

Beograd

Odborj za privredni plan i finansije Saveznog veća i Veća naroda Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije na svojoj zajedničkoj sednici, održanoj 29 marta 1948 godine, odlučili su, s obzirom na činjenicu da je Narodna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije sazvana u V redovno zasjedanje za 20 april 1948 godine, da učine predlog Prezidijumu Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije da izda Ukaz o privremenom finansiranju državnih potreba Federativne Narodne Republike Jugoslavije i potreba narodnih republika za mesec april 1948 godine.

Na osnovu ovog predloga Odbora za privredni plan i finansije Saveznog veća i Veća naroda, Prezidijum Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije izdao je Ukaz o privremenom finansiranju državnih potreba Federativne Narodne Republike Jugoslavije i potreba narodnih republika za mesec april 1948 godine. Ovaj ukaz objavljen je u »Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije« Br. 26/48 pod U.Br. 515 od 30 marta 1948 godine.

Dostavljajući vam na potvrdu Ukaz Prezidijuma Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije o privremenom finansiranju državnih potreba Federativne Narodne Republike Jugoslavije i potreba narodnih republika za mesec april 1948 godine, predlažemo da se ovaj ukaz stavi na dnevni red na sednici Veća naroda pre pretresa Predloga opštedržavnog budžeta za 1948 godinu.

Prezidijum Narodne skupštine
Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Sekretar

M. Peruničić, s. r.

Pretsednik

dr Ivan Ribar, s. r.

Izvolite saslušati ukaz (čita):

(Videti Ukaz o privremenom finansiranju državnih potreba na str. 17).

Prima li Veće ovaj ukaz Prezidijuma? (Prima). Ko glasa za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga protiv? (Nema). Objavljujem da je Ukaz Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ o privremenom finansiranju državnih potreba Federativne Narodne Republike Jugoslavije i potreba narodnih republika za mesec april 1948 godine potvrđen u Veću naroda.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: pretres Predloga opštedržavnog budžeta za 1948 godinu.

Molim izvestioca Odbora dr Obrena Blagojevića da podnese izveštaj Odbora.

Izvestilac dr Obren Blagojević (NR Crna Gora): (Čita izveštaj Odbora za privredni plan i finansije o Predlogu opštredržavnog budžeta za 1948 godinu. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi i drugarice narodni poslanici, pretresajući Predlog opštredržavnog budžeta za 1948 godinu, kao i Predlog zakona o završnom računu za 1946 godinu i saslušavši izveštaj saveznog Ministra finansija o izvršenju prošlogodišnjeg budžeta, Odbor za privredni plan i finansije konstatovao je:

Opštredržavni budžet za 1947 godinu izvršen je u potpunosti, kako u pogledu ostvarenja plana prihoda, tako i u pogledu izvršenja plana rashoda. Budžet se završio čak suficitom od oko 7 milijardi dinara, što dokazuje da je finansiska politika naše Savezne vlade bila realna i pravilna.

Ogromni uspjesi u toku 1947 godine, kao naše prve plan-ske godine, na svima sektorima privrede i finansija, osobito u oblasti proizvodnje i kapitalne izgradnje, osigurali su nam da u ovoj godini predemo na još mnogo obimnije zadatke.

Krupni zadaci u 1948 godini stoje pred svima granama naše društvene proizvodnje i prometa robe, a takođe i na sektoru kapitalne izgradnje naše zemlje i podizanja društvenog standarda naših radnih masa.

Naravno da su ti zadaci došli do izražaja i u predlogu ovogodišnjeg budžeta, kako u pogledu visine njegovih prihoda i rashoda, tako i u pogledu njihove unutrašnje strukture. Cifra od skoro 125 milijardi dinara prihoda i isto toliko rashoda potpuno odgovara kako našim objektivnim mogućnostima, tako i našem privrednom planu u ovoj godini. Isto tako izvori prihoda i namena rashoda u skladu su kako sa našim privrednim planovima, tako i sa našim demokratskim zakonodavstvom.

Zato je Odbor za privredni plan i finansije Veća naroda usvojio ovaj predlog budžeta naše Savezne vlade bez ikakvih izmena. Kao izvestilac Odbora molim Veće naroda da u celosti usvoji Predlog opštredržavnog budžeta za 1948 godinu.

Pretnednik: Čuli ste izveštaj. Pre nego što predemo na opštu diskusiju o Predlogu opštredržavnog budžeta za 1948 godinu, izvolite saslušati pismo Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ kojim se zakazuje zajednička sednica. Pismo glasi:

PRETSEDNIŠTVO
PREZIDIJUMA NARODNE SKUPŠTINE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
S. Br. 631

PRETSEDNIKU VEĆA NARODA NARODNE SKUPŠTINE FNRJ
Beograd

Na osnovu člana 3, u vezi člana 2 stav 2 Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda, Pretsedništvo Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ zakazuje zajedničku sednicu Saveznog veća i Veća naroda za 23 april u 17 časova sa sledećim dnevnim redom:

opšti pretres Predloga opštedržavnog budžeta za 1948 godinu,

Sekretar
Mile Peruničić, s. r.

Pretsednik
dr **I. Ribar**, s. r.

Predlažem za dnevni red iduće sednice Veća naroda: pretres Predloga za dopunu Poslovnika za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda Narodne skupštine FNRJ. Prima li Veće naroda ovaj predlog? (Prima).

Sa odobrenjem Veća današnju sednicu zaključujem, a iduću sednicu Veća zakazujem za sutra, 23 aprila 1948 godine, u 16 časova.

(Sednica je zaključena u 16,40 časova).

SAVEZNO VEĆE

Druga sednica

(23 aprila 1948)

Početak u 16,10 časova.

Pri ulasku u dvoranu, članove Savezne vlade na čelu sa Pretsednikom maršalom Jugoslavije Josipom Brozom Titom, kao i Pretsednika Saveznog veća i članove Pretsedništva Saveznog veća, svi narodni poslanici pozdravljaju oduševljenim i dugotrajnim aplauzom.

Pretsedavao pretsednik **Vladimir Simić**.

Pretsednik: Otvaram drugu sednicu V redovnog zasedanja Saveznog veća Narodne skupštine FNRJ.

Zapisnik današnje sednice vodiče sekretar Stevan Jovičić. Izvolite čuti zapisnik prošle sednice.

Sekretar Momčilo Marković čita zapisnik prve sednice.

Pretsednik: Ima li primedaba na pročitani zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Saopštavam Saveznom veću da je Zakonodavni odbor podneo Veću na rešenje svoj izveštaj o Predlogu za dopunu Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda. Ovaj izveštaj je razdat narodnim poslanicima i uzeće se u pretres prema utvrđenom dnevnom redu.

Saopštavam molbe narodnih poslanika za odsustva:

Elizabeta Frntić moli 10 dana odsustva zbog bolesti; Aleksoski Boris moli 7 dana odsustva radi hitnih i neodložnih poslova; Perković Mile moli 5 dana odsustva radi hitnih i neodložnih poslova; Kecmanović dr Vojislav moli odsustvo sa V redovnog zasedanja zbog bolesti; Smajović Vasilije moli odsustvo od 14 dana zbog bolesti; Kuzmanovski Boge moli 5

dana odsustva zbog bolesti; Omer Gluhić moli 3 dana odsustva zbog važnih službenih poslova van Beograda.

Predlažem Veću da narodnim poslanicima koji su tražili odsustvo manje od 6 dana, odobri onoliko koliko su tražili, a ostalima po 6 dana. Prima li Veće ovaj predlog? (Prima). Objavljujem da su imenovanim poslanicima odsustva odobrena onako kako je predloženo.

Prelazimo na dnevni red. Prva tačka dnevnoga reda je: pretres Predloga o izmenama i dopunama Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda.

Izvestilac po ovome zakonskom predlogu od strane Zakonodavnog odbora, koji je u isto vreme jedan od podnosilaca ovog zakonskog predloga, je narodni poslanik Moša Pijade.

Izvestilac Moša Pijade (Izborni srez Beograd I): (Čita izveštaj Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi narodni poslanici, dve su izmene tu, odnosno jedna izmena i jedna dopuna Poslovnika Narodne skupštine za zajedničke sednice. Jedna je u tome da se iza čl. 2 dodaje nov član 2a. Ta dopuna se sastoji u tome da se reši jedno pitanje koje nam je dosada zadavalo mnogo glavobolje. Naime, radi se o autentičnosti naših zakonskih tekstova na četiri jezika na kojima smo obavezni da objavljujemo zakone.

U dosadašnjoj praksi bilo je slučajeva da su posle prevoda zakona koje su davale komisije stručnjaka za izradu zakonskih tekstova na ostalim jezicima, osim na onome na kome je zakonski predlog u zakonodavnim odborima i u većima Narodne skupštine raspravljan i usvojen, nastajali sporovi oko toga da li ovi tekstovi tačno odgovaraju onome tekstu zakona koji je izglasan u Skupštini. Bilo je mnogo kritike na izvesne tekstove zakona na slovenačkom i makedonskom pa i na hrvatskom jeziku koji su objavljivani u odgovarajućem izdanju »Službenog lista FNRJ«. Zbog toga ova dopuna, novi čl. 2a, rešava to pitanje na taj način što će Skupština birati odbore, četiri redakcione komisije koje će utvrditi autentične tekstove zakona. Kad takva komisija, sastavljena od narodnih poslanika oba veća, po polovinu iz svakoga veća, utvrdi jedan autentični zakonski tekst na jednome od četiri jezika, onda taj tekst ide Prezidijumu na proglašavanje i objavljivanje. Na taj način mi smo uvereni da ćemo dobiti takve tekstove zakona na sva četiri jezika, čija će autentičnost biti opšte priznata i neće biti nikakve sumnje u njih.

No, ako bi i tada došlo do sumnje u kakav termin, u tačnost i istovetnost tih zakona na četiri narodna jezika, onda će ulogu rešavanja toga spora uzeti na sebe Prezidijum, po ovlašćenju koje ima na osnovu zakona da tumači zakone.

Druga stvar koja se tu predlaže, jeste izmena člana 9 u dosadašnjem poslovniku. To je jedna omaška koja nam se potkrala još odmah posle Ustavotvorne skupštine. Sadašnji poslovnik za zajedničke sednice bio je prilagođen Poslovniku za zajedničke sednice Ustavotvorne skupštine. Pri prilagodavanju smelo se s uma da je pitanje koje je bilo rešeno u tom članu 9, po Ustavu, drugačije nego što je to bilo u Poslovniku Ustavotvorne skupštine. Naime, po članu 61 Ustava, Narodna skupština FNRJ u zajedničkoj sednici donosi odluke većinom glasova. Za donošenje odluka potrebno je prisustvo većine poslanika svakog doma, što znači i Saveznog veća i Veća naroda. Većina mora biti tu. Međutim, po našem dosadašnjem poslovniku — »Narodna skupština može punovažno rešavati na zajedničkoj sednici ako je prisutno više od polovine ukupnog broja poslanika oba doma uzeta zajedno«, a ne svakog doma. Prema tome, tu je jedna nesaglasnost našeg poslovnika sa odredbom Ustava. Zbog toga se predlaže da se taj član izmeni, i to tako da na zajedničkoj sednici mora biti prisutna većina poslanika oba veća, Saveznog veća i Veća naroda, svakog ponaosob, a za punovažan zaključak, većina glasova prisutnih poslanika. Da bi se moglo konstatovati da li je tu prisutna većina poslanika u jednog i drugog veća, nema drugog načina nego da se poslanici grupišu tako da na jednoj strani sede poslanici Saveznog veća, a na drugoj poslanici Veća naroda. Eto, drugovi, u tome je ovaj predlog.

Pretsednik: Pristupamo pretresu u pojedinostima Predloga o izmenama i dopunama Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda. Javlja li se ko za reč o ovom predlogu? (Ne javlja se niko). Pošto se ne javlja niko, molim izvestioca da čita član 2a i dopunu člana 9.

Izvestilac čita član 2a.

Pretsednik: Ko je za predloženi član 2a, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga *protiv*? (Nema). Objavljujem da je član 2a predloga jednoglasno prihvaćen.

Izvestilac čita član 9.

Pretsednik: Ko je za član 9, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga *protiv*? (Nema). Objavljujem da je član 9 prihvaćen jednoglasno.

Pristupamo glasanju u celini. Ko je za predložene izmene i dopune u celini? (Svi dižu ruku). Ima li koga *protiv*? (Nema).

Objavljujem da je Predlog o izmenama i dopunama Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda konačno primljen. U smislu člana 62 Ustava predlog se dostavlja Veću naroda na rešavanje. Istovremeno izveštavam Veće da sam od Veća naroda dobio takođe predlog za izmenu i dopunu ovog poslovnika. Uporedio sam tekstove ovih izmena i dopuna i ustanovio da su učinjene izmene i dopune istovetne sa onima koje su prihvaćene u Saveznom veću. Prima li Veće ovaj izveštaj Predsedništva? (Prima). Ima li koga *protiv*? (Nema). Pošto Veće prima izveštaj o istovetnosti tekstova Predloga o izmenama i dopunama Poslovnika Narodne skupštine FNRJ za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda, objavljujem da je ovaj predlog konačno usvojen.

Na taj način završili smo prvu tačku dnevnog reda.

Kao što ste videli, mi smo sada izglasali član 2a poslovnika, kojim se predviđa ustanovljenje i izbor četiri komisije za utvrđivanje autentičnosti tekstova na narodnom jeziku srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom. Te četiri komisije koje treba da se izaberu, biraće se na zajedničkoj sednici koju ćemo početi kroz 20 minuta. Molim, ako ko bude imao predlog u tom smislu, da taj predlog i učini.

Pošto je Prezidijum Narodne skupštine FNRJ, kao što je juče saopšteno, odredio da se održi zajednička sednica oba veća u 17 časova, na kojoj će se pristupiti pretresu predloga budžeta za 1948 godinu, to molim Veće za odobrenje da ovu sednicu zaključim. Da li Veće prima ovaj predlog? (Prima).

Pošto Veće prima ovaj predlog, zaključujem ovu sednicu, s tim da će se naredna sednica Saveznog veća održati onda kad bude pismenim putem zakazana sa utvrđenim dnevnim redom.

(Sednica je zaključena u 16,35 časova).

ВЕЋЕ НАРОДА

Друга седница

(23 априла 1948)

Почетак у 16,45 часова.

Претседавао председник **Јосип Видмар**.

Председник: Отварам другу седницу V редовног заседања Већа народа Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије. Записник данашње седнице водиће секретар Већа др Бранко Чубриловић. Молим секретара да прочита записник прошле седнице.

Секретар др Бранко Чубриловић (НР Босна и Херцеговина) чита записник прве седнице од 22 априла 1948 године.

Председник: Има ли примедба на прочитани записник? (Нема). Пошто примедба нема, записник се оверава.

Пре прелаза на дневни ред саопштавам да је Законодавни одбор доставио Већу народа на решавање извештај о Предлогу за измене и допуне Пословника Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа. Претрес овог предлога са одборским извештајем је на дневном реду данашње седнице.

Извештавам да због службеног посла траже отсуство од 5 дана народни посланици Никола Петровић и Флоријан Сучић. Предлажем да им се отсуства одобре. Прима ли Веће народа овај предлог? (Прима). Објављујем да су тражена отсуства одобрена.

Због болести тражи 5 дана отсуства народни посланик Спасоје Ђаковић. Предлажем да се одобри и ово отсуство. Прима ли Веће народа овај предлог? (Прима). Објављујем да је и ово отсуство одобрено.

Прелази се на дневни ред: претрес Предлога за измене и допуне Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа. Молим друга известиоца Законодавног одбора Милоша Царевића да прочита извештај Одбора.

Извештач Милош Царевић (НР Србија): (Чита извештај Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Као што сте видели, другови народни посланици, из образложења које сте писмено примили, измена у члану 2, односно нов члан 2а Пословника за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа, има за циљ да досадашњу праксу у погледу ауторизације текстова закона донетих на појединим језицима народних република озваничи тако да у тој ауторизацији учествује Народна скупштина.

Досадашња пракса у томе погледу ишла је тако да је закон који је у једном језику донет у Народној скупштини уствари био превођен у редакцији „Службеног листа ФНРЈ”. Сада се тражи да се изабере по једна комисија за сваки народни језик и да се та ауторизација врши од стране саме Народне скупштине.

Законодавни одбор је по својој иницијативи нашао да је у члану 9 Пословника за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа постојала извесна несагласност. Тако у првome ставу старогa пословника стајало је да Народна скупштина може пуноважно решавати на заједничкој седници ако је присутно више од половине укупног броја посланика оба дома узетих заједно. Међутим, Устав тражи да на заједничким седницама буде присутна и већина једног дома и већина другогa дома. У томе смислу је у првome ставу предложеног новог члана 9 учињена измена.

У трећем ставу је додато, из чисто техничких разлога, да се распоред места у сали за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа изврши на тај начин што ће заједно и на једним местима седети посланици једногa дома, а у другим клупама заједно посланици из другогa дома.

Претседник: Чули сте извештај Законодавног одбора. Тражи ли ко реч о Предлогу за измене и допуне Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа? (Не тражи нико). Пошто се нико не јавља за реч, стављам овај предлог на гласање. Ко гласа за овај предлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко

против? (Нема). Пошто нема никог *против*, утврђујем да је Предлог за измене и допуне пословника Народне скупштине ФНРЈ за једничке седнице Савезног већа и Већа народа једногласно примљен у Већу народа.

Објављујем да је у овом времену исти тај текст који смо ми примили примило и Савезно веће и о томе послало извештај Већу народа. Пошто је текст примљен у Већу народа и у Савезном већу идентичан, објављујем, у смислу члана 26 и 32 Пословника Већа народа, да од овог тренутка ступа на снагу нова формулација Пословника Народне скупштине ФНРЈ за заједничке седнице Савезног већа и Већа народа.

Пошто је данашњи дневни ред исцрпен, закључујем ову седницу, а идућа ће бити заказана писменим путем.

(Седница је закључена у 16,40 часова).

ZAJEDNIČKA SEDNICA SAVEZNOG VEĆA I VEĆA NARODA

Prva sednica

(23 aprila 1948)

Početak u 17 časova.

Pri ulasku u dvoranu, Predsednika Savezne vlade maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, članove Savezne vlade, Predsednika Saveznog veća Vladimira Simića, Predsednika Veća naroda Josipa Vidmara i članove predsedništva oba doma, narodni poslanici pozdravljaju burnim aplauzom.

Pretsedavao Predsednik Saveznog veća **Vladimir Simić**.

Pretsedavajući: Otvaram prvu zajedničku sednicu V redovnog zasedanja Saveznog veća i Veća naroda Narodne skupštine FNRJ. Zapisnik će voditi sekretar Saveznog veća poslanik Momčilo Marković.

Pre prelaza na dnevni red izvolite čuti pismo Ministra finansija, koje glasi:

MINISTARSTVO FINANSIJA

KABINET

Br. 133

23 aprila 1948 godine

Beograd

NARODNOJ SKUPŠTINI FNRJ

Beograd

Pošto sam sprečen bolešću da prisustvujem sadašnjem zasedanju Narodne skupštine, određujem svoga pomoćnika dr Obrena Blagojevića, narodnog poslanika, da u Narodnoj skupštini dâ ekspozice o Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu kao moj poverenik.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ministar finansija FNRJ

Sreten Žujović, s. r.

Isto tako, pre prelaska na dnevni red, a u vezi sa maločas izglasanim dopunama i izmenama Poslovnika za zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda, po kojima, u smislu čl. 2a, zajednička sednica treba da izabere četiri komisije za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona za četiri jezika: srpski, hrvatski, slovenački i makedonski, — predlažem da se stavi na dnevni red izbor komisija za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona. Prima li se ovaj predlog? (Prima). Ima li koga *protiv*? (Nema).

Objavljujem da će prva tačka dnevnoga reda zajedničke sednice Saveznog veća i Veća naroda biti izbor komisija za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona u smislu člana 2a poslovnika za zajedničke sednice. Da li ima ko kakav predlog za izbor ovih komisija? (Javlja se poslanik Mile Peruničić). Ima reč narodni poslanik drug Mile Peruničić.

Mile Peruničić (*Izborni srez Bijelo Polje, NR Crna Gora*): drugovi narodni poslanici, za članove četiri komisije za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona predlažem:

Za tekstove na srpskom jeziku iz Saveznog veća: Vladimira Simića, Mošu Pijade, Mihaila Đurovića; iz Veća naroda: dr Sinišu Stankovića, Radovana Zogovića, Miloša Carevića.

Za tekstove na hrvatskom jeziku predlažem iz Saveznog veća: dr Savu Zlatića, dr Jerka Radmilovića, dr Jakova Grgurića; iz Veća naroda: dr Josipa Hrnčevića, Jozu Milivojevića, Anta Babića.

Za tekstove na slovenačkom jeziku predlažem iz Saveznog veća: Vidu Tomšič, Jože Lampreta, dr Maksa Šnuderla; iz Veća naroda: Josipa Rusa, France Bevka, Josipa Jerasa.

Za tekstove na makedonskom jeziku predlažem iz Saveznog veća: Nikolu Minčeva, Vladu Maleskog, Vanču Burzevskog; iz Veća naroda: Venka Markovskog, Kirila Miljovskog, Lazara Mojsova.

Pretsedavajući: Ima li ko kakav drugi predlog? (Nema). Da li se prihvata predlog narodnog poslanika Mila Peruničića? (Prihvata). Ima li ko da je *protiv* ovog predloga? (Nema). Objavljujem da su u komisije za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona, u smislu člana 2a poslovnika za zajedničke sednice, izabrani poslanici koje je predlagrač pročitao.

Prelazimo na dalji dnevni red: opšti pretres Predloga opšte-državnog budžeta za 1948 godinu.

Ima reč, u smislu pisma Ministra finansija koji je sprečen bolešću, narodni poslanik Veća naroda dr Obren Blagojević, kao poverenik Ministra finansija.

Dr Obren Blagojević (NR Crna Gora): Drugovi i drugarice narodni poslanici, prelaskom na plansku privredu, naročito donošenjem državnog Petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede FNRJ, a na bazi izvršenih strukturalnih promena u našoj ekonomici, finansiski sistem je pretrpeo koreniti preobražaj.

Opštedržavni budžet postao je budžet privrede. Socijalistički sektor privrede, kroz budžet i kroz kreditni sistem, dobio je potrebna i planski raspoređena sredstva za investicije i finansiranje proizvodnje sa platnim sistemom koji odgovara potrebama brze realizacije robe i brze isplate, i potrebama pravilnog korišćenja novčanih sredstava.

Pri tome se vodilo računa da se postavi, i postavio se, princip samostalnog privrednog i finansiskog poslovanja preduzeća, po načelu privrednog računa i pune stimulacije kroz učestvovanje preduzeća, radnog kolektiva i rukovodstva u raspodeli postignute dobiti.

S druge strane, organizovan je takav sistem da se postignuta akumulacija u privredi sliva u vidu poreza na promet proizvoda i jednog dela dobiti koja se uplaćuje na najbrži način, kroz kanale bankovne službe, u odgovarajući budžet.

Na taj način, sa prihodima iz privrede i prihodima od stanovništva budžet je postao jedinstven fond sredstava, realiziranih izvršenjem privrednih planova, — koji se potom, na osnovu privrednog plana, nanovo preraspodeljuje privredi.

U dosadašnjem razvitku mi smo imali i u finansijama prilično jasan prelaz. Zahvatili smo osnovne pozicije, preko kojih smo definitivno ovladali čitavim finansiskim i privrednim sistemom, uz otklanjanje i suzbijanje kapitalističkih elemenata. Tako je podružtvljenje proizvodnje putem nacionalizacije preduzeća, nacionalizacije banaka itd. izmenilo karakter naših finansija s obzirom na izvore iz kojih sada pritiču sredstva u budžet, izvore iz kojih se danas formira narodni dohodak i akumulacija. Finansiski sistem obezbeđuje razvitak naših privrednih preduzeća, našeg državnog sektora privrede i njegovo svakodnevno jačanje; on obezbeđuje takvu akumulaciju koja omogućuje proširenu reprodukciju.

Osnovne karakteristike našeg finansiskog sistema krajem 1947 godine bile su:

prvo, budžet je usmeren na finansiranje privrede i socijalno-kulturnih mera;

drugo, poreski sistem je usmeren na organizaciju pribiranja opštedruštvene akumulacije iz privrede, pored toga što je političko-privredni regulator u pribiranju prihoda od stanovništva;

treće, banke su isključivo u službi privrede, jer su im osnovne funkcije: finansiranje kapitalne izgradnje socijalističkog sektora, snabdevanje privrede neophodnim obrtnim sredstvima, organizacija platnog prometa i regulisanje privrednih odnosa između preduzeća; evidencija i kontrola u privredi i finansijama putem dinara i regulisanje platnog prometa sa inostranstvom.

Taj prelaz je očevidan i u budžetu za 1947, jer je to naš prvi privredni budžet. Takav njegov karakter rezultira iz krupnih promena u karakteru naše privrede i ponasob iz korenite strukturalne promene finansiskog sistema FNRJ. U svojim osnovnim oblicima, i ne uzimajući u obzir zaostatke staroga sistema, koji su se tu i tamo u strukturi našeg budžeta reflektovali, naš finansiski sistem je po suštini izgubio svoj fiskalni karakter. To je činjenca, ne samo kad je reč o budžetu, nego i kada se finansiski sistem posmatra kao jedna zaokružena celina: i na sektoru budžeta, i na sektoru banaka, i na sektoru poreskog sistema, odnosa robe i novca itd.

Budžet je u svom dosadašnjem razvoju dobio karakter osnovnog instrumenta u raspodeli narodnog dohotka. Skoro sav platni fond radbenika raspodeljuje se neposredno ili posredno preko budžeta i ostalih finansiskih planova i to mu je već u tekućoj godini izvojevalo posebno mesto u našem privrednom sistemu.

Usled toga kroz budžet su se već u 1947 godini odrazili: naponi naše zemlje u privrednoj izgradnji, naš čitav investicioni program, rezultati izvršenja plana produkcije, rentabilitet naše privrede, platni fond radnika i nameštenika, rezultati naše trgovine i transporta, poreske obaveze stanovništva itd.

Izvršenje budžeta i finansiskih planova pruža sistematski prikaz izvršenja privrednog plana, izražen u novčanom merilu.

Preorijentacijom budžeta na privredu, finansiski sistem je osposobljen za mobilizaciju ogromnih sredstava. Prošle godine mnogi nisu verovali da smo, u sadašnjim privrednim prilikama u našoj zemlji, sposobni prikupiti predviđenih 86, akomoli više od 93 milijarde prihoda. Činjenica je, međutim, da se u toku čitave godine pitanje finansiranja izgradnje i produkcije nije postavilo nijednog trenutka kao problem zbog čega bi ili kapitalna izgradnja ili produkcija došle u zastoj.

Nesumnjivo je da smo danas sposobni za još veću mobilizaciju sredstava, jer niz mogućnosti nije iskorišćen, a neke čak ni načete, naročito u privredi (unutrašnje rezerve, povećanje rentabiliteta, štednja, unutrašnji zajam).

Može se slobodno reći da smo u 1947 godinu ušli sa dobro izvršenim pripremama i ostvarenim povoljnim uslovima koji su obezbedili mogućnost izvršenja zadataka prve godine Petogodišnjeg plana.

U 1948 godinu naša zemlja je ušla sa krupnim uspesima ostvarenim visokom političkom svešću i upornom borbom našeg naroda u 1947 godini na svim sektorima privredne izgradnje.

Razvio se dosada kod nas nevideni radni polet i takmičenje radnih ljudi po fabrikama, gradilištima, na njivama, po ustanovama.

Proizvodnja je, izvršivši u celini svoj plan, obezbedila velike robne fondove koji su nam pružili mogućnost da počnemo uklanjati oskudicu u industrijskoj robi i ubrzamo promet robe između proizvodnje i potrošnje.

Na taj način stvaraju se još povoljniji uslovi za čvrsto povezivanje proizvodnje sa njenom sirovinskom bazom, industrije sa poljoprivredom i još bolji uslovi za njihov međusobni pozitivni uticaj. Savez radnika i seljaka dobija svoju materijalnu potvrdu.

Savezna vlada učinila je naročito krupan korak u privredi uvodenjem sistema vezanih cena. Sistem vezanih cena je, kroz funkciju prometa robe, dalji korak, kako za organizaciju i planiranje nabavke sirovina, tako i za dalje poboljšanje snabdevanja. Odnos između nižih jedinstvenih cena zemljoradničkih i industrijskih proizvoda zatvara makaze cena, koje su u kapitalističkoj Jugoslaviji pretstavljale glavni instrument eksploatacije seljaka na najvećem delu artikala, i stvara pravedni odnos razmene između sela i grada.

Trgovina je dobila u sistemu vezanih cena svoje organizacione osnove, perspektivu za koju treba da se uporno bori svim svojim kadrovima, kao za jedan od najvažnijih zadataka u našoj zemlji. Zemljoradnici su već na početku njegovog uvodenja, ispravno shvatili značaj novog načina trgovanja, o čemu svedoče svakodnevni izveštaji o sve većem obrtu robe kroz zadruga u sistemu vezanih cena.

U toku 1947 godine izgrađeno je i pušteno u pogon nekoliko desetina velikih proizvodnih i drugih objekata i fabrika, čime je dat prvi prilog izgradnji naše zemlje po Petogodišnjem planu.

Neverovatnim elanom i radnim entuzijazmom naše omladine, izrađen je najveći objekat u prošloj godini — pruga Šamac—Sarajevo. Puštena je u pogon naša najveća fabrika — teških mašina alatlička u Željezniku. U gradnji je više velikih

objekata za elektrifikaciju. Pušten je u pogon niz drugih industrijskih objekata kao »Litostroj«, fabrika šećera u Županji itd. Sve je to povećalo industrijski i transportni potencijal naše zemlje.

Poljoprivreda je, i pored loših posledica suše, naročito kod pšenice, dala u prošloj godini, u našim uslovima još zaostale poljoprivrede kao teškog nasleđa prošlosti, — dobre rezultate. Otkupom je u potpunosti obezbeđena ishrana radništva, pasivnih i nežitorodnih krajeva i neproizvođačkog stanovništva. Transport je uspešno savladao ogromne zadatke povećane robne razmene i premašio predratni mesečni obrt vagona. Spoljna trgovina, naročito u drugoj polovini godine, naglo je krenula napred, izvozeći znatne količine naših proizvoda, obezbeđujući time uvoz neophodnih mašina i sirovina za izvršenje daljih naših planova.

Već u prošloj godini, kao prvoj planskoj godini, radne mase su neposredno osetile sve povoljne posledice podizanja proizvodnje i proizvodnih snaga naše zemlje uopšte. Realna nadnica i plata radnika i službenika poboljšavala se tokom čitave godine. Radnici su takmičenjem i prebacivanjem normi često zarađivali po 20 do 30% iznad svoje redovne nadnice. Broj radnika iz meseca u mesec raste, kao što raste i platni fond službenika. Pred našom radničkom klasom i svim trudbenicima naše zemlje nije, kao u kapitalističkim zemljama, perspektiva krize i nezaposlenosti, borbe za gladnu nadnicu, već perspektiva obezbeđenog rada, radnog heroizma u izgradnji zemlje i perspektiva boljih uslova života uporedo sa podizanjem naše zemlje iz zaostale u naprednu socijalističku državu.

Naš socijalistički sektor se u 1947 godini razrastao i organizaciono učvrstio.

U oblasti kulture, prosvete i socijalno-zdravstvene zaštite, prošla je godina bila godina intenzivnog rada na uklanjanju nepismenosti. Otvoreno je 306 novih osnovnih i 67 srednjih škola, 192 stručne škole i tehnikumi, 5 novih fakulteta, 157 bolnica i ambulanti.

Stručno uzdizanje našeg kadra u proizvodnji, trgovini, transportu, ustanovama, postalo je jedan od osnovnih zadataka naše politike uzdizanja kadrova. Stotine hiljada novih trudbenika ušlo je u sve grane naše privrede. Njih treba osposobiti, kvalifikovati. Desetine hiljada radnih ljudi došle su na rukovodeća mesta u svim granama privrede, i nastojanje da oni postanu privredni, prosvetni i drugi rukovodioci, veoma je značajan zadatak. Univerziteti i škole otvorili su svoja vrata mla-

dim kadrovima sela i grada da stiču nova znanja, a država je stipendijama omogućila učenje sinovima radničke klase i seljaštva, koji u staroj Jugoslaviji nisu mogli ni pomišljati da idu na univerzitet. U prošloj godini je dato 18.169 stipendija za visoke i srednje škole.

Zadržaću se sada na izvršenju budžeta za 1947 godinu.

Naš opštredržavni budžet završen je sa viškom prihoda od oko 7 i po milijardi dinara. To je, nesumnjivo, zdrava tendencija, ne samo budžetski posmatrano kao rezultat rukovanja novčanim sredstvima, nego pre svega kao rezultat zdravog razvoja naše privrede, odnosno kao rezultat izvršenja planova proizvodnje u osnovnim privrednim granama. Naš suficit, s obzirom na njegov normalni iznos, govori o normalnom razvoju naše privrede.

Od ukupno izvršenih rashoda u iznosu od 85.976.000.000 dinara, rashodi za investicije iznosili su 38.662.000.000 dinara ili 44,8% od svih rashoda. Ako, pak, tu uključimo i obnovu, ukupni rashodi na investicije i podizanje društvenog standarda iznosili su 44.424.000.000 dinara ili 50,3% od ukupnih rashoda budžeta.

Ako rashodima privrede u užem smislu dodamo rashode prosvete i narodne kulture i socijalno-zdravstvene zaštite, onda rashodi na privredne i socijalno-kulturne mere iznose 69,8% od ukupnih rashoda budžeta. Ostali rashodi su bili na narodnu odbranu 15,8% i na administraciju 11,2%. Ako taj odnos privrede i finansija razmotrimo u okviru saveznog budžeta, onda je slika još reljefnija. Od ukupnih rashoda saveznog budžeta, rashodi privrede u užem smislu (investicije i obnova) iznose 53,6% od ukupnih rashoda, a zajedno sa rashodima za kulturno-socijalne mere 70,3% od ukupnih rashoda.

Razmatrajući odnos privrede i budžeta po liniji prihoda, vidimo sledeće: od ukupno ostvarenih prihoda po budžetu 1947 godine u iznosu od 93.631.000.000 dinara otpada na porez na promet proizvoda 29.406.000.000 dinara što iznosi $\frac{1}{3}$ svih opštredržavnih prihoda. Ako strukturu prihoda iz privrede razmotrimo u okviru saveznog budžeta, njihov značaj se još više potencira. Porez na promet proizvoda u saveznom budžetu daje 36% od svih prihoda.

Opštredržavnim budžetom za 1947 godinu prihodi su bili planirani u dinara 85.854.000.000. Toliko isto bilo je planirano i rashoda.

Od ove sume iznosi savezni budžet 59.560.000.000 dinara ili 69,4% a državni budžeti narodnih republika 26.294.000.000

dinara ili 30,6% od čega na republike 16.686,000.000 dinara ili 63,5% a na budžete narodnih odbora 9.608,000.000 dinara ili 36,5%.

Plan prihoda po Opštedržavnom budžetu za 1947 godinu ostvaren je sa 93.631.000.000 dinara — što u poređenju sa budžetom planiranim iznosom od 85.854,000.000 dinara pokazuje premašenje za dinara 7.777,000.000 dinara ili ostvarenje za 109,5%.

Od ukupne sume ostvarenih prihoda otpada na savezni budžet 61.241,000.000 dinara ili 1.695,000.000 dinara više nego što je bilo predviđeno, a na budžete narodnih republika 32.390,000.000 dinara ili 5.382,000.000 dinara više nego što je bilo predviđeno.

Od ukupne sume ostvarenih prihoda po Opštedržavnom budžetu za 1947 godinu iznose:

1) Porez na promet proizvoda 29.406,000.000 dinara. To čini 109,8% od planiranog prema finansiskim planovima ili 78,06% od budžetom predviđenog iznosa. Visoko planirana suma poreza na promet proizvoda, po budžetu koji je donesen pre privrednog plana, korigirana je donošenjem privrednog plana, odnosno finansiskih planova.

2) Ostatak dobiti i viškovi obrtnih sredstava koji idu u budžet, 6.598,000.000 dinara ili 87,9% od planirane sume.

3) Porez na dohodak 14.075,000.000 dinara ili 179% od planiranog iznosa. Međutim, ako se od ove sume oduzme dužni porez na promet državnih preduzeća od 1946 godine u iznosu od 4.512,000.000 dinara — koji su republike naplatile u 1947 godini, ostaje kao naplaćena dohodarina u 1947 godini 9,804.000.000 dinara.

4) Takse 510,000.000 dinara ili 65,5% od planiranog.

5) Carine 1.366,000.000 dinara ili 341,2% od planiranog.

6) Reparacije 3.372,000.000 dinara ili 115,9% od planiranog.

7) Prihodi ustanova i nadležstava 2.639,000.000 dinara ili 106,1%.

8) Prihodi socijalnog osiguranja 11.939,000.000 dinara ili 135,7%.

9) Fond za obnovu zemlje 8,446.000.000 dinara ili 109,7%.

10) Amortizacioni fond 4.047,000.000 dinara ili 161,9%.

11) Ukupni fondovi 370,000.000 dinara ili 158,1%.

12) Sabirni račun 2.188,000.000 dinara ili 218,8%.

13) Razni prihodi 5.080,000.000 dinara ili 330,4%.

14) Saldo obrtnog kapitala u republikama 1.505,000.000 dinara ili 144,3%.

15) Porez na nasleđa i poklone 208,000.000 dinara ili 250,6%.

16) Trošarina 1.719,000.000 dinara ili 109%.

17) Dobit iz ranijih godina 34,000.000 dinara ili 9,9%.

18) Doprinos šuma u republičkim budžetima 129,000.000 dinara ili 68,2%. Svega: 93.631,000.000 dinara.

Plan rashoda izvršen je po Opštedržavnom budžetu za 1947 godinu u iznosu od 85.976,000.000 dinara — što u poređenju sa rashodima Opštedržavnog budžeta od 85.854,000.000 dinara predstavlja premašaj za 122,000.000 dinara odnosno pokazuje izvršenje od 100,14%.

Od ukupne sume rashoda otpada na savezni budžet 58.071,000.000 dinara, a na budžete narodnih republika 27.905,000.000 dinara.

Od ukupne sume rashoda po Opštedržavnom budžetu za 1947 godinu iznose:

1) finansiranje državne privrede i ostale investicije sa obnovom 43.722,000.000 dinara ili 104,5% od planiranog iznosa;

2) prosvetno-kulturni rashodi 3.447,000.000 dinara ili 98,1% od planiranog;

3) socijalno-zdravstvena zaštita 13.534,000.000 dinara ili 106% od planiranog;

4) državna uprava i administracija 9.955,000.000 dinara ili 94,6% od planiranog;

5) narodna odbrana, bez investicija, 12.167,000.000 dinara ili 91,5%;

6) rezervni krediti i štamparska izdavačka delatnost 3.151,000.000 dinara.

Ako se uporede ostvareni prihodi u iznosu od 93.631,000.000 dinara sa izvršenim rashodima u iznosu od 85.976,000.000 dinara, pokazuje se višak prihoda nad rashodima u iznosu od 7.655,000.000 dinara.

Obaveze privrede prema budžetu — ukupni rezultati izvršenja plana akumulacije po finansiskim planovima preduzeća u opštedržavnom opsegu iznose 109,8%.

Izvršenje obaveza privrede prema budžetu je bilo zavisno od rezultata u proizvodnji, Prema budžetu nisu potpuno izvršila svoje obaveze samo ona prduzeća koja nisu izvršila svoj proizvodni plan.

Raspored ostvarenja poreza na promet proizvoda po granama privrede bio je sledeći:

A. Industrija: savezna, republička i lokalna 75,43% od ukupne sume poreza na promet proizvoda;

B. Rudarstvo 2,37% od ukupne sume poreza na promet proizvoda;

V. Saobraćaj 2,75% od ukupne sume poreza na promet proizvoda;

G. Poljoprivreda 1,92% od ukupne sume poreza na promet proizvoda;

D. Građevinarstvo 2,32% od ukupne sume poreza na promet proizvoda;

Ostalo 15,21% od ukupne sume poreza na promet proizvoda — što čini ukupno 100,00%.

Naplata poreza na promet proizvoda u pojedinim narodnim republikama u 1947 godini bila je sledeća: Srbija 36,56%; Hrvatska 29,25%; Slovenija 19,06%; Bosna i Hercegovina 10,50%; Makedonija 3,69%, Crna Gora 0,80%; razno 0,14%. Što čini 100,00%.

Mora se napomenuti da su izvesna preduzeća zakašnjevala sa uplatama poreza na promet, jer su iznose poreza na promet proizvoda nepravilno upotrebljavala za obrtna sredstva, pa često i investicije.

Posmatrano u celini, izvršenje plana akumulacije, kao i plana proizvodnje na kome se on temelji, pretstavlja krupan uspeh naše privrede u prvoj planskoj godini. Međutim na ovom sektoru ima izvesnih nedostataka koje je potrebno otkloniti, kao što su:

1) nedovoljno obraćanje pažnje na kvalitet proizvoda i asortiman;

2) nedovoljno vođenje računa o realizaciji robe kod izvesnih proizvodnih preduzeća;

3) nedovoljno vođenje računa o konkretnim potrebama potrošnje po vrsti robe, prema regionima itd.

Neravnomerna realizacija robe, usled slabosti u distribuciji, kvalitetu, asortimanu, slabom ugovornom povezivanju izvesnih proizvodnih preduzeća i trgovine, odrazila se na ravnomernost uplate poreza na promet u toku godine.

Često se proizvodnja pri izvršenju plana akumulacije pokazala nedisciplinovanom. Uplata poreza na promet proizvoda nije vršena na vreme, akumulacija je zadržavana od preduzeća i upotrebljavana u obrtna sredstva, a u nekim granama (u rudarstvu, u republikama, u lokalnoj privredi) i u investicione svrhe. To se jasno vidi iz sledeće dinamike kretanja uplate poreza na promet proizvoda:

januar 709,6 miliona, februar 839,3 miliona, mart 1.485,3 miliona, april 2.355,2 miliona, maj 2.469,7 miliona, juni 2.409,9

miliona, juli 2.864,0 miliona, avgust 2.482,2 miliona, septembar 2.562,6 miliona, oktobar 2.794,1 miliona, novembar 2.480,9 miliona, decembar 6,035,8 miliona.

Iz ovih mesečnih uplata vidi se kako su se preduzeća u početku teško navikavala na izvršenje svojih obaveza, a na kraju godine u decembru, požurila su se sa uplatom da im se ne ospori izvršenje plana i da ne dođu do odgovornosti. Ovolika uplata u decembru rezultira iz uplata zadržavanog poreza na promet koji su preduzeća samovoljno koristila u vidu obrtnih sredstava.

Međutim, ovakav odnos proizvodnje prema izvršenju njenih finansijskih obaveza imao je za posledicu neravnomeran priliv sredstava u državni budžet i poremećaj u cirkulaciji novca u onim mesecima kada su rashodi zahtevali intervenciju državne blagajne.

Nemanje discipline u izvršenju finansijskih obaveza preduzeća ima i dublji uzrok nego samo nemarnost ili želju za korišćenjem državnih sredstava. Bilo je prilično prošireno shvaćanje među nižim rukovodiocima u proizvodnji, da je jedino važno izvršiti proizvodne zadatke, a da finansije, ukoliko se njih i tiču, nisu njihova neposredna briga.

Potrebno je, međutim, voditi upornu borbu za čuvanje vrednosti našeg novca i za pravilno shvaćanje njegove uloge i značaja u našoj privredi.

Novac u našoj privredi, u nastajućim socijalističkim odnosima, ima drugojačiji značaj od novca u kapitalističkoj privredi; on je merilo, jedno od najvažnijih merila društvenog produkta, a osim toga merilo raspodele proizvedenih dobara na sve svrhe, na sve one zadatke i u onim razmerama kakve zahtevaju uloženi društveno-korisni rad, pokazani rezultati i potrebe daljeg razvitka društvenog života.

Novac i finansije u našoj narodnoj državi služe i kao sredstvo kontrole nad društvenom proizvodnjom i nad njenim rentabilitetom. Tu je, razume se, reč ne o rentabilitetu u kapitalističkom smislu, nego o rentabilitetu u socijalističkom smislu. Nije svejedno sa kakvim troškovima se obavlja proizvodnja u našoj zemlji. Novcem, kao merilom kojim su izraženi troškovi proizvodnje i ostali rashodi u proizvodnji, mi uvek možemo ustanoviti hod, razvitak pojedinih grana privrede, njihov društveni rentabilitet, i otkriti uzroke koji sprečavaju brzu i rentabilniju proizvodnju, proizvodnju koja omogućuje jači zamah proširene reprodukcije.

Zatim, novcem mi ne samo direktno kontrolišemo proizvodnju, nego i sprečavamo rasipništvo i štetočinstvo u privredi

i državnoj upravi. U novcu mi imamo pouzdano merilo i pokazatelj o tome kakvi su rashodi, njime možemo da vršimo kontrolu rashoda. To se odnosi na sve grane društvenog života. Novcem, kao pouzdanim merilom, možemo stalno kontrolisati i pratiti kako se ostvareni narodni dohodak raspodeljuje na razne društvene ciljeve i da li zbilja treba da se u takvoj srazmeri troši ili treba intervenisati da se spreči rasipanje, da se spreči štetočinstvo, da se otkriju zloupotrebe, da se otkriju skrivene rezerve na sektoru proizvodnje i da se te rezerve mobiliju i pojača tempo proizvodnje.

Dalja uloga novca je u tome što je on u isto vreme snažno oružje evidencije društvene proizvodnje i razvoja svih grana društvene delatnosti. On je, pored naturalnih pokazatelja, na sektoru materijalnih bilansa, finansijski pokazatelj kroz koji se evidentira čitava društvena proizvodnja i njen tok. Samo jedinstvo materijalne i novčane evidencije, samo uzimanje u obzir i materijalnih i novčanih pokazatelja, daje nam pravu sliku kretanja i razvitka naše privrede i njenih odnosa. Otuda je isto tako pogrešna tendencija, raširena najčešće među našim finansijskim kadrovima, da vode računa samo o kretanju novca i finansiranju, posmatrajući ih kao samostalan faktor i ne povezujući ih sa privrednim životom, sa pitanjima proizvodnje i prometa robe.

Važno je, takođe, uskladiti proizvodnju sa potrošnjom, dovesti u normalan tok promet robe.

Jedna od osnovnih proporcija planiranja jeste proporcija između proizvodnje i potrošnje, između mase proizvedenih dobara, između ukupnog društvenog produkta, na jednoj strani, i zadovoljenja svih onih potreba širokih masa koje su namenjene društvenom standardu života, kakav je omogućen društvenom proizvodnjom u datom periodu, na drugoj strani.

Pravilan tok trgovine, to jest obrta robe, i zadovoljenje potreba širokih masa usavršava se i pravilno uspostavljenim novčanim sistemom. Otuda je dobra organizacija robnog i novčanog prometa, odnosno uskladenje novčanog kretanja i kretanja robe, jedan od osnovnih zadataka planske privrede.

Borba Sovjetskog Saveza za čvrstinu sovjetske rublje, a ta čvrstina sovjetske rublje znači pravilan odnos između proizvodnje i potrošnje, pravilan odnos između robnog i novčanog optičaja, jasno pokazuje da se na novac mora gledati kao na sredstvo za koje se treba boriti, čiju čvrstinu treba izvojevati i da se naročito treba zalagati za onu pravilnu srazmeru koja neophodno mora da postoji u planskoj privredi, a to je srazmera

između proizvodnje i potrošnje u kojoj novac igra neobično važnu ulogu.

Mi ne smemo zaboraviti na specifičnosti koje su karakteristične za našu zemlju u ovoj fazi razvoja, niti na sve one elemente koji mogu stihiski deluju na razvitak naše ekonomike, pa, prema tome, i na razvitak naših finansija. Imajući u vidu da smo u opsegu opšteg planiranja, koje je kod nas ne samo moguće, nego je već živa praksa, obezbedili opšti okvir našega plana, prema tome i opšti okvir našeg finansiskog plana, u tome okviru sada treba kanalisati i po potrebi suzbijati sve one stihiske elemente koji još nužno prate našu ekonomiku, zbog toga što još postoji privatni sektor i zbog njegovog uticaja na tržište, na proizvodnju itd.

Krupan uspeh našeg državnog sektora, kao socijalističke privrede, sastoji se u tome što je država postala ne samo gospodar robnih fondova za koje može da određuje jedinstvene cene i time ukloni stihiju tržišta, nego je ona i gospodar novčane mase i ima mogućnosti da cirkulaciju robnih i novčanih vrednosti dovede u sklad, da planira opticaj robe i opticaj novca.

Sada nešto o dobiti i amortizaciji. Uopšte govoreći, plan dobiti državnih privrednih preduzeća za 1947 godinu premašen je. Savezna privredna preduzeća pokazuju ostvarenu dobit u iznosu od 106,4% prema planiranim iznosima po finansiskim planovima. Preduzeća republičkog značaja slabije su ostvarila plan svoje dobiti.

Amortizacija od državnih privrednih preduzeća naplaćena je u iznosu od 161,9%, prema budžetu, odnosno 203,7% prema finansiskim planovima.

Iako je plan dobiti, uopšte uzev, ostvaren i često premašen, ipak su mnoga preduzeća i podbacila u uplati dobiti. To proizilazi usled nedovoljne brige za sniženje troškova proizvodnje i cene koštanja, nedovoljne brige za rentabilitet proizvodnje, jer je sa svima tim vezano i pitanje dobiti.

Isto tako, ostvareni planovi dobiti ne znače uvek da je ona bila pravilno planirana. Veliki iznosi natplanske dobiti izvesnih preduzeća ukazuju, naprotiv, na mogućnost daljeg sniženja troškova proizvodnje, daljeg povećanja rentabiliteta. Potrebno je voditi upornu borbu protiv skrivenih rezervi, kojih tu i tamo još ima, protiv obezbeđenja u visokim normativima, protiv nepotrebnih visokih zaliha u sirovinama, protiv stokiranja robe itd. Centralno mesto u rashodima privrede 1947 godine zauzimali su rashodi na investicije (kapitalna izgradnja i ostale

društveno-korisne investicije). Izvršenje investicionog plana za 1947 godinu po finansiskim planovima iznosi 102,4% a obnova 101,8%.

Izvršenje investicionog plana je nesumnjivo zadovoljavajuće. Mi smo imali krupnih uspeha u izgradnji, ali smo imali i nedostataka, na koje se treba posebno osvrnuti.

Tu, pre svega, dolazi pitanje troškova građenja. Rashodi građenja su nesumnjivo previsoki. Može se reći da čitava privreda nije mnogo vodila računa o ovom važnom pitanju. Poskupljenje troškova građenja je rezultat, pre svega, građenja bez prethodnih proračuna koštanja grade i materijala, bez jedinstvenog projekta građenja, koji bi obuhvatio ne samo građevinski objekat nego i projekat fabrike, tj. ugrađivanje mašina, njihov raspored, tehnološki proces, snabdevanje gorivom i sirovinama itd. Proračuni troškova ili uopšte nedostaju ili su samo aproksimativni i manjkavi. Često nema komisija za prijem i ocenu gotovih objekata. Ne vodi se uvek računa o rokovima određenim za završetak kako pojedinih delova, tako i cele gradnje, a ponekad nema ni planiranih rokova. Nema efikasne kontrole ni investitora ni Investicione banke u pogledu utroška materijala, koštanja radne snage itd. Bilo je, ne retko, i anomalija da usled slabe organizacije rada i pogrešno postavljenih normi, radnici jednog preduzeća prelaze u drugo i tako preduzeća jedno drugom prave štetnu konkurenciju.

Naravno da nam u toku 1948 godine pretstoji uporna borba za otklanjanje svih ovih nedostataka, borba za znatno pojevtinjenje naših investicionih radova.

Kada se govori o lokalnoj privredi, treba reći da naš novi finansiski sistem, baš usled toga što niz pitanja lokalne i komunalne privrede nije bio rešen, nije mogao da dođe do svog punog izražaja pri sastavu budžeta narodnih odbora i njihovom izvršenju u 1947 godini. Zbog toga budžeti naših narodnih odbora još ne odražavaju njihove privredne mogućnosti i privredne planove. Naprotiv, možemo konstatovati da u znatnom broju slučajeva, budžeti naših narodnih odbora pretstavljaju još administrativne budžete. Otuda je prirodna stvar da na bazi takvih budžeta, delatnosti narodnih odbora, kao organa narodne vlasti, nisu kroz njihove finansije mogle doći do punog izražaja. To se jasno može konstatovati kod onih narodnih odbora čiji su budžeti i u 1947 godini zadržali administrativni karakter. U predviđenim rashodima takvih odbora može se konstatovati da ima malo ili uopšte nema predviđenih sredstava za investicije. Investiciona delatnost tih odbora nije dosada bila

uključena u finansiranje kroz njihove budžete. Isto tako, u predviđenim prihodima, može se konstatovati da prihodi ne proističu iz privrede, iz vlastite privrede narodnih odbora pre svega, već prvenstveno iz fiskalnih izvora. U Vojvodini su neki odbori pokrivali veći deo rashoda trošarinom, iako baš u Vojvodini ima kolosalnih mogućnosti za razvoj lokalne privrede. Oriјentacija nekih narodnih odbora na fiskalne prihode predstavlja ostatak starog sistema i starog budžetiranja i finansiranja. Na osnovu toga može se konstatovati da budžetski sistem nije našao pravilnu primenu kod svih narodnih odbora i da otklanjanje toga nedostatka predstavlja krupan zadatak ministarstava finansija u republikama, zadatak koji se može izvršiti baš prilikom angažovanja odbora za pitanja lokalne i komunalne privrede.

Oriјentacija narodnih odbora na privredu i privređivanje treba da postane osnovni zadatak naših narodnih odbora.

Posle poreza na promet proizvoda kojim se ostvaruje opštredžavna akumulacija finansiskih sredstava, uglavnom iz proizvodnje državnih privrednih preduzeća, porez na dohodak je druga vrsta poreza po svojoj važnosti. Ovaj porez građani ili njihova domaćinstva, zadruge i društvene organizacije plaćaju iz svojih prihoda, zarade, dohotka i imovine kao doprinos državi za izvršenje opštredžavnih zadataka.

U odnosu na ukupne prihode opštredžavnog budžeta, porez na dohodak je relativno mali.

U 1947 godini učešće poreza na dohodak u ukupnim prihodima opštredžavnog budžeta bilo je sledeće:

1) porez na dohodak radnika, nameštenika i službenika	2,46%
2) porez na dohodak zemljoradnika	5,06%
3) porez na dohodak zadruga	0,12%
4) porez na dohodak društvenih organizacija	0,06%
5) porez na dohodak privatnih zanimanja i imovine	2,53%
6) porez na dohodak državnih privrednih preduzeća (dug iz 1946 godine)	4,8%
	<hr/>
	Ukupno: 15,03%

Posle donošenja Zakona o porezima i savezne Uredbe o porezu na dohodak, narodne republike su imale zadatak da na osnovu novih propisa izvrše raspis poreza za 1946 godinu. Kod zemljoradnika je razrez poreza za 1946 trebalo izvršiti kad i razrez za 1947 godinu. Posle izvršenih razreza, plan naplate za 1947 godinu po svim oblicima poreza na dohodak iznosio je 14.398,707.000 dinara, a ostvarena naplata u toku godine izno-

sila je 14.075.000.000 dinara, što predstavlja ostvarenje plana naplate od 97,75%. Uspeh ostvarenja plana nije, međutim, isti po svim oblicima poreza na dohodak. Po nekim oblicima ostvarenje plana je prebacilo, dok je po nekim znatno podbacilo. Tako je plan naplate poreza na dohodak radnika, nameštenika i službenika ostvaren sa 116,3%, porez na dohodak zemljoradnika sa 56,2%, porez na dohodak zadruga i društvenih organizacija sa 109,6% i porez na dohodak privatnih zanimanja i imovine sa 75,43%.

Pored stanovništva, zadruga i društvenih organizacija, i državna privredna preduzeća su u 1947 godini uplatila znatne iznose kao dugujući porez na dohodak za 1946 godinu. Tako su, od ukupno ostvarenog iznosa poreza na dohodak od 14.075.000.000 dinara državna privredna preduzeća uplatila 4.512.409.000 dinara ili 32,05% što znači $\frac{1}{3}$ od ukupno naplaćene sume poreza na dohodak u 1947 godini.

U prvom polugodu protekle godine bio je skoro potpuno zapostavljen političko-ekonomski značaj poreza na dohodak za zemljoradnike i privatna zanimanja. Do ovoga je dobrim delom došlo zbog brzog i lakog realizovanja dugujućeg poreza od državnih privrednih preduzeća, što je imalo za posledicu slabljenje interesa i nastojanja za razrez i naplatu poreza na dohodak zemljoradnika i privatnih zanimanja.

Uzevši u celini, može se reći da je razrez poreza izvršen pravilno i da ogromna većina radnog seljaštva nije porezom opterećena.

To se vidi i iz ovih podataka:

OBJAŠNENJE	Domaćinstva sa oporezovanim dohotkom do 16.000 dinara	Domaćinstva sa oporezovanim dohotkom od 16 - 50.000 dinara	Domaćinstva sa oporezovanim dohotkom preko 50.000 dinara
Broj domaćinstava	1.712.278	437.851	65.481
% od ukupnog broja	77,35%	19,76%	2,95%
Ukupno razrezani porez	705,674.502	1.158,544.834	1.047,364.726
% od ukupno razrezanog poreza	24,24%	39,79%	35,97%
Porez po domaćinstvu	412	2.645	15.995

Ovi podaci pokazuju da 77,35% zemljoradničkih, to jest 1,700.000 oporezovanih domaćinstava plaća samo 24,24% od

ukupno razrezanog poreza i da je prosečno opterećenje po domaćinstvu ove osnovne mase zemljoradnika nisko, jer je iznosilo godišnje samo 412 dinara. Ovome treba dodati da je prilikom razreza za 1947 godinu 79.949 domaćinstava potpuno oslobođeno poreza.

Prema tome, može se reći da je ubiranje poreza u 1947 godini bilo uglavnom pravilno. Pri svemu tome bilo je tu i tamo izvesnih nepravilnosti i neravnomernosti kao i kampanjske naplate poreza u izvesnim mesecima, koje se u toku 1948 godine moraju otkloniti. Te neravnomernosti u oporezivanju između pojedinih krajeva proizilaze iz nepravilne primene našeg poreskog zakonodavstva i težnje za ubiranjem što više prihoda iz poreskih izvora sa strane republičkih organa. Protiv ovih pojava moramo se odlučno boriti. Naše radno seljaštvo ima pravo da od svih organa traži pravilnu primenu našeg demokratskog zakonodavstva o porezima, pravilan i ravnomeran razrez poreza. Naša poreska politika upravljena je na pomaganje i zaštitu našeg radnog seljaštva, sitnog i srednjeg seljaka, čemu će ogromno doprineti i novi sistem vezanih cena.

Razrez i naplata poreza na nasleđe i poklone i trošarine u 1947 godini odvijala se pravilno, bez naročitih smetnji. Budžetska predviđanja kod ovih vrsta poreza ostvarena su i premašena i to kod poreza na nasleđe i poklone sa 250,6%, kod trošarine sa 109%. Što se tiče taksa, tu je plan naplate podbacio. Ostvareno je 65,5% od predviđenog. Ovo podbacivanje usledilo je zbog smanjenja izvesnih delatnosti na privatnom privrednom sektoru i oslobodenja državnih privrednih preduzeća od plaćanja taksa.

Dozvolite mi da se sada zadržim na pitanju kreditiranja naše privrede.

U početku 1947 godine stanje obrtnih sredstava preduzeća bilo je prilično teško. Preduzeća nisu imala određena svoja sredstva a u međusobnim odnosima preovladavalo je tzv. robno kreditiranje. Preduzeća su jedno drugome pozajmljivala sredstva, uzajamno se zaduživala, tako da se obračun među njima prilično komplikovao i nije pružao mogućnost uvida u racionalnost rukovanja sredstvima. Neka su preduzeća i grane raspolagale suvišnim obrtnim sredstvima, a druge grane tako oskudevale u tim sredstvima da nisu bile u stanju da plaćaju svoje obaveze.

U cilju regulisanja ovog nasleđenog stanja najpre se pristupilo uređenju platnog prometa između državnih privrednih preduzeća, posredstvom Narodne banke i Državne investicione

banke, na bazi Uredbe o međusobnom plaćanju obaveza državnih privrednih preduzeća. Isto tako, regulisano je pitanje držanja gotovog novca u kasama preduzeća, naredbom o blagajničkom maksimumu. Ovim merama ustanovljen je određeni platni režim između preduzeća, isključena mogućnost uzajamnog kreditiranja i data garancija svakom proizvođačkom preduzeću koje liferuje robu, da će na brz način, posredstvom banaka, uvek lako dolaziti do naplate.

Ovim prethodnim merama stvoreni su neophodni uslovi za prelazak na planiranje kreditnih potreba preduzeća. U tom cilju izradena je metodologija kreditnog plana koji je imao da obuhvati sledeće potrebe preduzeća: 1) potrebe redovnih obrtnih sredstava preduzeća; 2) potrebe vanrednih obrtnih sredstava preduzeća, za zalihe u sirovinama preko norme, koje preduzeća moraju držati zbog nenormalnih prilika oko njihove nabavke (deficitne sirovine ili težak uvoz); 3) kredit za sezonske potrebe preduzeća, gde na prvo mesto dolazi kreditiranje otkupa.

Za ove svrhe planirano je ukupno davanje kredita u iznosu od 54.500,000.000 dinara i to:

a) za savezna preduzeća u cilju popunjavanja obrtnih sredstava — — — —	9.500.000.000	dinara
b) za potrebe republika — — — —	23.000,000.000	„
v) za sezonske potrebe (otkup) — —	16.000,000.000	„
g) za vanredna obrtna sredstva (zalihe preko norme) — — — —	6.000,000.000	„
	<hr/>	
Svega:	54.500,000.000	dinara

U korišćenju kredita išlo se za tim da se republičkim vladama odrede samo globalni krediti, po planu za republičku i lokalnu privredu, a da u tom okviru same vlade rasporede sredstva za pojedine grane privrede, sa pravom virmanisanja iz grane u granu prema potrebama. Narodnim odborima je takode poverena izrada kreditnih planova za lokalna preduzeća i dodeljivanje kredita, da bi se i oni zainteresovali za rad svojih preduzeća.

Rezultati korišćenja datih kredita su sledeći:

Po planu za redovna obrtna sredstva iskorišćeno je 75%; za vanredna obrtna sredstva kredit je iskorišćen u iznosu od 90%; republička preduzeća iskoristila su date im kredite za 72%; lokalni i zadružni sektor za 64% a privatni sektor za 39%. Pada u oči slabo korišćenje kredita za investicije lokalnih preduzeća od svega 40%, usled nespremnosti lokalnih preduzeća za

veće investicione zadatke i slabog korišćenja materijala iz lokalnih izvora.

Sezonske kredite savezna ministarstva iskoristila su za 91%, a republike su iskoristile uglavnom od 63%—98%. Ukupno iskorišćeni planirani kredit iznosi dinara 39.717,130.000.—

Kreditnim planovima i uređenjem platnog prometa uveliko je rešeno pitanje obrtnih sredstava preduzeća i finansiranje otkupa, tako da zbog novca nije bilo zastoja u proizvodnji, s jedne strane, a s druge, stvoreni su uslovi za praćenje upotrebe sredstava u proizvodnom procesu i ekonomičnosti poslovanja preduzeća.

Ukupna sredstva, dugoročna i kratkoročna, koja su naše banke mobilisale u 1947 godini, iznose 45.000,000.000 dinara. Od ovih ukupnih sredstava narodne privrede, kod Narodne banke bilo je koncentrisano 85%.

Kreditni aparat je preuzeo 1947 godine blagajničko i računovodstveno izvršenje ne samo saveznog i republičkih budžeta, već i budžeta narodnih odbora. Ono se obavlja preko Narodne banke, sem budžeta za investicije, koji se izvršava preko Investicione banke.

Preimućstvo blagajničkog izvršenja budžeta preko kreditnog aparata prema ranijem, koji je vršen preko finansiskih organa državne uprave, jeste u tome što omogućava najbržu koncentraciju budžetskih sredstava i njihovo najracionalnije korišćenje. Računovodstvena služba izvršenja budžeta preko kreditnog aparata ima prednost pred računovodstvenom službom kod finansiskih organa u tome što se vrši preko bankovne knjigovodstvene evidencije koja omogućava najpreciznije svakodnevno davanje pokazatelja o izvršenju budžeta, kako nižim finansiskim organima (finansiskim organima narodnih odbora) tako i višim (republičkim i saveznom Ministarstvu finansija), a takode i organima državnog planiranja.

Osnovna linija državne politike na području platnog prometa bila je ta da se neiskorišćena (slobodna) sredstva u privredi i državnoj upravi svedu na minimum i da se, što je moguće više, ubrza služba plaćanja. Svodenje neiskorišćenih sredstava plaćanja na neophodni minimum ostvareno je praktičnim ukidanjem blagajni u državnoj administraciji i potpunim prenošenjem blagajničke službe u budžetskim ustanovama na kreditni aparat, kao i propisivanjem blagajničkih maksimuma u privrednim preduzećima.

Od 1 aprila 1947 godine, kad je uvedena služba naplate faktura, pa do kraja 1947 godine, Narodna banka je naplatila okruglo 632.000 faktura u iznosu od 65.711,000.000 dinara.

Ovaj način naplate računa usavršen je od 1 januara 1948 godine i proširen na preduzeća ratnih vojnih invalida i na zajedničke poslovne saveze, sa mogućnošću proširenja i na pojedine zadruge. Premda je ovaj način plaćanja predstavljao jedan vrlo odvažan potez, nije doveo do zloupotreba da bi preduzeća, iskorišćavajući automatsku naplatu računa, ispostavljala račune za neliferovanu robu ili neizvršene usluge.

Sve ove mere su dovele do ogromnog porasta platnog prometa preko Narodne banke u toku 1947 godine. U platnom prometu je izvršeno u prošloj godini okruglo 74,000.000 manipulacija (uplata, isplata i odobrenja i zaduženja tekućih računa). Platni promet je izneo 1.555.891,000.000 dinara, od čega upotrebom gotovine svega 158.857,000.000 dinara ili 10,2%, dok je 89,8% obavljeno bez upotrebe gotovine (1.396.934,000.000 dinara).

U toku 1947 godine postignut je znatan organizacioni napredak u našem deviznom poslovanju. Koncentracija deviza i njihova pravilna upotreba bili su sprovedeni daleko više nego u 1945 i 1946 godini. Uspostavljeni su odnosi sa svima zemljama. Platni promet sa inostranstvom obavljan je sa 45 zemalja.

Osnovna karakteristika našeg platnog prometa sa inostranstvom u 1947 godini, kao uostalom od oslobođenja uopšte, sastojala se u tome što je on obavljan sopstvenim sredstvima, bez ikakvih stranih finansijskih izvora. Pri tome naš spoljni platni promet bazira na punoj sigurnosti plaćanja sa strane naše zemlje.

Najvažnija pozicija u našem platnom bilansu bila je spoljna trgovina — izvoz i uvoz robe. Promet robe, kako za samu 1947 godinu, tako i za prethodne godine, pokazuje uravnoteženost i stalno povećanje izvoza i uvoza. Ovde je potrebno napomenuti da su mnoge zemlje, kako one koje su bile okupirane, tako i neke ostale, bitno smanjile svoj izvoz i povećale uvoz u posleratnom periodu, te na taj način u svojim platnim bilansima pretrpele deficite ogromnih razmera. Ostale pozicije našeg platnog bilansa za 1947 godinu povećale su se takode u znatnoj meri u poređenju sa prethodnim godinama. Naročito su bili značajni prihodi od iseljeničkih doznaka u slobodnim devizama, kao i prihodi našeg pomorstva. Pri tome treba voditi računa da je naša trgovačka mornarica pretrpela vrlo velike gubitke za vreme rata, i da su stoga izdaci na njenu obnovu posle rata morali biti znatni. Prihodi od turističkog prometa nisu bili znatni iz objektivnih razloga (devizna ograničenja u inostranstvu, puno angažovanje domaćih letovališta za potrebe našeg stanovništva).

Dosadašnje iskustvo pokazalo je da su se poslovi sa inostranstvom mogli odvijati uglavnom bez smetnji što se tiče vrednosti dinara i da domaći nivo cena nije znatno odudarao od svetskog nivoa. Potrebno je napomenuti da je niz zemalja obavljao novčane reforme većeg ili manjeg obima i da su izvešne valute promenile svoju međunarodnu vrednost, što je izazvano poremećajima i pojavama inflacije, svojstvenim kapitalističkim zemljama. Jedino je Sovjetski Savez sproveo ukidanje potrošačkih karata, snizio cene osnovnim životnim namirnicama i učvrstio rublju novčanom reformom, koja je došla kao rezultat uspešnog izvršenja prvih godina posleratne pjaljetke. To je imalo za posledicu povišenje standarda života sovjetskog naroda. Kod nas, posle novčane reforme u 1945 godini, nije izvršena nikakva izmena, ni u unutrašnjem novčanom sistemu, ni u odnosu prema inostranstvu, niti dolazi u obzir, imajući u vidu vrednost dinara i razvoj naše privrede. Važenje dinara protegnuto je i na oslobođene krajeve: Istru, Rijeku i Slovenačko Primorje.

Nekoliko reči o pitanju revizije u 1947 godini.

Revizija u 1947 godini bila je apsolutno nedovoljna i nije bila u stanju da obuhvati i izvrši zadatke koje ima ova važna služba. Administrativno-operativni rukovodioci obraćali su reviziji vrlo malu ili nikakvu pažnju.

Osnovni nedostaci dosadašnje revizione službe bili su: 1) nedostatak plana rada i utvrđene metodologije; 2) nedostatak direktiva za rešavanje revizionih zadataka, predviđenih planom po redu prvenstva i važnosti; 3) nedostatak propisa za rad operativnih službi koje su predmet revizije; i 4) nedostatak propisa za revizionu službu. Nedostatak u revizionoj službi i njen slab rad ima umnogome uzrok u labavom odnosu i zapostavljanju pravilnog odnosa prema narodnoj imovini. Ovakav odnos dozvoljava da nesavesni elementi mogu da vrše malverzacije i da zloupotrebljavaju dato im poverenje, s obzirom da im slaba kontrola pruža uverenje da to mogu nekažnjeno raditi.

Značaj i smisao revizije ogleda se uglavnom u proveravanju pravilnosti i zakonitosti rukovanja i zaštite društvene imovine, u potpomaganju pravilnog i efikasnog izvršenja planom postavljenih zadataka i povećanju produktivnosti društvenoga rada.

U toku je donošenje potrebnih propisa o revizionoj službi, koji će doprineti njenoj organizaciji i otkloniti njene organizacione nedostatke.

Rezultati revizije u 1947 godini pokazuju sledeće:

1) U privredi: česta pojava je nesaglasnost proizvodnih sa finansiskim planovima kao posledica izvršenih promena u proizvodnim planovima.

Nepotpuna i netačna evidencija robe i materijala je gotovo opšta pojava, koja štetno deluje na štednju i ekonomičnost, a osim toga pruža mogućnost za razne zloupotrebe. Neuredna, nepropisna i neažurna knjigovodstva nanose takode velike štete pravilnom obavljanju posla u preduzećima.

Nepotpuno evidentiranje osnovnih sredstava i valorizacioni problemi istih pretstavljaju jedan od krupnih nedostataka, jer zbog toga nema baze za ocenu rentabilnosti preduzeća.

Netačno određivanje obrtnih sredstava, u vezi sa normom zaliha sirovina i gotove robe, često ima za posledicu finansiske teškoće u preduzeću ili pak nagomilavanje sirovina i gotove robe preko određenih potreba.

U novčanom poslovanju primećeno je da se preduzeća ne pridržavaju blagajničkog maksimuma i propisa o bezgotovinskom plaćanju, da neblagovremeno ispostavljaju fakture i nedozvoljeno vrše pozajmice osoblju, ali se obim ovih nepravilnosti primetno smanjuje.

U pogledu ekonomske celishodnosti izdataka, konstatovano je da se u preduzećima ovom pitanju nije poklanjala puna pažnja.

2) Kod nadležstava i ustanova nedostaci u izradi tromesečnih i blagajničkih planova odražavali su se u velikom broju višmana i u prekovremenim traženjima finansiskih sredstava.

U toku izvršenja budžeta konstatovana su, iako u neznatnom broju slučajeva, prekoračenja odobrenih kredita.

Kao naročite forme povrede budžetske discipline, konstatovano je kod nekih ministarstava vanbudžetsko poslovanje, zatim neblagovremeno predavanje i povremeno korišćenje budžetskih prihoda, kao i slučajevi rezervisanja budžetskih sredstava istekle godine radi korišćenja u novoj godini. Posledice ovakvoga rada utoliko su teže što kod aparata remete ispravno shvatanje zakonitosti i pravilnosti poslovanja.

Nepravilan i neekonomičan odnos u trošenju budžetskih sredstava primećen je pri naknadi putnih troškova, pri upotrebi vozila i za ostale razne nabavke.

Pored svih nedostataka, grešaka i slabosti, koje proističu iz tempa brzog razvitka i porasta naše privrede, one nisu mogle da ometu opštu pravilnost toka finansiranja i izvršenja budžeta u 1947 godini.

Dozvolite mi da, posle svega što sam dosada rekao, predem na Predlog opštedržavnog budžeta za 1948 godinu.

Rezultati postignuti u prvoj planskoj godini pružili su mogućnost Saveznoj vladi da sa planom za 1948 godinu ode korak napred, da u proizvodnji, kapitalnoj izgradnji, trgovini, transportu, finansijama, na kulturno-socijalnom polju, postavi nove krupne zadatke, u skladu sa zadacima i tempom razvoja naše zemlje, obeleženim u Petogodišnjem planu.

Proizvodnja je dobila važan i odgovoran zadatak daljeg povećanja produkcije za prosečno oko 60%. Iskorišćenje svih raspoloživih kapaciteta, rad u više smena, borba za zamenu sirovina gde god bi usled toga došla u pitanju naša povećana produkcija, borba za dalje sniženje, i to znatno, troškova proizvodnje, povišenje rentabilnosti preduzeća, iskorišćenje svih raspoloživih rezervi, borba za racionalizaciju i uvođenje novih metoda rada, štednja svih vrsta materijala — to su zadaci produkcije koji su našli odraza u predlogu ovogodišnjeg budžeta, koji čine njegovu osnovu, koji predstavljaju glavno obezbeđenje izvršenja našeg privrednog plana, a samim tim i budžeta.

U investicionoj izgradnji činimo po planu 1948 godine krupan skok. Od 38.662 miliona izvršenih investicija u 1947 godini, u vidu novogradnji (bez obnove), naš ovogodišnji privredni plan postavlja nam zadatak izvršenja investicija u iznosu od 66.619,8 miliona dinara, što predstavlja povećanje od 72%.

Ovako zamašan plan investicija u 1948 godini predstavlja za nas najkrupniji zadatak u ovoj godini. Izvršenje investicionog plana u ovom iznosu već će nam sa sigurnošću ukazati perspektivu sigurnog ostvarenja Petogodišnjeg plana. Naši su kadrovi, pored nedostataka u prošloj godini, uspešno položili ispit, a novi plan investicione izgradnje postavlja pred njih zadatke podizanja novih fabrika, puteva, kanala, stanbenih zgrada.

Samo u saveznom sektoru u industriju, rudarstvo, transport i trgovinu uložiće se sledeća sredstva u investicije:

	u milionima
1) industrija, rudarstvo i elektroprivreda	20.229
2) transport i veze	6.437
3) građevinarstvo	5.067
4) poljoprivreda i šumarstvo	1.488
5) trgovina i ostalo	69
Ukupno:	33.290

Sem investicija u privredi, iz saveznih sredstava direktno će se pomoći i ove godine obnova popaljenih i opustošenih krajeva u sumi od 2 milijarde dinara, kako bi se likvidirali tragovi rata u ovim krajevima. Najzad, u skladu sa našim ugovorom o uzajamnom uskladvanju privrednih planova između Albanije i Jugoslavije, naša zemlja će pomoći investiciju izgradnju NR Albanije u sumi od 3 milijarde dinara u raznovrsnom materijalu.

U sumi investicija za ovu godinu nisu u celosti, po ukupnoj vrednosti, obuhvaćeni zadružni domovi, jer će najvećim delom biti izgrađeni materijalom i radnom snagom koje će zemljoradnici dobrovoljno dati. Biće ukupno sagrađeno 4.000 domova u vrednosti od preko 8 milijardi dinara. Ova velika radna akcija na našem selu doprineće jačoj privrednoj organizaciji sela, jačanju zadružnog poslovanja i uticaće na razvoj kulturnog života seljaštva.

Plan investicione izgradnje postavlja zadatke povećane proizvodnje svih vrsta građevinskog materijala, blagovremeno obezbeđenje radne snage, organizaciju gradilišta i najpažljivije rukovanje materijalom, kako bi se sve upotrebilo što se može ugraditi i izbeći svako rasipanje i neracionalno trošenje materijala.

Od 66.619,8 miliona otpada na izgradnju za društveni standard suma od 13.674,035 miliona, od čega ide na savez 6.511,890 miliona i na republike 7.162,145 miliona. Izgradnja za društveni standard iznosi 20,52% od ukupne investicione izgradnje, što jasno pokazuje brigu naše zemlje i politiku naše Vlade na čelu sa drugom Titom za podizanjem društvenog standarda naporedo i u skladu sa podizanjem proizvodnih snaga naše zemlje. Izražen u objektima, plan izgradnje za društveni standard po saveznom budžetu u 1948 godini samo jednim delom izgleda ovako:

	u hiljadama
1) za proširenje stanbenih prostorija — —	2.161,335 dinara
2) za kulturno-prosvetne zgrade — — —	421,090 „
3) za školske zgrade — — — — — — — —	729,010 „
4) za bolnice, ambulante i zdravstvene stanice	805,415 „
5) fiskulturni objekti i komunalni objekti —	1.016,812 „
6) administrativne zgrade — — — — —	1.378,228 „
	<hr/>
Ukupno:	6.511,890 dinara

Na savezne društveno korisne investicije otpada 47,6%, a na narodne republike 52,4%.

Izvršenjem ovog investicionog plana naša će se zemlja još jednim krupnim korakom približiti ostvarenju Titovog Petogodišnjeg plana industrijalizacije i elektrifikacije zemlje.

Rashodi na prosvetu i narodnu kulturu, po predlogu budžeta za 1948 godinu, pokazuju u odnosu na rashode u te svrhe u 1947 godini sledeće:

	Izvršenje za 1947 g. (u milionima)	Predlog za 1948 g.
po saveznom budžetu	221,2	660,0
po budžetima narodnih republika	3.225,0	6.158,0

Ukupno povećanje rashoda na prosvetu i narodnu kulturu u 1948 godini prema 1947 godini iznosi 98%. Ovo je najrečitiji dokaz pravilne politike naše Vlade, da se uzdizanju kadrova, razvoju nauke u našoj zemlji, uklanjanju nepismenosti, neprekidnom povišavanju kvalifikacija radnih ljudi ima da posveti ogromna pažnja.

Kada je reč o rashodima na prosvetu i narodnu kulturu onda treba napomenuti još:

1) da ovde nisu u celini obuhvaćeni svi rashodi naše zemlje na kadrove. U investicionim rashodima sadržani su izdaci na kadrove za novogradnje i za studije i istraživanja u iznosu od 1.990 miliona.

2) Za uzdizanje kadrova u privredi van svih ovih sredstava, daju još preduzeća iz svojih vlastitih sredstava, na bazi doprinosa za kadrove, koji se kao element strukture cene naplaćuje i iznosi više stotina miliona dinara.

3) Veliki deo rashoda na prosvetu i narodnu kulturu otpada na republike, gde je uzdizanje prosvete i narodne kulture jedan od osnovnih zadataka republičkih vlada, da bi se uklonilo teško breme prošlosti, nepismenost i zaostalost.

Izdaci za socijalno-zdravstvenu zaštitu po predlogu budžeta za 1948 godinu pokazuju u odnosu prema izvršenju u 1947 godini, sledeće:

	Izvršenje u 1947 g. (u milionima)	Predlog za 1948 g.
po saveznom budžetu	9.473,500	9.384,300
po republičkim budžetima	4.061,000	9.162,000
	<hr/> 13.534,500	<hr/> 18.546,400

Ukupno povećanje rashoda na socijalno-zdravstvenu zaštitu iznosi u 1948 godini 37%.

Da bi se ovi krupni rashodi mogli analizirati prikazaćemo ih odvojeno po njihovoj nameni:

1) Rashodi socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite po saveznom budžetu	9.384,324.000	dinara
2) invalidnine — — — — —	4.005,500.000	„
3) penzije — — — — —	3.175,700.000	„

Rashodi zdravstvene zaštite radnika i službenika i stanovništva uopšte, predstavljaju neophodne rashode i mi smatramo da je njihovo povećanje u 1948 godini opravdana stvar. S obzirom na to da su naše bolnice radile pod vrlo nepovoljnim uslovima, sprovedenim normama u bolnicama u 1948 godini, iako ne u dovoljnoj meri, ovo će se stanje popraviti i, s obzirom na to, povećanje ovih rashoda je opravdano.

Naša se zemlja iza teškog rata svojski pobrinula o svojim borcima, kao i o veteranima prošlih ratova i nije žalila sredstva da bi zbrinula najbolje sinove naše zemlje, one koji su se žrtvovali u oslobodilačkoj borbi naših naroda. Isto tako, naša je Vlada omogućila svim trudbenicima da mirno dočekuju starost, ubedeni da će im naš sistem socijalnog osiguranja obezbediti odmor u godinama kada više nisu sposobni za rad.

Primena, međutim, propisa o invalidninama i penzijama neretko bila je takva da su postali invalidi i penzioneri i oni koji to pri pravilnom sprovođenju naših propisa nisu zaslužili.

Brojni primeri iz štampe i državne kontrole jasno govore o tome da ima nepravilnosti koje nužno treba otkloniti. Naši najsvesniji borci iz redova invalida i penzionera, koji shvataju važnost zadataka izgradnje zemlje, već su primerom pokazali kako se svako iole sposoban za rad može uključiti u koristan i produktivan posao. Naše invalidske organizacije pokazuju snalaženje i umešnost u korišćenju zemlji na sektoru trgovine, proizvodnje, ugostiteljstva itd.

Rashodi državne uprave po predlogu budžeta za 1948 god. pokazuju u odnosu na izvršenje u 1947 sledeće:

	Izvršenje u 1947 g. (u milionima)	Predlog za 1948 g.
po saveznom budžetu	2.872,1	3.853,7
po republičkim budžetima	7.083,0	9.224,1
	<u>9.955,1</u>	<u>13.077,8</u>

Povećanje rashoda državne uprave u 1948 godini u poređenju sa rashodima u 1947 godini iznosi 31%. Ovo povećanje rashoda bazirano je na stanju službenika u saveznom, republičkim ustanovama i ustanovama narodnih odbora na dan 1 februara 1948 god. Svako povećanje broja službenika u daljim

mesecima dozvoljavaće se samo ako je kao neophodno utvrđeno sistematizacijom radnih mesta, na teret rezervnog fonda, što znači da će se još za desetak od sto povećati administrativni rashodi.

Ovo je povećanje usledilo: 1) kao rezultat proširenih funkcija državnog aparata i njegovom novom ulogom u privredi; u vezi s tim potreba novih nadležstava i ustanova u savezu i republikama; i 2) razgranjavanjem funkcija narodnih odbora.

Ovo su nesumnjivo objektivne potrebe koje se moraju zadovoljiti naročito u cilju razvijanja osnovnih grana naše narodne vlasti — mesnih i sreskih narodnih odbora, od čijeg pravilnog rada umnogome zavisi pravilno funkcionisanje aparata u celini.

Potrebno je voditi orijentaciju na razvijanje lokalnih organa, a briga saveznih i republičkih organa treba da bude upućena na organizacionu izgradnju i učvršćenje aparata dole, onih osnovnih organa narodne vlasti na koje bi se savezni i republički organi mogli osloniti u postavljanju novih zadataka. Ako bi naporedo sa ovakvom orijentacijom usledilo iznalaženje prihoda narodnih odbora za povećane rashode usled ovako proširenih funkcija, naročito razvojem lokalne privrede, debalansirao bi se opštetržavni budžet od neproduktivnih rashoda i umanjili izvesni ostaci birokratske i centralističke tendencije raznih ustanova, naročito republičkih.

Po predlogu budžeta za 1948 godinu rashodi predviđeni na narodnu odbranu iznose 35,6% više od izvršenih u 1947 godini. Ovaj porast je u skladu sa porastom budžeta na svim ostalim sektorima i sa snagom naše zemlje i izgradnjom naše mlade Armije. Procentualno, pak, u odnosu na opštu sumu rashoda po budžetu ove godine, izdaci na narodnu odbranu smanjuju se u poredenju sa prošlogodišnjim za 3,4%. Dok su u prošloj godini izdaci na narodnu odbranu iznosili 14,4% svih rashoda, po ovogodišnjem predlogu ti izdaci iznose svega 13,7% od ukupnih rashoda budžeta.

Već u prvoj planskoj godini pokazalo se neophodnim imati, kod izvršenja plana, kao jedan od preduslova koji garantuju njegovo izvršenje i obezbeđuju ga od svake eventualnosti (suše, na pr.), određene državne rezerve sirovina i drugog materijala. Nemoguć je jedan čvrst planski poredak, kakav se u našoj zemlji izgrađuje, bez državnih rezervi koje ga obezbeđuju. Otuda smo se u drugoj planskoj godini orijentisali na početak stvaranja državnih rezervi. U ovoj godini predložena suma je veoma skromna — svega 3 milijarde, jer sada nismo u moguć-

nosti da više odvojimo za rezervu, ali i to je već solidan početak uvođenja ove neophodne planske prakse.

Ovogodišnja cifra rezervnog fonda je povećana, jer su: 1) zaostale izvesne neplaćene obaveze iz prošle godine, naročito neplaćeni investicioni radovi usled povoljne zime, koja je omogućila gradnju i u mesecima kad se nije predviđalo da se može graditi; 2) sva nova postavljena prebačena su na rezervni fond; 3) budžet u iznosu od 124,808 miliona mora biti obezbeđen odgovarajućom rezervom, koja u našem predlogu iznosi 5,6% od visine budžeta, što je nesumnjivo opravdano.

Tako se, na osnovu kratke analize rashoda po predlogu budžeta za 1948 godinu dobija sledeća struktura predloga budžeta:

Rashodi po Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu

	Izvršenje u 1947 godini	Predlog za 1948 godinu	% pove- ćanja	Struktura u %
1 deo — Investicije za kapitalnu izgradnju i ostalo finansiranje privrede	25.817,000.000	45.150,515.000	26,0	36,17
2 deo — Investicije na društveni standard	7.905,000.000	13.674,035.000	72,9	10,45
		Ukupno na privredu otpada		46,62
3 deo — Prosveta i narodna kultura	3.447,000.000	6.818,268.922	97,8	5,40
		Ako rashodima privrede dodamo prosvetno-kulturne rashode, dobijamo iznos od 52,02 od ukupnih rashoda		
4 deo — Socijalno-zdravstvena zaštita	13.534,000.000	18.546,456.884	37,0	14,64
5 deo — Narodna odbrana	12.167,000.000	16.500,000.000	35,6	13,07
6 deo — Državna uprava	9.955,000.000	13.077,842.090	31,3	10,35
7 deo — Državne rezerve, rezervni fond i dotacije	3.151,000.000	11.074,220.104	251,14	9,92
Svega:	85.976,000.000	124.841,338.000	45,2	100,—

Rashodi neposredno na privredu iznose 46,62% od ukupnih rashoda. Ako rashodima privrede dodamo rashode prosvete i narodne kulture, onda ukupan procenat ovih rashoda iznosi 52,02% od svih rashoda, rashodi na narodnu odbranu iznose 13,07%, a rashodi na administraciju 10,35%.

Ako posmatramo ove rashode u okviru saveznog budžeta, onda dobijamo još jaču sliku značaja privrede u ovogodišnjem predlogu. Rashodj privrede iznose 46,62% ili zajedno sa prosvetom i narodnom kulturom i socijalno-zdravstvenom zaštitom 66,66% od ukupnih rashoda.

Prihodi po Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu

U predlogu budžeta za 1948 godinu predviđeni su prihodi u sumi od:

NAZIV PRIHODA	IZNOS	% strukture
1) Porez na promet proizvoda	46.000,000.000.—	36,86
2) Sniženje troškova proizvodnje — — — — —	7.500,000.000.—	6,01
3) Porez na promet proizvoda iz slobodnog prometa robe —	9.577,804.000.—	7,67
4) Dobit državnih privrednih preduzeća — — — — —	822,060.000.—	0,66
5) Viškovi sopstvenih obrtnih sredstava državnih privrednih preduzeća saveznog značaja — — — — —	431,912.000.—	0,35
6) Takse — — — — —	600,000.000.—	0,48
7) Prihodi carina — — — — —	2.000,000.000.—	1,60
8) Porez na dohodak — — — —	13.784,480.000.—	11,04
9) Porez na nasleđa i poklone	317,000.000.—	0,25
10) Prihodi socijalnog osiguranja	13.775,686.000.—	11,03
11) Prihodi ustanova i nadležštava — — — — —	4.008,284.000.—	3,21
12) Prihodi reparacija — — — —	4.003,900.000.—	3,21
13) Fond za obnovu — — — — —	3.353,905.000.—	2,69
14) Razni prihodi — — — — —	6.173,000.000.—	4,94
15) Narodni zajam za finansiranje investicija — — — — —	3.500,000.000.—	2,80
16) Višak prihoda iz 1947 god.	7.993,307.000.—	6,40
17) Prihodi u vezi sa usklađivanjem privrednih planova sa NR Albanijom — — — — —	1.000,000.000.—	0,80
Ukupno:	124.841,338.000.—	100,—

U pogledu obaveza privrede prema budžetu, udeo privrede po Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu i dalje je u porastu u poređenju sa 1947 godinom.

Samo porez na promet daje 36,86% svih prihoda, a sa sniženjem troškova proizvodnje 42,87% svih prihoda. Ako ovim prihodima dodamo dobit državnih privrednih preduzeća i viškove obrtnih sredstava, onda dolazimo do zaključka da privreda neposredno daje 43,88% od ukupnih prihoda. Pritom još uvek nisu uračunati prihodi od slobodnih cena u iznosu od 9.577,804.000 dinara i deo prihoda od socijalnog osiguranja koji pretstavlja prihod iz privrede, jer je uračunat kao element cene i naplaćuje se prodajom svakog proizvoda. Ako dodamo i ove prihode, onda dolazimo do konstatacije da privreda daje 62,58% svih budžetskih prihoda, što u poređenju sa 1947 godinom pokazuje povećanje učešća privrede u pokriću budžetskih rashoda za oko 10%.

Ako se posmatra pitanje pokrića rashoda privrede akumulacijom koja se stvara u privredi, onda se dobija sledeća slika: ukupni privredni rashodi, uključiv i socijalno-zdravstvenu zaštitu po saveznom budžetu, iznose 79.523,317.000,— a ukupni prihodi od privrede 81.539,981.000.— što znači da privreda daje oko 2.000,000.000.— za pokriće ostalih rashoda.

U pogledu obaveza privrede prema budžetu imamo dva vrlo važna i krupna zadatka, čije je ispunjenje neophodan preduslov za pravilno izvršenje budžeta. Radi se o sniženju troškova proizvodnje u iznosu od 7,5 milijardi i sniženju troškova investicija u iznosu od nešto preko 8 milijardi. Analizom organa za planiranje nesumnjivo je utvrđeno da naša preduzeća još ne rade prema svojim mogućnostima, po planskim kalkulacijama, koje bi onemogućavale skrivene rezerve i obezbeđivanja raznih vrsta. Posebno, razvoj naših preduzeća je takav da su i svojom unutrašnjom organizacijom i uvođenjem niza novih metoda rada, u stanju da povedu upornu borbu za sniženje troškova proizvodnje, kao osnovnog instrumenta jačanja socijalističke akumulacije.

Sniženje cene koštanja je jedini izvor sniženja cena i povišenja životnog standarda uopšte, i samo sistematskom borbom za sniženje cene koštanja dovodi se do pojevtinjenja života.

Svi naši privredni kadrovi treba da vide u ovom zadatku dalje sredstvo da se u preduzeću učvrsti princip ekonomičnog i racionalnog poslovanja. Borba za sniženje cene koštanja je, dakle, u isto vreme i borba za organizaciono i privredno učvr-

šćenje svakog preduzeća, za njegov razvoj u pravcu naprednog preduzeća.

Sa ovim pitanjem povezan je i zadatak sniženja troškova građenja. Mi smo konstatovali da je u 1947 godini bilo pojava poskupljenja gradnji. To nas upozorava na opasnost da naši investicioni objekti, koštajući skuplje, apsorbujući više materijala i radne snage no što je to neophodno, ne opravdavaju svojim ekonomskim efektom u celosti sve ono što je u njih utrošeno. Otuda se borba za sniženje troškova građenja javlja kao jedan od osnovnih zadataka stvarnog izvršenja Petogodišnjeg plana, kao sredstvo za još jači razmah naše investicione izgradnje. Ekonomišući materijalom i radnom snagom mi stvaramo uslove za novi stanbeni prostor za naše trudbenike, za izgradnju novih fabrika, puteva i železnica.

Prihodi od stanovništva za 1948 godinu

Po Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu predvideni su prihodi od poreza na dohodak u ukupnom iznosu od 13.784,480.000.— dinara, čija je struktura sledeća:

	Procenat strukture
1) Porez na dohodak radnika, nameštenika i službenika	23,32
2) Porez na dohodak zemljoradnika	37,08
3) Porez na dohodak zadruga	0,73
4) Porez na dohodak društvenih organi- zacija	0,08
5) Porez na dohodak od privatnih zani- manja i imovine	9,35
6) Dužni porez po svim oblicima	29,44
Ukupno:	100,—

Učešće poreza na dohodak u odnosu na ukupne prihode po Predlogu opštedržavnog budžeta za 1948 godinu iznosi 11,04% prema 15% koliko je iznosilo učešće poreza na dohodak u iznosu na ukupno ostvarene prihode po budžetu za 1947 godinu.

Porez na dohodak radnika, nameštenika i službenika, daje veće iznose s obzirom na stalni porast platnog fonda. Ovo povećanje se zasniva na većem obimu izgradnje u 1948 godini odnosno na povećanju broja uposlenih radnika, nameštenika i

službenika, a delimično i na povećanju platnog fonda usled primene propisa o prevodenju na nova zvanja.

Porez na dohodak zemljoradnika za 1948 godinu predviđen je u iznosu od 5.105 miliona, što predstavlja smanjenje od 16,69% u odnosu na razrez za 1947 godinu. Ovo smanjenje je učinjeno s obzirom na težnju da se poresko opterećenje radnog seljaštva umanji. Naprotiv, porez na dohodak špekulativnih elemenata u gradu i na selu potrebno je pojačati. Za 1948 godinu ukupni iznosi poreza na dohodak zemljoradnika u pojedinim narodnim republikama, planirani su u srazmeri sa narodnim dohotkom pa će se time otkloniti neravnomernost u prosečnom opterećenju između pojedinih narodnih republika, koja je postojala u prošloj godini. Kod poreza na dohodak od privatnih zanimanja i imovine predviđeni iznos za 1948 godinu manji je za 19,58% od razreznog poreza u 1947 godini. Ovo je smanjenje došlo kao posledica opadanja izvesnih privatno-privrednih delatnosti u gradu.

Porez na nasleđe i poklone predviđen je u iznosu od 317 miliona dinara prema 207 miliona dinara, koliko je naplaćeno u 1947 godini. Ovo povećanje treba da se postigne boljom organizacijom razreza i naplate, jer postoji kod sudova veliki broj još nerešenih ostavinskih predmeta.

Kod trošarine je predviđeno 401,100.000 dinara prema 1.742,000.000 koliko je naplaćeno u 1947 godini. Ovako veliko smanjenje prihoda od trošarine dolazi usled toga, što je od prvog marta ove godine ukinuta trošarina na robu.

Savezna vlada predlaže da se ove godine raspiše u iznosu od 3,5 milijarde dinara narodni zajam za finansiranje investicija. Ovo je prvi ovakav akt u našoj zemlji, ako ne uzmemo u obzir raspisane zajmove na pojedinim delovima oslobođene teritorije za vreme Narodnooslobodilačke borbe.

U odnosu na ukupnu sumu budžeta, zajam iznosi svega 2,8% od svih prihoda po budžetu. Ali tu nije važna samo potreba obezbeđenja prihoda već se, pre svega, pri raspisivanju zajma vodilo računa o njegovom mobilizatorskom i moralno-političkom dejstvu na sve naše građane. Savezna vlada se rukovodila težnjom daljeg povezivanja svih radnih ljudi za stvar izvršenja našeg privrednog plana. Imalo se pred očima ogromno političko poverenje naših narodnih masa u rukovodstvo naše zemlje, u pravilnost naše politike, i htelo se da i ovom merom patriotski odnos naših ljudi dođe do izražaja, a samim tim i neposredna pomoć u izvršenju investicionog plana ove godine. Narodni zajam za finansiranje investicija biće još jedan dokaz

moralno-političkog jedinstva našeg naroda, još jedna manifestacija snage naše zemlje.

Prelazeći na izlaganje o republičkim budžetima u 1947 godini mogu reći da su oni izvršeni u ukupnom iznosu od 27.905,600.000 dinara, a predloženi okviri rashoda za sve republike u 1948 godini iznose 44.640,667.000 dinara. To znači da su u predlogu za 1948 godinu republički budžeti porasli za 59,4%.

Porast republičkih budžeta je neminovna pojava koja rezultira iz:

1) učvršćenja i proširenja republičkih organa narodne vlasti, a naročito naglog porasta funkcija organa narodnih odbora;

2) brzog tempa izgradnje po republikama;

3) posebne brige Vlade FNRJ da se u cilju otklanjanja neravnalnog razvoja republika ukaže naročita briga privredno i kulturno zaostalim republikama, kako bi se ostvario jedan od osnovnih zadataka Petogodišnjeg plana.

Izvršenje budžeta narodnih republika u 1947 godini pokazuje zdravu tendenciju, jer su, sem Crne Gore, budžeti svih republika završeni sa viškom prihoda nad rashodima uprkos dopunskih budžeta kod Srbije, Hrvatske i Slovenije, a Bosna i Hercegovina i Makedonija nisu se uopšte koristile dotacijom iz saveznog budžeta, koja je bila u budžetu za 1947 godinu predviđena, jer su sopstvenim приходima uspele da pokriju sve svoje rashode.

Jačanje privrednih izvora povećanjem produkcije po planu 1948 godine, jačanje lokalne privrede, potreba daljeg podizanja prosvete i narodne kulture, izazvali su povećanje rashoda narodnih republika, ali je to povećanje u potpunom skladu sa porastom izvora prihoda narodnih republika. Srbija, Hrvatska, Slovenija i Bosna i Hercegovina pokrivaju svoje rashode sopstvenim приходima i učešćem u porezu na promet, koji je ubran na njihovoj teritoriji. Važno je naročito istaći to da je Bosna i Hercegovina otpala iz kruga republika koje nisu još u stanju da svojim приходima i učešćem u porezu na promet pokriju rashode. Već dosadašnjom pomoći koju je savez pružio NR Bosni i Hercegovini u vidu obnove, velikih saveznih investicija i tako dalje, a s obzirom na bogate privredne izvore, NR Bosna i Hercegovina je u stanju da dalji program svoje izgradnje i podizanja osloni na sopstvene izvore, što nikako ne znači da joj savez neće i dalje pružati svestranu pomoć. NR Makedonija i NR Crna Gora nisu u stanju još da svojom privredom i prihodi-

dima od nje obezbede pokriće budžetskih rashoda. Činjenica da ove dve republilike nisu u stanju da svojim prihodima obezbede budžet i izvršenje privrednog plana, bila je samo potstrek za Saveznu vladu da im pritekne što većim sredstvima u pomoć, kako bi se zaostalost kao naslede prošlosti što pre likvidirala u interesu harmoničnog opšteg razvitka čitave naše zajednice.

Prosek povećanja republičkih investicija iznosi 92,7%. Ovim investicijama treba dodati i pomoć Savezne vlade u iznosu od 2,5 milijarde za obnovu postradalih krajeva, čime bi prosek porasta republičkih investicija izneo preko 100% u odnosu na 1947 godinu.

Kod investicione izgradnje narodnih republika karakteristično je:

1) Kod svih je republika porast preko 150% u odnosu na 1947 godinu.

2) Posebna pažnja u investicionoj izgradnji posvećena je Narodnoj Republici Srbiji — Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, s obzirom na njen veliki značaj u ishrani zemlje, industriskim kulturama i ostalim sirovinama. Vidna manifestacija toga je i posebna pomoć Savezne vlade Autonomnoj Pokrajini Vojvodini za investicionu izgradnju u iznosu od 523,000.000 dinara, za izdatke oko kanala i vodnih zadruga, čime će se mnogo pomoći bržem podizanju nivoa poljoprivrede u ovoj našoj poljoprivredno najbogatijoj pokrajini i sa najboljim uslovima za razvoj napredne poljoprivredne proizvodnje.

3) U NR Bosni i Hercegovini je porast investicija u odnosu na, recimo, NR Hrvatsku i NR Sloveniju gotovo dvostruk a u NR Makedoniji gotovo trostruk. NR Crna Gora, s obzirom na velike investicije u prošloj godini, ima sasvim zadovoljavajući porast i u predlogu za 1948 godinu, koji obezbeđuje njen privredni razvoj;

4) Investiciona izgradnja narodnih republika osniva se na politici Savezne vlade u pravcu istovremenog svestranog razvoja privredno razvijenijih republika sa paralelnim pojačanim tempom razvoja zaostalih, što je jedino mogući put uklanjanja neravnomernog privrednog razvoja.

Smatram da se naročito treba osvrnuti na prosvetu, narodnu kulturu i na socijalno-zdravstvenu zaštitu naroda. Opšti porast rashoda na prosvetu i narodnu kulturu u ovoj godini, po predlogu budžeta za 1948 godinu, iznosi 105,6%.

Iz ove brojke je vidljivo da rashodi na kulturno uzdizanje naših naroda, na uklanjanje nepismenosti, otvaranje škola, univerziteta, naučnih ustanova itd. stalno rastu. Često je, čak,

većem tempu porasta ovih rashoda bila objektivna smetnja nedostatak u kadrovima učitelja, profesora, stručnih prosvetnih radnika.

Slično je i kod rashoda na socijalno-zdravstvenu zaštitu naroda. Njihov opšti porast za sve republike iznosi 124,9%.

Naše zdravstvene ustanove i bolnice u toku 1947 godine borile su se sa znatnim teškoćama zbog nedostatka stručnog kadra, nedovoljnog snabdevanja itd. iako su republičke vlade poklanjale pažnju ovom sektoru rada. U ovoj godini Savezna vlada smatrala je da se pitanjem narodnog zdravlja treba posebno pozabaviti i pomoći ovaj sektor mnogo većim materijalnim sredstvima nego u prošloj godini. Ovo utoliko pre što od njegovog ispravnog rada zavisi pravovremeno osposobljavanje svakog radnog čoveka za koristan rad, usled čega narodno zdravlje kao grana naše državne delatnosti ima pored ostalog i direktno privredni značaj.

Najzad, kao što smo u početku napomenuli, razvoj funkcija organa republičkih vlada i narodnih odbora, njihovo neposredno angažovanje u privredi i preduzimanje sve više delatnosti, često i opštedržavnog karaktera, izazvali su povećanje republičkog aparata i rashoda na administraciju. Ipak je iz prednjeg izlaganja jasno da i pored porasta rashoda po osnovnim funkcijama republika: kod izgradnje za 91,2%, kod prosvete za 105,6%, kod zdravstvene zaštite za 124,9% — rashodi na državni aparat, koji treba da neposredno obavlja poslove po tim zadacima ili pomaže u njihovom izvršenju, rastu samo za prosečno 29,5%.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, u dosadašnjem izlaganju izneseni su rezultati izvršenja našeg plana i budžeta za 1947 godinu i u osnovnim linijama prikazan predlog budžeta za 1948 godinu. Uspeši naših naroda u prošloj godini ispunjuju nas uverenjem da će i pored toga što postavljeni zadaci u 1948 godini iziskuju najozbiljnije organizovanje svih naših snaga, ova godina biti godina još većih uspeha naše zemlje na svim sektorima rada.

Radnička klasa naše zemlje, u izvršenju povećanog plana proizvodnje u 1948 godini, treba da uloži mnogo truda. Usvajanje novih metoda rada, borba za racionalizaciju proizvodnje, borba protiv rasipništva materijala i radne snage, borba za sniženje troškova proizvodnje, za povećanje društvene akumulacije — izvora podizanja proizvodnih snaga i skorijeg ostvarenja socijalizma u našoj zemlji, sve su to krupni zadaci za 1948 godinu.

U 1948 godini nije dovoljno samo proizvesti količinski ono što je planirano. Naša proizvodnja ove godine mora da se odlikuje boljim kvalitetom, bogatijim asortimanom, treba da sve više zadovoljava zahteve potrošača za boljom robom. Ponos svakog našeg proizvodnog preduzeća treba da je njegov uspeh kako u premašenju postavljenog plana proizvodnje, tako i u svestranom poboljšanju kvaliteta proizvedene robe.

Bitka za proizvodnju postaje složenija i ona zahteva od proizvodnih preduzeća da se brinu, kako o samoj proizvodnji, tako i o plasmanu robe. Borba za brži tok proizvodnje i brži promet robe, sa ciljem brze realizacije, biće jedan od osnovnih zadataka proizvodnih preduzeća. Osim proizvodnje, naš drugi osnovni zadatak koji se postavlja u ovoj planskoj godini jeste izvršenje investicionog plana. Mobilizacija svih današnjih i stvaranje novih građevinskih preduzeća, racionalno rukovanje građevinskim mašinama, angažovanje svih stručnih kadrova koji mogu pomoći u investicionoj izgradnji, štedljivo rukovanje materijalom, borba protiv svakog rasipništva, borba za ostvarenje plana sniženja investicionih rashoda za 8 milijardi, sve su to zadaci koji na početku građevinske sezone treba da postanu rukovodna načela i investitora i izvođača radova.

U našoj investicionoj izgradnji već se dosad pokazao ogroman značaj i udeo narodnih masa u dobrovoljnom radu, naročito omladine. Svima silama treba razvijati osećaj naših ljudi da treba neposredno da učestvuju dobrovoljnim radom u izgradnji svoje zemlje, da bi svaki radni čovek, svaki građanin naše zemlje dao svoj udeo u njenom preobražaju.

Napore naših trudbenika mora pratiti poboljšanje njihovog standarda života. Uspeh naše proizvodnje treba da u svom svakodnevnom životu oseti svaki naš trudbenik u boljim uslovima snabdevanja. Radnici i službenici u trgovini imaju retko odgovoran zadatak, da na vreme i u dovoljnim količinama doture robu do svakog sela i radničkog naselja. Borba protiv suvišnih zaliha, birokratskog trgovanja, borba za pravilni obračun i evidenciju, borba za uredno obezbeđeno snabdevanje radnika i neproizvođačkog stanovništva, uporno nastojanje da novi sistem vezanih cena postane živa spona između sela i grada, da seljak na vreme i u dovoljnim količinama, na bazi pravednih cena, dobije industrijsku robu koja mu je potrebna, borba protiv špekulacije i nabijanja cena, pretstojeći su zadaci trgovine, od čijeg izvršenja zavisi umnogome izvršenje čitavog našeg plana.

U uspješnom izvršenju zadataka trgovine mi vidimo i jednu od najsigurnijih zaloga očuvanja vrednosti našeg dinara, stabilnosti naše valute, njenog daljeg jačanja.

Boreći se za izvršenje proizvodnog, investicionog i plana robnog prometa, istovremeno se borimo i za pravilno izvršenje plana akumulacije, za izvršenje zadataka postavljenih u ovom predlogu budžeta za 1948 godinu. Kadrovi u finansijama treba da pridruže sve svoje napore naporima trudbenika na ostalim sektorima, u nastojanjima da se sve obaveze prema državi u budžetu izvrše, da bez prepreka sva naša privreda i ustanove imaju obezbeđeno finansiranje. Zadatak finansiskih kadrova je da se neprekidno bore za zaštitu opštredžavne imovine, za redovan priliv akumulacije sredstava u opštredžavni fond, za strogu ekonomičnost.

Za rekonstrukciju naše poljoprivrede zadrugarstvo postaje glavni oslonac, koji će omogućiti unosenje više planskih elemenata u poljoprivrednu proizvodnju, više kolektivnog duha. Zadruga, a naročito najnapredniji tip našeg zadrugarstva, seljačke radne zadruge, treba da pokažu prednost zajedničkih napora zemljoradnika nad individualnom, razbijenom, stihijnom proizvodnjom.

Dati što više alata, poljoprivrednih oruđa i mašina, više đubriva našoj poljoprivredi, znači boriti se za likvidaciju zaostalosti u poljoprivredi, za njen harmoničan razvoj sa industriskom proizvodnjom.

Za izvršenje ovih zadataka naša zemlja ima dovoljno snage. Još mnogi izvori naše zemlje nisu u potpunosti iskorišćeni; mnoge rezerve i latentne snage koje postoje kod naših naroda nisu dovoljno mobilisane. Ogromne su stvaralačke snage radnih masa naše zemlje oslobođenih od kapitalističke eksploatacije i one su u stanju da svojim snagama izgrade novo društvo. Preko 63 milijarde akumulacije, koja će biti po ovogodišnjem budžetu ostvarena u našoj privredi, u ranijem društvenom poretku bile bi plen kapitalista, a sada su osnovni izvor naše socijalističke izgradnje. Oslobođene proizvodne snage radnih masa u svom stvaralaštvu treba da idu sve dalje napred i da se sve više razvijaju.

U svom novogodišnjem govoru za 1948 godinu, vod naših naroda, drug Tito je rekao: »U toj nas godini očekuju ne manje teški ako ne još i teži zadaci, no što smo ih imali u 1947 godini. Mi ih moramo savladati i izvršiti. U nastupajućoj godini svaki naš trudbenik treba da da sve od sebe za izvršenje svoje dužnosti. U toj godini treba svesti na minimum, ako ne i sas-

likvidirati razne nedostatke i slabosti o kojima je naprijed bilo govora.«

I na kraju svoga govora drug Tito izražava svoje duboko uverenje »da ćemo izgraditi prema planu našu zemlju, da ćemo izgraditi socijalizam i ostvariti srećniju budućnost naših naroda«. Te reči našeg rukovodioca daju nam siguran putokaz i ulivaju nepokolebljivo uverenje da sigurno idemo u susret novim uspesima i poredama naše zemlje. (Burno odobravanje i dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: Reč ima Predsednik Savezne planske komisije i Privrednog saveta Vlade FNRJ Boris Kidrič.

Predsednik Savezne planske komisije Boris Kidrič (*Izborni srez Ljubljana I, NR Slovenija*): Drugovi narodni poslanici, kao što se vidi iz brojki, Predlog opštedržavnog budžeta za godinu 1948, u poređenju sa izvršenim budžetom za godinu 1947, povećava se za 45,2%, ako prošlogodišnji višak prihoda nad rashodima ne uzmemo u obzir, odnosno za 33,33%, ako pomenuti prošlogodišnji višak prihoda nad rashodima uzmemo u obzir.

Odakle to veliko, za kapitalističke pojmove teško shvatljivo, povećanje?

Naći će se naših otvorenih neprijatelja i pritajenih profesionalnih skeptika koji će izmišljati sve moguće »teorije«. Jedni će kazati da Jugoslavija »srlja u inflaciju«. Drugi će govoriti da imamo nameru da »snizimo životni standard stanovništva«. Treći će reći da se spremamo da »udarimo po seljaku«. Naći će se i takvih koji će tvrditi da su jugoslovenski rukovodioci naduvene i usijane glave, pa su izgubili pod sobom realno tlo i predali se vrtoglavim fantazijama, koje će se svršiti neminovnim krahom. Itd., itd.

Međutim, objektivni, brožčani podaci dokazuju da je stvarnost upravo obrnuta od »teorija« i kleveta koje će širiti otvoreni i prikriveni neprijatelji.

Koeficijent između ovogodišnjeg opticaja robe namenjene potrošnji i ovogodišnjeg opticaja novca povećava se u poređenju sa prošlogodišnjim koeficijentom najmanje za 15%. Prema tome, neprijatelji koji se nadaju u inflaciju ljuto će se prevariti. Vrednost i kupovna snaga jugoslovenskog dinara u ovoj godini će samo porasti.

Isto tako će se prevariti oni koji žele zlo našem narodu i koji u tim svojim zlonamernim željama misle da će povišenje budžeta ići na račun životnog standarda naših radnih masa. Do

kraja ove godine mi ćemo, uz prosečnu letinu i ispunjenje osnovnih postavki plana industrijske proizvodnje, za prosečni životni standard postići indeks 107 u poređenju sa indeksom 100 iz godine 1939, sa indeksom 54,88 iz godine 1945, sa indeksom 79,72 iz godine 1946 i sa indeksom 86,87 iz godine 1947. Privredni plan FNRJ za godinu 1948 predviđa da će po cenama iz godine 1939 vrednost potrošnje u 1948 godini iznositi najmanje 49.576,927.000 dinara, dok je u 1939 godini iznosila 46.329,246.000 dinara i, po istim cenama, u 1945 godini 25.708,432.000, u 1946 godini 37.345,780.000 i u 1947 godini 40.695,429.000 dinara.

Onima koji nas budu klevetali da ovogodišnje povišenje budžeta tobože znači da se spremamo da »udarimo po seljaku«, odgovaramo sledeće: ne samo što smo s trgovinom po vezanim cenama već dosad zatvorili makaze za preko 16% u korist seljaka i njegovog standarda, nego će i zemljoradnički porez na dohodak 1948 godine biti za radnog seljaka za 40% niži nego što je bio 1947 godine. Naravno, mi ćemo u ovoj godini još jače udariti po špekulantskim i svim kapitalističkim elementima na selu, jer smo dosadašnjim merama pripremili dovoljno pozicija za nove udarce po takvim narodnim neprijateljima. Špekulantski standard će svakako pasti! Međutim, ne bi valjalo brkati standard špekulanata sa standardom radnog naroda. Takvo brkanje prepuštamo ostacima bivših vladajućih klasa.

Prema tome, gde ima svoj izvor ovogodišnje povećanje našeg budžeta?

Povećanje ovogodišnjeg budžeta ima svoj veoma zdrav i veoma solidan izvor: ono izvire iz povećanja narodnog dohotka.

Privredni plan za godinu 1948 predviđa, računato u nižim jedinstvenim cenama, 191,9 milijardi dinara narodnog dohotka, dok smo u 1947 godini postigli 132,9 milijardi dinara narodnog dohotka — isto tako računato u nižim jedinstvenim cenama. Dakle, u poređenju s godinom 1947 narodni dohodak se godine 1948 povećava za 44,4%.

Prošlogodišnji budžet obuhvatio je, bez finansiskih planova, 64% narodnog dohotka. Ovogodišnji budžet obuhvata, bez finansiskih planova, 65% narodnog dohotka. Iz ovog se jasno vidi da procenat porasta budžeta odgovara procentu porasta narodnog dohotka.

Odakle taj porast narodnog dohotka?

Porast narodnog dohotka u privrednom planu za godinu 1948 izvire u prvom redu iz ogromnog porasta proizvodnje u našoj industriji, u našem rudarstvu, u našoj elektroprivredi i

elektrifikaciji, u našem šumarstvu i u našem građevinarstvu. Plan industrijske proizvodnje u najširem smislu reči, pri čemu su obuhvaćeni i rudarstvo, i proizvodnja električne energije i drvna industrija, povećan je u godini 1948 prosečno za 61% u poređenju s godinom 1947. Plan građevinarstva povećava se u 1948 godini za 73% u poređenju s godinom 1947.

Indeks robnog transporta iznosi u planu za 1948 godinu 196 u poređenju sa indeksom 100 iz godine 1939, 96 iz godine 1946, i 134 iz godine 1947.

Oni koji nisu sposobni ili neće da veruju u privredne snage naše otadžbine, u stvaralačke snage naših radnih masa, naše Partije, našeg Narodnog fronta, baš će za povećanje produkcionog plana i plana naše građevinske delatnosti reći: verovatno su se baš ovde zatrčali, zacemento su preplanirali. Kao odgovor navodimo sledeće, ne planirane, nego već postignute rezultate. U poređenju s godinom 1939 mi smo 1946 godine proizveli 104% električne energije, a 1947 već 132%. Uglja smo proizveli 1946 godine 112% a 1947 već 153% u poređenju sa 100 iz godine 1939. Čelika smo proizveli 1946 godine jedva 85%, a 1947 godine već 132% u poređenju sa 100 iz godine 1939. Cementa smo proizveli 88,4% u godini 1946, i 168% u godini 1947 u poređenju sa 100 iz godine 1939. Stakla smo proizveli godine 1946 103, a 1947 191% u poređenju sa 100 iz godine 1939. Šećera smo proizveli jedva 63% godine 1946, a 141% godine 1947 u poređenju sa 100 iz godine 1939. Rezane građe smo proizveli 140% godine 1947 u poređenju sa 100 iz godine 1939.

Ako uzmemo u obzir, prvo, da je porast koji smo postigli 1947 usledio pre svega u II polugodištu 1947 i, drugo, da ove godine radimo u skoro svim preduzećima s punim kapacitetom u sve tri smene, dok prošle godine toga još nije bilo, onda nije ni najmanje čudnovato da privredni plan za 1948 godinu postavlja kao prosečni porast opšte industrijske proizvodnje 61%. Uostalom, već postignuti rezultati najbolje osvetljavaju stvari. Opšti plan industrijske proizvodnje mi smo u I kvartalu 1948 godine ispunili stoprocentno. A plan za I kvartal potpuno je u skladu i sa statičkim i sa dinamičkim planom za godinu 1948.

Namerno ću navesti primer parcijalnog plana gde smo u I kvartalu zbog vrlo loših vremenskih uslova i još zbog nekih velikih organizacionih slabosti podbacili, a istovremeno ću navesti sve potrebne uslove da to podbacivanje nadoknadimo u sledećim kvartalima. To je plan proizvodnje šumarstva i drvne industrije. U poređenju sa ostvarenjem iz I kvartala 1947 godine

mi smo u FNRJ ukupno ostvarili 173%, a u Narodnoj Republici Srbiji 309%, u Narodnoj Republici Hrvatskoj 195%, u Narodnoj Republici Sloveniji 141%, u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini 192%, u Narodnoj Republici Makedoniji 600%, i Narodnoj Republici Crnoj Gori 175%.

Kao drugi primer navešću naš izvoz. On je u I kvartalu 1947 godine iznosio 695,567.000 dinara a u I kvartalu 1948 5.000,000.000 dinara, što znači više nego 700% prema 100 iz godine 1947.

Iz svega toga izlazi da povećanje plana proizvodnje i građevinarstva nije neka fantazija usijanih glava, nego da ono ima svoj čvrsti temelj u radnom elanu i stvaralačkoj snazi našeg radnog naroda, koji, okupljen u Narodnom frontu, ima i volje i sposobnosti da ide pod slavnim vođstvom druga Tita i Komunističke partije iz pobjede u pobjedu. One koji nisu mogli ili nisu hteli da veruju u stvaralačke snage našeg naroda i naše otadžbine, stvarnost je već nekoliko puta demantovala. U ovoj godini, u planskoj godini 1948, stvarnost će ih ismejati i s njima se još gore obračunati.

Prema izloženom, drugovi narodni poslanici, povećanje ovogodišnjeg budžeta rezultat je krupnih uspeha koje su naš radni narod i njegova slavna otadžbina Federativna Narodna Republika Jugoslavija postigli u prvoj planskoj godini i uslova koje su oni već pripremili za nove pobjede u novim planskim godinama. Povećanje ovogodišnjeg budžeta je veran odraz povećanja našeg narodnog dohotka, povećanja našeg nacionalnog bogatstva. Ono je dokaz da smo mi na ispravnom putu, ono je dokaz da Titova Petoletka daje već prve krupne rezultate u korist privredne i odbranbene snage naše zemlje, u korist životnog standarda i srećne budućnosti naših radnih masa.

To je naš odgovor na pitanje odakle ovoliko povećanje ovogodišnjeg budžeta.

Tom prilikom valja istaći političke i društvene uslove koji našoj zemlji omogućuju ovoliko povećanje narodnog dohotka. Mi smo već nekoliko puta isticali te uslove. Ja ću ih ovde ponoviti.

Prvo, u polukolonijalnoj staroj Jugoslaviji strani imperijalisti i finansijski magnati kočili su i dalji razvitak i puno iskorišćavanje postojećih proizvodnih snaga. U novoj, ne samo politički nego i ekonomski oslobođenoj i nezavisnoj, Jugoslaviji taj je momenat otpao.

Drugo, socijalno i nacionalno oslobođene jugoslovenske radne mase, koje su u staroj Jugoslaviji morale da mrze rad

kako zbog klasnog, tako i zbog nacionalnog ugnjetavanja i eksploatacije, pokazale su u FNRJ čuda od radnog heroizma.

Treće, planska privreda je sama po sebi, već od samog početka, i u pogledu opšteg podizanja proizvodnje i u pogledu iskorišćavanja postojećih proizvodnih kapaciteta, morala ispoljiti ogromna preimućstva nad kapitalističkom anarhijom i stihijom.

Povećanje narodnog dohotka rezultat je, dakle, dubokih, revolucionarnih društvenih i političkih promena u našoj zemlji. Ono je rezultat činjenice da su eksploatatorske klase izgubile vlast, ono je rezultat činjenice da su eksploatatorske klase izgubile ne samo vlast nego da su već izgubile i većinu osnovnih ekonomskih pozicija, da je danas industrija u državnim rukama, tj. u rukama radnog naroda, da je danas sve bankarstvo bez izuzetka u državnim rukama, tj. u rukama radnog naroda, da smo mi već prošle godine počeli sistematski, sve više i više potiskivati privatnu trgovinu na malo i da ćemo je u narednim mesecima dokraja likvidirati, da će, prema tome, trgovina biti u celosti u rukama države i zadruga, tj. u rukama radnog naroda, da su ojačale i da će sve više jačati naše opšte pozicije u borbi protiv kapitalističkih elemenata na selu.

Povećanje narodnog dohotka rezultat je činjenice što se u našoj zemlji izgrađuje socijalizam i što socijalistički sektor naše privrede stalno raste, učvršćuje se i proširuje u sukobima s kapitalističkim ostacima. Koliko je već u našoj zemlji taj proces napredovao, dokazuje činjenica da su u prošloj godini kapitalistički elementi učestvovali u raspodeli narodnog dohotka još sa oko 9%, tj. sa oko 12,5 milijardi, dok će ove godine moći učestvovati najviše sa 8,5 milijardi, tj. sa oko 4,5%. Kad uporedimo apsolutne brojke, njihovo učešće smanjuje se za 32%.

U dosadašnjoj istoriji ni u jednoj drugoj zemlji, osim u zemlji potpuno izgrađenog socijalizma, u velikom Sovjetskom Savezu, nije izgradnja socijalizma i likvidacija kapitalističkih elemenata otišla tako daleko kao u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. Naravno, izgradnja socijalizma nije proces koji se s uzimanjem vlasti završava, nego proces koji sa revolucionarnim rušenjem starog kapitalističkog državnog aparata tek počinje. Izgradnja socijalizma je proces sukoba s kapitalističkim elementima i ostacima. U tim sukobima mogu pojedine pozicije pojedinih kapitalističkih elemenata i ostataka privremeno i da porastu. Međutim, nije osnovno pitanje kakve su privremene i pojedine promene, nego ko u toj borbi osvaja ključne pozicije i kuda se kreće čitav proces. Ko u FNRJ u borbi između

socijalističkog sektora naše privrede i kapitalističkih elemenata i ostataka osvaja ključne pozicije i kuda se čitav proces kreće, to dovoljno jasno pokazuju kako brojke, tako i druge činjenice.

Drugovi narodni poslanici, borbu za Titovu Petoletku mi u mnogo čemu možemo uporediti s Narodnooslobodilačkom borbom. Naime, i u sadašnjoj borbi za Petoletku potrebni su ogromni naponi, potrebne su žrtve, jer bez napora i bez žrtava nema velikih pobjeda, kao što ih bez njih nije bilo ni u Narodnooslobodilačkoj borbi. I u ovoj borbi pojavljuje se, kao što su se pojavljivali i u Narodnooslobodilačkoj borbi, kolebljivci, kapitulanti, neprijatelji koji šire neverovanje u uspeh, neverovanje u snage naše zemlje i našeg radnog naroda. I kao što je iskustvo Narodnooslobodilačke borbe jasno pokazalo da su ljudi takve vrste radili, ustvari, protiv nezavisnosti i slobode naše zemlje, tako i iskustvo borbe za našu Petoletku i njen uspeh pokazuje i pokazivaće da su ljudi koji šire neverovanje u naše privredne snage, ustvari, neprijatelji svestranog jačanja naše otadžbine, a u isto vreme i neprijatelji izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Neverovanje u privredne snage naše zemlje jednako je neverovanju u mogućnost izgradnje socijalizma u njoj, i obrnuto.

Planska godina 1948 ima u Petogodišnjem planu vrlo značajnu ulogu, jer se u njoj rešavaju mnoga osnovna pitanja čitavog Petogodišnjeg plana.

Koja su to osnovna pitanja koja se rešavaju u planskoj godini 1948?

Prvo, to je pitanje otkrivanja i iskorišćavanja svih prikrivenih, još nepoznatih i neiskorišćenih rezervi u našoj privredi i njenom sadašnjem kapacitetu. Mi smo već podvukli da stara Jugoslavija nije bila u stanju da iskoristi sve postojeće proizvodne kapacitete. Mi smo pokazali zašto stara Jugoslavija nije bila u stanju da to učini, a zašto je nova Jugoslavija kadra da to učini.

Pitanje otkrivanja i svestranog iskorišćavanja svih postojećih rezervi u našim proizvodnim kapacitetima i proizvodnim snagama neobično je važno pitanje. Jugoslavija je, naime, zemlja koju je priroda obdарила vanrednim bogatstvima. Postojeće sirovinske baze — na žalost još vrlo slabo iskorišćavane — usklađuju se po svojoj prirodi u jednu harmoničnu privrednu celinu. Radi se o tome da mi već danas te sirovinske baze što više upotrebimo, kako bismo olakšali sprovođenje Petogodišnjeg plana i borbu u idućim planskim godinama. Radi se o tome da u što većoj i punijoj meri osposobimo postojeće proizvodne kapacite-

tete za iskorišćavanje naših sirovinskih baza. To ne znači ništa drugo nego u tim kapacitetima uporno otkrivati rezerve i nove mogućnosti, odnosno — uslovljavati ih većim ili manjim rekonstrukcijama. Naravno, mi se ne zavaravamo misleći da bismo bez krupne kapitalne izgradnje, bez uvođenja potpuno novih, krupnih, najmodernijih kapaciteta mogli sprovesti privrednu izgradnju naše zemlje onako kako je postavlja Petogodišnji plan. O tome nema nikakve sumnje, tu su stvari potpuno jasne. Petogodišnji plan postavlja pred nas zadatak izgradnje potpuno novih, krupnih, najmodernijih kapaciteta. Međutim, potreba novih, krupnih, najmodernijih kapaciteta nikako ne znači da mi smemo zaboraviti na iskorišćavanje, upotpunjavanje i rekonstrukciju već postojećih kapaciteta, na otkrivanje rezervi koje se još nalaze u njima, na uvlačenje tih rezervi u naš proizvodni proces.

Ko to ne bi shvatio, taj bi neposredno nanosio štetu interesima naše zemlje. On bi je orijentisao na rasipničko, nepotrebno trošenje teško stečenih deviza u inostranstvu.

Mi već imamo takvih primera. Postoji, na primer, slučaj da je jedna privredna ustanova tražila za zadatke svoje petogodišnje kapitalne izgradnje 1,5 milijardu deviza. Međutim, na temelju detaljnih analiza utvrdilo se da ona može iste zadatke izvršiti sa 800 miliona, s tim da se izvesne stvari izrade u zemlji. Ustanova se najpre takvoj analizi odupirala i tvrdila da su postavke te analize nerealne. Docnije, kad ih je prihvatila i kad se i sama svom snagom založila da pronade domaće mogućnosti u smislu pomenute analize, ona je mogla da konstatuje da je čak i predloženih 800 miliona previsoka suma i da može da izide na kraj i sa 640 miliona.

Ovde treba naglasiti da kod nas još uvek postoji izvesno potcenjivanje mogućnosti koje nam pružaju naša postojeća metalurgija i metaloprerađivačka industrija. Niz stručnjaka koji su se vaspitavali u stranim tehničkim školama, pod uticajem monopolističkih »teorija« inostranog finansiskog kapitala, koji je u malim, zavisnim zemljama s providnim namerama jačao i utvrđivao neverovanje u njihove privredne snage i u njihove tehničke mogućnosti, — niz takvih stručnjaka još i danas misli da su naši kapaciteti tako zaostali da gotovo ništa novo ne možemo u njima sami izraditi.

Mi ističemo upravo obrnuto, mi podvlačimo da je vrlo malo proizvoda koje mi nismo kadri s više ili manje muke, s većim ili manjim troškovima proizvodnje izraditi u postojećim kapacitetima.

Mi naročito naglašavamo da su naši postojeći kapaciteti sposobni da nam pružaju nova, čak i najmodernija sredstva za proizvodnju.

To nam dokazuje niz uspeha koje smo u tom pogledu postigli prošle godine, neverovatno veliki broj vrlo komplikovanih proizvoda o kojima se u staroj Jugoslaviji nije ni sanjalo da ih možemo sami izradivati.

Istina, naši proizvodni kapaciteti su prilično uski. To je njihova slaba strana. Međutim, u njima je moguće proizvesti skoro sva sredstva za proizvodnju. To je njihova jaka strana, i to je naša vrlo značajna rezerva i jedna od osnovnih polaznih tačaka naše borbe za privrednu izgradnju naše zemlje.

Upravo zbog toga — da bismo blagovremeno iskoristili te rezerve — mi u planskoj godini 1948 imamo u nekim granama jači tempo porasta industrijske proizvodnje nego što bi to tražio opšti tempo Petogodišnjeg plana kao celine. Tako smo, na primer, u proizvodnji uglja, ako plan za 1951 godinu uzmemo kao 100, u 1939 godini proizveli 36,8%, u 1946 41,2%, u 1947 56,3%, a plan za 1948 iznosi 73,5% proizvodnog zadatka za 1951 godinu. Znači da će u 1948 godini već biti postignute tri četvrtine proizvodnje iz godine 1951. Zatim, porast od 1947 na 1948 godinu iznosi 17,2% proizvodnog zadatka za 1951, prema tome porast u naredne tri planske godine treba da iznosi ukupno 26,5% ili prosečno godišnje jedva nešto iznad 8%. Prema tome, porast od 1947 na 1948 kod uglja je dvostruko veći od porasta u idućim godinama koji je potreban da bismo postigli Petogodišnjim planom određenu brojku. Slično je i sa čelikom. U 1947 godini proizveli smo 40,9% čelika u poređenju sa planom predviđenom proizvodnjom za 1951 godinu. Plan za 1948 godinu predviđa 64,1% čelika u poređenju sa planom predviđenom proizvodnjom za 1951 godinu. Znači da porast od 1947 na 1948 godinu iznosi 23,2% proizvodnje iz 1951 godine, dok u naredne tri planske godine moramo postići ukupni porast 35,9%, što znači prosečno nešto ispod 12% godišnje. Kako se sa pravilnim otkrivanjem i iskorišćavanjem dosad nepoznatih i neiskorišćenih rezervi mogu postići značajni skokovi, pokazuje primer cementa iz prošle godine. U godini 1946 proizvodnja cementa iznosila je 26,6% u poređenju sa planom predviđenim proizvodnim zadatkom za 1951. U godini 1947 ona je iznosila već 56% iz istih kapaciteta, dok je u 1939 godini postigla maksimum 30,1%. Iz toga sledi da smo od 1946 na 1947 godinu postigli proizvodnju cementa u visini od 29,4% proizvodnje predviđene planom za 1951 godinu, dok je za naredne 4 godine ostao zadatak da se proizvede 44%, odnosno prosečno 11% godišnje.

Mi u ovoj godini proizvodimo niz novih proizvoda za koje smo osposobili domaće kapacitete i domaću proizvodnju, a koje prošle godine još nismo proizvodili — od briketa, asfalta, lakog benzina, rudarskog benzina, elektroda i električnih masa, petrolkoka, cilindarskog ulja, transformatorskog ulja, pogonskog ulja za mornaricu, azbestnih proizvoda, pa do benzinskih i parnih armatura, autopribora, brusilica, raznih vrsta bušilica, centrifuga, dezintegratora, dizalica raznih vrsta, liftova, elevatora, saobraćajnih signalnih uređaja, gasgeneratora, gatera, garnitura za zavarivanje, raznih glodala, klimatskih instalacija, transportera, plastičnih instrumenata, japanera, ježeva, motornih kola, kompresora, kranova, rotacionih kopača, lokomobilskih delova, hirurških instrumenata, mašina za drvnu industriju, za kožnu industriju, za tekstilnu industriju, za livenje, za celulozu, mašinskih delova i mašina za rudarstvo, motornih vozila, presovanih delova za automobile, novih kinoprojektora i kinoprojektorskih delova, reflektora, poljoprivrednog mehaničkog alata i mašina, instrumenata i sprava za merenje, avionskih svećica, raznih novih vrsta testera, turbina, uređaja za cementnu industriju, za duvansku industriju, za farmaceutsku industriju, za obojenu metalurgiju, raznih vrsta utenzilija, raznih električnih aparata, telefonskih automatskih aparata, novih vrsta instalacionih prekidača i kutija, delova električnih mašina i potpunih električnih mašina, električnih delova za teretne dizalice, rasvetnih tela, elektroporculana, izolatora za visoki napon, električnih transportnih kolica, kontrolera, magnetna za kočnice, jednofaznih i trofaznih sinhronih mašina, motora za rudnike, postrojenja za elektrifikaciju tehničkih procesa, velikih generatora, brodskih uređaja, raznih novih vrsta transformatora. To je veliki uspeh u borbi za osvajanje novih proizvoda i iskorišćavanje postojećih rezervi u našem kapacitetu.

Drugovi, pitanje postojećih a još ne sasvim otkrivenih rezervi u našim sadašnjim kapacitetima, kako za iskorišćavanje naših bogatih sirovinskih baza, tako i za domaću izradu novih sredstava za proizvodnju, jedno je od osnovnih pitanja koja treba rešiti u planskoj godini 1948. Na takvim temeljima mi ćemo moći sprovesti i kritički rebalans Petogodišnjeg plana, pri čemu će se pokazati da smo sposobni producirati niz proizvoda lakše i jeftinije, sa manje žrtava po našu zemlju, pa i u većem obimu nego što to predviđa sam Petogodišnji plan.

U tu svrhu potrebno je da okupimo sve konstruktivne snage naše zemlje, od radnih kolektiva po preduzećima do naučnika i stručnjaka. Mi moramo iz osnova promeniti odnos prema ra-

cionalizatorima, novatorima i pronalazačima, koji se još uvek premalo ističu i nagrađuju. Mi moramo angažovati sve naše stručne i naučne radnike, ma gde oni radili, da nam pomognu u rešavanju osnovnih tehničkih i privrednih pitanja. Zemlja će im biti zahvalna za svaku njihovu istinsku pomoć i nagrađivaće ih prema njihovim zaslugama. Mi ćemo im otvoriti najšire polje rada za njihovu stvaralačku inicijativu. Jedan od najlepših načina ispunjavanja patriotskih dužnosti danas jeste borba na naučnom polju za rešavanje osnovnih privrednih i tehničkih pitanja naše zemlje. U tu svrhu je pri Saveznoj planskoj komisiji ovih dana osnovana Uprava za unapređivanje proizvodnje, čiji je prvenstveni zadatak da u borbi za unapređivanje naše proizvodnje i svestrano iskorišćavanje domaćih sirovinskih baza organizuje saradnju naših stručnjaka i naučnih radnika, ma gde oni inače imali svoje stalno zaposlenje i stalan delokrug.

Drugo osnovno pitanje koje se rešava u planskoj godini 1948 jeste pitanje ozbiljnog sniženja troškova proizvodnje i uštede materijala. Mi smo ove planske godine prvi put prešli na sistematskije, centralno određene prosečne normative kako za industrijsku proizvodnju tako i za građevinarstvo. Ovi su normativi tehnički minimum koji treba postići. Međutim, i naš plan i naš budžet predviđaju sniženje troškova ispod tih normativa. Borba za sniženje troškova jeste bitni sastavni deo borbe za otkrivanje novih rezervi, borbe za bolje iskorišćavanje postojećih kapaciteta, borbe za nove, krupnije, modernije kapacitete. Ta svest treba da pređe u krv svim našim radnim kolektivima, svim našim privrednim i tehničkim rukovodiocima. U toj borbi rukovodeću ulogu treba da imaju naše političke i sindikalne organizacije. U toku te borbe treba dokraja sprovesti sistem radnih normi, sistem vremenskih plata ograničiti na tehnički neizbežni minimum i svuda podići radne norme na realnu visinu. To je borba za novo povećanje produktivnosti rada. Ona je jedino zdravo, solidno jemstvo za uzdizanje životnog standarda. Bez pobjede u toj borbi nisu moguće ni naše ostale privredne pobjede.

Treće osnovno pitanje koje se rešava u planskoj godini 1948 jeste pitanje istovremenog uspona naše spoljne trgovine i poboljšanja unutrašnjeg životnog standarda. U pogledu spoljne trgovine mi smo prošle godine bili još uvek ispod predratnog nivoa. Ove godine dižemo se visoko iznad predratnog nivoa. Karakteristično je za naš plan i za političko-privrednu liniju našeg rukovodstva to što istovremeno s usponom spoljne trgovine plan za 1948 godinu postavlja kao zadatak i podizanje

unutrašnjeg životnog standarda. Bilo bi potpuno pogrešno kad bismo ta dva zadatka suprotstavljali jedan drugom.

Svesti da je spoljna trgovina jedan od najosnovnijih, jedan od centralnih planskih zadataka naše zemlje, treba da prođe svako naše produkcione i izvozno preduzeće, bez obzira da li je ono saveznog, republičkog ili lokalnog značaja. Plansku disciplinu u pogledu spoljne trgovine moramo do kraja zaštititi. Pitanje kontingenata, transportnih sredstava, utovara, istovara, radne snage, treba rešavati prvenstveno s gledišta spoljne trgovine. U isto vreme moramo sasvim prekinuti sa krajnje štetnom praksom da se na formalnosti oko ispostavljanja faktura gleda samo kao na formalnosti. To nisu puke formalnosti, nego su za brzu naplatu to najbitnija pitanja. Kako zbog upravo zločinačke nemarnosti u pogledu brzog ispostavljanja faktura, tako i zbog rdavog platnog sistema u mnogim našim ugovorima s inostranstvom, dešavalo se do nedavno da smo u inostranstvu imali po 2,5 do 2,7 milijarde dinara izvezene robe koja je mesecima ostajala nenaplaćena. Sasvim je jasno da je ta činjenica ozbiljno kočila naš uvoz, uprkos ogromnim naporima za izvršavanje plana izvoza. Sasvim je jasno da smo mi na taj način raznim inostranim trgovcima davali besplatni kredit, da nismo dobijali ni pare kamate, tj. da to u ugovoru uopšte nismo predvideli. Sasvim je jasno da se taj novac u inostranstvu obrtao i da su od njega imali zarade drugi.

Našu spoljnu trgovinu potrebno je ojačati kadrovima. Krajnje je uskogrudo gledanje pojedinih privrednih institucija koje se nećkaju da izvesne kadrove ustupe spoljnoj trgovini. Podvlačimo da je stara Jugoslavija imala brojniji i kvalifikovaniji spoljnotrgovinski kadar nego što ga mi imamo, a da je imala kudikamo manje zadatke i odgovornosti nego što ih ima naša spoljna trgovina. Naše privredne ustanove moraju smesta prekinuti sa svojom štetnom praksom zadržavanja kadrova koji su potrebni spoljnoj trgovini, jer će u protivnom slučaju naneti ogromnu štetu sebi i svojoj zemlji.

Četvrto osnovno pitanje koje se rešava u 1948 godini jeste pitanje radne snage i ozbiljnog preokreta u politici kadrova, u stvaranju novih kadrova.

Sve u svemu, mi ćemo u ovoj godini morati mobilisati oko 100.000 novih radnika, učenika u privredi, priučenih i polukvalifikovanih radnika. Ovo je jedan od najozbiljnijih problema. To nije problem koji se može rešavati na papiru, samo nekim postavljanjem planova, tehnokratski. To je problem koji zadire duboko kako u privredni tako i u čitav društveni život.

Poznato je kako su pitanje rezervne armije proletera rešavali kapitalisti. Oni su ga rešavali putem pauperizacije i proletarizacije sela, putem strašnog ekonomskog i drugog pritiska na radnog seljaka, pre svega na siromašnog i najsiromašnijeg. Takvim putem mobilizacije nove radne snage, potrebne za našu industrijalizaciju, mi ne možemo i nećemo ići, ma da su se i pojavljivale slične tendencije. Naprotiv, u isto vreme kad se spremamo za mobilizaciju desetina i desetina hiljada novih šumskih, građevinskih i industriskih radnika koji treba da se regrutuju iz sela, mi smo izdali preko 800.000 karata za snabdevanje za siromašne seljake u pasivnim i ratom opustošenim krajevima. Mi smo omogućili pasivnim krajevima da industrisku robu po vezanim cenama uzimaju na kredit, koji može da ide do 40%. Mi smo siromašnim seljacima omogućili da po vezanim cenama prodaju sve svoje proizvode bez izuzetka. Takva je politika naše Vlade, koja stvara i koja će stvarati još više uslova za jačanje ne samo političkih nego i ekonomskih pozicija sitnog i srednjeg seljaka u borbi protiv kapitalističkog špekulanta na selu. Neki drugovi misle da je takva naša politika u protivrečnosti s potrebom mobilizacije radne snage. To nije tačno. Mi moramo radnu snagu mobilisati na drugi način, na način koji odgovara našem društvenom i privrednom sistemu.

Prvo i pre svega, radnu snagu treba početi što ozbiljnije planirati. Sada imamo završen globalni plan u saveznom i republikanskom obimu. Plan radne snage u saveznom i republikanskom obimu svakako pretstavlja osnovu borbe za radnu snagu, osnovu daljeg njenog planiranja i planskog produbljanja. Međutim, takav plan nije dovoljan. Njega treba do pojedinosti razraditi po našim privrednim ustanovama, u skladu s njihovim odgovarajućim konkretnim, individualnim potrebama. Ovde moramo oštro udariti po praksi naših privrednih ustanova, pa i celih republika, koje s obzirom na oskudicu radne snage misle da moraju stvarati nepotrebne rezerve u radnoj snazi i koje svesno preplaniraju radnu snagu. Takva štetna praksa išla je tako daleko da je kumulativni zbir tih pseudoplanova iznosio sedam puta više radne snage nego što je nje uopšte trebalo. Iz toga onda proizilazi divlja borba između pojedinih ustanova i republika za radnu snagu, otimanje radne snage, sasvim nesavesno i štetno preplaćivanje pojedinih kategorija radne snage na štetu drugih i sve veća zbrka u čitavoj našoj tarifnoj politici.

Drugo, Savezna vlada je odlučila da ministarstva rada i odgovarajuće uprave pri sreskim narodnim odborima postanu osnovni mobilizator radne snage.

Treće, vrbovanje radne snage mora se vršiti planski, uz zapošljavanje radne snage odmah čim je ona mobilisana, uz učešće naših masovnih organizacija, uz ugovore sa zadrugama, uz postavljanje planskih zadataka pojedinim rejonima i mestima kao velike patriotske dužnosti koja se ispunjava na dobrovoljnoj osnovi. Naravno, tamo gde bi se naša pomoć u kartama za snabdevanje i drugim ekonomskim merama htela iskoristićavati za to da se ne radi, da se živi bez rada, dok čitav naš radni narod mobilisale sve svoje snage i ulaže sve veće napore za izgradnju naše zemlje, tamo treba karte za snabdevanje i ekonomsku pomoć oduzeti.

Energičnim disciplinskim putem treba sprečiti štetnu međusobnu konkurenciju između preduzeća koja žele angažovati novu radnu snagu.

Danas nije problem samo planiranje radne snage uopšte, nego treba mnogo sistematskije nego dosad prići planiranju kadrova i realizaciji plana kadrova. To je zadatak svih planskih organa, to je zadatak Ministarstva rada i to je napose zadatak svake naše privredne ustanove i preduzeća.

Plan kadrova i plan radne snage u našim privrednim ustanovama ne smeju da vise u vazduhu. U našim ministarstvima koja upravljaju proizvodnjom, u našim produkcionim ustanovama, preduzećima i planskim organima njih treba sjedinjavati s planom kapitalne izgradnje, transporta, s opštim i parcijalnim planovima naše privredne delatnosti. Baš zato što su oni dosad uglavnom bili odvojeni od opštih i parcijalnih planova naše privredne delatnosti — s jedne strane, a s druge strane, što kao planovi radne snage i kadrova nisu bili koncentrisani u posebnim ustanovama za mobilizaciju radne snage i podizanje kadrova, kao što su, pre svega, ministarstva rada, mi ustvari nikad nismo došli do istinskih planova radne snage i kadrova. Tobožnji »planovi« nisu odgovarali stvarnim potrebama, a u praksi je vladala stihija i međusobna borba.

Mi moramo odmah preći na sređivanje naše tarifne politike. Danas imamo završene sve potrebne prethodne radove, kao što su planovi balansa kupovne snage grada i sela, tehnički normativi, opšti planovi radne snage itd. Postoje uslovi da u roku od dva do tri meseca pitanje nadnica i tarifne politike potpuno sredimo. U tu svrhu potrebna je najuža saradnja ministarstava rada, planskih organa, sindikalnih organizacija i zainteresovanih ustanova.

Jedno od najbitnijih pitanja u planskoj godini 1948 jeste pitanje korenitog preloma u radu za podizanje naše poljopri-

vrede. Postojala su i još uvek postoje sasvim pogrešna mišljenja da industrijalizacija i elektrifikacija naše zemlje znače jedino podizanje novih industriskih preduzeća, a da ne znače istovremeno i intenzifikaciju i tehnizaciju naše poljoprivrede. Mi smo već nekoliko puta u izjavama, člancima i na konferencijama prečistili s takvim mišljenjima. Međutim, treba što pre preći na uporan praktični rad. Borba za veći prinos u poljoprivredi, agrotehničke mere, pružanje poljoprivrednih oruđa i veštačkog gnojiva od strane naše industrije, isticanje radnog heroizma i radnih uspeha u poljoprivredi, to su stvari koje, doduše, nisu lake, koje nisu ni najmanje lake, ali koje traže preokret u našoj praksi već ove godine. Bez toga mi bismo ozbiljno ugrozili kako ishranu našeg sve brojnijeg gradskog i industriskog stanovništva, tako i sam Petogodišnji plan.

Mi smo postigli ogromne uspehe u unapređivanju naše industriske i građevinske proizvodnje. Međutim, ti uspesi su uglavnom uspesi u pogledu kvantiteta. Mi ne možemo još da se pohvalimo velikim napretkom u pogledu kvaliteta. Ima čak grana u kojima je kvalitet znatno opao, u kojima se kvantitet svesno suprotstavlja kvalitetu. To je vrlo opasna pojava. Ako bi se, u vezi s daljim porastom naše produkcije, ta pojava još više širila, mi bismo mogli doći u ozbiljan ćorsokak, u uslove proizvodjenja tako lošeg kvaliteta, da bi se posledice toga donije vrlo teško i sporo ispravljale. Prema tome, borba za kvalitet, preokret u pogledu kvaliteta pretstavlja takođe jedno od osnovnih pitanja koja treba rešiti u ovoj planskoj godini, kako zbog perspektive daljeg razvitka, tako i zbog činjenice da je već krajnje vreme da se našem radnom narodu da i dobar kvalitet i dobar asortiman.

Drugovi narodni poslanici, na početku sam podvukao da su dosadašnji uspesi rezultat političkih i društvenih promena u našoj zemlji. Društveni proces koji se vrši u našoj zemlji, proces izgradnje socijalizma i mogućnosti privrednog jačanja, novih privrednih pobeda i uspeha naše zemlje, treba posmatrati kao jedinstvenu celinu. Čim taj proces, čim izgradnja socijalizma ne bi išla onim tempom koji traže odgovarajući uslovi i odgovarajući period razvitka, izostali bi i privredni uspesi. Mi možemo ići samo napred, inače bismo išli natrag. Tako nas je uvek učio drug Tito, tako nas je uvek učila naša Partija. Zbog toga što su drug Tito i naša Partija tako postavljali stvari, mi smo i mogli, uprkos svim teškoćama, postići dosadašnje ogromne uspehe. Jasno je, prema tome, da će se i u tom pogledu u godini 1948 rešavati velika i važna pitanja. Mi ćemo dosledno sprovo-

diti našu dosadašnju politiku i jačati pozicije socijalističkog sektora. Pritom će naše zadrugarstvo novog tipa, oslonjeno na državni sektor naše privrede, odigrati ogromnu ulogu.

Drugovi narodni poslanici, iz svega izloženog vidi se da se u godini 1948 rešavaju pitanja koja nisu važna samo za ovu godinu, nego koja su važna i za dalju perspektivu. Prema tome, godina 1948 ima veliki značaj. Njena uloga u našoj Petoletki velika je. Šta to znači za nas? To znači da mi svi, da čitav narod mora usmeriti sve svoje snage jednom velikom cilju, cilju postizanja planskih rezultata, postizanja planskih pobjeda. Isto onako kao što je za vreme velikog Narodnooslobodilačkog rata naše narode i naše kadrove, pod pobjedonosnim Titovim vođstvom, prožeo nepokolebljivi, nada sve požrtvovani duh patriotizma, duh samopregora i krajnjeg idealizma u borbi, duh nepokolebljive i neumoljive volje za pobjedom, isto tako treba da nas taj duh prožima i danas u našoj borbi za naš plan, za Titovu Petoletku. Biće još ogromnih teškoća. Ova godina biće ne samo godina uspeha, nego i godina teškoća. Kroz teškoće mi ćemo izvojevati pobjede. Inače ona ne bi mogla biti toliko značajna godina. Neprijatelji, međunarodna reakcija, laćaće se mnogih pokušaja da ometu naše uspehe. Međutim, naše snage su dovoljno jake da uz čvrstu volju za uspehom pobjedonosno tučemo sve takve pokušaje. Naše snage su dovoljno jake da u svakom datom periodu izaberemo onaj put koji je u skladu s našom privrednom izgradnjom, koji nas pod datim uslovima najbrže i najsigurnije vodi ka osnovnim rezultatima plana.

Dozvolite, drugovi narodni poslanici, da rekнем još nekoliko reči o životnom standardu.

Bilo bi potpuno pogrešno da se pitanje životnog standarda našeg radnog naroda posmatra izolovano od ostalih osnovnih pitanja našeg privrednog plana, naše Petoletke i našeg društvenog razvitka. Pitanje životnog standarda nerazdvojno je povezano s tim pitanjem. S jedne strane, potpuno je jasno da naš Petogodišnji plan traži ogromne investicije, da mi te investicije činimo baš zato da bismo mogli u skokovima likvidirati žalosno nasleđe prošlosti, da bismo mogli svestrano učvrstiti privredne snage naše zemlje i time bitno poboljšati životni standard našeg radnog naroda. Prema tome, bila bi ustvari čista demagogija kad bismo danas forsirali pre svega i iznad svega produkciju robe namenjene potrošnji, a zanemarili osnovne, bazične grane naše teške industrije, rudarstva, elektrifikacije itd. Takvo poboljšanje životnog standarda ne bi moglo biti pravilno. Ono bi brzo došlo u ćorsokak, jer ne bi stvaralo solidne temelje za

istinski i trajni uspon životnog standarda. U krajnjoj konsekvenci takva bi privredna linija vodila našu zemlju sve dublje i dublje u ekonomsku zavisnost od inostranstva, i ona bi sprečila izgradnju socijalizma u FNRJ. Ona bi se završila sa siromašanjem širokih narodnih masa umesto sa njihovim trajnim blagostanjem.

S druge strane, isto toliko je pogrešno mišljenje da su investicije sve, i da smemo zaboraviti na životni standard našeg radnog naroda. Ko stvari tako postavlja, on zaboravlja na osnovne unutrašnje ekonomske veze. Bez poboljšanja životnog standarda našeg radnog seljaka, bez zatvaranja makaza, bez vezanih cena, mi ne bismo mogli da obezbedimo snabdevanje gradskog i industriskog stanovništva, čiji broj sve više i više raste. Neminovna posledica toga bila bi opadanje radnog elana u našim industriskim preduzećima, čime bismo ugrozili, s jedne strane, tempo naše Petoletke, a s druge strane, razmenu između sela i grada, što bi opet delovalo recipročno. Bez stalne brige za životni standard radnih masa u gradovima i industriskim centrima mi ne bismo mogli izvršiti mobilizaciju za nove pobeде u podizanju industriske proizvodnje, u snižavanju troškova proizvodnje, u kapitalnoj izgradnji. Bez stalne brige za životni standard sitnog i srednjeg seljaka mi ne bismo mogli učvršćivati savez radnog naroda, nego bismo jačali ekonomski i politički uticaj kapitalističkih elemenata na selu. Najzad, bez stalne brige za životni standard mi ne bismo mogli izvršiti naš izvozni, prema tome, ni naš uvozni plan.

Nije slučajno da su se razne »teorije« i »ideje« o snižavanju životnog standarda često pojavljivale baš tamo gde su se pojavljivale i »teorije« o nedovoljnim privrednim snagama naše zemlje za izvršenje naših planova kapitalne izgradnje. Ko ne veruje u privredne snage naše otadžbine i u mogućnost izvršenja naših planova, taj ne oseća ni potrebu da se kolektivima i pojedincima stvore mogućnosti i uslovi za izvršenje njihovih odgovornih zadataka.

U duhu direktiva i linije druga Tita, naše političko i državno rukovodstvo gleda na pitanje životnog standarda kao na pitanje koje je bitno povezano sa ostalim pitanjima izgradnje naše zemlje. Ono se zalaže da borbu za kapitalnu izgradnju i brigu o društvenom standardu uskladi u jednu jedinstvenu celinu. Ja sam već na početku naveo brojke koje izražavaju naš globalni plan u pogledu životnog standarda i omogućuju poređenje kako sa prvim godinama posle oslobođenja, tako i sa godinom 1939. Navešću još i to koliko narodnog dohotka otpada

na životni standard, a koliko na investicije. Prema privrednom planu za godinu 1948 na široku potrošnju otpada 65,2% narodnog dohotka, a na investicije koje uključuju u sebe državne, zadružne i privatne seljačke investicije 24,8%. Od bruto proizvodnje otpada na široku potrošnju 38%, a na pomenute investicije 14%. Nema nikakve sumnje da je odnos između široke potrošnje i investicija nategnut u korist investicija. Mi to otvoreno ističemo, svesni da time u ovoj presudnoj 1948 godini osiguravamo ne samo budućnost naše kapitalne izgradnje, nego i budućnost životnog standarda našeg radnog naroda.

Ko ne bi shvatio tu činjenicu, taj ne bi shvatio ni to da danas treba napregnuti snage da bismo sutra živeli u blagostanju. S druge strane, u činjenici da za široku potrošnju ide 65,2% ne samo od onoga što je ostvareno prošle godine, nego i od 33,5% porasta prema prošloj godini, — u toj činjenici leži jemstvo da ćemo, uz dovoljno zalaganje i uz normalno odvijanje ovogodišnjeg privrednog plana, imati dovoljno uslova da do kraja godine postignemo ono o čemu sam govorio na početku, — naime indeks prosečnog životnog standarda 107 u poredenju sa 100 iz godine 1939 i 86,87 iz godine 1947.

Navešću nekoliko već poznatih i objektivnih brojki koje osvetljavaju stanje u pojedinim najvažnijim kategorijama životnog standarda.

U godini 1948 mi još ne možemo očekivati bitan porast poljoprivredne proizvodnje. S druge strane, uspeli smo da proizvodnju izvesnih industrijskih prehranbenih artikala podignemo toliko, da ćemo prema planu za 1948 godinu moći da postignemo u prehrani p r o s e č n i životni standard 102,28% u poredenju sa 100 u godini 1939. Zahvaljujući napretku tekstilne industrije, u odeći ćemo moći da postignemo 102,19% u poredenju sa 100 u godini 1939. U obući ćemo moći da postignemo tek 97,63 u poredenju sa 100 u godini 1939. U stanu i pokućanstvu 102,38 u poredenju sa 100 u godini 1939, u osvetljenju 300,71 u poredenju sa 100 u godini 1939, u odmoru i lečenju 132,07 u poredenju sa 100 u godini 1939. Ove brojke, ma da znače veliko povećanje u poredenju sa godinom 1947, ipak su male u poredenju sa porastom proizvodnje. Odakle ta prividna protivrečnost? Ona izvire odatle što je predratna Jugoslavija, na svoju sopstvenu štetu, uvozila skoro isključivo potrošna dobra, a izvozila sirovine, dok mi sad pre svega uvozimo mašine, koje će nam omogućiti da vlastitim sredstvima podižemo životni standard našeg radnog naroda.

Koji su danas osnovni zadaci u vezi s borbom za životni standard?

Prvo, i našeg radnika, i nameštenika, i našeg radnog seljaka mora na svakom koraku njihovog rada prožimati svest da rade jedan za drugog i da rade za sebe. Radnici, dajte još više tekstila, obuće, gvoždarske robe itd. u svojoj proizvodnji, poboljšajte kvalitet! Time pomažete radnog seljaka i povećavate mogućnost da radni seljak dâ više od sebe za ishranu industriskih centara i gradova. Radni seljaci, prodajte što više po vezanim cenama! Vi time pomažete radni narod u industriskim centrima i gradovima, radni narod koji u isto vreme radi za vas.

Borbu za povećanje produkcije, za povećanje prinosa, borbu za kvalitet proizvoda treba, takoreći, razvijati u pokret tesne međusobne solidarnosti radnog naroda. Svojom produkcijom pojedini delovi našeg radnog naroda pomažu jedan drugog. Da bi se ta međusobna pomoć razvila u snažan pokret solidarnosti radnog naroda, moraju doprineti svoj udeo tome naši sindikati, naše političke organizacije.

Drugo, pitanje naše državne i zadružne trgovine, njene organizacije, njene ekspeditivnosti i elastičnosti postaje jedno od najvažnijih pitanja naše privrede u godini 1948. Mi smo dužni da našu državnu i zadružnu trgovačku mrežu proširimo toliko da ona može potpuno preuzeti snabdevanje najširih slojeva stanovništva. Mi moramo ubrzati isporučivanje robe, likvidirati zastoj u stovarištima, sreskim magacinima i sreskim poslovnim savezima, do maksimuma uprostiti knjigovodstvo i materijalnu evidenciju, a neophodni minimum knjigovodstva i evidencije bezuslovno uvesti svuda, kako bismo sprečili malverzacije i krađu narodne imovine. Naši kadrovi treba da se razvijaju u dobre trgovce. Što više naših trgovaca socijalističkog tipa — to je jedan od naših osnovnih privrednih zadataka.

Treće, bez odlaganja treba razviti komercijalnu stranu naše proizvodnje. Ona strahovito zaostaje za samom proizvodnjom. Po stovarištima naše industrije još uvek leži tekuće robe u vrednosti od preko 1,5 milijardu dinara, koja je namenjena prodaji po vezanim cenama. Postoji opasnost da u pojedinim granama proizvodnje nedostane magacinskog prostora, što bi ukočilo dalju proizvodnju. Sadašnji tempo isporuka industriskih stovarišta ne odgovara godišnjem obimu robe za široku potrošnju, koji predviđa privredni plan za 1948 godinu. Ako taj tempo ne ubrzamo, moglo bi se desiti da roba, doduše, bude proizvedena u planskom obimu, ali da ne bude isporučena za široku potrošnju.

Četvrto, borbu protiv špekulantskih elemenata, koju smo zaoštrili lanjske zime i jeseni, treba još više pooštriti. Mi moramo sprečiti špekulantski posao svakome ko vrši preprodaju bez dozvole odgovarajućih vlasti.

Peto, treba razviti najaktivnije učešće širokih narodnih masa kako u borbi protiv špekulacije, tako i u borbi protiv birokratizma državne i zadružne trgovačke mreže.

Drugovi narodni poslanici, predlog opštedržavnog i saveznog budžeta koji podnosi Savezna vlada FNRJ u skladu je sa planskim potrebama godine 1948 i, prema izloženom, u skladu je i sa planskim potrebama naše Petoletke kao celine.

Prema tome, neka ovo zasjedanje naše Skupštine bude početak nove, još jače mobilizacije najširih narodnih masa za naše uspehe, za naše pobjede, za izgradnju socijalizma u našoj zemlji, za sreću naše otadžbine, za blagostanje našeg radnog naroda pod slavnim Titovim vođstvom. (Buran i dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: Određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsedavajući: Nastavljamo rad. Reč ima Ministar trgovine i snabdevanja Jakov Blažević. (Buran aplauz).

Ministar trgovine i snabdevanja Jakov Blažević (*Izborni srez Gospić, NR Hrvatska*): Drugovi narodni poslanici, predloženi budžet izražava ogromne rastuće snage naše zemlje, njene privrede i razvoja našeg puta u socijalizam; on smjelo postavlja ovogodišnje zadatke ostvarenja Petogodišnjeg plana. Smatram zato da je potrebno da iznesem osnovne probleme i zadatke, uspjehe i nedostatke naše trgovine, koja će u ovoj godini imati važnu ulogu u izvršenju zadataka Petogodišnjeg plana.

Ratno pustošenje i pljačkanje od strane fašističkih okupatora teško je pogodilo našu zemlju i u ekonomskom pogledu naš narod dovelo u nevjerovatno težak položaj. To je imalo za posljedicu krajnju nestašicu artikala široke potrošnje. Osim toga, brzu obnovu otežavala je i privredna zaostalost, koju su nam ostavili domaći kapitalistički izrabljivači, dovevši našu zemlju u polukolonijalni položaj i zavisnost od stranih kapitalista. Tu nestašicu u predmetima široke potrošnje, naročito u ishrani, povećale su poslijeratne sušne godine, u kojima je prinos zemljoradničkih proizvoda jako podbacivao.

Othrvati se ovim teškoćama, ne pokleknuti i dalje se boriti vlastitim snagama, pod novim uslovima za obnovu zemlje i put u socijalizam, mogao je samo onaj narod koji se je u Narodno-

oslobodilačkom ratu prekalio i naoružao ogromnom revolucionarnom političkom svijesću. Tu svijest i revolucionarnu žilavost uporno je razvijao i stvarao maršal Tito na čelu sa našom Komunističkom partijom, jer su program, zadaci i ciljevi koje je Komunistička partija postavljala, bili program, zadaci i ciljevi boljeg života, srećnije budućnosti i puta u socijalizam naših naroda.

Ova ogromna vjera i spremnost na najveće žrtve i napore zasnivala se na pomoći i nepokolebljivoj snazi bratskog Sovjetskog Saveza, njegovoj beskompromisnoj borbi protiv fašističkih okupatora i svjetskog imperijalizma, na prisnom prijateljstvu koje nas veže sa Sovjetskim Savezom i ljubavi kojom naši narodi gledaju u Sovjetski Savez, tu veliku zemlju socijalizma.

Toj vjeri i ljubavi u veliki Sovjetski Savez na čelu sa drugom Staljinom učila je naše narode Komunistička partija na čelu s drugom Titom.

Ta visoka politička svijest je ono moćno oružje kojim je naš narod u Narodnooslobodilačkoj borbi udario temelje naše narodne vlasti, po oslobođenju očuvao i dalje razvijao tekovine Narodnooslobodilačke borbe, uzimajući u svoje ruke komandne ekonomske pozicije, likvidirajući kapitalističku pljačku i izrabljivanje, obnavljajući svoju porušenu zemlju i pod vođstvom Komunističke partije, čvrsto ujedinjen u Narodnom frontu, smjelo krenuo s Petogodišnjem planom u ostvarenje socijalizma.

Ogromno prirodno bogatstvo naše zemlje, uz radni elan i entuzijizam naših naroda, oslobođenih od nacionalnog ugnjetavanja, strane i domaće kapitalističke eksploatacije, uz jasnu perspektivu puteva u bolji život, osnovna je garancija naših uspjeha. Zato se varaju oni malodušnici koji ne vjeruju i potcjenjuju političke i ekonomske snage našeg naroda i naše zemlje. Ta ih nevjerica i potcjenjivanje naših snaga može samo udaljiti od naroda, demoralizirati i konačno pretvoriti u oruđe neprijateljskih planova.

Sve je ovo bilo potrebno reći da bi se odredili značaj i zadaci, organizacione forme i način rada naše trgovine i snabdjevanja, jer su se pred nas postavili novi uslovi rada koji odgovaraju svim revolucionarnim promjenama koje su se zbile u našoj politici, ekonomici i društvenom životu uopće. U državi novog tipa koja ostvaruje socijalizam i nalazi se u procesu oštrog likvidiranja ostataka kapitalizma jasno je, prema tome, da zadaci, sadržaj i organizacione forme trgovine i snabdjevanja treba da odgovaraju onoj fazi u kojoj se taj proces nalazi.

Radi lakše orijentacije, našu trgovinu i snabdijevanje od oslobođenja do danas mogli bi prema razvitku cjelokupne naše privrede i jačanja proizvodnje, naročito industrijske, podijeliti na dvije faze: prvu od oslobođenja do uvođenja sistema trgovine po vezanim cijenama i niza novih mjera u trgovini i snabdijevanju i, druga, od uvođenja toga sistema dalje.

Prvu fazu karakterizira distributivna uloga trgovine i snabdijevanja u sistemu strogog racioniranja, gdje se o trgovanju može malo govoriti, ali već u toj fazi udaraju se temelji državne i zadružne trgovačke mreže i osnovnog trgovačkog kadra, pa i počeci pravog trgovanja, uporedo sa stalnim povećanjem industrijske robe široke potrošnje. Distributivni karakter naše trgovine i snabdijevanja u to vrijeme bio je uvjetovan nestašicom artikala široke potrošnje kao posljedicom opustošenosti zemlje i slabom proizvodnom snagom naše proizvodnje uopće. U tom vremenu glavni zadatak trgovine i snabdijevanja bio je da u poslijeratnim prilikama osigura ishranu stanovništva i suzbije mogućnost težih poremećenja u ishrani. Nadalje, da se bori protiv pojave špekulacije u ostacima kapitalističke trgovine kod nas, kojoj je pogodovala nestašica robe široke potrošnje, kao i da uopće onemogući restauraciju kapitalističkih eksploatatorskih elemenata u trgovini. Da su uslovi i potrebe za to postojale pokazuje činjenica da je u 1945 godini 85% robnog prometa na malo išlo preko privatne trgovačke mreže. Tu funkciju i važnu zadaću trgovina je u tom periodu, uglavnom, uza sve nedostatke, nezrelost i mladost našeg trgovačkog aparata, uspješno izvršila. To, između ostaloga, pokazuju i brojke smanjenja prometa preko privatne trgovačke mreže, koji se je u 1946 godini smanjio na 48%, a u 1947 na 12%. Ove brojke rječitio govore kolike je zadatke izvršio naš državni i zadružni kadar, one ocrtavaju i naš historijski put u socijalizam.

Za taj period treba naročito istaći visoku svijest radnih masa sela i grada. Radni podvizi radničke klase općenito su poznati, a da bi ovdje trebalo opširnije o njima govoriti. O tome najbolje govore uspjesi na izgradnji naše industrije i drugih grana privrede. Ja bih ovdje samo naglasio visoku svijest i doprinos selajčkih radnih masa u toj fazi na osiguranju ishrane našeg naroda, koje su svoje viškove u sve većim količinama prodavale državi. Evo nekoliko riječitih podataka o tome. Ako otkup žitarica u 1945 godini uzmemo kao 100 (indeks), onda je porast toga otkupa u 1946 godini bio 157, a u 1947 — 278. Kod povrća, ako otkup uzmemo u 1946 godini

kao indeks 100, u 1947 godini je taj otkup porastao na 565. U tim teškim vremenima seljačke radne mase odazvale su se pozivu narodne vlasti usprkos očajničkom otporu još jakih kapitalističko-špekulantskih elemenata na selu.

U toj fazi sistem racioniranja, nedoraslost i neukost našeg kadra, djelatnost nama stranih, a negdje i neprijateljskih elemenata u našoj mreži, kao i nepravovremeno uočavanje većih i širih mogućnosti naše proizvodnje, a time i trgovine, nužno su doveli negdje do šablonskog distribuiranja, birokratskog poslovanja, administrativnog rukovođenja trgovinom i snabdijevanjem, pasivnošću i pomanjkanjem inicijative u trgovanju, katkada praznom i apstraktnom planiranju, bez žive i operativne veze za terenom i osjećajem za neposredne potrebe i život radnih masa.

U svom govoru o Novoj godini maršal Tito je kratko i sažeto dao kritiku takvih nedostataka u radu i postavio liniju i sadašnje zadatke naše trgovine. On je oštro ukazao na nedostatke i greške na tom polju i otkrio osnovno pitanje naše trgovine i snabdijevanja, a to je pitanje organizacije. Maršal Tito je tada rekao: »Plansko snabdijevanje stanovništva u namirnicama potrebnim za život još uvijek je neredovno, ne na vrijeme i slabo... Ovdje je uglavnom pitanje organizacije, a ne toliko pomanjkanja ovog ili onog artikla«. Dalje: »Često su stajali magazini puni razne robe, a seljaci su na istoj oskudjivali. Zbog slabe evidencije, aljkavosti i sporosti, često se, na primjer, na zimu davao ljetni tekstil, a na proljeće zimski. Šlale su se u razne krajeve stvari, koje se tu uopće ne mogu potrošiti i obratno«. Pred nas je maršal Tito postavio zadatak savladati te i slične slabosti, »jer od toga mnogo zavisi uspješno izvršenje našeg Petogodišnjeg plana« kao osnove i cilja našega rada u izgradnji socijalizma kod nas.

Ove negativne strane i pojave u našoj trgovini ponegdje su postale kočnica i smetnja uspješnom, obilnom i brzom snabdijevanju i izmjeni dobara, kada je, zahvaljujući radnim naporima trudbenika i grada i sela, naša produkcija sve više rasla i izbacivala sve više robe za široku potrošnju, te kada je tu robu zajedno sa porastom potreba radnih masa trebalo brzo i jeftino dati potrošaču i snabdjeti ga.

Zaokret koji se na sektoru trgovine izvršio i koji se dalje vrši, te koji označava početak druge, nove faze naše trgovine, uvjetovan je, prema tome, sadašnjim mogućnostima i razvojem naše privrede, kao i potrebama da se u korak sa novom ulogom trgovine izmjene i metode njenog poslovanja, a sve u pravcu što bolje, veće i brže razmjene dobara.

Ulogu trgovine i njene zadatke ne možemo, naime, izolirano promatrati od cjelokupnog našeg društvenog i ekonomskog zbivanja. Zahvaljujući narodno-demokratskom karakteru naše vlasti i socijalističkom karakteru osnovnih grana naše privrede, prirodno je da je i trgovina kao jedna od tih osnovnih grana, a po svojoj ulozi u raznim fazama našeg razvoja od oslobođenja do danas, trebalo da na tom području djeluje u okviru osnovnih tendencija cjelokupnog našeg društveno-ekonomskog razvitka prema socijalizmu.

Prema tome, da bismo shvatili ulogu i sadržaj rada naše trgovine danas, mi je moramo promatrati u uskoj vezi sa stanjem i napretkom čitave naše privrede, naročito industrijske proizvodnje. Analiza i podaci druga Kidriča o porastu naše proizvodnje uopće, a posebno one za široku potrošnju, te perspektive za sve veći njen obim u najbližoj budućnosti, jasno potvrđuju potrebu i ustanovljavaju odgovornost naše trgovine da svoje organizacione forme i rad saobrazi ogromnom prometom koga treba da obavlja. S druge strane, činjenica je da seljačke radne mase u toku ranijih godina nisu bile u mogućnosti da u cijelosti podmire svoje potrebe u industrijskoj robi.

Činjenica je, doduše, i to da je u toku 1946 i 1947 godine sve više rastao priliv industrijske robe na selo, između ostalog i u obliku stimulacije za slobodne viškove žitarica i to u 1946 godini, na primjer, u vrijednosti od 557,422.000 dinara, a u 1947 godini od oko 800,000.000 dinara. Dio te robe, naročito u 1947 godini, odlazio je na selo i u vidu slobodne prodaje, ali sve te količine nisu bile dovoljne za jače podizanje životnog standarda seljačkih masa, za intenziviranje i mehaniziranje poljoprivredne proizvodnje i povećanje prinosa poljoprivrednih proizvoda.

Zato je najvažniji zadatak trgovine danas da svojom ulogom posrednika u razmjeni dobara omogući, pospješi i osigura prihvatanje i brzo prebacivanje ogromnih i sve većih količina industrijske robe radnim masama sela, kao i da isto tako brzo i uspješno prihvati ponudu viškova poljoprivrednih proizvoda i dade ih potrošačima grada. Ovo ogromno povećanje prometa, koje će se u skoroj budućnosti sve više povećavati, stavilo je i stavlja pred našu trgovinu ogromne zadatke da bude nesmetan, siguran i brz krvotok obostrane razmjene robe.

Sistem vezanih cijena, koji je na bazi porasta industrijske proizvodnje, zaveden uredbom Savezne vlade o prodaji poljoprivrednih proizvoda vezanoj sa pravom na kupovinu određenih industrijskih proizvoda po nižim jedinstvenim cijenama, stvara široke perspektive za uspjeh ove trgovine, za sve bolje i

veće poboljšanje snabdijevanja radnog stanovništva i sela i grada. Naime, uslovi po kojima se vrši ta trgovina počivaju na pravilnoj razmjeni robe između sela i grada, a niže jedinstvene cijene, koje se u ovoj trgovini realiziraju, kako to kaže drug Kidrič, »odgovaraju realnim mogućnostima naše privrede i odražavaju svestranu brigu naše države kako za korist radnog naroda sela, tako i za korist radnog naroda grada, u smislu najčvršćeg jedinstva radnih masa grada i sela«. Koliko je ova trgovina povoljna za seljaka pokazuje i indeks cijena između poljoprivrednih i industriskih artikala, upoređen s 1939 godinom, a koji ide u korist seljaka za preko 16%. Veliki razmah i uspjeh trgovine po vezanim cijenama, koji je već dosada postignut, omogućiće sve obilnije, veće i redovitije snabdijevanje radnog stanovništva i odraziti se naglo na ubrzanom porastu poljoprivredne proizvodnje, podizanja tehničkog nivoa seljačkih gazdinstava i životnog standarda seljaka, kao i na povećanju kapaciteta naše industrije. Proteklo je svega mjesec dana od početka trgovine po vezanim cijenama i zadružno-trgovačka mreža već je dobila različite industriske robe u vrijednosti od oko 1.796,389.000 dinara. U isto vrijeme kupljene su od seljaka po vezanim cijenama ove količine poljoprivrednih artikala: kukuruza oko 35.000 tona, dok je od 1. januara do 15. marta 1948. kupljeno bilo svega 1.200 tona, bijelog žita oko 3.000 tona, a u prvom kvartalu ove godine nije bilo kupljeno ništa. Pasulj se do uvođenja vezanih cijena smatrao proizvodom koga na tržištu nema, a uvođenjem vezane trgovine za mjesec dana kupljeno je oko 6.000 tona pasulja. Sličan porast, a naročito u posljednje vrijeme, zabilježen je i u kupovini stoke, te je posljednjih dana postignuta već dnevna norma kupovine, a ukupna količina kupljene stoke dosada iznosi oko 7000 tona. Izraženo u novčanoj vrijednosti, u ovom kratkom vremenu kupljeno je po vezanim cijenama osnovnih poljoprivrednih proizvoda za ukupno oko 600,000.000 dinara.

Ovaj neosporno početni uspjeh trgovine po vezanim cijenama, a imajući u vidu i početnu nepripravnost trgovačkog aparata za taj sistem, najočitije opovrgava razne »teorije« o tome kako neće biti dovoljno industriske robe za seljaka i kako seljak u ovoj sezoni nema uopće tržišnih viškova poljoprivrednih proizvoda. Ova nevjerica u vezane cijene, koja izvire iz oportunističkih, lijenih, a koji put i špekulantskih elemenata u trgovačkom aparatu, kao i špekulanata u gradu i selu, — i kojoj su, na žalost, zbog nepoznavanja faktičkog stanja, proizvodnih snaga i pomanjkanja perspektiva naše privrede, nasjedali i po-

neki rukovodeći organi trgovine, — spada danas u prošlost. Tu nevjericu su brzo pokopale i demantovale mogućnosti i potrebe našeg sela, snaga i volja naših seljačkih masa, koje su zdravije shvatile mogućnost i perspektive koje trgovina po vezanim cijenama pruža njima i cijelom radnom narodu na putu u blagostanje, u socijalizam.

Sistem trgovine po vezanim cijenama je, dakle, u sadašnjem razvoju trgovine centralni zadatak koji ona treba da izvrši. On je glavna karika koja ima da u ostvarenju obostranog prometa robe između sela i grada podigne životni standard trudbenika sela i grada i doprinese rekonstrukciji naše poljoprivrede i još većoj proizvodnji naše industrije.

Uspjesi koji su već za ovo kratko vrijeme postignuti u trgovini po vezanim cijenama, pa i uz nedostatke, riječito govore o tome koliko je ovaj način trgovine adekvatan našem privrednom razvoju, našim mogućnostima i potrebama, kako on duboko ulazi u svijest svega radnog naroda i kakve sve perspektive razvoja i blagostanja otvara našem radnom čovjeku.

Široke mase radnog seljaštva prihvatile su trgovinu po vezanim cijenama kao svoju novu tekovinu koja im omogućava poboljšanje života. Gdje god su se organizacije Narodnog fronta u dovoljnoj mjeri angažovale za političku mobilizaciju sela pri sprovođenju trgovine po vezanim cijenama kao i pomogle rješavanju organizacionih pitanja, naročito u pogledu podizanja zemljoradničkih zadruga, postignuti su znatni rezultati. Trgovina po vezanim cijenama mogla je oduševiti i biti korisna radnim ljudima, ljudima koji se bore za povećanje svoje proizvodnje u selu, ali je istovremeno zadala udarac i izazvala žestok otpor kod buržoaskih ostataka na selu, seoskih špekulanata i zelenaša, koji su — osjetivši se ugroženim i ovom tekovinom radnih masa, — dali i daju otpor njenom sprovođenju. Oni su i bili ti koji su sijali nevjericu u uspjeh trgovine po vezanim cijenama, i kojima su nasjedali često i poštteni ljudi.

Naročito kod kupovine stoke po vezanim cijenama bilo je i kod naših ljudi nevjerice u uspjeh sprovođenja planova otkupa. Međutim, dobri organizatori naše trgovine, ljudi bez predrasuda u uspjeh sistema trgovine po vezanim cijenama, pošavši od realnih mogućnosti i svijesti našeg sela, okarakterizirali su šuplje diskusije o velikim i teškim planovima jednostavnim odgovorom na pitanje kako je sa stokom: »plan ide slabo, ali otkup ide dobro« i uspješno izvršuju plan.

Sistem trgovine po vezanim cijenama uopće, kao i mjere uz ovaj sistem, zadovoljavaju, pomažu i riješavaju pitanja

srednjih i sitnih seljaka, učvršćuju njihov savez sa radničkom klasom, omogućuju im da se oslobode bilo kakvog uticaja ostataka buržoazije na selu. To utiče — kao najbolji stimulant — na povećanje produktivnosti tih gazdinstava. Seoska buržoazija počela je osjetljivo reagirati na ovaj sistem, uočavajući da to znači njeno dalje likvidiranje i sužavanje njene socijalne i političke baze. To se naročito vidi na pokušajima svih vrsta dezorganizacija, nabijanja cijena, do ilegalnih akata špekulacije, sabotaže i diverzije, kao i neprijateljske političke propagande. Na ovim pitanjima naša Partija mora aktivizirati sav Front u tumačenju, otkrivanju i uočavanju uzroka čitavog ovog procesa, na tumačenju ekonomske osnove na kojoj se razvija borba i izgrađuje naš put u socijalizam.

U općem okviru porasta naše produkcije i realizacije trgovine po vezanim cijenama treba da promatramo i sistem obezbijedenog snabdijevanja. Podaci i uporedni pregledi koje je dao drug Kidrič, uvjerljivo govore o tome kako uporedo sa porastom opće naše privredne snage, raste i prosječni životni standard radnog naroda. Uredba o snabdijevanju stanovništva i propisi o obezbijedenom snabdijevanju izraz su ovih povećanih mogućnosti i brige narodne vlasti da radnom stanovništvu osigura što redovitije i bolje snabdijevanje najvažnijim artiklima ishrane i odjevanja. Primjena sistema obezbijedenog snabdijevanja na cijelom području FNRJ uglavnom je ostvarena već u prvom mjesecu njegovog važenja. Snabdjevenost trgovačke mreže prehranbenim artiklima u mjesecu martu realizirana je sa preko 100%, a kod nekih artikala, kao što su kukuruz, griz i šećer, i daleko premašena, tako da su djelomično u mreži osigurane bile i rezerve za mjesec april. Snabdijevanje ovom robom za april također se u cijelosti na vrijeme vrši, tako da je trgovačka mreža, na primjer, već do 1 aprila neke od tih artikala imala 100% u prodavnicama. U nekim artiklima, kao što su kakao i kava, koji zavise od uvoza, ima teškoća i zbog toga se pojavljuje neredovnost u snabdijevanju ovim artiklima. Tekstilne robe i obuće također ima u dovoljnim količinama, tako da roba u prodavnicama ne samo sigurno pokriva broj tačkica potrošača, nego osigurava i izvjesnu rezervu koja daje daleko veću mogućnost izbora nego dosada. Ta mogućnost izbora će se u narednim mjesecima i povećavati. Veća i bolja proizvodnja po količini i kvalitetu daje mnoge mogućnosti trgovačkom aparatu da u pogledu asortimana i kvaliteta robe potrošačima obezbijedenog snabdijevanja pruži bogatiji i raznovrsniji izbor. Daljem poboljšanju snabdijevanja potrošača doprinijeće i ku-

povina nekih drugih artikala potrebnih domaćinstvu, kao što su dječja obuća, sandale, sitnije kućne potrebe, kuhinjski pribor i slično, putem posebnog godišnjeg (dopunskog) bona, koji će se uskoro uvesti.

Ukoliko je i bilo slučajeva da se artikli obezbijedenog snabdijevanja nisu na vrijeme ili u punoj količini dijelili, tu je postojao propust pojedinaca u trgovačkom aparatu, koji nisu poduzeli sve da osiguraju brzu dopremu i raspodjelu robe potrošačima. Te propuste treba brzo ukloniti, kao i manje greške u kategorizaciji i preuzimanju potrošača na snabdijevanje i pri raspodjeli potrošačkih karata. Industrija, također, treba da odgovori poboljšanju asortimana i kvaliteta robe, naročito u pogledu konfekcije.

Osim toga postoji i dopunsko republičko snabdijevanje koje će se sve većom kupovinom poljoprivrednih proizvoda i porastom produkcije odraziti i već se odražava na snabdijevanju stanovništva artiklima koji nisu u saveznom obezbijedenom snabdijevanju.

Jedna od karakteristika sistema snabdijevanja je ta da počiva na ustavnom načelu da je svaki građanin dužan da radi prema svojim sposobnostima i da onaj koji ne daje zajednici ne može od nje ni primati. Primjenjujući to načelo, propisi o obezbijedenom snabdijevanju osiguravaju, s jedne strane, veće količine i vrste artikala onim trudbenicima koji po svom zalaganju najviše doprinose našem privrednom razvitku, a s druge strane, isključuju one neradne elemente koji pozitivno ne sudjeluju u planskoj izgradnji naše zemlje iako za to imaju mogućnosti. Toj pravednoj mjeri Savezna vlada pristupila je zato što opći razvitak naše privrede omogućuje korisno zaposlenje svakom radnom građaninu, a oni koji uza sve to neće da rade neka se snabdijevaju po višim komercijalnim cijenama. U vezi s tim, maršal Tiho u svom govoru udarnicima, novatorima i racionalizatorima Srbije izrazio je tu mjeru lijepo ovim riječima: »Ta dva najsnažnija privredna elementa, radnik i seljak, treba da budu u prvom redu snabdjeveni onim što im je potrebno, a »druga« cijena« (tj. viša cijena) ostati će za one koji imaju para i koji mogu da plate«.

Sistem snabdijevanja zaokružen je još i posebnom brigom narodne vlasti o sitnim seljačkim gazdinstvima i gazdinstvima u pasivnim i ratom upustošenim krajevima. Dosljedno provodeći pomoć države ekonomski slabijim slojevima stanovništva, Savezna vlada je nizom propisa obezbijedila snabdijevanje i učešće sitnih seljačkih gazdinstava u trgovini po vezanim cije-

nama i tako im omogućila da nabave potrebne industrijske proizvode.

Pored Uredbe o snabdijevanju zemljoradnika u pasivnim i ratom opustošenim krajevima država je — nizom drugih propisa, kao što su kontrahiranje poljoprivrednih proizvoda u nežitorodnim područjima, zatim davanje po vezanim cijenama proizvođačima u nežitorodnim područjima kukuruza, avansima u novcu, bonovima i, konačno, kupovanjem po vezanim cijenama svih poljoprivrednih proizvoda od sitnih seljačkih gazdinstava — omogućila da i sitni seljak bude ne samo snabdjeven najnužnijim artiklima, već da i on korisno za svoje domaćinstvo učestvuje u trgovini po vezanim cijenama sa svim svojim proizvodima i tako poboljša svoje životne uslove. Uredbom je dato ovlaštenje ministarstvima trgovine i snabdjevanja narodnih republika da određuju ne samo artikle već i cijene koje su povoljnije za sitnog seljaka od cijena određenih za ostale poljoprivredne artikle. Da je ovim pružena faktička i znatna pomoć, pokazuje, na primjer, kontrahiranje industrijskog bilja u Makedoniji, u koju je svrhu predviđeno pola milijarde dinara i ista vrijednost industrijske robe. Za kupovinu poljoprivrednih proizvoda od sitnih seljačkih gazdinstava predviđeno je industrijske robe po nižim jedinstvenim cijenama zasada u vrijednosti od 1 milijarde dinara. Ova političko-socijalna mjera potvrđuje duboko narodni karakter narodne vlasti i naše revolucije, te bez štete za bilo koji dio radnog naroda povezuje i cementira savez cjelokupnog radnog seljaštva i radnika kroz zajedničke ekonomske i političke interese. Svim ovim mjerama narodne vlasti na ekonomskoj bazi nište uslove za špekulaciju a sitnosopstvenička proizvodnja uspješno se vezuje sa socijalističkom industrijom i tako se već u prvim godinama prelaza našega društva u socijalizam stvaraju uslovi korjenite likvidacije kapitalizma na selu i suzbijaju pokušaji njegovog oživljavanja.

Ovi značajni uspjesi često nisu dovoljno istaknuti u našoj propagandi, koja očito zaostaje na mobilisanju narodnih masa na ovim uspjesima. To je težak, dapače se može reći, štetan nedostatak, koji, ako ništa drugo, omogućuje neprijateljskim elementima da umanje značaj ovih uspjeha i da skreću pažnju narodnih masa u pravcu dezorijentacije, kapitulantstva pred teškoćama itd.

Postignuti uspjesi nikako ne treba da nam odvrate pažnju od oštrog sagledanja niza teškoća s kojima se dnevno borimo. Još postoji nedostatak kod snabdjevanja u nekim industrijskim

artiklima, a naročito namirnicama. Te teškoće potiču iz općeg siromaštva radnih masa u staroj kapitalističkoj Jugoslaviji, koje su nastale ogromnom pljačkom od strane domaćih kapitalista i njihovih inostranih gazda, a koja se pojačala pljačkom i razaranjem okupatora. Usprkos tome što je industrijska produkcija robe prevazišla predratnu, a produkcija poljoprivrednih proizvoda uglavnom dostigla predratnu, — naši radni ljudi osjećaju još relativnu oskudicu zbog toga, što se kupovna snaga širokih narodnih masa stalno povećava, što se stalno podiže životni standard i rastu potrebe oslobođenih narodnih masa. Već danas je, međutim, ostvaren veći životni standard nego što ga je radni čovek imao u staroj Jugoslaviji. Mi sa sigurnošću vidimo dalje poboljšanje životnog standarda radnih ljudi usprkos tom što sopstvenim snagama, uz izvjesno odricanje, gradimo Petogodišnji plan, jer kroz njegovo ostvarenje podiže se i sve će se više podizati blagostanje naših trudenika.

Zato, imajući u vidu sve ovo, kako napredak, tako i teškoće, nemaju pravo oni pojedinci koji stalno kukaju i ne vide i neće da vide naše uspjehe, svakodnevno podizanje životnog standarda, sve veći promet robe i preobražaj naše zemlje.

Ako sada rezimiramo i naročito u perspektivi sagledamo ulogu i zadaće naše trgovine i njene socijalističke funkcije u okviru cjelokupne naše privrede, razumjećemo od kolikog su političkog značaja njeni zadaci na poboljšanju snabdijevanja stanovništva i udjela u izvršenju zadataka našeg Petogodišnjeg plana.

Ovaj novi, revolucionarni zaokret naše trgovine na rješavanju osnovnih pitanja snabdijevanja naroda i cirkulacije robe postavlja u svoj svojoj oštini pitanje organizacije trgovine, novih organizacionih formi, metoda rada i rukovođenja. Osnovni preduvjet za uspjeh ovog sistema jest, da se cjelokupni trgovački aparat preorijentira na operativni način poslovanja, na trgovanje zdravo u socijalističkom smislu riječi, jer sistem trgovine po vezanim cijenama i perspektive njenog daljeg razvoja zahtijevaju napuštanje administrativnog i šablonsko-birokratskog rada, a postavlja težište na trgovanje. To znači da novi sistem trgovine nameće našem aparatu, počev od ministarstva do mjesne prodavnice, inicijativu, snalažljivost, brzinu, praktičnost, operativnost u radu, osjetljivost za potrebe naroda i na sve smetnje koje koče cirkulaciju robe.

Za kratko vrijeme od prelaska na novi sistem postignuti su u tom pogledu vidljivi uspjesi. Prije godinu dana u sreskim narodnim odborima trgovina je bila samo jedan mali otsjek u

povjereništvu za privredu, povjeren vrlo često starim činovnicima ili starim trgovcima. Međutim, danas u većini srezova postoje povjereništa za trgovinu i ova pitanja (snabdijevanje i kupovanje poljoprivrednih proizvoda) sve više spadaju među najvažnija pitanja naše narodne vlasti u srezu. Prije godinu dana naš trgovački aparat predstavljala su glomazna republička preduzeća, često udaljena od seljaka-proizvođača i potrošača, a privatni trgovci su u znatnoj mjeri u tom prometu robe učestvovali i vrlo često špekulisali na račun naroda. Danas se trgovačka mreža gradskih i sreskih odbora, a pogotovo zemljoradničke zadruge, veoma brzo podigla i naročito se kroz zadatke trgovine po vezanim cijenama brzo osposobljava da obezbijedi snabdijevanje radnog naroda. Na taj način, aktivizacijom i inicijativom narodnih vlasti u srezu, naša mreža približila se seljaku-proizvođaču i potrošaču i na putu je da u potpunosti zadovolji zahtjevima i potrebama naroda i eliminiše špekulaciju. Tome su doprinijeli znatno i naponi koje su učinili viši organi trgovine i zadružnih foruma, koji su svojom pomoću sreskim organima omogućili ove rezultate.

Bilo je i još ima nedostataka i smetnji da naša trgovina u potpunosti zadovolji svojim zadacima. Veliki dio tih nedostataka izvire iz činjenice da se neki organi, počevši od ministarstva trgovine, često u svom poslovanju rukovode administrativnim shvaćanjem, apstraktnim planiranjem i shvaćanjem da je trgovina samo distribucija. Još se ponegdje rukovodi okružnicama i raspisima bez neposrednog uvida stanja i mogućnosti na terenu, bez prave neposredne organizaciono-stručne i tehničke pomoći trgovačkoj mreži. Iskustva iz dosadašnje primjene novog sistema to dokazuju. To u prvom redu vrijedi za objašnjavanje sistema, kako samom aparatu, tako i potrošačima i proizvođačima. Ma kako da je agitacija bila široko primjenjena, ona je poslije početne intenzivnosti popustila i nije prišla konkretnom političkom objašnjavanju prednosti novog sistema i perspektiva koje se njime otvaraju, a često se nisu dovoljno objasnili ni sami tehnički propisi trgovanja. Masovne organizacije, Narodni front i sindikati treba da se najintenzivnije aktiviraju na propagiranju i objašnjavanju novog sistema i da ta agitacija bude trajan, konkretno-politički zadatak tih organizacija.

Dalje, povjereništa trgovine u srezovima i sreski zadružni savezi u nekim krajevima nedovoljno su koncentrirali težištesvojih organizacionih priprema, rada i pomoći u mjesnim zadrugama, koje su osnovne trgovačke jedinice trgovine po vezanim cijenama. Rukovodeći se još uvijek starim, grosističkim, a po-

negdje i profiterskim shvaćanjima, neki zadružni savezi su predugo zadržavali industrisku robu u srezu, nastojeći da je neposredno prodaju proizvođačima, pa i onda kad nema potrebe da se prodaje u sreskoj prodavnici. Nadalje, nedovoljno su angažirali mjesne zadruge za organizaciju sastanaka zadrugara po pitanjima trgovine po vezanim cijenama, ispitivanja njihovih potreba, narudžbi robe, a što je negdje imalo za posljedicu da u te zadruge nije stigla sva roba, ili ne ona koja je odgovarala zadrugarima-proizvođačima itd. Zatim, neki sreski zadružni savezi nisu shvatili da se treba okrenuti mjesnim zadrugama, da ispituju njihove teškoće, smetnje i mogućnosti za maksimalno kupovanje poljoprivrednih proizvoda i nabavku i prodaju industriske robe; da angažiraju i aktiviraju rukovodstva mjesnih zadruga i mjesnih odbora za izvršenje ovih zadataka; da ispituju kadrovske mogućnosti pojedinih zadruga i isključe iz rukovodstva zadruga pojedine špekulantske elemente, koji svojim pasivnim, a ponegdje i saboterskim stavom sprečavaju u većem obimu zamah trgovine po vezanim cijenama na selu. Također, rukovodstva trgovine po srezovima nisu svuda uklonila nezdravi antagonizam između državne i zadružne trgovačke mreže u vezi sa primjenom novog sistema, ni uočila da su ovakve pojave dokaz političkog i ekonomskog neshvaćanja uloge oba sektora i čitavog sistema, i da te pojave treba energično suzbijati. Ima, također, i pojava da se ne posvećuje dovoljna pažnja čuvanju fondova robe kupljenih poljoprivrednih proizvoda i obezbijeđenog snabdijevanja i da pojedinci podležu uskim lokalnim gledištima, te nezakonito raspožaju takvom robom. To znači nezakonito oduzimati potrošačima obezbijeđene količine i takav rad negdje može da postane zločin. Konačno, nije uspostavljena svugdje trajna i principijelna veza između viših i nižih organa trgovine po važnijim pitanjima i zadacima trgovine po vezanim cijenama i snabdijevanja.

Sve ove pojave koje najčešće pretstavljaju ostatke starog shvaćanja o karakteru trgovine i uvriježene navike kancelarijskog trgovanja, treba čim prije otkloniti. Nove organizacione forme i metode rada treba da budu na liniji protušpekulantskog, protubirokratskog, socijalističkog načina trgovanja. U korak sa općim zadacima trgovine danas se postavljaju ovi organizacioni zadaci:

Prvo, potrebno je u prvom redu organizaciono saobraziti rad saveznog i republičkih ministarstava trgovine i snabdijevanja, te zemaljskih zadružnih saveza, plansko-operativnom radu, dodiru sa stvarnošću i potrebama ljudi, upoznavanjem

teškoća, uspjeha i potreba terena, te pomoći nižim organizacijama u radu, a boriti se protiv raspisničkog planiranja putem raspisa, koje životna pitanja naših radnih masa dovodi do birokratskih apsurd.

Dosadašnje rukovodstvo, baš na liniji tog operativnog rukovodenja, dodira sa stvarnošću, nije bilo dovoljno izraženo. U tom pravcu potrebno je da se rukovodeći organi trgovine orijentišu na proučavanje i ocjenjivanje stvarnog stanja i zadataka, te da na temelju toga postavljaju zadatke svojim organizacijama. Zato treba da ostvare usku, čestu i principijelnu saradnju sa sreskim narodnim odborima, a u prvom redu s povjerenicima trgovine, kojima treba da dadu smjernice za rad, zadatke za kraći vremenski period, da kontroliraju izvršenje tih zadataka, da ih upućuju u metode rada itd. Zasada, još u početku primjene ovog sistema, potrebno je da ministarstva trgovine i snabdijevanja narodnih republika za najvažnija pitanja organizuju operativne grupe, koje bi imale zadatak da pomognu osnovnim organizacijama da uklone svoje nedostatke i da ih pouče u osnovnim pitanjima organizacije i metoda rada, kako bi one u daljem toku poslovanja što samostalnije i pravilnije mogle da sagledaju i rješavaju svoje najvažnije zadatke. Ali, potrebno je i da u okviru svoje pomoći prihvate, razviju i organizuju onu stvaralačku inicijativu, koja se već osjeća u našim osnovnim organizacijama, koja daje neposredno rješenje za sva pitanja trgovine i snabdijevanja kako se ona pojavljuju. Zato treba odbaciti ignorantSKI stav i zabludu da povjerenici i ostali ljudi u trgovačkoj mreži ne znaju da riješe mnoga i mnoga pitanja, a koja viša rukovodstva — pa i ministarstva — u dosta slučajeva ne znaju da riješe zbog udaljenosti od terena i pomanjkanja žive veze s njima. To znači potcjenjivanje snaga našeg kadra, što treba brzo da ispravljamo.

Drugo, težište sprovođenja novog sistema trgovine odvija se, živi i razvija dolje, u narodu, u rješavanju potreba ljudi, što sve diktira i sama raznovrsnost oblika rada i organizacije, koja treba da bude sposobna da sve to obuhvati. I tako je u okviru sreza, pitanje trgovine, pitanje daljeg jačanja i organizacija narodne vlasti, koja se brine za narod i rješava njegova pitanja. Zato se jedan od prvih zadataka pred organe trgovine postavlja organizaciono učvršćenje povjereništava trgovine u srezu i gradu, koja treba da budu osnovne, odgovorne i rukovodeće jedinice narodne vlasti na sektoru trgovine. Povjerenik trgovine u srezu i gradu uz pomoć i podršku svog izvršnog odbora treba da postane faktički rukovodilac i organizator trgovine

na svom području i da osigura sprovođenje političke linije i mjera onako kako ih postavlja naše državno i političko rukovodstvo. Da bi on mogao biti takav rukovodilac, on treba da ostvari najužu saradnju i da stvarno rukovodi ostalim organima trgovine u srezu, kao što su sreski zadružni savez i rukovodstva državnih i zadružnih preduzeća. U svom radu povjerenik trgovine treba da eliminiše često sitna prakticistička pitanja iz kojih se koji puta krije i oportunistički, kao što su to pokazala dosadašnja iskustva, gdje je »stručni«, često špekulantski kadar u aparatu nametao nevjericu u novi sistem i ometao brzo sprovođenje mjera u trgovini po vezanim cijenama. Ukoliko povjerenik trgovine bude održavao po principijelnim pitanjima i zadacima trgovine stalnu vezu sa svojim ministarstvom i rukovodećim aktivom trgovine u srezu, on će uspjeti da težište svog rada i trgovačkog aparata postavi na izvršenje glavnih zadataka i rješavanje životnih potreba naroda svog područja. U tom radu on treba da ima punu pomoć i savjet svog ministra trgovine i snabdijevanja narodne republike. Već na temelju ovoga jasno je da je u pitanje trgovine uključeno pitanje kadra, to jest političkih i stručnih radnih kvaliteta ljudi kojima povjerenik rukovodi i jasno je da se danas u prvom redu postavlja pitanje ko može i kakav čovjek biti povjerenik trgovine i snabdijevanja.

Treće, u provođenju novih zadataka trgovine svi organi trgovine i trgovački aparat treba da se prožmu osjećajem za radnog čovjeka, za njegove potrebe i želje i da im to bude poželjna tačka i stil rada u rješavanju svih pitanja i zadataka koje pred organe trgovine postavljaju Petogodišnji plan i direktive državnog rukovodstva.

Novi sistem trgovine, sa svom svojom problematikom, stanjem, organizacijom i perspektivama razvoja u okviru cijele naše privrede, postavlja pred sve organizacije naše trgovine, među ostalim, i ove neposredne zadatke:

Prvo: osposobljenje i proširenje zadružne trgovačke mreže za izvršenje zadataka trgovine po vezanim cijenama, za primanje i prodaju sve većih količina jedne i druge robe. Broj seoskih zemljoradničkih zadruga iznosio je krajem 1947 godine 6.430 zadruga. Promet koji će zadruga ostvarivati u trgovini po vezanim cijenama zahtjevaće, prema našim procjenama, povećanje prodavnica od 12.400 koncem 1947 godine na 16.000 u toku 1948 godine. Dalje, to osposobljavanje mora da ide i u pravcu kvaliteta trgovanja, brzog i kulturnog usluživanja potrošača i proizvođača, čvrsto povezivanje zadružnih masa sa

svojom zadrugom i njihovim punim uvođenjem u rad njihove zadruge. U osiguranju dovoljnih skladišnih prostorija, prodavaonica, u evidenciji prometa robe, stvaranju zdravih kadrova, uloga sreskih zadružnih saveza je velika i oni moraju svoju vlastitu organizaciju orijentirati na to da većina najboljih ljudi iz zadružnih saveza bude pomoć i instruktor mjesnim zadrugama. Sreski zadružni savezi u saradnji sa mjesnim odborima i kolektivom zadrugara moraju poraditi da trgovinom povezanim cijenama i sve većim prometom robe, već u toku ove godine, zadruge i zadružni domovi postanu centri privrednog i političkog života zadružnih masa na selu.

Drugo: osposobljavanje državne trgovačke mreže, kako po liniji obezbijedenog snabdijevanja, tako i po liniji prodaje i kupovine artikala slobodne prodaje i saradnje sa zadružnom mrežom u pogledu prihvata, transporta i prodaje kupljenih poljoprivrednih proizvoda. Uska saradnja državne distributivne i otkupne mreže, pod rukovodstvom povjerenika i uprave za otkup, te sreskog zadružnog saveza, treba da bude onaj rukovodeći centar koji će regulirati i uskladiti pravilan i brz krvotok cjelokupnog prometa robe. Tu se, među ostalim, postavljaju pitanja redovne evidencije o prometu robe, o obezbjeđenju skladišta, depoa, organizacije prihvata i transporta robe, čuvanja fondova robe, međusobnim odnosima i ispomoci u kadrovima itd.

Pitanje evidencije prometa robe jedno je od vanredno važnih pitanja, te mu se kao takvom mora posvetiti puna pažnja. Evidencija nam mora dnevno ukazivati na rezultate u radu, na sve dobre pojave i slabosti; preko nje se mora brzo i operativno rukovoditi dopremom industrijske robe u trgovačku mrežu, kao i kupovinom i raspodjelom poljoprivrednih artikala.

Dalji zadatak koji se u uslovima povećane proizvodnje i zadovoljenja potreba radnih masa nameće, jeste organizacija službe ispitivanja potreba, ukusa, te razvijanja ukusa potrošača, vođenja računa o tome da se ne nabavlja ili drži u skladištima nekurentna roba, da se vodi briga o kvalitetu i asortimanu robe. U tom pravcu i industrija robe široke potrošnje treba svoju proizvodnju da prilagodi potrebama potrošača i da ostvari najužu saradnju sa organima trgovine na usklađenju proizvodnje razvijenom ukusu i povećanim potrebama sve šireg kruga potrošača.

Treće: već danas je porastao, a u perspektivi bliske budućnosti još više će porasti, volumen robe ne samo za vezane cijene, već i robe za slobodnu prodaju, i najraznovrsnijih artikala

dnevne potrošnje iz najrazličitijih izvora, pa i iz lokalne proizvodnje i zanatstva. Ukupan promet robe na malo, prema nepotpunim podacima, od oslobođenja do početka 1948. godine, rastao je ovako: ako promet u 1945. godini naznačimo indeksom 100, onda je u 1946. godini promet iznosio 172, a u 1947. godini 248,6, pri čemu je promet državne i zadrugne mreže povećan za nekoliko desetina puta. Povećanje prometa robe u odnosu na 1947. godinu planirano je za preko 30%, a kod nekih artikala to povećanje, u odnosu na ranije godine, već je u trgovini na selu povećano za 100%. To vredi osobito za metalnu robu, cement, staklo, poljoprivredni alat itd.

Činjenica je da su naše prodavaone, a naročito u manjim mjestima i selima, oskudjevale u najobičnijim predmetima robe široke potrošnje, a koje je, međutim, bilo u većim mjestima kod privatnih trgovaca i raznih špekulanata. Porast prometa robe zahtjeva da organi trgovine organizuju širenje državne trgovačke mreže i za ovu robu i da se svojim prodavaonama približe manjim centrima u srezovima, kako bi najširi slojevi seljačkih radnih masa mogli lako, jeftino i brzo doći do ove robe, koja, zahvaljujući našim povećanim mogućnostima, može da se pruži potrošačima. Krajem 1947. imali smo iz 84 grada FNRJ oko 240 gradskih preduzeća, čiji broj, s obzirom na porast prometa, treba povećati. Sreska trgovačka preduzeća, kojih je 1947. godine bilo oko 324, treba da prošire svoje prodavaone i na manje centre u srezu. Ovo će iziskivati također potrebu organizacije obavještavanja, kataloga, agenturne državne službe koja će državnim prodavaonama i zadrugama davati obavještenja i informacije i pružati mogućnosti da nabavljaju potrebnu robu. Prema tome, sam naš razvitak nužno traži likvidiranje već danas beskorisnog i nepotrebnog učešća većeg dijela privatnog sektora u našoj trgovini. Jer, organizacija naše trgovine, težnje i odnos prema narodu, kao i naš put u socijalizam suprotni su profilerskim i špekulantskim tendencijama privatnog sektora, čije špekulantske, eksploatatorske tendencije postaju sve izrazitije što se više bliži kraju opravdanost njihovog postojanja.

Četvrto: važan zadatak, uporedo sa dosada navedenim, jeste i pitanje jačanja, brojnog i kvalitetnog, kadrova u našoj trgovini, uvođenjem u naš aparat novih mladih ljudi putem kvalitetnih trgovačkih kurseva, onih koji će biti nosioci zdravih socijalističkih shvatanja o ulozi trgovine u našoj narodnoj državi. U cilju takvog vaspitanja naših kadrova u trgovini djeluje već oko 216 tromjesečnih kurseva sa oko 21.000 kursista. S tim pitanjem usko je povezana i borba protiv ostataka profilerskih

i špekulantskih, a ponegdje i neprijateljskih elemenata u našem aparatu, kao i privatnoj trgovini, koji sa svakim novim vidom naše trgovine i snabdijevanja pronalaze i nove mogućnosti za svoj štetočinski i protunarodni posao.

Zato nema nikakvog opravdanja odupiranju nekih zadruga i državnih preduzeća da prihvate nove kadrove i zato takvim tendencijama sreski narodni odbori treba energično da se odupru, videći u tome ostatak starog i štetnog shvatanja. Ne samo to, već i neshvatanja da sam razvoj naše trgovine traži nove ljude.

Ova pitanja nameću i postavljanje odnosa prema ulozi privatnog trgovačkog sektora i pojava špekulacije na području trgovine. U prvoj fazi naše trgovine i snabdijevanja sve naše organizacije i organi kontrole pokazali su veliku budnost i aktivnost da administrativnim mjerama i raskrinkavanjem špekulanata suzbiju špekulantsko-profiterske mahinacije u privatnom trgovačkom sektoru. U to vrijeme privatni sektor imao je 85% trgovačkog prometa robe i to robe koja se većim dijelom i nalazila u rukama privatnog sektora. Jasno je da su bile brojne tendencije i stvarne mogućnosti da privatni sektor pokuša onemogućiti sve mjere narodne vlasti da osigura snabdijevanje stanovništva i suzbije kapitalističku stihiju u trgovini i snabdijevanju.

Danas, u fazi ogromne prevage socijalističke trgovine, kada se ne samo povećala i kvalitativno poboljšala naša državna i zadružna mreža, već i kada skoro sav povećani promet robe široke potrošnje izvire iz državnog sektora i cirkulira kroz državnu i zadružnu mrežu, veći dio naših organa trgovine i kontrole uljuljkao se tom činjencom, smatrajući da je time prestala i svaka špekulantska djelatnost. Prije svega, smetnula se s uma činjenica da povećani promet zahtjeva da se u potpunom obuhvatanju robe državnom i zadružnom mrežom isključi, gdje god za to postoji mogućnost, privatni sektor, odnosno da se otvaranjem državnih i zadružnih prodavaonica stvore mogućnosti za takvo isključenje. Za to govori i to da privatna trgovačka mreža zbog ogromnog jačanja socijalističke proizvodnje i trgovačkog aparata ne predstavlja više ekonomski faktor i da praktično postaje u osnovi nepotrebna. S druge strane, izgubilo se iz vida i to da baš zbog ove svoje beskorisnosti i uskih okvira u kojima se ona sada kreće, privatna trgovina nužno postaje sve više špekulantska i u suštini protivna socijalističkoj strukturi naše trgovine. Zato ona najčešće danas ima vid protuplanske, profiterske, dakle, protosocijalističke, trgovine. To jednako vri-

jedi za špekulantske oblike privatne trgovine na selu kao i u gradu. Sadašnji vidovi špekulacije to jasno pokazuju.

Na selu imamo raširenu pojavu ilegalnih prekupaca, naročito stoke. Pod maskom kupovanja radne i priplodne stoke za vlastite potrebe, vršljaju po sajmovima razni špekulanti, nabijaju oijene, mešetare, prebacuju stoku i druge artikle čak i iz jedne republike u drugu. U okviru ovakve špekulacije razvio se posebni tip seoskog špekulanta iz neproduktivnih slojeva sela, to jest ostataka seoske buržoazije, koja, gubeći mogućnost svog ranijeg legalnog rada, danas pod krinkom proizvođača, ilegalno, štetočinski traži šupljinu, izigrava naše propise, kupuje poljoprivredne proizvode, stvara zalihe u cilju špekulacije itd. Pod vidom seoskih gostiona, stvaraju se centri crne berze i neprijateljske propagande. Te štetočinske elemente treba energično otkrivati, otkloniti i onemogućavati. Narodne mase sigurno će pomoći našim narodnim vlastima da se ovakvoj protunarodnoj raboti brzo stane na put. U tom smislu doneta je ovih dana i naredba, koja je u svojoj osnovi uperena na sprečavanje rada ovim špekulantskim elementima. Ovakvih elemenata ima još i u državnoj i u združnoj mreži; oni su najčešće povezani između sebe, često imaju zajedničke poslove i koriste svoj položaj i u državnim preduzećima i u zadrugama itd.

Ako bi danas htjeli analizirati učešće privatne trgovine u prometu na malo prema broju registrovanih firmi ili stvarnom postojanju, mogli bi doći do pogrešnih zaključaka da ovakve privatne radnje imaju veći promet nego što ustvari jeste. Medutim, i u ovakvim dućanima ima veoma malo robe koja se legalno prodaje. Zamaskirani špekulanti drže firmu zbog toga da prikriju svoj ilegalan rad koji se vrlo često sastoji u prodaji najraznovrsnije robe iz zaliha ili kupljenih na crnoj berzi po veoma visokim cijenama, u trgovini stranim valutama, u najraznovrsnijim oblicima posredništva, u prodaji robe nabavljene iz sumnjivih izvora i prodavanju patvorina, za održavanje švercerskih veza i upućivanja na druge adrese, gdje se sumnjiva roba može dobiti itd. Velik je propust da se nisu već dosada preduzele mjere da se onemogući rad ovim štetočinskim elementima.

Zato se pred organe naše trgovinske inspekcije postavlja odgovoran zadatak da, u saradnji sa organima opće kontrole, javnog tužništva i organa unutrašnjih poslova itd. pooštre budnost, pojačaju aktivnost u otkrivanju opisanih i svih drugih vidova špekulacije u privatnoj trgovini. Ne manja njihova budnost treba da bude i u otkrivanju špekulantsko-štetočinskih elementa i u državnoj i u združnoj trgovačkoj mreži. Povjerenici

trgovine i narodni odbori moraju u oba pravca pružiti punu podršku svojim organima inspekcije i za zadatke inspekcije pokazati više shvatanja nego što je to dosada ponegdje bilo.

Svi ovi zadaci treba da budu predmet razmatranja, studiranja i preduzimanja organizacionih mjera za njihovo sprovođenje u cjelokupnom našem resoru. Ti su zadaci zajednički i u saveznom ministarstvu i u republičkim ministarstvima trgovine, jednako tako i povjereništvima trgovine u srezu i posljednjoj mjesnoj prodavaoni. U njihovom rješavanju svi ovi odgovorni organi treba da sudjeluju, svaki na svoj način, svim sredstvima i mogućnostima. Ovo jedinstveno rješavanje osnovnih pitanja naše trgovine i snabdijevanja, a to znači životnih pitanja radnog naroda i naše privrede, treba da prožima sve, odozgo nadolje i obratno.

Kao što smo naprijed rekli, ovaj metod rada zahtijeva jedinstvenu i usku povezanost svih organa odozgo prema dolje i obratno, a u prvom redu povezanost ministra sa povjerenikom trgovine i ovoga sa rukovodiocima trgovačkog aparata u srezu. Ovim načinom rada postići će se ne samo jedinstvenost misli, pogleda i načina rješavanja zadataka, već će se ostvariti i principijelnost, operativnost, a i pokretnost, te brzina u rješavanju tih zadataka i uklanjanju svih smetnji koje se ispriječe na putu provođenja novog sistema trgovine.

Pred ovakvim zadacima stoji naša trgovina u drugoj godini Petogodišnjeg plana. Ispunjavajući ove zadatke i trgujući bez špekulacije, bez profiterstva, bez aljkavosti, sa jednim ciljem da izvrši onu ulogu koju trgovina u narodnoj državi treba da ima, naša će trgovina, uporedo sa uspjesima cjelokupne naše privrede, koje uslovljavaju i njen veliki zamah i ulogu, sa svoje strane ubrzati i doprinijeti izvršenju Petogodišnjeg plana i ostvarenju socijalizma u našoj zemlji.

Na kraju, ne treba naročito obrazlagati onu usku povezanost trgovine sa općim razvitkom naše privrede, kako je ona izražena u ovom prijedlogu budžeta. Medusobno zavisnost i uspjeh su očiti i zato vas molim da prihvatite prijedlog ovog budžeta. (Aplauz).

Pretsedavajući: Današnju zajedničku sednicu zaključujem a narednu određujem za sutra, 24 aprila, u 9,30 časova.

(Sednica je zaključena u 20,40 časova).

ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА САВЕЗНОГ ВЕЋА И ВЕЋА НАРОДА

Друга седница

(24 априла 1948)

Почетак у 9,45 часова.

Претседавао Претседник Већа народа **Јосип Видмар**.

Претседавајући: Отварам другу заједничку седницу V редовног заседања Народне скупштине ФНРЈ. Записник данашње седнице водиће секретар Већа народа Јоза Миљивојевић. Молим друга секретара да прочита записник прошле седнице.

Секретар Јоза Миљивојевић (НР Хрватска) чита записник прве заједничке седнице од 24 априла 1948 године.

Претседавајући: Има ли примедба на прочитани записник? (Нема). Пошто примедба нема, записник се оверава.

Прелазимо на дневни ред: продужење општег претреса Предлога општедржавног буџета за 1948 годину. Има реч Министар спољне трговине Милентије Поповић.

Министар спољне трговине инж. Милентије Поповић (Изборни срез власотиначки, НР Србија): Другови народни посланици, у протеклој 1947 години наша је земља постигла врло озбиљне резултате и на сектору спољне трговине. Крупни успеси које смо постигли у првој години извршења привредног Титовог Петогодишњег плана нису могли а да се не одразе и на сектору спољне трговине, а исто тако они не би били ни постигнути без одговарајућих крупних успеха у спољној трговини. Истовремено, 1947 година има посебан значај у нашој спољној трговини, у њеном развоју и заузимању онога места које она стварно мора да има у склопу

свих грана наше привреде. У чему су успеси наше спољне трговине у 1947 години?

1) Успели смо да извршимо врло значајан извоз производа из наше земље, толико колико је било потребно за извршење увоза, довољног за обезбеђење наше производње и инвестиционе изградње и за обезбеђење темпа развика наше привреде у првој години Петогодишњег плана.

2) Позната је чињеница да наша земља спада у ред оних које су највише разорене у овом рату и чија је привреда највише страдала од ратних пустошења. Као резултат тога наша је земља иза рата била практично неспособна за извоз производа. За врло кратко време успели смо да на основу сопствене производње развијемо широку спољну трговину, на таквом нивоу који је довољан да обезбеди продукцију и инвестициону изградњу кроз Петогодишњи план, и то без кредита и зајмова, на бази избалансираног извоза и увоза, изузев дугорочног кредитног инвестиционог уговора који смо склопили са Совјетским Савезом. Другим речима, успели смо да својим сопственим снагама и напорима обезбедимо себи све што је потребно за изградњу наше земље, да све одмах платимо својим сопственим производима, најчешће врло драгоценим.

Тиме смо ми стали на чврсто тло у размени добара са државама са којима вршимо размену, обезбедили себи даље проширење размене и добијање производа, потребних нашој земљи.

Наша спољно-трговинска политика је саставни део и потчињена је општој привредној политици наше Владе у Петогодишњем плану. Према томе, и за спољну трговину вреди основни принцип нашег Петогодишњег плана: ликвидација економске и техничке заосталости и економско осамостаљење наше земље. Ова се политика у спољној трговини огледа конкретно у структури увоза и извоза, у томе шта се увози и шта се извози.

Позната је чињеница да заостале земље извозе претежно сировине, а увозе потрошна добра, док економски развијене земље раде обратво. То је економски закон који произилази из економске позиције заостале земље према развијеној. Изменити тај однос значи борити се за брзу економску изградњу земље. Спољна трговина је на своме сектору успешно извршавала те задатке.

То се нарочито види у нашем увозу, где смо успели да постигнемо озбиљне успехе у промени структуре нашег увоза према предратној.

Зависан, чак полуколонијалан положај бивше Југославије и ненародна политика њених владајућих кругова огледају се и у њеној спољно-трговинској политици, нарочито у увозу. У периоду од 1925 до 1939 године у увозу старе Југославије учествовали су готови производи са 57,5%, сировине и полуфабрикати потребни за рад домаће индустрије са свега 35%. Ако из групе готових производа изузмемо машине, електро-технички уређај и превозна средства, то јест, инвестициона добра у ширем смислу речи, која су у наведеном петнаестогодишњем периоду учествовала са свега 9,4 милијарди динара, произилази да је учешће готових производа за непосредну потрошњу у целокупном увозу износило 42,5%, док је увоз машина, уређаја и превозних средстава у истом периоду износио свега 10%. Овај однос речито говори да је то била ненародна политика задржавања развитка индустрије у нашој земљи, политика која је ишла за тим да стално држи нашу земљу у зависном положају према крупним капиталистичким земљама. Истовремено, таква је политика била диктирана од стране тих крупних капиталистичких земаља, јер је она омогућавала беоомучну експлоатацију наших народа при чему су један део профита згртали у своје цепове и домаћи капиталисти.

У новој Федеративној Народној Републици Југославији, захваљујући правилној политици наше Владе и напорима људи који су извршавали задатке, успели смо да озбиљно изменимо структуру увоза. Тако је у 1947 години, у целокупном годишњем увозу, увоз сировина и средстава потребних нашој производњи износио 57,8%, увоз средстава за капиталну изградњу 19,4%, увоз индустриске и друге опреме 14,9%, или, другим речима, увоз инвестиционих добара у ширем смислу речи 34,3%, док је увоз готове потрошне робе износио само 7,9%. Уколико је било увоза готове потрошне робе, он се ограничио на неке продукте специјалне намене или је пак увожено оно што је било нужно да би се задовољиле потребе широких слојева народа и изравнао биланс куповне снаге између индустрије и села, дакле оно што је економски у датој ситуацији било нужно и корисно.

Горњи бројеви и проценти речито говоре о промењеној структури нашег увоза и о успесима постигнутим на том пољу.

На сектору извоза промене нису могле бити тако значајне због тога што оне зависе, пре свега, од тога у којој је мери измењена и сама структура наше производње, то јест, у којој је мери наша земља постала развијена индустријска земља.

У целокупном нашем извозу у 1947 години учествују, поједини сектори са: пољопривредно-прехранбени 34,4%, сточни 5,9%, дрвни 21,6%, индустријски 11,5%, рударско-топионички 26,6%.

У пољопривредно-прехранбеном сектору извоз индустријског биља учествује са 14,4%, алкохолних пића са 7,3%, воћа и прераде од воћа 6,2% од целокупног извоза. Ове три гране учествују са 80% у читавом пољопривредно-прехранбеном сектору, док остатак од 20% долази на лековито биље и житарице. Ми смо знатно мање извозили житарица него што се пре рата извозило, што је последица повећаних потреба у земљи и неколико слабих жетви иза рата.

Значајан успех наша је земља учинила у извозу рударско-топионичког сектора. Док је овај сектор у предратном извозу износио 16,6% од укупног извоза, докле је у 1947 години износио 26,6%. Ово је нарочито важно када се узме у обзир чињеница да је са овим производима могућно у спољној трговини заменити извоз високе калоричне хране.

Ови успеси су само тек почетак онога што се може учинити и што треба учинити. Но, овом приликом потребно је указати на нека погрешна схватања. Има другова који мисле да треба чекати да се наша земља изгради и да ће тада, само од себе, бити решено питање наше економске самосталности. Нема ништа погрешније од таквог схватања. Питање борбе за економску самосталност јесте питање свакодневног рада и борбе. Посматрано са гледишта наше спољне трговине може се већ данас много више учинити. При томе треба ићи у два правца. Прво, борити се за смањење увоза у оним производима које ми сами можемо производити. Иако, у крајњој линији и у главним производима, ово зависи од решења основних привредних питања Петогодишњег плана, ипак у маси случајева без много напора и за кратко време већ сада се може смањити увоз многих производа које ми увозимо, па их чак и избрисати из увоза. Правилном мобилизацијом стручњака, коришћењем својих сопствених снага ми можемо брзо решити питање њихове продукције. Досадашњи резултати, ма како мали, показују да је то могућно.

Друго, треба се борити за повећање производње у оној роби која је тражена на међународном тржишту и помоћу које можемо добити драгоцене предмете за наш План — чак и од оних који нису пријатељи наше изградње. Типичан случај је, на пример, код кудеље која у међународној размени претставља један од најкоњунктурнијих продуката, и где наш извоз још не достиже предратни. Са малим напорима, уз нешто више бриге народних одбора за сетву конопље, уз правилно објашњење сељацима какав значај има конопља у нашој спољној трговини, ми бисмо само за једну годину напора достигли и престигли предратни извоз кудеље.

Но, и поред свих тих напора треба рачунати да ми морамо извозити и такве производе који су нама, нашој привреди и нашим људима, неопходни, морамо понекад смањити своје потребе ако желимо брзо изградити своју земљу и учинити је економски независном.

Једна од битних карактеристика наше спољне трговине јесте чињеница да је у току прошле године наш извоз растао врло брзо, а у одговарајућој сразмери и наш увоз. Тако, на пример, док је извоз у првом кварталу 1947 године износио свега 890 милиона динара, дотле се он, растући врло брзо, за годину дана попео на близу 5 милијарди динара у првом кварталу 1948 године.

Тако брзи пораст извоза могућан је у нашој земљи зато што привредни развитак у њој иде врло брзим темпом напред, што су народне масе схватиле значај Титовог Петогодишњег плана, што се несебично залажу за његово извршење.

Овако нагли пораст извоза сам по себи је одговор непријатељима наше изградње и наше економске самосталности онима који сеју сумњу у наш План. Одговор је и оним скептицима који хоће да уносе неверовање код наших људи у могућност извршења задатака Петогодишњег плана.

Овакав брзи темпо пораста извоза је гаранција да ће и у 1948 години наша спољна трговина извршити задатке које пред њу поставља план за 1948 годину, иако су ти задаци знатно већи и обимнији од оних из 1947 године.

Организацији нашег спољно-трговинског апарата, како самог Министарства тако и оперативних органа, пришло се нешто касније неголи у другим гранама привреде, што је и разумљиво и логично за једну земљу која је из рата изашла са порушеном привредом и чија привреда у том моменту није била у стању да даје вишкове на извоз. Сама организација, пак, била је по својој структури, као и по своме обиму

и ширини и разгранатости, постављена тако да задовољи потребе размене производа са другим земљама у малом оквиру, то јест, у оноликом обиму, колики је био на почетку. Средином прошле године, када су се послови увоза и извоза разгранали и развили и узели пуни замах, када се тај мали апарат нашао пред озбиљним задацима извршења нашег спољно-трговинског програма, показало се да је он недовољан, да је створен без довољно перспектива, и да је стваран на таквим принципима који су се у пракси показали као погрешни. Због тога су извршене крупне и темељите промене у организацији нашег спољно-трговинског привредног апарата.

Основне слабости које је требало отклонити биле су:

1) Монополистички положај неколико крупних извозничких и увозничких предузећа самог Министарства спољне трговине, која нису била у стању да изврше тако обимне задатке и која су могла брзо да се претворе у кочницу за извршење целокупног програма.

2) Неправилан однос производних и откупних предузећа и њихових административно-оперативних руководилаца према задацима извоза и увоза, небрижљивост према извршењу производних и откупних задатака по извозу, њихова одвојеност од светског тржишта, од основних захтева и услова тога тржишта, због тога слаба брига о квалитету, о асортману, амбалажи итд.

3) Преко 75% робе коју ми извозимо долази из републичке производње, а у самој организацији спољне трговине републичке владе, републичка министарства и генералне дирекције нису имале своје право место, нису имале одређене обавезе и задатке — што је јако сметало извршењу извоза и увоза.

4) Проблем транспорта, који се средином године појавио као најозбиљнија препрека извршењу и проблем контроле извоза и увоза у вези са проширењем мреже извозничких и увозничких предузећа, такође је тражио решење.

Реорганизација, која је извршена средином прошле године принципијелно је решила та питања.

Укинут је монопол неколико предузећа и извршење је пренесено на знатно већи број државних и задружних предузећа и организација. Организована је Берза за извоз и увоз као орган који комерцијално обједињује све извознике и увознике, међусобно их повезује и повезује их са страним тржиштима.

Створени су комитети за спољну трговину као органи републичких влада, који у име републичких влада руководе оним пословима које република, њена министарства и дирекције имају као задатак у извршењу извоза и увоза.

Организована је Генерална дирекција за међународни транспорт са девет крупних предузећа, која обједињава читав наш међународни транспорт и има монополистички положај.

Ова нова организација даје могућност да се прошири и развије наш међународни транспорт онолико колико је потребно за извршење задатака без неких озбиљних унутрашњих промена; даје потребну еластичност, нужну у спољној трговини, укида монополизам и бирократизам. Захваљујући томе, пришло се извршењу задатака шире и упорније и у другом полугодишту успели смо да решимо све основне проблеме, да подигнемо висину извоза и увоза и да остваримо програм који је био довољан да покрије наше потребе за 1947 годину, да обезбеди нормални ток производње и да да потребна средства земљи за крупне капиталне набавке у иностранству потребне за извршење нашег Петогодишњег плана.

У 1948 годину ушли смо са крупнијим и сложенијим задацима у спољној трговини. Постојећи спољно-трговински апарат, иако је у другој половини године проширен, показује се као узан и недовољан за извршење задатака. Зато ће бити нужно његово брзо јачање и проширење.

Неке основне слабости које још постоје треба хитно отклонити.

Прво: административно-оперативна руководства, савезна или републичка, морају нужно појачати спољно-трговински апарат у својим предузећима, јер су задаци тих предузећа знатно већи, и морају предузети мере за њихово усавршавање. Често се дешава да се о томе не води довољно рачуна, што доводи до застоја у пословима.

Друго: производна и откупна предузећа морају поклонити много већу пажњу производима за извоз, њиховом квалитету, асортиману и амбалажи. У прошлој години имали смо у неколико случајева штете и у материјалном погледу и у погледу самих трговачких веза, које су нужне у трговини. Министарство ће против оваквих прекршаја предузимати врло енергичне мере.

Треће: борити се свим снагама за тачну евиденцију у спољној трговини, која је редовно сложенија него у другим

привредним гранама. Нарочито се треба борити за дисциплину у евиденцији, јер ова зависи од више привредних органа, то јест, више министарстава и генералних дирекција, због чега свака недисциплина не само да смета већ онемогућује евиденцију.

Четврто: проблем кадрова у спољној трговини захтева далеко већу бригу него што се то досада чинило. Савезна влада већ је предузела извесне мере за јачање спољно-трговинског кадра, нарочито оног дела који је саставни део апарата у иностранству. Но, неопходно је да и републичке владе ојачају свој апарат кадрова.

Пето: транспорт робе, нарочито у извозу, један је од основних, чак у извесним периодима један од решавајућих елемената наше спољне трговине. Међутим, транспортним предузећима редовно се не обраћа довољна пажња и не јачају се. Од тога трпе и сви они који имају било каквих додирних тачака са пословима спољне трговине. Један од најважнијих организационих задатака јесте јачање тих предузећа, која ће нарочито у трећем и четвртном кварталу имати обимне решавајуће задатке.

Шесто: проблем прибављања и оформљавања различитих докумената за састављање рачуна за наплату робе у иностранству, само састављање рачуна, уредност, тачност и брзина, од чега зависи и време за које ми наплаћујемо извесну робу, једно је од најважнијих организационих питања. Редовна је појава досад била да су се о томе сви заинтересовани мало старали, да нису стварали солидан, уигран апарат, због чега смо имали велика закашњења у наплаћивању, и, наравно, озбиљне штете.

Другови народни посланици, задаци у спољној трговини су обимни и озбиљни. Они намећу озбиљне обавезе не само спољно-трговинском апарату у ужем смислу, већ скоро свим гранама привреде, односно административно-оперативним руководством свих грана привреде — како савезним, тако и републичким. За извршење тих задатака потребан је већи и шири апарат. Тиме се објашњава повећање издатака за спољну трговину у Предлогу општедржавног буџета за 1948 годину. То је повећање минимално с обзиром на задатке који стоје пред апаратом спољне трговине. Ја вас молим да овај предлог буџета за спољну трговину примите. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседавајући: Реч има генерал-пуковник Иван Гошњак, први помоћник Министра народне одбране. (Појаву генерал-

пуковника Гошњака на говорници сви народни посланици и публика поздрављају дугим и одушевљеним аплаузом).

Генерал-пуковник Иван Гошњак (НР Хрватска): Другови и другарице, овогодишњи буџет Министарства народне одбране износи 16,500.000.000 динара што претставља у односу на цјелокупни опћедржавни буџет за 1948 годину 13,2%. Прошлогодишњи буџет Министарства народне одбране износио је 13,550.000.000 динара, то јест, био је мањи од овогодишњег за 2,950.000.000 динара. Прошлогодишњи буџет Министарства народне одбране износио је у односу на опћедржавни буџет 15,7%, то јест, буџет Министарства народне одбране у односу на опћедржавни буџет смањен је према прошлој години за 2,5%. Из тога се види да је пораст расхода на нашу Армију у опадању у односу на опћи пораст економске моћи наше земље. Из тога се види да је политика наше Владе усмерена на изградњу наше земље, на подизање благостања нашег народа и да су расходи на нашу Армију сведени само на неопходну потребу, да би она могла да обезбиједи слободу, независност и несметани рад нашим народима.

Док је код нас тако, у капиталистичким земљама расходи на потребе армије, и после завршетка Другог свјетског рата, врло су велики и стално се повећавају, унаточ томе што су им из рата остали велики ратни вишкови. Ради илустрације навешћу само неке од капиталистичких земаља, да видите колики дио од њихових државних буџета отпада на расходе њихових армија: Сједињене Америчке Државе 28%, Велика Британија 21,2%, Француска 27%, Швајцарска 23% и Турска 33%.

Ово су познати и од њих самих објелодањени подаци. Међутим, познато је да се у капиталистичким земљама расходи на војне потребе накнадно повећавају из посебних тајних фондова, и да су на тај начин расходи за војне потребе, који су, као се види, и без тога врло велики, коначно још већи. У Сједињеним Америчким Државама сада се у парламенту води дискусија о накнадном повећању расхода за војне потребе за око 3.000.000.000 долара.

Повећање буџета Министарства народне одбране у односу на прошлу годину произилази због повишења стандарда живота у нашој Армији, услед повећања цена, особито на страним тржиштима, као и због квалитативног развоја Армије, са којим упоредо расту и њене потребе.

Другови и другарице, садашњу међународну политичку ситуацију не можемо ни у ком случају сматрати нормалном, а нарочито не на нашим јужним и сјеверозападним границама.

У монархофашистичкој Грчкој влада ратно стање. Монархофашисти помоћу англо-америчких империјалиста воде рат против напредних и слободољубивих елемената своје земље. Они су извршили мобилизацију и данас имају ратну армију, коју њихови господари — Англо-Американци — опремају и наоружавају модерном ратном техником и опремом. У Грчкој постоји отворена оружана интервенција од стране Англо-Американаца. У Грчкој се налази енглеска војска, а монархофашистичком војском командују амерички официри. Нису ријетке провокације монархофашиста на нашој граници. Ми смо од тих провокација имали и жртава. Зато ми не можемо имати никакве илузије у њихове добре жеље у односу на нову Југославију која им није по вољи. Чињеница да се Англо-Американци отворено мјешају у грчке ствари налаже нам да предузмемо одговарајуће мјере како не бисмо били изненађени.

И на нашој сјеверозападној граници ситуација се не може назвати потпуно нормалном. Нама је послје побједничког рата, а на основу мировног уговора са Италијом, враћен дио Јулијске Крајине и Истре као и неки други крајеви, који су раније били окупирани од стране Италије. Ти крајеви припојени су новој Југославији зато што у њима живе Хрвати и Словенци и што ми имамо хисториско право на њих. У задње вријеме све су чешћи и упорнији гласови у реакционарној италијанској штампи о ревизији мировног уговора у погледу њихових источних граница. Постављају се захтјеви за поновно враћање Италији Ријеке, Пуле, па чак и Задра, иако је добро познато да ми нисмо добили мировним уговором све наше крајеве на које имамо право и који се још и даље налазе под Италијом. У Италији нису престале да постоје оне мрачне снаге које су у прошлости водиле империјалистичку и освајачку политику подјармљивања и денационализације наших народа. Напротив, те снаге, охрабрене подршком западних империјалиста, све више подижу главу и постављају захтјеве на крајеве који су хисториски и етнички неоспорно наши. Ми знамо да тако не мисли радни народ Италије. Али ове захтјеве италијанских реакционарних империјалистичких кругова не треба потцијенити.

Преко наших сјеверозападних граница тајно се убацују у нашу земљу шпијуни, терористи, диверзанти и остали непријатељи наше земље с циљем да наруше мирни стваралачки рад наших људи и онемогуће извршење нашег Петогодишњег плана. Они желе да успоре стварање бољег и срећнијег живота у новој Југославији.

Мировним уговором Италији је ограничена јачина армије и флоте; међутим, то није сметало Англо-Американцима да се одрекну свог дијела италијанске флоте и да га оставе Италији. На тај се начин изигравају одредбе мировног уговора и Англо-Американци отворено помажу стварање оружане моћи Италије, која им је, нема сумње, потребна, углавном, баш против нове Југославије.

Постоји такођер кршење мировног уговора са Италијом од стране западних империјалиста и у погледу покушаја враћања Слободне Територије Трста Италији.

Таква је, ето, војно-политичка ситуација на нашим јужним и сјеверозападним границама. Она није створена нашом кривњом, већ је створена услед туђих империјалистичких апетита, који желе да подјарме и поробе наше народе, и којима је нова Федеративна Народна Република Југославија трн у оку. Зато наше границе морају бити добро обезбјеђене и херметички затворене за све непријатеље нове Југославије.

Оваква ситуација налаже да наша Армија буде будна и спремна, добро наоружана и опремљена. Ми мормо имати у сваком погледу модерну армију.

Ми нашу Армију не спремамо зато да угрозимо нечију независност, већ зато како би сви евентуални покушаји нападача на нашу слободу и независност били онемогућени. Југословенска армија је залога мира и срећне будућности наших народа, она је гаранција изградње социјализма у нашој земљи. Она је залога мира уопће у овом дијелу свијета. Постојање јаке и модерне армије у Југославији омета непријатељима мира извршење њихових империјалистичких планова. Наша Армија је спремна и непоколебљива да у савезу са армијом наших савезника на челу са Совјетским Савезом изврши до краја часну улогу чувара мира против свих агресивних намјера непријатеља мира и безбједности у свијету. (Аплауз).

Ми смо увјерени да ће наша Армија, која се надахњује борбом наших народа из Народноослободилачког рата и љубављу за своју домовину и свог Врховног команданта,

знати обезбиједити нашим народима мирну изградњу наших фабрика, пруга, цеста и канала — нашег Петогодишњег плана. Она је у сваком часу спремна да — под врховним руководством свог вољеног мршала Тита, стане на браник неприкосновености наших граница и да се жртвује, ако то буде устробало, за очување слободе, независности, бољег и срећнијег живота наших народа. (Аплауз).

Молим другове посланике да прихвате предложени буџет Министарства народне одбране како је поднесен. (Буран аплауз).

Претседавајући: Има реч Министар пољопривреде Петар Стамболић.

Министар пољопривреде Петар Стамболић (*Изборни срез драгачевско-моравички, НР Србија*): Петогодишњи план развитка привреде наше земље поставио је крупне задатке пред пољопривреду. У свом говору поводом доношења Петогодишњег плана друг Тито је рекао: „У нашем Петогодишњем плану говори се о прелазу од екстензивне пољопривреде ка интензивној, другим ријечима треба побољшати плодност земље и начин обраде, треба повећати количину добивених плодова са исте површине и побољшати квалитет пољопривредних плодова.”

План је предвидео повећање пољопривредне производње, примену савремених метода обраде земље, превођење из технички заостале у напредну пољопривреду. Истовремено, развитак индустрије и пољопривреде треба да подигне материјални и културни ниво села. Извршењем плана у пољопривреди обезбеђују се растуће потребе земље у исхрани, снабдевање индустрије сировинама, задовољавају се потребе Армије и ствара вишак производа за извоз.

Озбиљност задатака пољопривреде и њихову величину можемо јасније сагледати ако имамо у виду да смо наследили јако примитивну и заосталу пољопривреду старе капиталистичке Југославије, руинирану и опустошену у току рата. Та заосталост огледа се у ниском техничком нивоу, малим приносима, отсуству примене научних тековина, заосталом плодореду, једностраном односу у производњи појединим култура. Ову тешку истину прикривали су владајући кругови и сви њихови помагачи у бившој Југославији причама да ми, истина, нисмо индустриски развијена земља, али да смо богата аграрна земља, сељачка, у којој 80% становништва живи на селу, док се то богатство састојало у стал-

ном гладовању сиромашних слојева на селу и читавих крајева наше земље. Укупна производња пшенице кретала се од 140—180 кг на једног становника те није могла задовољити основне потребе у исхрани.

Поставља се питање: чиме ћемо обезбедити овако брзи развитак пољопривреде, предвиђен планом, у овако релативно кратком периоду? Са којим смо елементима рачунали предвиђајући повећање пољопривредне производње, веће приносе по хектару, повећање броја стоке итд.?

Неоспорно је да је један од основних услова за пуни развитак пољопривреде постојање народне власти која није заснована на експлоатацији радног сељаштва. С друге стране, преласком власти у руке народа обезбеђено је да сва она добра која створе трудбеници у индустрији и пољопривреди неће ићи у цепове страних и домаћих капиталиста, већ ће се употребити на подизање производње. Баш због тога народна власт је у могућности да уложи много већа материјална и финансиска средства у пољопривреду, да да пољопривреди стручне кадрове, организује семенску и машинско-тракторску службу, пружи помоћ задругарству, организује заштиту биља и стоке, најзад, да изводи крупне мелиорационе радове предвиђене Петогодишњим планом.

Други услов напретка пољопривреде јесте развитак наше индустрије, која ће пољопривреди и сељацима дати средства за производњу, машине и алат, вештачко ђубриво и остале потребе.

О узајамној повезаности развитка индустрије и пољопривреде друг Кардељ је рекао: „1) индустријализација ствара могућност и даје нам средства за брзо и снажно унапређење и реконструкцију наше пољопривреде и побољшање животних услова нашег сељаштва; 2) неопходан услов за нормалан развитак индустријализације јесте упоредно подизање и реконструкција наше пољопривредне производње”.

Индустрија ће дати селу не само средства за повећање пољопривредне производње, већ и производе који су потребни за материјално и културно подизање села. Овај однос између индустрије и пољопривреде нашао је политички израз у чврстом савезу радника и сељака, два основна стуба наше земље.

Спровођењем аграрне реформе извршене су политичке и економско-социјалне припреме за правилан развој пољопривреде.

За успех извршења Петогодишњег плана гаранција је и радни полет и елан нашег радног сељаштва. Спорост сељака у примању новина, која је резултат ропских услова и експлоатације у капитализму, није више својствена сељаштву у новој Југославији, која израђује социјализам. Борећи се у току рата против фашистичких завојевача за националну слободу, хиљаде и хиљаде наших сељака борили су се и за нов и бољи начин живота и рада. Наша борба била је школа у којој се стварао нови човек, с новим погледима и жељама, с пуним поверењем у нову државу, коју је он створио. Радно сељаштво, окупљено данас у Народном фронту, улаже све своје снаге за извршење плана. Није никако случајно да су извесне нове методе рада у пољопривреди, о којима се пре рата готово није знало, ушле данас у широку праксу. Успеси који су досада постигнути у обнови земље, посебно пољопривреде, потврђују да ће сељаштво уз помоћ државе моћи и умети да изврши задатке плана, свесно да то користи и њему и читавом друштву.

Постојало је извесно схватање да се пољопривреда не може планирати и плански њоме руководити због специјалних услова пољопривредне производње, због зависности од климатских фактора итд. Нема сумње да постоји специфичност у пољопривредној производњи и њена већа зависност од природних фактора него у индустрији. Исто тако наша пољопривреда се разликује од индустрије по својој друштвеној структури, јер у индустрији имамо државни сектор, док је у пољопривреди претежно атомизовано ситно газдинство подложно законима стихиског развика. Међутим, ни једно ни друго не претставља препреку за планско руковођење пољопривредом. Постојање државног сектора у индустрији, државни сектор у пољопривреди, развијен задружни систем, који уједињује масе појединачних произвођача, систем економских мера које предузимају народне власти (систем цена, контрахирање производа) омогућавају планско руковођење пољопривредом и савлађивање стихијности. Схватања о немогућности планирања пољопривреде су штетна и доводе до препуштања њеног развика самој себи, што значи стихијности, смањењу упорне борбе за извршење плана. Снажан развика задругарства у нашим условима омогућује брзи развика пољопривреде колективним снагама самог народа.

Постојање објективних услова за овај грандиозни задатак у пољопривреди, као и за план у целини, захтева упор-

ну борбу и мобилизацију свих снага за његово извршење. Капитуланти пред тешкоћама, сумњала, деморализатори и непријатељи народа најрадије се, у борби против плана, хватају за пољопривреду, тврдећи да она заостаје, да је развитак пољопривреде спор, да због тога не треба улагати ни напоре за брзу индустријализацију. Уствари постоје сви услови за развитак пољопривреде, а чињеница да нисмо искористили све снаге и средства која имамо, само може да нас потстакне на даље напоре и да нам отвори шире перспективе.

План пољопривредне производње извршен је у прошлој години са 103%. План сетве у 1947 години остварен је за 99%. Заасејана површина повећала се од 5,690.000 ха у 1945 години и 6.172.700 у 1946 години на 7.085.000 ха у 1947 години. За 1947/48 год. сетвена површина планирана је на 7.319.000 ха.

Повећање површина у прошлој и овој години дошло је због тога што одмах после рата, у недостатку запрега и радне снаге у крајевима опустошеним ратом нису биле обрађене све површине. Повећање је делом дошло на рачун угара и разоравања ледина, мањих и већих мелиорационих радова, којима су приведене култури нове површине.

Међутим, попис површина, извршен прошле године, није дао тачне резултате. То се утврдило накнадним проверавањем на терену. У овој години предузете су мере којима ћемо моћи тачно да установимо обрадиве површине, што претставља нужан услов за правилно планирање.

У односу на 1946 годину, у прошлој години, и поред слабог приноса због рђе на белим житима, повећала се производња житрица за 71%, у чему је пшенице било за 3% мање, а кукуруза за 158% више. Производња индустриског биља повећала се и то: шећерне репе за 117%, конопље за 127%, памука за 2,624%, сунцокрета за 110%, дувена за 123%. Производња кромпира повећана је на 105%. Ово повећање резултат је бољих климатских услова и боље обраде земље.

Борба да се обраде све површине била је у првом плану — била је основни задатак, — те се није посветила пуна пажња другим питањима од којих зависи принос и, у крајњој линији, укупна производња. У настојању да се обраде све површине није се понегде водило рачуна о плодореду, о потреби правилне обраде земље. Примена агротехничких мера, која повећава принос, није добила у ранијим година-

ма масован карактер баш због тешкоћа у запрегама, алату и радној снази. У овој години у јесењој и пролећној сетви те тешкоће појавиле су се местимично и у мањој мери.

Иако су постигнути крупни резултати у односу на прошле године, а план премашен, пољопривредна производња у прошлој години показала је велико заостајање за индустријом. Док се индустријска производња повећава за 167% у односу на предратно стање, пољопривреда још није постигла за 5% предратни ниво. Ово заостајање може да доведе у питање темпо развита индустријализације. Потребне индустрије и политика економског осамостаљивања наше земље захтева повећање површина под индустријским културама. Такође је и за подизање сточарства неопходно повећање површина под крмним биљем. Све то мора да има одраза на површине под житарицама.

Ако укупна производња зависи од површина и приноса по хектару и ако у борби за повећање производње житарица не можемо рачунати на знатније повећање површина, онда битка за принос, за што већу производњу жита постаје основно питање које треба решити с обзиром да расту потребе у житу са порастом радништва у индустрији. Ми имамо велике могућности да производњом квалитетног семена, применом агротехничких мера, заштитом биља од болести и штеточина и употребом ђубрива које ће дати индустрија, повећавамо приносе житарица и осталих култура.

Поред упорне борбе коју треба водити за повећање приноса житарица, необично важно питање јесте подизање сточарства. Сточарство је нарочито оштећено у току рата. Број коња смањено се за 48%, говеда за 28%, оваца за 31%. Развој сточарства после рата успорен је услед суше и због болести. Само захваљујући напорима сељака, број стоке се повећао, а у неким грамама престигнут је ниво из 1939 године.

Посебну пажњу Савезна влада обратила је подизању сточарства увозом великог броја квалитетних приплодних грла свих врста стоке, дајући државним пољопривредним добрима у задатак да производе у првом реду добар приплодни материјал, улажући финансијска средства за подизање ергела, припусних станица итд.

Међу мерама за подизање сточарства и за његово интензивирање је и повећање површина под крмним биљем, разоривање ледина и ливада. Крмно биље у плодореду повећање приносе житарица и утицати на подизање сточарства.

Посебну бригу треба посветити мелниорирању пашњака и искоришћавању постојећих пашњака на високим планинама, као што су Шара, Копаоник, босанско-херцеговачке и црногорске планине.

Ове године, у циљу производње стоке бољег квалитета, масовно ће се применити вештачко осемењивање говеда и оваца, које је у прошлој години на државним добрима дало изврсне резултате.

Постоје сви услови за много ефикаснију борбу за заштиту стоке од болести. Наши заводи у могућности су данас да производе у потребним количинама све врсте лекова и цепова. Недостатак стручњака може се накнадити делимично оспособљавањем нижег ветеринарског кадра. Потребно је више иницијативе код нижих органа власти, задруга и масовних организација у предузимању превентивних мера, пријављивању и евиденцији обољења. У најскорије време реорганизоваће се ветеринарска служба тако да би дала максимум од себе.

Одмах после рата пришло се организацији и проширењу државних пољопривредних добара. Од осам већих добара и шест ерела, колико је имала стара Југославија, ми данас имамо 146 државних пољопривредних добара савезног, републичког и покрајинског значаја са преко 300 ха површине. Кад се томе дода велики број локалних добара средњег и месног значаја и површине земљишта које се налазе у рукама народних власти, онда је јасно да државни сектор има знатне површине земљишта. Али и поред тога што је у проширивању државних пољопривредних добара направљен крупан корак, тај процес није ишао довољно брзо и нису искоришћене све могућности да се државна пољопривредна добра још више прошире и организују тамо где нису организована.

Према задацима Петогодишњег плана, државна пољопривредна добра треба да постану јаки продуценти сортног семена, садног материјала и приплодне стоке. Државна добра данас имају могућности да квалитетним материјалом помогну радне сељаци, земљорадничке задруге и сељачка газдинства, како би они пошли бржим путем ка унапређењу пољопривредне производње. У току 1947 године пољопривредна добра су дала само семенске пшенице 1.226 вагона. Али њихови задаци данас се не ограничавају само на томе. Она треба да постану јаки продуценти свих пољопривредних производа који су потребни за исхрану становништва. У току

ове године задаци производње повећани су за 200% код поврћа, 215% код свиња, 100% код говеда, 300% код оваца и 400% код живине.

И поред тога што су државна добра показала у 1947 години напредак у побољшању продуктивности рада, нарочито у биљној производњи, нису искоришћене све могућности у примени савремених средстава и савремене пољопривредне науке, а нарочито у сточарској производњи.

Колико је посвећена пажња у даљем јачању и развоју добара најбоље показују инвестициони кредити, који су у 1947 години били 939.587.000 динара, а у овој години преко 4 милијарде. Од тога ће знатан део бити инвестиран за побољшање станбених услова радника и намештеника.

У овој години стварају се сви услови да радни колективи државних добара повећају још више радни полет, да повећају продуктивност рада и да од добара створе не само узорна него и рентабилнија газдинства. Широке могућности које стоје и пред локалним добрима у примерном примењивању свих средстава и савремених метода обраде земље, стварања сточарских фарми, нарочито у брдским и планинским рејонима, треба да послуже за проширавање и повећање пољопривредне производње.

Једна од мера за повећање приноса јесте селекција и производња квалитетног семена. Стање после рата било је такво да смо на терену имали шаренило неиспитаних сорти слабог квалитета. Селекцијом и производњом квалитетног семена у нашим условима можемо повећати производњу за преко 20%. Посебно подвлачим ово питање, прво, због тога што смо досад у семенској служби имали доста пропуста, а друго, што његовим правилним решењем можемо постићи значајне резултате у повећању приноса.

За извесне културе после рата нисмо имали семена и увозили смо га из иностранства. За увоз семена утрошено је у 1946 години 66.000.000 динара, у 1947 години 127.000.000 а у 1948 год. 144.000.000 динара. Извесне врсте и количине семена морале су се увести због регенерације семена, али је знатан део увезен због тога што није извршен план производње семена у протеклим годинама.

Извршење плана производње семена за 1948 годину моћи ће да обезбеди готово све потребне количине семена у земљи, и тиме да ослободи нашу спољну трговину издатака за увоз семена из иностранства. Али, поред борбе за извршење плана, неопходно је појачати рад на производњи бољих

и више приносних сорти, извршити правилан распоред семена, чишћење и запрашивање, и благовремено достављање произвођачу. За унапређење производње сорти формирана је Државна комисија за признавање сорти од наших најбољих стручњака са задатком да изврши рејонизацију сорти. Републичка министарства морају оспособити семенску службу у министарствима а исто тако и организовати је по срезовима, дајући за њу најбоље кадрове. У развијању семенарства важан задатак стоји и пред нашим научним радницима.

Воћњаци и виногради у току рата нису обнављани, нити довољноштићени од болести и штеточина. У њиховој обнови основни проблем био је производња садница. Да би помогли решење овог важног питања и утицали на одабирање најбољих сорти, ми смо предузели производњу садног материјала у државним расадницима. У 1946 години државни расадници произвели су 684.000, а у 1947 год. 729.000 воћних садница. Лозног материјала произведено је и то: у 1946 години калема 855.000, прпорака 526.000, резница 6,545.000; а у 1947 години калема 1,993.000, прпорака 1,317.000, и резница 14,794.000.

Ипак, ове количине не могу да задовоље потребе пољопривредника који обнављају старе и засађују нове воћњаче и винограде.

Биљне болести и штеточине наносе пољопривреди огромне, милијардске штете. Борба против штеточина била је запостављена и пре рата, а у току рата ње уопште није ни било.

За борбу против штеточина и болести у савезном и републичким министарствима створени су посебни органи. Основани су и научни заводи за заштиту биља. Досадашњи рад показао је видне резултате, упркос томе што су недостајале довољне количине средстава за заштиту.

У прошлој години опрсано је 5,000.000 стабала, нападнутих штитастом и калифорниском ваши, што чини 333% више у односу на претходну годину. Спроведена је успешна борба против скакцаца. За извођење ових акција држава је у облику помоћи и кредита дала 25 милиона динара, док је за 20 година у старој Југославији држава утрошила само око 4 милиона динара у исте сврхе.

Борба за заштиту биља спроведена је уз масовно учешће самог народа. Механичко чишћење воћа у старој Југославији било је изузетак само код појединих напредних воћара, док је масовним акцијама у 1946 години очишћено 5,000.000 а, у 1947 години 28,000.000 воћака, више од $\frac{1}{3}$ % укупног броја

стабала. Резултати ових акција нису само у одбрањеним усе-
вима и плодовима од штеточина, већ и у преношењу научних
искустава у широке масе и проверавању научних знања у
практици. Посебан проблем чине средства за заштиту која смо
досада набављали у иностранству. Наша хемиска индустрија
у овој години производиће неке од важнијих препарата и то
од домаћих сировина. Поред средстава, ми нисмо имали ни
довољно прскалица и прскања су вршена јуз њихово макси-
мално коришћење пребацивањем из једног места у друго.
Ове године обезбеђено је 45.500 нових прскалица. Убудуће
заштиту биља треба поставити још шире, обухватити све
врсте штеточина и неке кампањске акције претворити у
сталне мере које ће спроводити на својим газдинствима сами
пољопривредници.

Знатан удео у извршењу плана пољопривредних радова
имају пољопривредно-машинске станице. Својим радом оне
су обухватиле подручја у којима није било довољно зепрега
и радне снаге и обезбедиле засејавање плодних делова зем-
љишта. Реорганизацијом пољопривредно-машинских ста-
ница и разбијањем централистичког руковођења, оспособља-
вањем руководећег и стручног кадра ефекат рада пољопри-
вредних машинских станица повећао се у 1947 години.

Укупно обрађена површина у 1947 години повећала се
у односу на 1946 годину за 39%. У прашењу стрништа пове-
ћање износи 239%, а у дубском орању 333%. У току прошле
године одржана су 273 курса на пољопривредно-машинским
станицама, кроз које је прошло 4.400 курсиста, од чега 10
курсева са 230 слушалаца за руководећи машински и агро-
номски кадар.

Није потребно наглашавати преимућства која има ма-
шински начин обраде у погледу приноса, појевтињавања,
ослобођења радне снаге. У раду пољопривредно-машинских
станица треба савладати слабости — остатке централизма,
слаба повезаност пољопривредно-машинских станица са на-
родним одборима, повећање бриге око снабдевања радника,
боље чување машина, уштеде горива и материјала, смањење
администрације, бољу евиденцију. Нарочиту бригу у овој
години треба посветити снижењу производних трошкова,
који су код неких станица врло високи, због чега раде са
губитком.

У овој години потребно је снабдевати тракторима и
машинама државна пољопривредна добра, а трактори ће се
дати и радним задругама, које имају услове да их рационално
користе.

Ми још нисмо успели да задовољимо потребе пољопривредних газдинстава са ситним алатом, иако их наша индустрија све више производи и даје сељацима у замену за пољопривредне продукте. У овој години индустрија предвиђа производњу много већих количина алата и пољопривредних машина. Снабдевање пољопривреде оруђем без сумње ће повећати продуктивност производње.

Брига државног руководства за пољопривреду огледа се и у уношењу у Петогодишњи план крупних мелиорационих радова, као што је изградња канала Дунав—Тиса—Дунав, мелиорирање Скадарског Језера, Пелагоније, Лоњског Поља и других мањих објеката. Ови радови привешће култури 400.000 хектара нових површина, а омогућити наводњавање 400.000 хектара.

Прошле године извршено је мелиорационих радова и то: одводњавање 35.321 хектар, наводњавање 1.749 хектара и заштићено од поплаве 31.120 хектара, поред редовне одбране од поплаве.

На свим овим објектима почињу у овој години обимни радови. Схватајући значај који ће имати изградња канала Дунав—Тиса—Дунав за подизање пољопривреде у нашој житници Војводини, Савезна влада предвидела је у буџету за ову годину 273.000.000 динара.

Овде треба указати на важност иницијативе Народног фронта и омладине на извођењу локалних мелиорационих радова, који мелиорирају добровољним радом мање површине, али који због великог броја оваквих радова претстављају знатан допринос за пољопривреду. Органи пољопривреде у републикама морају дати стручну помоћ у овим радовима, а нарочито тамо где треба координирати рад између појединих села и срезова.

Успешан развитак пољопривредне производње не може се замислити без организованог научно-истраживачког рада.

Основни задатак био је да се научно-истраживачки рад усклади са задацима пољопривреде постављеним у Петогодишњем плану, да се научни рад извуче из лабораториске зачаурености и повеже са праксом. У том погледу у свој години постављен је конкретан план и дати задаци свим научним заводима и установама. Планирањем научно-истраживачког рада, његовим омасовљавањем, стварањем великог броја опитних станица и прибирањем искустава праксе, прилазимо мерама које ће нам дати значајне резултате. За успех научног рада важно је да наши научни радници прикупе искуства праксе. Велики број новостворених завода, као и посебна

природа научног рада у пољопривреди (велики број огледа, ширска мрежа опитних станица) захтева много више кадрова. И поред тога било је појава да су људи са научног рада узимани на друге, никако у тој мери важне послове. Боље решење овог питања је у томе да на научни рад треба упутити младе стручњаке који сада на факултетима показују највише интересовања и смисла за то. У овој години Влада је предвидела и знатно већа материјална и финансиска средства за научно-истраживачки рад.

На примеру кадрова види се какву су политику властодршци старе Југославије водили у пољопривреди.

У Петогодишњем плану пришло се радикално овом питању. Основани су, поред постојећих, пољопривредни факултети у Скопљу и Сарајеву, Љубљани и ветеринарски у Београду. Број студената повећао се од 1166 пре рата на 3961 у 1947 години. Основано је 69 нових средњих и нижих пољопривредних школа специјализованих за поједине гране пољопривреде.

Поред побољшања наставе у средњим школама, издавања уџбеника, још у овој години организован је велики број краћих и дужих курсева кроз које су прошле хиљаде омладинаца, бораца за принос, радника са пољопривредних добара, како бисмо што пре добили нижи квалификовани кадар.

На многе дужности у пољопривредној служби узети су људи проверени, вредни и пожртвовани, али са мало стручне спреме. Они морају радити на подизању свог стручног знања преко курсева и самосталним учењем, како би дали још више од себе.

Нема сумње да ће развитак индустрије убрзати и помоћи развитак пољопривреде и подизање пољопривредне производње државног сектора пољопривреде који снабдева сељаке са квалитетним семеном и приплодним грлима. Државни сектор је школа за сељаке како се постиже висок принос, како се обрађује земља и негује стока. За подизање пољопривреде има огроман значај и то што држава улаже велика финансиска средства за подизање пољопривредних кадрова, за организацију семенске и машинске службе, за производњу средстава за заштиту биља и стоке, за развијање широке мреже државних органа за пољопривредну службу. Но све те мере нису довољне да пољопривреду извуку из заосталости. Мало, ситно газдинство, оскудно у пољопривредном инвентару, није способно за проширену репродукцију и производњу вишкова. Упоредо са мерама за подизање пољопривредне произ-

водње, повећање приноса, морају се наћи оне организационе форме у пољопривреди на бази којих ће пољопривреда поћи напред много бржим темпом. У овом погледу главна улога припада задругарству. Радне сељачке задруге појавиле су се одмах после рата готово у свим народним републикама. У почетку, највећи број задруга организовали су колонисти — учесници у борби, ношени еланом и свешћу да се кроз задруге, заједничким снагама могу постићи највећи успеси. Број задруга непрестано се повећавао. У 1946 години било је 399 задруга са 23.083 домаћинства и 124.000 ха земље. У 1947 години број задруга се повећао на 783 са 34.316 домаћинстава и 180.000 ха. За прва два месеца ове године регистроване су 124 нове задруге. Ови подаци говоре да се радне задруге повећавају, да у њих улази све већи број земљорадника. Сељачке радне задруге су на својим имањима постигле знатне успехе у примени агротехничких мера, у увођењу плодореда и повећању приноса. Са мање од 2% земље коју од свих обрадивих површина поседују, задруге су предале око 5% жита целокупног житног фонда. Ми смо пружили помоћ радним сељачким задругама у њиховој организацији, оспособљавању кадрова — бригадира, књиговођа, стручњака и давању кредита.

Ове године Савезна влада дала је радним сељачким задругама 20.000 тона цемента, 500 тона гвожђа, 80.000 м² стакла и 30.000 м³ дрвене грађе за изградњу економских дворишта. Осталом градњом подмириће се из локалних извора. Исто тако, ставиће се потребни кредити и помоћ у куповини стоке. Са овим средствима задруге ће моћи да повећају производњу и своје приходе.

Сељачке радне задруге не само да су постигле веће приносе од просечних, већ, слично државним добрима, организују производњу рационалније и јефтиније од индивидуалних газдинстава, што указује на преимућство задружног рада и на велику могућност напредније обраде земље, на нов, колективан начин.

Радне задруге су пионири новог начина рада и напретка на селу, у које су ушли најнапреднији људи села. Међутим, реконструкција наше пољопривреде, у нашим конкретним условима, не може се ни замислити без развијања земљорадничких задруга у којима су већ окупљене милионске масе нашег сељаштва. Земљорадничке задруге су она организациона полуга која ће у нашим данашњим условима моћи да истовремено повећа производњу на бази новог начина рада и примене технике. Земљорадничке задруге претстављају,

како је рекао Кардељ, „пут реконструкције пољопривреде“. Схватајући значај земљорадничких задруга за пољопривреду, за подизање села, у овој години дата је иницијатива за подизање задружних домова. Изградња 4.000 домова је гигантски задатак који су примили на себе и држава и радно сељаштво, а нарочито омладина, у овој години Петогодишњег плана.

Поред тога, земљорадничке задруге обављају послове на размени продуката између индустрије и села. Неспорно да је то веома обиман и важан задатак.

Међутим, досад је врло мало учињено да се задруге прихвате осталим многобројним задатака у пољопривреди. И државни органи и задружна руководства нису још пришла том важном питању. Неправилно је схватање да треба пре свега направити дом, па онда мислити на друге задатке. Постоје реални услови да задруге већ почну са набавком пољопривредних машина, тријера, сејалица, прскалица, вршалица, то јест, оних које нису у стању да набаве поједини сељаци. Задруге су организације које могу да приме на себе заштиту биља и стоке, набавку препарата, ветеринарских апотека, да организују ветеринарске амбуланте итд. Неке задруге показале су одличне резултате у тову свиња, одгајивању живине, набављању и производњи приплодних грла и квалитетног семена. Месни народни одбори имају знатне комплексе земље које могу да уступе задругама за њихове потребе. Ослањајући се на масовне организације: Фронт, омладину и организацију жена, на њихову свестрану помоћ, задруге ће постати носилац и организатор борбе за унапређење пољопривреде.

Потребно је што пре прићи оспособљавању задруга за ове задатке. Међу најважнијим јесте питање кадрова у задругама, специјално оспособљених за послове ове врсте.

Не може бити сумње да ће задруге, у које је организовано у огромној већини наше сељаштво, уз пуну помоћ државе и масовних организација моћи да изврше ове задатке.

Ради се о томе да ће сваки сељак који се труди да унапреди своје газдинство, моћи то да постигне најбоље преко задруге, заједничким напорима свих њених чланова.

Народни фронт и омладина учинили су досада много у подизању пољопривреде. Без њихове помоћи не би се могли обавити радове око сетве, вршидбе, набавке семена, извођења већих акција на заштити биља, у примени агротехничких мера. Навешћемо неке примере. Чишћење стрњике и дубоко зимско орање пре рата били су ретка појава и то само у извесним местима. У 1947 години спроведено је чишћење

стрњике и орање на 549.950 ха, а дубоко орање на 656.049. Ове су акције спроведене уз помоћ Народног фронта. За врло кратко време пријавило се хиљаде сељака да на својим газдинствима примењују агротехничке мере. У току једног месеца, после краћих курсева, у неким срезovima у Србији пријавило се од 200 до 700 бораца за принос.

Руководиоци пољопривредне службе у многим срезovima схватили су какав значај имају борци за принос за унапређење пољопривреде, гледајући у њима носиоце такмичења и ударништва у пољопривреди, борце за широку масовну примену агротехничких мера. Борцима за принос пружићемо свестрану помоћ, дајући им стручне савете и награђујући њихов рад.

Велики задаци на извршењу плана пољопривреде падају на среске и месне народне одборе. Народна власт постала је у планској привреди организатор и руководилац производње, а срески и месни народни одбори су у положају да непосредно руководе и да на лицу места организују пољопривредну производњу.

Организација пољопривредне службе у среским народним одборима није одговарала потребама оперативног руковођења производњом, и често се сводила на администрирање, слање расписа и наређења. Реорганизацијом пољопривредне службе у срезу, која се сада спроводи стварањем управа за поједине гране производње, омогућиће се оперативно руковођење на терену. Наша штампа свакодневно указује на бирократски начин рада пољопривредних стручњака по срезovima. Неоспорно је да су те појаве честе, али треба нагласити да за то најчешће нису криви стручњаци већ сама организација службе, недовољан број потребног административног особља, због чега се стручњаци затварају у канцеларије уместо да су на терену. Ослобођењем стручњака од административних послова, они ће бити боље искоришћени и смањићемо оскудицу за стручњацима.

Срески народни одбори нису досада имали разрађен план пољопривреде за свој срез. Срески одбори нису имали због тога перспективу својих задатака, чекали су директиве по појединим питањима и спроводили поједине кампање, запостављајући свакодневну упорну борбу за сваку област пољопривредне производње. Јасно је да ће и разрада плана за сваки срез изазвати више иницијативе код свих органа власти за његово извршење.

Задржаћемо се са неколико речи на аграрној реформи и то из два разлога: прво, што се у овој години она завршава

поделом земљишног фонда и баштињењем аграрних интересата и колониста на земљу коју су добили и, друго, аграрна реформа и начин како је она спроведена карактерише однос народне власти према трудбеничким масама сељаштва.

У старој Југославији аграрна реформа спроведена је под притиском револуционарног расположења пролетаријата и сеоских маса, али су властодршци учинили све да је изиграју и спроведу своју политику стишавања револуционарног покрета, заштите велепоседника и преваре народа, политику националног угњетавања. Аграрна реформа спровођена је читавих двадесет година, боље речено одлагана, праћена многобројним аферама. Феудалцима је исплаћена отштета, а у Војводини, Хрватској и Словенији велепоседници, банке, акционарска друштва и црква сачували су углавном своје поседе. Сељаци који су добили земљу дошли су на њу без инвентара, падали у дугове и препуштани капиталистичкој експлоатацији. Колонизацијом на Косову и Метохији и у Македонији спроводило се најбруталнијим средствима национално угњетавање.

У новој држави аграрну реформу спровео је сам народ преко своје народне власти брзо и на најдемократскији начин. Главни посао аграрне реформе — подела земље — извршена је у току 1946 године. Раскинути су у потпуности остаци феудалних односа, извршена је ревизија колонизације на Косову и Метохији, извршена је експропријација земље великопоседника, а на земљу, узету од народних непријатеља, настањени су колонисти из свих наших крајева. Земља је сељацима дата у својину бесплатно и без икаквих терета. Спроведен је принцип да земља припада ономе који је обрађује. У подели земље учествовали су сами аграрни интересенти на конференцијама.

Земљишни фонд износио је 1,566.000 хектара не рачунајући земљу коју су добили сељаци разрешењем колонатских односа у Далмацији. Од све земље 68% спада у обрадиву, а 24% у шуме и шумско земљиште. Земља аграрног фонда подељена је тако да су 316.435 сеоских породица добиле 797.357 хектара земље; државним добрима, здравственим, просветним и социјалним установама и државним предузећима и установама дата је 347.441 ха, а 384.000 ха под шумама прешло је под државно руководство.

Према Закону о аграрној реформи колонизирани су у Војводини на земљи непријатеља наше државе и других одбеглих народних непријатеља од 400.000 катастарских јутара 42.194 породице колониста. Било је много прича да ко-

лонисти неће умети да обрађују земљу, да ће снизити производњу. Но пракса је показала да, захваљујући радном елану колониста — међу којима је највише бораца — и помоћи коју су им указале власти, колонисти на својим доборима добијају принос као и остали земљорадници.

Резијом старе колонизације на Косову и Метохији и у Македонији исправљене су неправде тако да су стари колонисти, којима је сада одузета земља, добили другу земљу из аграрног фонда.

Значај аграрне реформе је у томе што је ликвидацијом феудализма отклоњена противуречност од које је боловала стара Југославија, истерани су са својих позиција велопоседнички елементи који су били база сваке противнародне политике пре и у току рата, ликвидирана је вековна неправда према радном сељаштву. Јасно је да је то могла да учини само једна револуционарна власт као што је наша.

Другови народни посланици, као што се види, наша Влада, наша народна држава, предузима читав низ мера за унапређење наше пољопривреде, за напредак нашег села, за подизање материјалног и културног нивоа нашег радног сељаштва. Мере које се предузимају у складу су са општим развитком наше земље у правцу социјализма. Те мере, дакле, леже на линији дубоког друштвеног и економског преображаја који је омогућила Народноослободилачка борба народа Југославије, наша Народна револуција. Наш Петогодишњи план ствара предуслове да се и на селу приступи спровођењу дубоких револуционарних мера које ће изабавити наше радно сељаштво из вековне заосталости и беде у коју га је бацио капитализам и извести га на пут најнапредније пољопривреде, обезбедити му богат и културан живот. Такву линију развитка радног сељаштва схватају и поздрављају милионске масе трудбеника нашег села.

Тај велики историски задатак не може се извршити без реконструкције наше пољопривреде, без проналажења нових одговарајућих организационих и привредних форми рада. Баш зато што се ради о крупним, историским мерама, ми знамо да се оне не би могле спроводити ако би наше сељаштво живело и радило на стари начин, својствен старој, капиталистичкој Југославији. Те мере се не могу спровести без упорног рада, без упорне борбе нашег радног сељаштва за њихово остварење. Те мере се не могу спровести без непомирљиве борбе против остатака капиталистичких и шпекулантских елемената на селу, који се супротстављају радном

сељаштву, спречавају његов напредак и боре се против изградње социјализма у нашој земљи.

Ново друштвено уређење које ми стварамо не може победити без савлађивања и победе над старим, без пуне економске и политичке победе над остацима преживелих капиталистичких односа. Борба против остатака старог укључује у себе и борбу против малодушника и деморализатора, који су одраз баш тих капиталистичких остатака у нашој земљи.

Економску политику наше Владе на селу прихвата и одлучно спроводи у живот радно сељаштво, јер она потпуно одговара његовим интересима. Радно сељаштво је носилац наше политике на селу, оно је свесни и одушевљени градитељ новог живота и срећне будућности нашег народа. Ослањајући се на њега и јачајући савез радника, сељака и народне интелигенције, ми остварујемо један од главних пред-услова изградње социјализма у нашој земљи.

Кад говоримо о нашој пољопривреди и њеном развоју, ми у првом реду мислимо на трудбенике нашег села, на живог човека који треба да оствари тај велики задатак. Све мере наше Владе остале би безуспешне ако ми не бисмо успели да за њихово остварење мобилишемо најшире слојеве нашег сељаштва. Досадашњи наш рад на селу и наша политика коју Влада спроводи, окупила је основну масу сељаштва и покренула у борбу за реконструкцију наше пољопривреде. То је доказ исправности наше економске политике у целини.

Ми већ имамо у основи разрађене и организационе облике помоћу којих ће се извршити реконструкција наше пољопривреде и омогућити свестрани напредак нашег села. То је наше земљорадничко задругарство. Земљорадничко задругарство је основна карика за коју треба да се ухватимо, помоћу које треба да извршимо преображај на селу. Говорити о реконструкцији пољопривреде и унапређењу нашег села, а не видети улогу задругарства у томе, значи ништа не видети и напразно причати. Све задатке које смо ми поставили пред нашу пољопривреду, мере које треба да предузмемо и данас и сутра, могу се остварити само кроз јачање земљорадничког задругарства. Зато је заокрет који се врши у нашем задругарству од великог историског значаја не само за нашу пољопривреду, него и за читаву нашу земљу у којој се изграђује социјализам. Нарочито треба истаћи значај јединствене земљорадничке задруге, сву ширину њеног деловања, сав њен значај за развој пољопривреде и напредак нашег села. Јединствена земљорадничка задруга јесте она свеобухватна форма помоћу које наше радно сељаштво треба

да изврши реконструкцију наше пољопривреде на бази социјализма. Преко ових задруга, у којима је већ скупљена опромна већина нашег сељаштва, ми ћемо спровести нашу економску политику на селу, почев од најсигурнијих мера за унапређење ратарства и сточарства, повећања приноса, па све до потпуне реконструкције пољопривреде, изградње новог живота у нашем селу.

Тај нови живот на нашем селу изградићемо под руководством вође и учитеља наших народа, који је водио наше народе у најтежим часовима њихове историје и довео их до победе над непријатељем и који их данас у новој народној држави води и инспирише за борбу, за бољи и срећнији живот радног човека. Његове речи, изговорене приликом доношења Петогодишњег плана, у пуној мери се односе на нашу државну политику према селу, на напоре нашег радног сељаштва: „Да, ми ћемо имати доста тешкоћа при остварењу овога плана, али ми морамо издржати све тешкоће и савладати их, јер ће нас то брзо довести циљу коме тежи сваки наш честити грађанин, а то је срећнија и боља будућност народа наше земље. Ја сам дубоко увјерен да ћемо ми савладати све тешкоће које стоје пред нама при остварењу овог Петогодишњег плана. У то су увјерени сви они који непоколебљиво вјерују у стваралачку снагу наших народа, наших радника, наших сељака, наше славне омладине, наше народне интелигенције, наших радних грађана.”

Нема сумње да ово уверење деле милионске масе радног народа наше домовине, да у том уверењу раме уз раме са радничком класом иде наше радно сељаштво, радна интелигенција и сви радни људи наше земље, једном речју сав наш народ. Молим вас, другови народни посланици, да предложени општедржавни буџет прихватите и гласате за њега. (Буран аплауз).

Претседавајући: Дајем кратак одмор.

(После одмора)

Претседавајући: Настављамо рад. Има реч Министар рада друг Љубчо Арсов.

Министар рада Љубчо Арсов (Изборни срез штипски, НР Македонија): Другови и другарице, у дискусији о општедржавном буџету у коме Министарство рада учествује знатном сумом од дин. 1.564,576.200 — расхода, дозволите ми да истакнем неколико питања.

У нашој земљи још у првим данима ослобођења приступљено је регулисању плата и надница радника, намештеника и службеника. Уредбама из 1945 год. прекинут је сваки произвољан начин њиховог регулисања, па је и то дспринело брзом сређивању наших прилика у привреди.

Али, брзи ток обнове и основне промене у структури наше привреде, стварањем, ширењем и јачањем социјалистичког сектора дј њој, превазишли су у много чему те наше основне одредбе о платама и надницама радних људи. Оне нису одговарале нашим новим потребама за јаче потстицање радног елана и такмичења, за већу производност рада. Њихов оквир је био узак и сувише крут да обухвати нарасту енергију и залагање радника, да да правилну награду у односу на постигнути учинак при раду. Све је то гурало наша предузећа и синдикалне организације да већ крајем 1946 године постављају захтев за измену основних одредаба о платама радника, намештеника и службеника.

У то време ми смо били пред великим и у развоју наше привреде значајним задатком — остварењем Титове замисли о изради Петогодишњег плана за развитак наше привреде и мобилизирањем снага за његово извршење. Код нас се тек стварала методологија за планску привреду. Нама је још недостајао низ основних показатеља: У таквим условима решавању проблема плата и надница радних људи у целини и на новим основама није се могло приступити. Недостајали су битни елементи: показатељи о фонду плата и надница, о њиховој пропорцији међу гранама привреде; недостајали су основи за правилније одређивање радних норми и сл. А без тих података ми у целини нисмо могли правилно решавати то питање. Министарство рада је морало да напусти покушај у том смислу. Но, и пут решавања тога питања одвојено, по гранама привреде није дао жељене резултате. Наше уредбе о платама радника и ученика у грађевинарству, о платама пољопривредних радника, о платама радника и ученика у тракторским бригаама код пољопривредних машинских станица, о раду, радним условима и надницама и платама транспортних радника итд. решиле су низ општих питања о регулисању радних односа, али нису створиле чврсту основу за решавање питања тарифа. Сама пракса, стечена њиховом применом, убедила нас је најбоље да је прерано било правити покушаје одвојеним решавањем тога питања за поједине гране привреде. Садашње

стање тарифа код нас је такво да оно претставља низ различитих основа, које су довеле до знатних несразмерности плата у појединим гранама привреде. То је имало за последицу много јачу флукуацију радне снаге, недовољну дисциплину у примени постојећих прописа од стране појединих предузећа, у тежњи да привуку и задрже нарочито квалификованији део радне снаге, често оправдане приговоре, па и незадовољство појединих радника, као и извесне тенденције код неких радника и синдикалних организација за сталним повећањем радничке плате и наднице, често у несразмери са ефектом рада.

Прва година Петогодишњег плана успешно је завршена. Подаци које је Савезна планска комисија објавила о томе јасно говоре о великом залагању и елану наших радних људи. Наша се привреда већ крајем прве године Титове Петолетке знатно проширила. Њена изградња и даљи пораст захтевају, с једне стране, још јаче залагање радних људи, савлађивање тешкоћа у упознавању модерне технике, а с друге стране, наша привреда тражи из дана у дан све већи број радника. Њен даљи развој све више поставља пред нас задатак да основно језгро радног колектива буде што сталније и привезаније за само предузеће, што значи да за наше раднике треба упорније стварати такве услове у самом предузећу, како би радници били заинтересовани да ту остану. Питање тарифа у том погледу игра важну улогу.

Искуство прве планске године пружа нам могућности да питању плата и надница приступимо шире и да његово решавање обухватимо у целини. Показатељи о висини платног фонда говоре нам о томе да наша привреда може да поднесе не само висину садашњих надница и плата, него да има места и извесном подизању тамо где је сразмера плата у појединим гранама привреде нарушена, као и да се пружи стимул у награђивању за оне гране привреде које ће се јављати као кључне у испуњавању Петогодишњег плана. Министарство рада приступило је решавању тога питања.

Овде треба подвући да се сви наши органи рада, као и предузећа и синдикалне организације, нужно морају бавити изучавањем тарифа и радних норми у оквиру своје надлежности. Затим, треба се борити да се спрече даља кршења постојећих тарифа и на тај начин онемогућити већу несрећеност у том проблему. На крају, републичка министарства рада треба да се енергичније одупиру захтевима

за одвојено регулисање питања тарифа на терену, јер, ваља признати да ће се питање тарифа моћи правилно решавати ако се захвати у целини и јединствено.

II

Питање радне снаге није се код нас постављало у оштријој мери ни 1945 године, ни 1946 године. Штавише, у том времену ми смо имали и повремене појаве незапослености. И то је било природно. Наша привреда је тек почела да се подиже из рушевина проузрокованих ратом, па су органи за посредовање рада, под руководством синдиката, могли вршити и они су извршавали свој задатак. Али, проширењем и порастом наше привредне базе, стварањем плана и приступањем његовом извршењу, код нас се све више појављивала и расла потреба за новом радном снагом. Само у индустрији, рударству, грађевинарству и шумарству ми смо имали у другој половини 1947 године више запослених 189.544 радника и намештеника у односу на исти период 1946 године. Разумљиво је да су то били већином радници и намештеници који су привремено били, услед последица рата, ван производње, а мањи део је оних који се први пут укључују у привреду. То јасно говори о великом порасту наше привреде у првој планској години и о ликвидирању незапослености у нашој земљи као сталне појаве. Код нас потреба за радном снагом расте из дана у дан и наше привредна предузећа, поред бројног укључења у рад људи и жена који су још ван производње по нашим градовима, морају се све више обраћати радним људима са села и њих укључивати у рад предузећа. Раније, кад је на селу упорно и широко продирао капитализам, у њему је наступало раслојавање и маса радних људи са села ишла је сама за послом. Данас, у нашим новим условима већ није тако. Наш радни човек на селу, ослобођен експлоатације сеоског зеленаша и градског газде и банкара, јаче се привезао за село. Смањило се спонтано тражење и одлажење на посао. Код нас више не може да се каже да данашњи радник човек са села иде „трбухом за крухом“. Та некадашња резервна радна армија, која карактерише сваку капиталистичку земљу, није и не може бити законита појава у нашим условима прелаза на пут социјализма. Према томе, код нас ће бити све мање спонтаног одлажења на посао у индустријску производњу. А наша се индустрија развија крупним корацима. Значи, ми морамо наћи метод и организацију како при новим условима извући

што више нове радне снаге, нарочито оне са села, за нашу индустрију. Досадашњи метод рада и организација за посредовање не могу бити довољни. Зато Министарство рада приступа организовању управа за радну снагу од горе до доле, које ће имати за задатак: да проналазе изворе и евидентирају расположиву радну снагу на терену, да врше њену расподелу у сагласности са органима планирања. Управе за радну снагу ће организовати и руководити прикупљањем радне снаге на терену, руководити агитацијом и пропагандом за привлачење радних људи са села на посао у заједници и уз непосредно суделовање заинтересованих предузећа. На овај начин проналажење нове радне снаге и њено укључивање у привреду вршиће се добровољно. Нас мора руководити начело да се људи, колико је то могућно, сами одреде на каква ће рад хтети да оду. При томе је важно да свако зна да у овој земљи сви треба да раде и ко не ради, тај не може да има она права и погодности која припадају радницима и сваком радном човеку укљученом у производњу.

Овде треба подвући да су се код нас појавиле тенденције као да нама треба много више нове радне снаге, него што је то фактички неопходно за испуњење планом постављених задатака. Нас су уверавали да ће нам требати више од 200.000 нових радника за индустрију, грађевинарство и шумарство у 1948 години, а истовремено се сумњало да ћемо моћи толико нових радника у овом моменту укључити. То је, са једне стране, доводило до тога да имамо требовања појединих предузећа за неколико пута више нове радне снаге него што је могу запослити, а с друге, демобилизовало је наше руководиоце на терену у предузимању мера за побољшање организације рада и за извршење планских задатака са фактички нужним бројем радника. Међутим, нама треба око 70.000 нових радника за испуњење плана у 1948 години, према провереним анализама планске комисије.

Откуда овај несразмера у предвиђању нове радне снаге? Она долази отуда што се узимао пораст у једном моменту, а не просек пораста у читавој години. И због тога, разумљиво је да ће наше мере и напори бити друкчији у првом него у другом случају. Много више непотребних тешкоћа имали бисмо да морамо радити оно што није било неопходно. То не значи да ће бити сасвим лако плански и организовано пронаћи и укључити у привреду нових 70.000 радника. Тај задатак трежи од органа рада брз, смишљен

и доста напоран рад. Али то у исто време значи да га ми можемо испунити, јер је он реално постављен.

Ми смо још у току 1947 године слушали гласове сумњи у извршење плана, а посебно за проналажење и стварање нове радне снаге и радних кадрова, али нам је само искуство показало да никакве сумње у испуњење плана нису биле оправдане, да их је наш радни човек разбијао сваким новопостигнутим успехом.

Оно што је поставио друг Тито, то се вером, одушевљењем и напором наших народа остваривало и остварује.

Како посебан проблем треба истаћи питање укључивања женске радне снаге у привреду и њено оквалификарање.

Треба признати да досада ми нисмо успели да израдим ни план ни метод за њено увлачење у привреду. Код нас се обично много говори о потреби запошљавања жена, о томе се пише и агитује, али се све то ради некако опште и апстрактно. За масовније увлачење жена у привреду треба конкретно указати у којој грани, односно у којој делатности појединих грана привреде жена може не само да замени мушкарца, него и да развија своје способности. Има делатности (текстилна, фина механика и сл.) где жена већа спретност може не само да повећа учинак рада, него и да побољша сам квалитет. На тако одређеном раду она може да усаврши метод и средства производње и да постане вискоквалификовани мајстор. Јасно је да опште, а не конкретно прилажење при укључивању жена у привреду доводи до тога да ми имамо не само релативно мали број жена запослених у привреди, него да се увлаче на посао и у такве гране, где за њихово масовно увлачење нема, због специфичности и тежине посла, већих перспектива, на пример, у јамском раду у рударству, у предузећима тешке индустрије и сл.

Због тога се руководства привредних грана и органи рада морају дубље и темељитије позабавити овим проблемом и читав рад на заинтересовању и увлачењу жена у привреду усредредити на одређене делатности и гране привреде. У исто време треба предузимати мере да жена радница стекне више квалификације и да се повећа број женске омладине за учење у привреди. Треба напоменути да је број ученица у привреди још мали (око 10% од свих ученика у привреди у 1947 години) и да то претставља посебно питање у стварању квалификованих радница код нас.

Али, с друге стране, проблем увлачења женске радне снаге у привреду уско је повезан са питањем побољшања радних услова и заштите мајке — раднице и њене деце.

Досада су и предузећа, и синдикати, и АФЖ показивали мало иницијативе у коришћењу локалних извора и могућности за стварање јасли, обданишта, дечјих вртова и слично. Исто тако, није било довољно упорности да се нова предузећа обавезу да у својим инвестиционим плановима предвиде и градњу објеката за јасле, обданишта и слично. А без стварања и побољшања тих могућности, да женераднице могу без страха остављати и поверавати своју децу неговатељицама док су на раду, биће тешко масовно укључивање женске радне снаге у привреду.

За укључивање радне снаге у привреду органи народне власти и управе за радну снагу морају обезбедити сталну и непосредну помоћ синдикалних организација на терену, као и свих масовних народних организација. Без њиховог политичког и васпитног рада и путицаја на радне људе тешко је замислити шире и правилно укључивање нове радне снаге. Отуда органи рада добијају један нов и замашан задатак, али то је уједно и задатак наших масовних организација.

Поводом проналажења радне снаге и њеног укључивања у привреду, допустите да напоменем следеће: за последња три месеца у неким нашим републикама почела су се формирати извесна тела која су добила за задатак евидентирање и укључивање радне снаге у привреду. Али су се при томе појавили и овде, као и раније у низу привредних грана, извесне партикуларистичке тенденције, да се евидентирања радна снага у једној републици задржи за потребе само те републике.

Исто тако на терену све више се множе појаве врбовања радне снаге која је већ запослена, пажењем низа прописа о уређењу радних односа. Неки наши руководиоци предузећа неодговорно обећавају веће награде и друге погодности само да привуку радника на своју страну, не водећи много рачуна како ће се то одразити на друге раднике и на нашу привреду уопште. Тог кршења наших прописа о радним односима има и у другим видовима. А све то ствара извесну несигурност у правилном испуњавању задатака, појачава прелив радника из предузећа у предузеће, поскупљује неправдано нашу производњу и слично. Мислим да је све то неспојиво са јединственошћу наше планске привреде и да се ту треба упорно борити да се одреди правилна расподела према потребама појединих република. Сматрам да и у погледу укључивања радне снаге у привреду треба завести одређену планску дисциплину и борити се против сваког

њеног кршења. Ако тога не буде, ми не можемо спроводити организовано укључивање нове радне снаге, нити њено правилно распоређивање.

Питању правилне примене одређених прописа радних односа, односно поштовања њихове законитости мора се посветити озбиљна пажња не само од стране органа рада и привреде, него и органа јавног тужиоштва.

III

У току Петогодишњег плана ми ћемо морати да оспособимо 400.000 квалификованих радника. За извршење тога задатка досада су органи рада, надлежни привредни органи, комитети за средње и ниже стручне школе и курсеве, министарства просвете народних република предузимали низ мера. Донет је и у важности је низ правних прописа о обавези предузећа и послодаваца за обучавање младих кадрова. Крајем 1947 године на тај начин било је обухваћено 78.611 ученика у привреди. Постоји по нашим привредним предузећима низ планова о стручном оспособљавању радника путем курсева. Али, у свем том раду није било довољно координације ни одговорности, а ни контроле; поједини фактори делују сами за себе. Зато се није могао изградити посебан систем у подизању потребног радног кадра. Ми данас на терену имамо не само различитости у организацији, у методу васпитања, програму учења, у бризи за смештај и снабдевање ученика и сл., него и неизвесност колико ће и које стручне делатности које предузеће односно административно-оперативно руководство изучити ученике у привреди односно квалификирати већ запослене раднике, као и несигурност самог предузећа хоће ли и колико од тог кадра, кога они уче и подржавају, остати на раду у њима. Све то, наравно, утиче на квалитет њиховог оспособљавања и на однос и привезаност самих радника уз предузеће.

Да би се уклонила та разноликост у организацији и надлежности, као и несређеност у стварању и уздизању радних кадрова у привреди, било је потребно створити један јединствени орган који ће руководити том групом послова.

Министарство рада добило је у задатак да се путем посебног органа рада — Управе за радне кадрове — брине о стварању и уздизању радних кадрова у привреди. Управа за радне кадрове уједињаваће читаво то питање, ствараће план, даваће конкретне задатке одређеним привредним руко-

водствима, и непосредно контролисати извршење тога плана. Даље, сама ће стварати и управљати школама за ученике у привреди. На крају, изграђиваће јединствен план и програм стицања више квалификације радника путем курсева.

У вези са решавањем питања стварања и уздизања радних кадрова у привреди, Министарство рада сматра да треба одредити временску обавезу ученика у привреди односно курсиста, које држава или предузећа школују, којом се они задужују да ће одређено време бити на послу где ће их одређени органи државе послати, односно да ће одређено време радити у оном предузећу које их је издржавало на школовању. Установљење овакве обавезе за ученике у привреди и раднике који иду на стицање више квалификације намеће потреба да предузећа створе стално језгро за своје радне колективе, које ће бити не само технички најбоље оспособљено, него ће бити и најиницијативније у рационализацији и бољој организацији рада у предузећу. То ће бити језгро радног колектива предузећа, на које ће се предузеће ослањати при извршавању нових задатака. Али, стварање таквог језгра радног колектива по нашим предузећима нужно намеће њиховим руководством да се боре и остваре такве услове за њихов мештај и снабдевање, који би раднике задржавали на раду у одређеном предузећу. Ваља напоменути да има руководиоца предузећа који се недовољно брину, иако постоје могућности да се услови рада побољшају.

И овде треба подући да ће органи рада успешније испунити постављени задатак ако синдикати и друге масовне народне организације непосредно помогну у одабирању, васпитању, стручном уздизању радних кадрова. За положај ученика у привреди, за њихово васпитање и оспособљавање таква сарадња и помоћ одиграће важну улогу.

IV

У погледу заштите радника при раду и осигурању за случај болести, несреће и старости у току 1947 године стање се знатно поправило у односу на раније године, али још увек не одговара нашим приликама и могућностима.

У току прошле године органи Инспекције рада успели су да прегледају највећи број наших предузећа, да утврде низ недостатака и пропусти у хигијенско-техничкој заштити и у примени радних прописа, да предузму мере за њихово отстрањивање. Али, из искуства органа Инспекције рада види се да се наши руководиоци предузећа, па и њихова

административно-оперативна руководства, још недовољно залажу да искористе сва постојећа средства за отклањање евентуалних несрећа, да поведу више рачуна о самим радницима, њиховом прековременом раду, њиховом смештају и снабдевању. Статистички подаци говоре да поједина предузећа настоје да радници раде непрекидно и недељом, не водећи довољно рачуна о њиховом исцрпљењу. Сам факат да имамо повећање смртних случајева и општег броја несрећа у односу на 1946 годину говори о потреби да се наши руководећи органи на терену озбиљно замисле и предузму одговарајуће мере за заштиту радника при раду, за њихов одмор и за њихове услове живота.

С друге стране, наши органи Инспекције рада нису још стекли нужна познавања и метод анализе, па су многи њихови прегледи били површни и формални. Томе доприноси и то што су службеници Инспекције рада на терену често били одређени од стране руководства, нарочито средских, на све могуће друге послове, тако да су се најмање посвећивали извршавању својих задатака: проверавању хигијенско-техничке заштите радника при раду, правилном примењивању главних прописа који регулишу радне односе радника.

Министарство рада приступило је реорганизацији Инспекције рада ликвидирајући као посебне јединице специјалне инспекторате и стварајући инспекције рада при органима народне власти као посебне организационе јединице на односном територију, у којој ће се поједине групе инспектора претежно бавити проблемима заштите једне или више грана привреде. У исто време Министарство рада је добило задатак да организује инспекцију парних котлова.

Као што је већ поменуто, осигурање радника, намештеника и службеника за све врсте осигурања побољшано је у току прошле године. Сами подаци о давањима за остваривање права осигураника из Закона о социјалном осигурању показују колико су она порасла и раширила се.

а) На лекове и лекарске трошкове, на лечење у болницама и санаторијумима, на хранарину, на давања за случај опорављања и на остале помоћи утрошено је: у 1939 год. 394,959.377 динара, у 1946 год. 976,428.331 динар, у 1947 год. 1.966,048.229 динара.

Ово повећање није само резултат повећаног броја осигураника него и стварно повећање давања, што се види из следећег прегледа просечног давања: у 1939 год. 447,69 динара на 1 осигураника, у 1946 год. 1498,60 динара на 1 осигураника, у 1947 год. 2027,57 динара на 1 осигураника.

б) Давања инвалидима рада такође су у порасту: у 1939 год. 70,302.955 динара, у 1946 год. 180,347.073 динара, у 1947 год. 273,245.143 динара.

Тај пораст није резултирао само због тога што се повећао број несрећних случајева, него и због повећања давања на једног осигураника, што се јасно види из следећег прегледа: у 1939 год. 238 динара на 1 осигураника, у 1946 год. 551 динар на 1 осигураника, у 1947 год. 1082 динара на 1 осигураника.

в) На име пензија радника за изнемоглост, старост и смрт давања су исто тако у порасту и то: у 1939 год. 95,909.165 динара, у 1946 год. 470,003.294 динара, у 1947 год. 1.156,297.000 динара, или просечно на 1 осигураника: у 1939 год. 331 динар, у 1946 год. 936 динара, у 1947 год. 1547 динара.

г) На име додатка на децу исплаћено је: у 1946 год. 849,665.407 динара, у 1947 год., 1.658,029.704 динара.

Али, у погледу вршења функција, организације социјалног осигурања још носе старе недостатке, — гломазност администрације и апарата, и бирократизам. Затим недостатке у обављању здравствене службе при наглном порасту директних осигураника. Наиме, нејединственост здравствене службе у земљи, подељене медицинске установе и стручне снаге (које су ионако недовољне) условљавало је да су радни људи тешко долазили до нужне здравствене помоћи и заштите. На крају, сам Закон о социјалном осигурању не обухвата све наше службенике. Он нарочито у пензионом осигурању носи остатке старог регулисања осигурања тако да увек и не даје јединствено регулисање те материје.

Из свих тих разлога Министарство рада приступило је, у сагласности са Претседништвом Владе, издвајању здравствене службе из социјалног осигурања и њеном уједињењу са општом здравственом службом под непосредним руководством Комитета за народно здравље; приступило се проучавању реорганизације самог осигурања, припрема се нови закон о осигурању радника, намештеника и службеника.

V

Из досада изложених питања произилази не само то да садржина рада Министарства рада добија нови и шири карактер, него да баш то намеће да се организациона структура и метод рада у свему измене и да од регулативно-правног органа постане оперативно-привредни. Сама организација Министарства рада претрпеће низ промена како

би одговорила постављеним задацима. Исто тако министарства рада народних република и повереништва рада народних одбора не само што ће проширити поље свога рада, него ће добити значајну улогу у оперативном руковођењу и решавању проблема радне снаге, радних кадрова, спровођења тарифа, инспекције рада итд. Према томе, министарства рада и повереништва рада народних одбора треба да у активном решавању постављених проблема и руковођењу послова израсту у важну карику нашег државног апарата за извршење задатака Петогодишњег плана обезбеђујући за то живу радну снагу и стварајући квалификоване радне кадрове. (Аплауз).

Претседавајући: Реч има савезни министар и Претседник Комитета за заштиту народног здравља др Павле Грегорић.

Министар Владе ФНРЈ др Павле Грегорић (НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, упоредо с економским подизањем наше земље ишла је и организација здравствене службе, иако је — морамо признати, — тај темпо био, а још је и данас, знатно полаганији. Тај темпо условљен је одређеним факторима, који су се при реконструкцији здравствене организације испријечили као сметња и чинили знатне тешкоће у брзом провођењу наше нове здравствене политике. Ти фактори су, у првом реду, тешко наслеђе прошлости, као што је то економска биједи у старој Југославији, која је условљавала и лоше хигијенске прилике (лоша исхрана, лоши станови, уопће ниски стандард живота и с тим у вези лоше здравствено стање народа). Тешко страдање нашег народа за вријеме рата, хиљаде разрушених кућа, кронично гладовање, појава епидемија итд., све је то довело до тешког здравственог стања у нашој земљи и захтијевало хитну интервенцију у погледу подизања здравственог стања, тим више, што је реконструкција земље, извођење Петогодишњег плана захтијевало у исто вријеме велике напоре радних маса наших народа.

Наша здравствена служба нашла се одмах после ослобођења и у погледу медицинских кадрова и у погледу медицинских установа, пред врло тешким проблемима: много смањени лијечнички кадар, врло смањени кадар средњег медицинског и нижег медицинског особља, који је ионако био несразмјерно мали према броју лијечника, релативно малени број здравствених установа, то је била база на којој је требало изградити нову здравствену службу у Југославији, такву здравствену службу која би основну бригу по-

светила широким масама радног народа у граду и на селу. Нова социјално-економска структура наше државе захтијевала је и нову организацију здравствене службе. Било је потребно провести јединство превентивне и куративне медицине као основицу нове здравствене политике, било је потребно пронаћи нове кадрове за ту службу, односно узгојити на новој основици знатан дио медицинских кадрова. Исто тако, било је потребно реорганизовати медицинске установе и изградити нове.

Најбољи људи на пољу здравствене службе у старој Југославији уложили су велике напоре за организацију превентивне медицинске службе, без које не можемо замислити ефикасан рад на подизању здравља широких маса становништва, — али је капиталистичка Југославија стварала непрестив јаз између превентивне и куративне медицине и врло брзо — после становитог успона у организацији превентивне медицине у Југославији — онемогућила даљи развој превентивне медицине у Југославији.

Задатак спајања, уједињавања превентивне и куративне медицине могао се извршити тек у Југославији, у којој је радни народ узео сву власт у своје руке и под руководством Комунистичке партије са другом Титом на челу почео са изградњом нове социјалистичке Југославије.

Наша је држава у пуној мјери помогла овакову реконструкцију здравствене службе и великим дотацијама у опћерјавном буџету омогућила да се подузму први кораци и организују припреме за даљи рад на организацији нове здравствене службе, с једне стране, и с друге, да се великим инвестицијама осигура изградња великог броја медицинских установа (болница, поликлиника, амбуланата, диспанзера). Исто је тако буџетом осигуран узгој великог броја медицинских кадрова.

Стари медицински и средњи медицински кадар, предратне ванболничке медицинске установе, као што су домови народног здравља, здравствене станице, диспанзери, школске поликлинике итд. стара организација здравствене службе, која је строго одвајала превентивну медицину од куративне, у којој је здравствена помоћ социјалног осигурања била издвојена из опћерјавне здравствене организације — то су били услови с којима је требало рачунати код провођења здравствене службе на новим социјалистичким начелима.

Организацију здравствене службе у Југославији требало је водити брзим темпом, јер је, с једне стране, здрав-

ствено стање широких маса радног становништва Југославије страдало мање од тешких епидемија које су се појавиле као посљедица рата, већ услијед хроничног гладовања за вријеме окупације знатног дијела становништва, док је, с друге стране, било потребно, у циљу реконструкције нашег господарства, уложити огромне напоре који су захтијевали масе здравих и снажних градитеља нове Југославије.

Пут је био само један: са кадровима који су нам остали од старе Југославије, уз нешто мало извјежбаног кадра за вријеме Ослободилачке борбе, са установама које су нам остале од раније, приближити медицинску службу широким масама радног народа и привући их на активну сарадњу у провођењу нове здравствене политике.

Требало је створити план за узгој нових медицинских кадрова, за поправљање оштећених медицинских установа, за изградњу нових медицинских установа, болница, поликлиника, амбуланата итд.

У Југославији је послје ослобођења било отприлике 4.500 цивилних лијечника, од којих је преко 60% навршило 45 годину. Исти тај однос показују и специјалисти, којих у нашој земљи имамо сразмјерно врло мало (свега нешто преко 100 специјалиста за туберкулозу, 10 ортопеда, мање од 150 специјалиста за дјечје болести, око 50 рентенолога и исти толики број бактериолога).

Већ ова слика показује потребу нове политике кадрова, а у првом реду стварања младог медицинског кадра, с једне стране, и узгој већег броја специјалиста за куративну и превентивну медицину, с друге стране.

У том погледу учињен је велики корак напред тиме што је осим београдског и загребачког медицинског факултета довршен и медицински факултет у Љубљани, док су Босна и Македонија добиле по један медицински факултет, од којих су оба тек у почетку развитка. Данас се налази у Југославији преко 7.000 студената медицине. Међутим, не треба заборавити да је узгој медицинских кадрова мјеница издата на дуги рок: медицински студиј врло је дуг и наша здравствена служба добиће знатан број нових медицинских кадрова тек послје завршетка првог Петогодишњег плана. Слично стање постоји и у узгоју апотекарских кадрова, који се узгајају на два фармацеутска факултета. Овакова организација узгоја висококвалификованог медицинског и апотекарског кадра даће до краја 1951 године око 2.500 нових лијечника и 900 нових апотекара. Ако узмемо у обзир да је у старој Југославији кроз 23 године завршило медицинске

студије нешто мање од 3.000 студената, видјећемо колики је напредак учињен у новој Југославији за кратко вријеме послје ослобођења.

Данас нам преостаје једино да оне медицинске кадрове који здравственој служби стоје на расположењу, распоредимо тако како је то најпотребније с обзиром на здравствено стање у појединим републикама. Сам распоред лијечника у нашој земљи неправилан је. Тако, на примјер, у Босни и Херцеговини имамо 10 срезова без лијечника, иако је баш та република жариште епидемије тифуса и повратне грознице. Читав низ срезова (котара) данас имају једног лијечника или га уопће немају. Постоји једна аномалија у распореду лијечника, која се вуче из прошлости, а то је велика концентрација лијечника у градовима, а релативно врло мали број лијечника на терену. Данас у Народној Републици Србији долази један лијечник на отприлике 3500 становника, у Народној Републици Хрватској један лијечник на 2500 становника, док је у Народној Републици Словенији тај однос нешто повољнији. У Македонији и Црној Гори један лијечник долази на преко 4000 становника, а у Босни и Херцеговини на 7000 становника. Ако узмемо као норму један лијечник на 1000 становника, видјећемо како велику бригу морамо посветити узгоју наших висококвалифицираних медицинских кадрова.

Сматрам својом дужношћу да одам признање оним лијечницима и оним средњим медицинским кадровима који данас у болницама, санаторијумима, по ванболничким установама на терену савјесно врше свој одговорни и тешки посао, обављајући посао који је раније вршио знатно већи број медицинских кадрова.

Али, морам исто тако да споменем и оне медицинске кадрове који измичу од своје дужности да помогну нашим народним масама и нашим органима народне власти, да организирају што ефикасније здравствену службу и омогуће брзу ликвидацију жаришта заразних болести, с једне стране, и брзу лијечничку помоћ, с друге стране. Комитет за заштиту народног здравља, да би барем донекле омогућио правилан распоред лијечничког кадра, морао је прибјећи цивилној мобилизацији медицинског кадра. Но и у том погледу не наилази се увијек на пуно разумијевање са стране министарстава народног здравља појединих република. Имаде још једна појава у распореду медицинских кадрова, коју ћемо морати сузбити ефикаснијим мјерама него што смо то учинили досада. Показало се, наиме, да велики број апсолве-

ната медицине и апсолвената фармаколошког факултета не завршују студије, већ траже разна намјештења како би избјегли мобилизацију, чиме знатно ометају плански распоред медицинског кадра у нашој земљи. У циљу што правилније расподјеле лијечника у нашој земљи Комитет ће предложити закон о обавезној служби лијечника и осталог медицинског особља на пет година.

Питање средњег медицинског кадра нарочито је критично. Отприлике на 4.500 лијечника долази у Југославији тек нешто преко 1.000 средњих медицинских кадрова, док би, заправо, тај однос морао бити обратан. Да би се тај број средњих медицинских кадрова, као и нижих медицинских кадрова, што више и што брже повећао, јер је то услов за бољи рад у болницама и осталим здравственим установама, знатно је повећан број школа за средње и ниже медицинске кадрове. Док је 1941 године било 5 школа за средње медицинске кадрове и 8 школа за ниже медицинске кадрове, ми смо у години 1945 имали 10 школа за средње медицинске кадрове и 25 школа за ниже медицинске кадрове, да би у години 1947 број школа за средње медицинске кадрове повећали на 47, а за ниже медицинске кадрове на 58. Овом повећаном бројем новооснованих школа одговара и повећан број ђака. У години 1945 било је уписано 140 ђака у средње медицинске школе и 250 ђака у ниже, а године 1946 повећао се тај број на 420 ђака у средњим медицинским школама. Године 1947 било је у цијелој земљи уписано 2.213 ђака у средње медицинске школе и 2.287 ђака у ниже медицинске школе.

Буџетом су осигуране знатне своте за издржавање ових школа и њихових интерната. У сврху помагања студената медицинског факултета и ђака на средњим и нижим медицинским школама, Комитет је осигурао своту од преко 12 милиона динара за 498 медицинара и 33 ђака средњих и нижих медицинских школа. Осим тога, свака народна република осигурала је у свом буџету становиту своту за издавање стипендија студентима медицинског факултета и ђацима средњих и нижих медицинских школа за студије у иностранству.

Како је Југославија ратифицирала устав Свјетске здравствене организације, ми користимо погодности које нам даје чланство у тој организацији и шаљемо сваке године свршене лијечнике и специјалисте на усавршавање свог стручног знања у СССР и друге земље Европе и Америке. Тако

нам је ове године одобрено 80 стипендија за лијечнике и средње медицинске кадрове.

Прије рата имала је Југославија 31.000 болничких кревета. Иако је за вријеме Ослободилачког рата уништен знатан број болница (према подацима које има Комитет, преко 20), до краја прошле године повећан је број кревета на преко 43.000. У односу на 1946 годину број болничких кревета повећан је за преко 5.000. Међутим, морамо признати да овај велики пораст болничких кревета претставља само разне импровизације, а никако не иде на рачун изградње нових болница и других медицинских установа. Већином се тај број кревета повећао на тај начин да се већ у постојећа болничка одјељења ставио већи број кревета, или су се адаптирале више или мање погодне зграде за болнице, односно болничка одјељења.

Ако као норму узмемо за опће болнице 3 болничка кревета на 1.000 становника, онда нам је потребно 45.000 болничких кревета за 15 милиона становника. Осим тога по два кревета на хиљаду становника за туберкулозне болеснике, што износи 30.000 болничких кревета и 1 кревет на хиљаду становника за болнице за душевне болести, што износи још 15.000 болничких кревета. Према томе, потребно нам је у цијелој земљи свега 90.000 болничких кревета. Ми, међутим немамо ни половицу тог броја, а ако рачунамо број стандардних кревета, то јест, болничких кревета како их данас тражи модерна медицинска наука, онда је тај број још знатно мањи. Закон о петогодишњем плану предвиђа изградњу 14.300 болничких кревета (стандардних кревета), чиме ће овај велики мањак на болничким креветима бити знатно смањен. У години 1948 изградиће се у Југославији читав низ болница и болничких одјељења.

У организационом погледу утврђени су типови болница као што су утврђена и нова сквирна начела за њихову организацију и рад. Најактуелнији проблеми у болницама јесу: питање исхране и питање обрачунавања и наплате болничких трошкова, затим финансирање болница. Донете су јединствене таблице за исхрану болесника, на основу којих се исхрана знатно побољшава. Међутим, у овом мјесецу проблем исхране по болницама дошао је у кризу због увођења новог система снабдијевања и трговине по везаним цијенама. Ово се питање сада рјешава и ја се надам да ће бити у најскорије вријеме потпуно ријешено.

Иако се број медицинских кадрова у болницама повећао у току ове три године од ослобођења, још постоји велики

недостатак лијечника, а нарочито средњих и нижих медицинских кадрова.

У години 1947 порасла је силно мрежа амбулантно-поликлиничких установа (разне врсте амбуланата, поликлиника, диспанзера итд.). Нарочито се повећао број зубних амбуланата. Према томе, повећао се и број прегледа у тим установама. У току 1947 године прошло је кроз зубне амбуланте, антитрахомске, кожно-венеричне и остале ванболничке установе, готово 9 милиона људи, док је, према Годишњаку народног здравља, 1939 године прошло кроз амбуланте и остале ванболничке установе у Југославији нешто преко 2 милиона особа.

Број јавних апотека порастао је у години 1947 од 980 на 1.103. У току 1947 године отворено је и 8 апотекарских станица. То су нове установе које се отварају у мањим мјестима гдје нема услова за апотеку нормалног типа, а служе за снабдијевање широких народних слојева лијековима. Мрежа апотека је неравномјерна, тако да у нашој земљи имамо предјеле у којима на 60.000 становника долази само једна апотека.

Проблем снабдијевања народа лијековима још није ријешен правилном мјером. Поред тешкоћа око увоза и производње, чини доста велику тешкоћу у правилном снабдијевању рад апотекарских слагалишта и рад самих апотека, јер тај рад није досд још добро организиран нити довољно контролиран.

Објективне потешкоће за организацију и правилан рад здравствене службе биле су, с једне стране, издвојеност здравствене службе од народне власти, а с друге стране, раздробљеност здравствене службе у административно-оперативном погледу, то јест подјела на државни здравствени сектор и здравствени сектор социјалног осигурања. Обједињавање здравствене службе социјалног осигурања и опће здравствене службе, које је управо у току, омогућиће јединствено руководство здравственом струком у читавој земљи и рационално провођење целе ове службе. Тиме ће бити омогућено провођење јединствене здравствене политике, правилна расподјела свих здравствених кадрова и њихово рационално коришћење. Страховита шароликост у организацији здравствене службе у Југославији, која често смета провођењу јединствене здравствене политике, биће уклоњена доношењем оквирних закона и уредаба, чиме ће наша здравствена служба дати, без сумње, боље резултате и омогућити провођење свих здравствених мјера.

Организација здравствене службе, повезана са широким масама радног народа, даће у кратко вријеме још боље резултате и омогућиће нашој новој држави да у провођењу Петогодишњег плана, у изградњи социјализма даде здраве и снажне људе и жене, здраву и снажну омладину, који ће бити способни да изврше ове велике хисториске задатке које је пред наше народе поставио наш велики вођа маршал Тито. Наша здравствена служба на путу је да оствари задатке који се пред њу постављају у ова велика времена: да осигура нашој земљи здраве и снажне градитеље социјализма, а исто тако здраве и снажне бранитеље тековина наше Ослободилачке борбе. (Аплауз).

Претседавајући: Има реч Министар Савезне владе Милован Ђилас. (Буран и дуготрајан аплауз).

Министар Владе ФНРЈ Милован Ђилас (НР Црна Гора): Другови народни посланици, развитак културног живота у нашој земљи, тачније речено — културни преображај наше земље, заснива се на слиједећим принципима: прво, култура мора постати својина радних маса, својина народа; друго, све културне тековине морају бити својина свих народа Југославије.

Шта значи први принцип? Он значи да се културне тековине и средства за подизање културног нивоа (школе, научне установе, штампа, филм, радио итд.) морају учинити приступачним народним масама. А то се може постићи само у том случају ако су те тековине и средства културе по свом садржају и власништву народни, то јест, ако служе интересима народа и ако их има у изобиљу, да се масе могу њима користити. Наше политичке, синдикалне, друштвене и државне организације — на челу с Комунистичком партијом Југославије — радиле су и раде и у једном и у другом правцу. А шта значи други — национални — принцип у развоју наше културе? Он значи да сви наши народи могу, прво, слободно и свестрано развијати својим националну културу и, друго, да Југославија, као цјелина, мора помагати народима, сиромашнијим у материјалним средствима културе, да стигну богатије. То важи за све области културног живота. Тај принцип, даље, значи да треба плански подизати националне културне кадрове, тако да сваки наш народ, за све области културног и научног живота, има своје кадрове, у проју који одговара његовој величини, културном нивоу и потребама. Без планског подизања националних кадрова у свим областима културног и научног живота не би могло

бити ни говора о томе да су наши народи равноправни у културном погледу. Културу стварају људи, а они — сем човјечанству, припадају и своје народу. Они не могу напредне тежње човјечанства изразити друкчије него кроз националне облике. Због тога је подизање националних кадрова један од веома важних принципа наше националне културне политике.

У досадашњем свом раду на подизању науке и културе у нашој земљи Влада ФНРЈ, као и владе народних република, држале су се поменутих принципа.

Сами собом, ови принципи не би могли донијети жељене резултате да нијесмо успјели наћи методе рада које одговарају нашим конкретним условима. У том погледу ми смо, прије свега, ишли за развијањем иницијативе, како у самом центру и центрима република, тако и даље, на терену, по срезовима. Без најшире иницијативе маса ми не бисмо могли постићи значајније резултате. Додуше, у том развијању иницијативе било је и слабости и недостатака; понегдје избили су на површину и прикривени непријатељи нове Југославије. Али то нас не би смјело уплашити и гурнути ка томе да зауздамо иницијативу маса. Напротив, ту иницијативу треба и даље подржавати и развијати, а унијети у рад више контроле и организованости, више борбе за идеолошко подизање, за преваспитавање маса. Развијању иницијативе, као основном у методу нашег рада, треба данас, да би тај метод био потпун, да би могао даље да покреће и развија културни живот, додати — борбу за подизање идеолошког нивоа, борбу за истјеривање декаденције — то јест утицаја буржоазије — из нашег културног живота, за истјеривање идеализма и остатака мистике и шовинизма из наших школа.

Културни преображај не да се ни замислити без стварања снажне материјалне базе, без подизања нових школа, сала, научних и културних устнова, без изградње индустрије која треба да да средства помоћу којих ће масе моћи доћи до културе. Наша прва Петољетка је, у том погледу, карактеристична по томе што изграђује базу, ствара све потребне материјалне претпоставке наше културне револуције, док ће изобиље средстава за културно подизање маса моћи да се да тек у другој Петољетки. Разумије се, било би непачно ако притом не бисмо видјели да се и у овој Петољетки брзо умножавају средства за културно подизање маса. Када помињем другу Петољетку, ја мислим на изобиље тих средстава. Изобиље ћемо постићи у другој Петољетки, а у овој

ћемо постепено повећавати културна средства и изградити материјалну базу наше нове, социјалистичке културе.

Буџет за 1948 годину правилно одражава и тај постепени пораст средстава културе и изградње материјалне базе културног преображаја у овој Петољетки.

Ако бисмо хтјели да употпунимо слику наше културне револуције и етапа које она пролази, не бисмо смјели изгубити из вида да је та револуција, уствари, почела још у току Народноослободилачке борбе. Тако крупан догађај у историји наших народа — као што је то била Народноослободилачка борба, која је из темља преврнула све друштвене односе — није могао остати без утицаја на културни живот земље. И доиста, Народноослободилачка борба имала је пресудни утицај на побједу напредних идеја, то јест, идеја марксизма-лењинизма, као основе даљег развојка културе и науке народа Југославије. Народноослободилачка борба посредно је подвргла ревизији све прошле и савремене културне вриједности и све оно што је било од важности предала је у наслијеђе народним масама, а одбацила оно што није имало никаквог значаја. И даље, још у току саме Народноослободилачке борбе почели су да се изграђују методи рада, да се откривају нове форме културног живота наших народа.

Али тек послје потпуне побједе народа Југославије, над спољним и унутрашњим непријатељима, почео је систематски, организовани рад, почео је прави размах у области културе и науке. Карактеристично је у том погледу да смо ми, иако разорена и опустошена земља, која је уз то изгубила непроцјењив — како по обиму, тако и по вриједности — људски капитал, успјели да за непуне двије године премашимо по обиму — а, разумије се, и по квалитету — културни ниво старе Југославије и да створимо и нове умјетничке гране и нове културне и научне установе. Скоро сва наша штампа је, на примјер, како по власништву, тако и по намјени, постала народна. Милионске масе су на овај или онај начин, преко школа, масовних организација и културних друштава, позоришта, филма итд., увучене у културни живот. У вези с тим важно је истаћи огромну — ја бих чак рекао прворазредну — улогу наше Армије на идејном превапитавању и културном подизању нашег народа. Она није само стјециште, него и расадник свега најбољег, најхеројскијег и најплеменитијег у нашем народу. Она је и носилац славних традиција и васпитач таквих грађана нове Југосла-

вије који су готови да за своју земљу дадну и оно што је најдрагоцјеније — свој живот.

Ми можемо данас мирне душе рећи да наша земља, упркос свих материјалних и других тешкоћа, доживљава културни процват за какав није знао ниједан од народа Југославије у својој прошлости.

Допустите ми да наведем неколико примјера који илустрју културни преображај и процват наше земље, који много казују сами за себе, а нарочито у поређењу са старом Југославијом.

ВРСТА ШКОЛЕ	1938/39		1947/48	
	број школа	број ученика	број школа	број ученика
Основне школе са вишим народним школама	8.956	782.789	15.165 ¹⁾	1,669.578 ¹⁾
Гимназије и реалке	205	70.775	888 ²⁾	281.693
Учитељске школе	34	1.737	51	15.493
Умјетничке, музичке, глумачке и школе за ликовну и примјењену умјетност	21	3.173	67	13.044
Факултети, високе школе и више школе	29	17.734	49	46.423
Разних врста школа	9.491	1,708.622	17.318	2,130.734

Сличан случај је и с позориштима и биоскопима. Ево података о томе:

Број позоришта и биоскопа у старој и новој Југославији

а) позоришта

Врста позоришта	1938/39		1946/47	
	број	посјетилаца	број	посјетилаца
Стална позоришта	24	1,421.303	47	2,352.134

¹⁾ Урачунате су и седмољетке.

²⁾ Данас нема реалки.

б) биоскопи

Врста биоскопа	1939		1946		1947	
	бр. биоскопа	број посјетилаца	бр. биоскопа	број посјетилаца	бр. биоскопа	број посјетилаца
Стални биоскопи	413	нема података	576	25,988.127	652	40,613.419

Сличну слику нам даје и пораст снаге радиостаница и броја радиопретплатника, броја домова културе, читаоница и народних универзитета.

Број књига и брошура, штампаних у новој Југославији, даје нам слику неутољиве глади маса за добром књигом — с једне стране, и напора, иако недовољних, државних и друштвених организација — с друге стране.

Ево тих података:

Број књига и брошура изашлих у 1938 години¹⁾

Врста дјела	Број дјела		
	домаћа	преведена	укупно
Публицистика	137	7	144
Наука	17	2	19
Књижевност	312	131	443
Удбеници	21	—	21
Стручна литература	183	10	193
Црквена издања	38	—	38
Закони, уредбе, одлуке и сл.	58	—	58
Разно	141	—	141
Укупно	967	150	1.057

¹⁾ Ова је табела рађена по књизи „Прилог југословенској библиографији за 1938 годину“ од Бошка М. Вељковића. У уводу књиге писац напомиње да „Прилог“ није потпун.

Из разговора са самим аутором „Прилога“ излази да су научне књиге имале највећи тираж око 2000 примјерака, а белетристика највише око 5000. Највећи тираж из белетристике имала је „Српска трилогија“ Стевана Јаковљевића, око 20.000 примјерака. Књига „Сан матере божије“ имала је, међутим, по његовом казивању, тираж од 1 милион примјерака. (Према „Статистичком годишњаку југословенске штампе за 1947 годину“, издање Дирекције за информације при Влади ФНРЈ, Београд, 1948).

Број и тираж књига и брошура изашлих у ФНРЈ у 1945 години ²⁾

Врста дјела	Домаћа дјела		Превед. дјела		Укупно	
	број	тираж	број	тираж	број	тираж
Маркс. лењ.	87	701.000	53	649.000	140	1,350.000
Публицистика	134	993.500	45	356.100	179	1,349.600
Наука	11	69.100	15	329.000	26	398.100
Књиж. и умјетност	263	1,084.600	130	902.000	393	1,986.600
Уџбеници	58	816.500	14	162.000	172	978.500
Стручна литература	72	164.600	10	36.000	82	200.600
Црквена издања	1	100	—	—	1	100
Закони, уредбе, одлуке и слично	37	292.200	3	45.000	40	337.200
Разно	137	349.500	—	—	137	349.500
Свега	800	4,471.100	270	2,479.100	1.070	6,950.200

То значи, према grubим прорачунима, да је у нашој земљи 1947 године штампано 7 пута више књига него у 1938 години.

Неписменост, коју нам је такође оставила у наслеђе стара Југославија, тишти наше народе и смета им да још брже иду напријед, како у културном, тако и у економском погледу. У борби против неписмености било је доста недостатака (неплански и неорганизовани рад, недовољна упорност у неким случајевима, препуштање описмењених по завршеним течајевима самима себи), али упркос томе, наша борба против неписмености претставља један од најљепших, па чак и најхеројскијих, примјера борбе за људе, за народ, за извлачење народних маса из помрчине. Треба само истаћи да је у старој Југославији описмењено у 1939 години 6.504 лица, а ми смо само у 1946 години описменили 429.932 лица.

²⁾ Ова је табела рађена по подацима из књиге „Југословенска библиографија 1945“, у издању „Југословенске књиге“, Београд.

Од укупно 1070 књига брошура дат је тираж само за 465 књига и брошура. За 585 књига и брошура није било података о тиражу у књизи „Југословенска библиографија 1945“.

Даљи рад на описмењавању неписмених спада у наше веома важне државне, па и политичке задатке.

Допустите ми да макар на једном примјеру истакнем како се стара Југославија односила и како се нова Југославија односи према помагању културе и умјетности.

У буџету старе Југославије за 1939/40 годину, свота — предвиђена за умјетничке изложбе и откуп умјетничких

Број и тираж књига и брошура изашлих у ФНРЈ у 1947 години ¹⁾

Врста дјела	Домаћа дјела		Превед. дјела		Укупно	
	број	тираж	број	тираж	број	тираж
Маркс. лек.	21	372.000	74	1,265.000	95	1,637.000
Публицистика	73	902.200	120	1,839.600	193	2,741.800
Наука	16	96.500	78	587.300	94	683.800
Књиж. и умјетност	364	2,205.600	314	2,115.690	678	4,321.290
Уџбеници	223	3.982.000	76	813.000	299	4,795.000
Стручна литература	405	2,690.700	65	450.950	470	3,141.650
Црквена издања	21	260.750	—	—	21	260.750
Закони, уредбе, одлуке и слично	170	1,790.500	—	—	170	1,790.500
Разно	356	2,230.540	—	—	356	2,230.540
Свега	1.649	14,530.790	727	7,071.540	2.376	21,602.330

дјела, умјетничке и књижевне конкурсе и награде на изложбама, за књижевна и умјетничка друштва у земљи, за повремене помоћи књижевницима и умјетницима, као и за помоћ незбринутим, пострадалим и обољелим књижевницима и умјетницима — износила је 150.000 динара. (Смех). Буџет нове Југославије, намијењен за исте сврхе, у 1946 години, износи 9,950.000 динара.

Награде које је додијелио Комитет за културу и умјетност при Влади ФНРЈ књижевницима, умјетницима и дру-

¹⁾ Ова је табела рађена по извештајима уреда за информације при претсједништвима влада народних република.

тим културним радницима у почетку 1947 године за десет пута су веће од укупног буџета старе Југославије у 1939/40 години који је предвиђен за помоћ културним радницима.

Педесет књижевника, сликара, вајара, графичара, композитора, позоришних умјетника и филмских радника добило је награде од Комитета за културу и умјетност при Влади ФНРЈ у 1947 години у износу око 1,500.000 динара, а почетком 1948 године 107 умјетника и културних радника добило је награде у укупном износу од 3,655.000 динара.

А ево података о финансирању неких културних установа прије рата и данас:

УСТАНОВЕ	Д и н а р а			
	1938/39	1945	1946	1947
На умјетничке, музичке и глумачке школе и школе за ликовну и примјењену умјетност	6,235.101	12,963.680	16,497.999	35,398.682
На позоришта	19,821.374	54,188.024	116.986.803	185,140.051
На музеје, галерије и збирке	7,908.955	8,218.886	19,586.250	29,246.852
На заводе за заштиту културно-умјетничких споменика	495.922	864.857	3,017.043	5,987.404
На библиотеке и архиве	2,810.073	5,108.296	11,074.225	13,160.001

Овдје нећу износити суме које су предвиђене за изградњу материјалне базе наше културе. Те податке можете да видите и у Предлогу општедржавног буџета за 1948 и у Закону о петогодишњем плану. Хоћу само да укажем на слиједеће: у току ове Петољетке ми ћемо постићи тако снажан развој филмске и радиоиндустрије да ћемо моћи даље да идемо у тим гранама несметано напријед и да убрзо задовољимо основне потребе народа. Ми смо, сем тога, поставили за циљ да у нашој земљи, још у току ове Петољетке, створимо основне услове за све врсте школа, тако да наши људи не морају — сем у извјесним случајевима, када се ради о специјализацији или упознавању тековина других земаља — ићи

у иностранство. Први озбиљни кораци у томе правцу већ су учињени.

Основне наше слабости се данас своде на идеолошке слабости. О томе је било ријечи на почетку и у овом дому се не би морало више ни говорити. Хоћу само да додам да је један од наших озбиљних недостатака — немање критике. Наиме, ми већ улазимо у такву фазу развитка када без чистих појмова, без правилних идејних темеља, нећемо моћи ни да користимо материјална средства културе како треба, ни да нормално идемо напријед. Због тога је развитак критике, у свим областима научног и културног живота, предуслов нашег даљег брзог развитка. Та критика мора, у првом реду, бити уперена против реакционарних схватања, против свега онога што умире, али омета развитак новог.

Као наш даљи крупан недостатак треба истаћи — недовољно развијање југословенског патриотизма. Овај наш, југословенски патриотизам, који већ живи у широким народним масама, има за основу љубав према својој ужој домовини — с једне стране, и према новој Југославији као цјелини — с друге стране. Одвајати једно од другог потпуно је неправилно — ниједан народ Југославије није довољан самом себи — без братства и јединства с другим народима не би могао побједити у рату, нити данас бити слободан и несметано се даље свестрано развијати. Али, с друге стране, сваки наш народ чува и развија оно своје битно, оно што га чини народом друкчијим од других народа. Наш патриотизам се, даље, заснива на љубави према другим народима, на поштовању њихове историје, њихове напредне културе. Ми се никад не бисмо смјели погордити према другим народима. Ми треба да помажемо друге народе нашом борбом и радом у њиховој борби и раду. То је наша дужност, а не предност.

Ми нијесмо и не смијемо бити националисти. Између старог национализма и нашег данашњег патриотизма је разлика као између неба и земље. Национализам је данас саставни дио идеологије реакционарних снага, док је патриотизам, напротив, саставни дио идеологије напредних снага.

О каквом патриотизму се, дакле, ради код нас?

Код нас се ради о патриотизму који не вуче назад — ка капитализму, ка заосталости, него напријед — ка социјализму, ка култури. Код нас се ради и мора се радити о патриотизму који критички гледа на прошлост, који се у прошлости ослања на напредне појаве наше и опште историје и који свјесно и смјело воде народ напријед — ка соција-

лизму. Ми смо патриоти због тога што имамо тако херојски и диван народ, кадар да одоли свим ратним тегобама и да ју миру саломи све препреке. Ми смо патриоти због тога што наш народ тако смјело и без колебања — под вођством Комунистичке партије и друга Тита, окупљен и уједињен у Народном фронту — изграђује темеље новог социјалистичког друштва. Ми смо патриоти због самопријегора и одважности наших радника, због рада и љубави према домовини наших сељака, због смјелости и заноса наше омладине, због вјерности народу наше интелигенције. Ми смо патриоти што имамо тако дивну и богату земљу и тако свестрано обдарене и за све способне народе. Ми смо патриоти због тога што изграђујемо социјализам, што се — борећи се за своју слободу и изграђујући своју срећу — истовремено боримо и за слободу и срећу човјечанства.

Ето о каквом се патриотизму ради! Тај и такав патриотизам неизбјежно ће се снажније изразити у нашој култури и науци. Уколико наши људи буду свјеснији те неизбјежности, утолико ће и свестрани развитак наше земље ићи брже и несметаније. (Бурно одобравање и дуготрајан аплауз).

Претседавајући: Прекидам седницу с тим да се настави у 16 часова.

(Седница је прекинута у 12,40 часова).

(Наставак рада у 16 часова)

Улазак Претседника Владе ФНРЈ маршала Југославије Јосипа Броза Тита, чланова Владе и претседавајућег заједничке седнице Јосипа Видмара народни посланици поздрављају бурним аплаузом.

Претседавајући: Настављамо седницу. Реч има Потпретседник Владе ФНРЈ и Претседник Контролне комисије Едвард Кардељ. (Буран и дуготрајан аплауз).

Потпретседник Владе ФНРЈ Едвард Кардељ (Изборни срез Љубљана II, НР Словенија): Другови посланици, када примамо буџет за 1948 годину — а тиме и привредни план за 1948 годину — потребно је да се подробније задржимо на искуствима прве године нашег Петогодишњег плана. Научили смо већ — у пракси се то показало као правилно и неопходно — да на сваку етапу коју смо прошли погледамо не само са становишта њених квантитативних резултата него и са гледишта квалитативних промена, успеха и

неуспеха, грешака и слабости. То нам је потребно не само зато да бисмо спречили понављање слабости и грешака у нашој будућој пракси, него и зато што смо ми дужни проверавати нашу праксу теоретским поставкама марксизма-ленинизма, јер без таквог проверавања неизбежно долази у пракси до скретања с правог пута. Ми смо се увек борили против сувог практицизма у нашем раду, и успеси које смо постигли, између осталог јесу и резултат чињенице што су наше практичне мере доношене после озбиљне теоретске припреме и у оквиру јасне перспективе развика социјализма у нашој земљи. Резултати практичног рада, међутим, показују нам колико су теоретске претпоставке и наша општа оријентација биле правилне. Јасно је, према томе, да су искуства наше прве планске године изванредно важна за наш даљи рад, и било је неопходно подвргнути их озбиљној анализи. Овде су о тим искуствима већ говорили и сигурно ће још говорити другови који су одговорни за поједине гране и секторе наше државне управе. Та искуства нам говоре о крупним резултатима које смо постигли, говоре нам о новом порасту наших снага у борби за социјализам у нашој земљи и о новом слабљењу капиталистичких остатака, говоре нам о краху свих могућих теорија које су развијали непријатељи и капитулант наставши се пред унутрашњим тешкоћама, а теорије које су прорицале неуспех у остваривању наших планова, говоре нам коначно о томе да је линија, коју смо узели у нашој социјалистичкој изградњи, правилна у својој основи.

Говорници су већ истакли крупне промене које су настале у социјално-економској структури наше земље у току прве планске године. Ја нећу понављати бројке. Сасвим је јасно да су ти успеси донели и крупне политичке последице које се огледају, пре свега, у даљем слабљењу реакционарних снага, у учвршћењу Народног фронта као јединствене организације савеза раднога народа с Комунистичком партијом на челу, у даљој диференцијацији на седлу између радног сељаштва и богатих сеоских шпекуланата, који упорно покушавају да привредне тешкоће користе за своје богаћење, — даље, у учвршћењу народне власти, итд. Коначно, треба напоменути да су свим тим успесима дефинитивно разбијене економске позиције страног империјализма у нашој земљи, а тиме и учвршћена економска и политичка независност наше земље. То је нарочито потребно нагласити данас, кад се разним „Маршаловим плановима” и другим сличним акци-

јама врши широкопотезно економско и политичко поробљавање народа и држава у капиталистичком свету.

Међутим, истовремено је потребно да добро видимо и сазнајемо рђаве стране нашег рада у првој планској години, то јест, слабости, недостатке и грешке у нашем раду. Дозволите ми зато да се подробније зауставим на тим негативним искуствима, гледајући их у првом реду кроз призму рада и резултата наше Контролне комисије. Ја ћу се при томе ограничити само на нека најважнија питања наше привредне изградње. Уосталом, слични недостаци показују се и у другим гранама државне управе.

Планови. — Прелаз на планску привреду је, наравно, пред контролу, у првом реду, поставимо задатак да у практичном спровођењу провери колико су планови реални и колико су предузећа спремна да их остваре. Контролу није вршила само Савезна и републичке контролне комисије, него у сарадњи с њима и сама оперативна привредна руководства.

Контрола је заиста утврдила да су планови често неравномерно оптеретили поједине секторе наше привреде и поједина предузећа, и да су у многим случајевима, са становишта праксе, били недовољно проверени.

У току контроле се, на пример, упркос супротним тврдјењима неких руководилаца, у потпуности доказала могућност општег повећања производних планова у продукцији угља, а сем тога, показало се да план није подједнако оптеретио све руднике угља према њиховим техничким могућностима. И заиста, повишени план био је углавном остварен.

Код црне металургије контрола је утврдила могућност повећања плана високих пећи за око 7%, Мартенових пећи за око 16%. Конкретно, у Јесеницама је утврђена могућност повећања плана продукције сировог гвожђа за око 8%, производње челика за око 15%, а у ваљаоници за 8%. У Зеници је контрола утврдила да Мартенове пећи могу продуцирати за 20% више него што је планом предвиђено. И, стварно, планови су били далеко премашени.

Код обојених метала утврђена је могућност повећања продукције блистер-бакра у Бору за 11%, продукције живе у Идрији за 20%, продукције рафинираног олова у Трепчи за око 13%. Када је, на основу таквог проверавања, план блистер-бакра повећан у Бору за 8%, а план рафинираног олова у Трепчи за 19%, онда је тако повећани план Бор испунио са 105%, а Трепча са 110%.

Да наведем још неколико примера из индустрије. У творници „Дис“ констатована је могућност повећања плана за

40%, и стварно је тај повећани план творница остварила и далеко премашила. Код творнице „Импол” у Словенској Бистрици контрола је утврдила могућност повећања плана за 22%. Више оперативно руководство је стварно повећало план за 15%, а тај повишени план био је остварен и премашен.

Све те чињенице показују да су се у нашим производним капацитетима у прошлој години налазиле и да се данас још налазе знатне неискоришћене резерве, о чему је јуче овде говорио и друг Кидрич. Треба имати у виду да су производне могућности старе Југославије остале великим делом неискоришћене. Наш план — и поред великих коректура у току 1946 године — ипак је прављен на основу искуства старе Југославије. Зато није случајно што смо већ у првој планској години открили тако велике неискоришћене резерве у нашим производним капацитетима. Да би се видело колико је та чињеница важна, довољно је истаћи да је баш откривање тих великих резерви у првом реду омогућило изванредан пораст нашег буџета за 1948 годину. Пред сва наша предузећа и оперативна руководства поставља се, дакле, задатак да поведу најжилавију битку за максимално искоришћење свих наших производних могућности.

У вези с тим треба истаћи да сва наша предузећа нису имала правилан однос према плану. Било је дирекција, предузећа и виших оперативних руководиоца који су знали да је неки конкретан план пренизак, али нису ништа учинили да се такав недостатак исправи. У неким предузећима постојале су читаве теорије о потреби настојања да се постигне што нижи план. Сви наши привредни руководиоци требало би да схвате да план није максимум — него минимум, требало би да својом иницијативом одоздо помогну да план заиста обухвати све производне могућности у одређеном времену. Међутим, било је и таквих случајева, као што је, на пример, поступак техничког руководиоца угљенокопа „Тито” у Бановићима, који се на радничкој конференцији отворено супроставио повећању производње, објашњавајући тај свој став „опасношћу” да ће у том случају виши руководиоци органи повисити план предузећу.

Код нас је у том погледу премало искоришћено совјетско искуство такозваних „встречних планова”, то јест унутарњих планова самих предузећа, које — на бази утврђеног обавезног плана — постављају сама предузећа са циљем да бољим искоришћавањем унутрашњих резерви премаше обавезни план. Та форма такмичења у плану одговара наро-

чито таквој етапи привредне изградње, у којој неискоришћене резерве играју још изванредно важну улогу. У сваком случају, наши привредни руководиоци по предузећима треба да схвате да су одговорни за то да ли ће план њиховог предузећа у датим условима заиста обухватити производне могућности предузећа. Према томе, и оцењивање резултата рада — у нашим садашњим условима, кад се не може рећи да су сви планови правилно и равномерно постављени — не треба да се базира само на постигнутом проценту испуњења обавезног плана него и на томе, колико је постављени план стварно обухватио све производне могућности, колико је испуњавање или евентуално премашивање плана резултат стварног залагања, а не само искоришћавање таквих сакривених резерви, које би руководилац предузећа или привредне гране био дужан да у плану предвиди.

Организација рада и искоришћење механизације. — Искуство из прошле године показало нам је, дакле, да значајне резерве за повећање производних могућности леже у самом продукционом процесу. Практично то значи: треба постићи максимално искоришћавање постројења, машина и радне снаге, а истовремено што рационалније, што штедљивије искоришћавање сировина, енергетске снаге и другог материјала. Међутим, у том погледу код нас ствари стоје тако да ни издалека не можемо бити задовољни.

Није био редак случај, нарочито у почетку прошле године, да је контрола констатовала да су машине у појединим предузећима искоришћаване свега са 50 до 60%. Борба за бољу организацију рада била је занемарена, па и сама административно-оперативна руководства нису том задатку посвећивала довољно пажње. Слабо је била искоришћавана механизација по нашим рудницима. Распоред машина остао је у већини предузећа углавном скоро исти као што је био у 1944 години, ма да је у неким предузећима било могућности да се уведе ланчани систем, или да се комплетирају извесна предузећа с машинама које су биле у другим предузећима недовољно искоришћене. Било је несумњиво правилно кад је Савезна влада спречила непланско и неодговорно премештање машина из једне фабрике у другу или механичко спајање разних предузећа без претходног подробног изучавања свих тих питања и без јединственог плана за све мере такве врсте. Међутим, правиан плански распоред машина и рационално спајање извесних предузећа омогућиће нам да знатно подигнемо производне капацитете наше привреде. Неопходно

је да наши плански органи што пре израде практичне предлоге за такву планску реорганизацију.

Контрола је утврдила изванредно ниско коришћење машина у таквим предузећима као што су „Импол“, „Тезно“, „Раде Кончар“, „Елка“, „Искра“, „Првомајска“ итд. У Раши је механизација била коришћена са 60 до 70%, у Трбовљу су, на дневном копу Добрна, багери коришћени са 50%, а на руднику „Тито“ неко време чак и са 40%. Поред тога, контрола је у неким предузећима нашла потпуно неискоришћене машине. Такав случај имали смо у предузећу за дубинска бушења, где је контрола нашла неколико десетина вагона специјалног челика, који то предузеће уопште није употребљавало, и око 20 потпуно неискоришћених машина. У творници папира у Вевчу контрола је наишла на једну упаковану машину која је стајала у дворишту дуже времена, а за коју нико из управе предузећа није знао одакле је и зашто дошла. Накнадно се утврдило да је та машина, уствари, била намењена једној другој фабрици хартије. Контролни органи Македоније утврдили су да у погледу организације рада и искоришћавања машина у републичкој индустрији Македоније нису биле предузимане готово никакве мере. Изгледа да неки наши административно-оперативни руководиоци сматрају да је довољно да поједине фабрике пређу у руке државе, и да иначе у њима не треба ништа променити. Међутим, правилнијом организацијом рада, бољим искоришћењем машина, комплетирањем појединих фабрика са неискоришћених машинама из других фабрика, усклађивањем рада појединих фабрика, бољим размештањем производних капацитета уопште — ми бисмо могли постићи много веће резултате.

Навешћу неколико примера. Један од најозбиљнијих недостатака у грађевинарству, у току прошле године, био је у недовољном и нерационалном коришћењу механизације. Контрола је утврдила да је на градњи постројења „Власина“ од целокупне механизације радило само 58% машина, а жичара је, на пример, била коришћена са свега 15%. Већ на саму интервенцију контроле на лицу места уклоњен је велики део тих недостатака. Даље, контрола је помогла да се продукција у ваљоници у Зеници знатно повећа. У железари Јесенице управа предузећа, помогнута чак од једне групе инспектора Контролне комисије, неко време је упорно тражила да јој се снизи план код високих пећи за 7%, тврдећи да је капацитет предузећа прецењен. Накнадна контрола је утврдила да је извесном реорганизацијом рада могућно не само остварити план, него га и повећати за

8%. Предузеће је повећани план примило и остварило га. У руднику „Тито“ комисија Савезне контролне комисије утврдила је да стално подбацивање производног плана у току другог полугодишта 1947 године није било толико проузроковано старим багерима, на што су се руководства предузећа и генерална дирекција стално позивали, већ да су главни узроци били у слабој организацији рада, у слабом искоришћавању механизације и у штетним деморализаторским теоријама, које су развијали неки технички руководиоци. Када су, на интервенцију Контролне комисије, предузете потребне мере, продукција се у руднику подигла и премашила план. У руднику Какањ посебна комисија Савезне контролне комисије утврдила је да стално подбацивање производног плана, у току другог полугодишта 1947 године, не долази толико од несташнице вагона и помањкања радне снаге, као што је то тврдило оперативно руководство, колико услед слабе организације рада, због неправилно постављених радилишта, неравномерног бројног стања у сменама и низа сличних слабости у организацији рада. Када су, као резултат те контроле, предузете потребне мере, продукција је одмах порасла и предузеће је чак и премашило план.

Наша шумска привреда, на пример, има заиста велике задатке, и чини и сада огромне напоре, међутим, у плану она подбацује. Нема сумње да је ово подбацивање једним делом последица закашњења у снабдевању наше шумске привреде механизацијом. Али, исто толико је тачно да део тога подбацивања иде и на рачун слабе организације рада и слабе иницијативе у погледу савлађивања тешкоћа средствима којима ми данас располажемо. Из практичног рада контролних органа могао бих да наведем много примера који то потврђују. Довољно је споменути да је, на пример, у прошлој години интервенцијом контроле у шумском газдинству Горски Котар, само бољом организацијом рада, повећан превоз грађе за 15% а укупни дневни капацитет израде повишен је од 900 на 1.300—1.400 кубних метара.

Контролна комисија Словеније утврдила је да је у великим републичких угљенокопа Словеније слаба радна дисциплина, да је занемарен политички рад и рад на објашњавању, да се слабо организује такмичење, да се споро уводе норме итд. Када су биле предузете одговарајуће мере за исправљање тих и других недостатака, продукција је почела брзо да се подиже. Органи Контролне комисије Хрватске утврдили су могућност повећања продукције у творници „Перуника“ за око 8 милиона динара, а у „Искри“ за око 12 милиона ди-

нара. Они су такође утврдили да творница „Катран” даје само 25% од могуће продукције кровне лепенке, и то због погрешног става предузећа, које није хтело да пређе на израду нешто лошијег квалитета који је могло да даје, док су му за бољи квалитет недостајале сировине. Контролни органи Србије констатовали су да низ предузећа није извршио такве рационализаторске мере које без тешкоћа могу да се изврше, а са којима би се знатно повећала продукција. Тако је било са рудницима Опленац, Пркосава, Јелашница итд. Кад су биле предузете само неке од предложених мера, рудници су почели да премашују план. Мали, локални рудник Живојино у Македонији производио је 28 тона лигнита дневно. Када су на интервенцију контролних органа Македоније извршене само неке мере у погледу боље организације рада, производња се подигла на 140 тона дневно.

Навео сам нарочито овај последњи пример, не због тога што би такав мали локални рудник могао да буде мерило за наше производне капацитете, него пре свега зато да бих указао на могућности које се откривају пред нама, када би напор да се постигне боља организација рада, бољи методи рада, боље искоришћавање машина и свих производних средстава, стварно захватио сваку и најмању нашу производну јединицу. А у томе и јесте крупан задатак који се ове године поставља пред нас. Искуства из 1947 године јасно нам говоре о томе да је борба за бољу организацију рада и за боље искоришћавање производних могућности један од најважнијих извора за повећање наше продукције. Та борба не сме бити спорадична, кампањска, ограничена на поједине секторе, него стална, свакодневна и она мора обухватити сваку производну и сваку радну јединицу у нашој земљи.

Питање радне снаге и стручних кадрова. — У току целе године осећала се знатна оскудица у радној снази, а поготово у квалификованим радницима и у стручним кадровима. Нема сумње да за ту оскудицу има објективних узрока. Природан закључак који из тога треба да повучемо јесте да постојећу радну снагу и постојеће кадрове треба што је могуће правилније и рационалније користити, како би они стварно могли развити све своје радне и стручне способности. Међутим, упркос томе, код нас се радна снага и стручни кадрови често врло неправилно користе. Има не мало случајева да је у неким предузећима нагомилано сувише стручног кадра а у другима влада таква оскудица у кадровима да је упржено извршење плана. Чињеница је, даље, да у народним републикама Словенији и Хрватској, а делимично и у

Србији, има, и апсолутно и релативно, далеко више квалификованих радника и других стручних кадрова него у другим нашим народним републикама. Бољом организацијом рада, развијеније републике могу још да смање број потребних кадрова и да на тај начин слабије развијеним републикама помогну с много више кадрова него што то чине данас. Међутим, уско локално гледање и партикуларистичко схватање потреба планског размештања наше радне снаге претстављају честу појаву чак и код руководећих људи по нашим републикама и ометају правилно планско коришћење кадрова и радне снаге. Затим, појављују се исто тако штетне тенденције код других руководилаца, који мисле да се сва та питања могу и смеју просто административно решавати, по неком шаблону, не водећи рачуна о живим људима и не схватајући да је брига за људе оно чудотворно средство које их најјаче потстрекава на залагање, на иницијативу, на стваралачки рад и спремност да се боре с тешкоћама. Зато се само административним распоређивањем неће постићи добри резултати, ако не буде и довољно брига за људе.

Коначно, треба нагласити да и међу самим стручним кадровима има штетног и чак непријатељског односа према обавезама које наша народна заједница поставља пред сваког грађанина наше земље у погледу његовог учешћа у остварењу Петогодишњег плана. У градовима и у угоднијим условима нагомилавају се стручни кадрови. Међутим, ако се укаже потреба да треба ићи на рад под мање удобним условима, онда многи од њих дају отпор, развијајући све могуће штетне и неправилне теорије око тога. Уствари, изградња социјализма у нашој земљи, наша индустријализација и електрификација, реконструкција наше пољопривреде, подизање општег социјалног и културног стандарда нашег народа — то је једно, јединствено дело заједничких напора наших народа. Рђав је син свога народа и рђав грађанин ове земље онај који неће да схвати да је дужан да ради и да даје све од себе на сваком месту где то тражи потреба изградње наше земље. За такве је људе потребно да знају да ће се и заједница према њима односити као према таквима.

Сем тога, постоје и други узроци који доводе до неправилности у коришћењу постојеће радне и стручне снаге. Постоје слабости и у нашем законодавству. Али један од најважнијих фактора несумњиво је чињеница што је одговорност за испуњење плана у области радне снаге расцепкана на низ наших државних привредних организација. Не постоји ни озбиљна централизована контрола у извршавању задатака у

тој области, а још мање јединствено руководство у савезном или републичком размеру, које би било одговорно за то да се ти задаци изврше. Из свих тих разлога указује се неопходна потреба да наше Министарство рада, заједно са републичким министарствима рада, постане стварни оперативни руководилац борбе за остварење плана радне снаге.

Ја ћу навести само неколико примера који показују колико је такво јединствено руководство потребно.

Органи контроле Македоније јутврдили су, на пример, да су нека мања предузећа, са 9—15 радника, имала и превише књиговодственог и другог административног кадра, док су већа предузећа у истом оскудевала. Контрола је показала да су многи мали локални рудници лигнита, који могу да употребљавају и слабије квалификовану радну снагу, довољно снабдени квалификованом радном снагом, док таква недостаје у крупним рудницима. Контрола је открила и то да су сва републичка грађевинска предузећа у Македонији имала свега 800 квалификованих зидара док су локална грађевинска предузећа у тој Републици имала 1.300 квалификованих зидара ма да су и исто време републичка предузећа добила четири пута већи задатак од локалних.

Пракса је, даље, показала да се бољом организацијом рада и бољим искоришћавањем механизације може уштедети и на радној снази. У руднику Какањ се, на пример, на основу мера које су предложили контролни органи у погледу боље организације рада, показало чак вишак радне снаге. Уопште, контрола је фактички доказала да у многим фабрикама и предузећима има превише радника.

Другим речима, неправилно је тешкоће у радној снази оправдавати увек њеном оскудицом. То нарочито важи у погледу неквалификоване радне снаге. При бољој организацији рада и при бољем и организованијем распоређивању радника, као и под условима појачане бриге за раднике — оскудица у неквалификованој радној снази уопште не би требало да се осете у знатнијој мери.

Огроман посао је у прошлој години учињен у погледу увођења радних норми. При томе су се, наравно, чиниле свакојаке грешке, које су понекад ишле на терет државе, а понекад на терет радника. Кад су, на пример, контролни органи Србије у прошлој години вршили контролу увођења норми у 38 републичких индустријских предузећа, установили су да су норме махом биле нереалне и да су ишле на штету и радника и предузећа. У кудељарској индустрији норме су

биле постављене једнообразно за све кудељаре, па су тако у неким кудељарама пребациване за 50%, док су у другима стари радници напуштали посао, јер су норме биле преви-соке и зато што су у погледу рада били изједначени квали-фиковани и неквалификовани радници.

На градњи једне зграде у Московској улици у Београду контрола је утврдила да су извесни зидари, радећи по новом начину зидања, сазидали по 8 кубних метара дневно, а били су мање плаћени него када су по старом начину зидања ура-дили 3 кубна метра дневно. Због тога су многи зидари избе-гавали нови начин зидања.

С друге стране, примена радних норми доводила је до апсурда и у обратном смислу. На изградњи предузећа „Раде Кончар“ радници мање квалификованих радника често су прелазиле 500 динара, док су у истом предузећу више ква-лификовани радници били слабије плаћени. На градњи пре-дузећа „Литострој“ дошли су полуквалификовани грађевин-ски радници до много веће плате него висококвалификовани ливци.

Основни разлог за неправилно награђивање у грађевин-арству, па и у неким другим гранама, био је у томе што су предузећа произвољно и шаблонски примењивала норме, не водећи рачуна о неправилним и штетним последицама, иако су била дужна да то чине. Такве и сличне слабости покази-вале су се прошле године по читавој земљи.

Многе од тих слабости исправљене су у току године, али и данас стање на том подручју није ни издалека задовољавајуће. Пред нашим административно-оперативним ру-ководствима стоји задатак да се у 1948 години ликвидирају појаве одређивања норми само према практичном искуству, паушално по примеру и аналогiji, и да се томе задатку при-ступи стручним методима које треба истовремено провера-вати у пракси.

У нашем систему радница и плата треба такође разбити све тенденције к формалном изједначавању. Плате и при-надлежности морају се у нашем систему уређивати према социјалистичком принципу: свакоме према његовом раду.

Контрола је утврдила низ слабости и недостатака и у погледу бриге за раднике, за кадрове, за људе. Наравно, објективне тешкоће често су спречавале да се радницима или намештеницима створе услови какве бисмо ми желели. Ме-ђутим, често су узроци незадовољавајућег стања у погледу животних услова наших радних људи — немарност, или не-

знање, или рђава организациона способност појединих наших руководилаца, или слаба организација рада или бездушан, бирократски однос према људима.

Ми смо у многим рудницима имали случај да су радници радили, па и данас још раде, и радним даном и недељом, без правог одмора. Искуство је, међутим, показало да би бољом организацијом рада могли да се постигну исти, и бољи резултати, а да се рударима не узима неопходно потребан одмор.

У железничком саобраћају контрола је изишла на врло бројне примере где су службеници извршне службе данима радили и по 18 сати непрекидно, а било је чак примера да су неке машиновође остајале на локомотиви по 50 сати без озбиљнијег одмора. Истина је, додуше, да су често и сами наши радни људи, у племенитој тежњи да дају што више од себе за Петогодишњи план, били спремни на такве напоре. Али, поједини бирократски настројени људи почели су да се привикавају на такве ствари, почели су их сматрати као свакодневне и нормалне, па се зато и не старају довољно да спрече такво преоптерећивање наших радних људи.

Или, узмимо питање материјалне бриге за људе у служби, на раду. Објективне тешкоће су, наравно, свима познате и често и највећи напори руководилаца не дају резултата. Али, истовремено, контрола је открила да су пропусти у том погледу често просто последица небриге за људе, немарности или организационе запуштености. У генералној и главним дирекцијама наших железница, приликом прошлоргодишње контроле, постојала је врло површна евиденција о томе колико је бунди и шињела подељено службеницима, мало се знало какво је стање одеће, обуће, коначишта, колико је службеника остало без зимске одеће, па је зато било и случајева смрзавања кочничара на возовима. Као доказ колико све те ствари често зависе просто од осећања одговорности руководилаца, може да послужи пример коначишта у Славонском Броду, које је на одлучну интервенцију контроле било организовано у року од три дана, док су одговорни људи пре тога две године одуговлачили решење тог чисто практичног питања.

Недостатак бриге за људе показује се често и код грађевинских и других предузећа, која се нису побринула за одговарајући смештај и исхрану радника.

Мислим да је најбоље средство против таквих неправилности да се појача контрола одоздо. Наши радни људи имају право да траже одређен одговор на питање да ли су

конкретни недостаци последица објективних тешкоћа или су последица немарности, небриге или неспособности одговорних руководилаца.

Контролна комисија је проверавала такође стање хигијенско-техничке заштите рада у савезним и републичким индустријским предузећима, као и услове рада и живота шумских и грађевинских радника и ученика у привреди. Утврђен је низ недостатака. Код појединих руководилаца предузећа, па чак и у неким министарствима, још владају теорије да примењивање прописаних хигијенско-техничких мера омета спровођење плана. Под тим изговором поједина министарства или руководства предузећа, на један или други начин, често су покушавала да избегну своје обавезе, а министарства рада су, са своје стране, или недовољно била упорна да обезбеде потребну дисциплину наших привредних органа у области заштите рада, или су понекад и сама наседали разноврсним штетним теоријама. На пример, у Народној Републици Словенији у току 1947 године 40% предузећа уопште није било прегледано.

И сами органи инспекције рада још су доста слаби. С једне стране, наши инспектори, просечно, нису били на довољној стручној висини да би могли наступити с потребним ауторитетом, а с друге стране, они нису знали да се ослоне на изабране радничке инспекторе, чија би помоћ могла бити много боље искоришћена него што је била. Према томе, неопходно је да наша министарства рада учврсте организациони апарат заштите рада, да интензивније раде на подизању квалификације инспектора рада и да примене оштрије мере за обезбеђење дисциплине на том подручју.

Ако свим тим недостацима додамо, с једне стране, доста слабу радну дисциплину, непотпуно искоришћавање радног времена, велики проценат изостајања с посла, прилично озбиљну флукуацију, итд., а с друге стране, недостатке у општем снабдевању радника, велике станбене тешкоће, спори темпо станбене изградње итд., добићемо слику најважнијих наших недостатака, а уједно и задатака који стоје пред нама у области правилног коришћења радне снаге и материјалног обезбеђења наших радника и намештеника.

Квалитет продукције. — Посебно питање, коме је контрола морала да посвети велику пажњу, јесте питање шкарта и квалитета наше производње. Оријентација наших предузећа била је, пре свега, на квантитет, а борба за добар квалитет продукције у знатној мери се занемарила. Због тога

смо у прошлој години у неким нашим предузећима имали велики проценат шкарта и често без потребе лош квалитет продукције.

У рудницима се, на пример, често појављује сувише велики проценат јаловине. У Какњу смо чак имали случај да је проценат јаловине достигао 32%. Интервенцијом органа контроле тај је проценат осетно снижен, и то просто тиме што се обратила већа пажња раду на радилиштима.

У црној металургији проценат отпадака по ваљаницама био је велик, а у Зеници је достигао чак до 20%. Тако је било и у многим другим гранама индустрије.

Контрола је утврдила да велики проценат шкарта и лош квалитет — сем кад се ради о slabим сировинама — настаје, углавном, због недовољног залагања руководства предузећа, односно административно-оперативних руководилаца, због недовољне борбе за квалитет, због лоше организације рада, због недовољне иницијативности руководства у отклањању појединих тешкоћа.

Органи контроле су, на пример, у једном одељењу творнице „Импол” утврдили 30 до 40% шкарта. На настојање органа контроле, извесном реорганизацијом у процесу рада шкарт је смањен на 2 до 3%.

Контролом квалитета обуће установљено је да су израђивани неподесни модели који се није могли продати. У творници на Врхници органи контроле су утврдили да једна машина кида 5 до 10% коже и да то иде тако откако је она монтирана у тој фабрици, а да се нико није постарао да се грешка у машини отстрани. Међутим, грешка је била таква да ју је контрола на лицу места утврдила и отстранила и тиме спречила даље кидање коже.

У грађевинарству контрола је утврдила да су нека предузећа испла сувише за тим да се сагради што више кубика, док су водила премало рачуна о квалитету грађевине. Због тога се десило да су, на пример, житни магацини у Војводини несолидно изграђени и да се срушио део једне индустријске грађевине у Земуну. Контрола је такође утврдила да су и неки грађевински пројекти били врло рђави и да сем тога нису били подвргнути задовољавајућој контроли.

Наш задатак у овој години мора бити да предузмемо потребне организационе мере и да развијемо свестрану борбу за стално подизање квалитета наше производње.

Искоришћавање сировина, енергије и погонског материјала и трошкови производње. — Крупан недостатак у нашој

привредној изградњи јесте површан, па чак и небрижљив, однос многих наших привредних руководилаца у погледу штедње, правилног искоришћавања сировина и осталог материјала, као и коришћења горива и енергије.

Контрола је показала да наша предузећа троше сувише електричне енергије, угља, нафте, бензина итд. Конкретни примери показују да се бољом организацијом могло изаћи на крај с количинама енергије за коју су у почетку руководиоци утврдили да је апсолутно недовољна. У Бору, на пример, стално се постављало питање снабдевања електричном енергијом. Контрола је анализом технолошког процеса утврдила да је потребно само извршити правилну временску поделу рада како појединих одељења, тако и појединих машина, па би се тиме у великој мери решило питање електричне енергије за то предузеће. Проба је показала тачност налаза Контролне комисије. Овакви примери су доказ да неиницијативност, слаба организација, немарност и бирократска беспомоћност играју велику улогу у непуном искоришћавању енергије.

Огромна средства губи држава због недовољне штедње или неправилног коришћења материјала. У Карловачкој индустрији коже, на пример, контрола је утврдила сувише висок утрошак горње коже за пар цокула, даље — висок утрошак ђона и коже за пете. Укупно узевши, у тој фабрици само за време те контроле, отстрањенем поменутих недостатака, снижени су трошкови производње са 10,50 динара по једном пару цокула, а поред тога је уштеђен материјал и повећана производња.

Као пример расипања горива може да нам послужи случај код градње једне хидроцентрале, где је контрола утврдила да предузеће уопште нема никакве документације ни оправдања за утрошак 35.000 литара бензина.

У железничком транспорту контрола је утврдила да би се могло уштедети најмање 10—20% угља, што значи најмање 100 вагона дневно. Таквих појава нарочито много имамо у грађевинарству. Већ при савом пројектовању често се премало гледа на уштеду материјала, а поготово на практичном спровођењу. Контрола је у много случајева спречила расипање цемента или другог грађевинског материјала. Као драстичну илустрацију немарног односа према народној имовини навешћу још пример да је лични ауто директора предузећа „Интекс“ у Крању прешао у току једног месеца 2.500 километара.

Ето због чега је потребно до крајности развити борбу за штедњу материјала, горива, енергије и сировина у свим нашим предузећима и установама. При томе није довољно само говорити да је штедња потребна, већ треба предузети такве организационе мере које ће стварно обезбедити успехе и које ће и привредне руководиоце, и раднике, и службенике заинтересовати за штедњу.

Најзад, у вези с тим корисно је да потсетим и на недостатке у погледу евиденције постојећих материјала, сировина, разних машинских делова, алата итд., који су примећени по нашим предузећима. Контрола је утврдила да су количине материјала који лежи неупотребљен у једном предузећу, а који је преко потребан другом предузећу, узете у целини, знатне.

Ево примера.

У Беочинској фабрици цемента постоје залихе потрошног материјала, нових и старих резервних делова, и то за више година. Између осталог, преко 2.800 кугличних лежаја који претстављају критични материјал, неопходан многим привредним предузећима. Комисија је при прегледу фабрике аутомобила „Тезно“, у Марибору, установила да предузеће има „разног непотребног материјала“ у вредности од 55,228.000 динара. Између осталог ту су: брусни камен, близу 20.000 комада кугличних лежаја, око 2,000.000 ваљака за кугличне лежаје, даље — разне игласте пиле, чије су залихе довољне предузећу за преко 20 година итд. У Творници уља — Загреб има нагомиланог техничког материјала у вредности од више милиона динара, који у току 1947 године није уопште употребљаван, а потребан је предузећу у врло малим количинама. На складишту предузећа „Норма“ у Осijekу нађене су 32 тоне бетонског железа и други грађевински материјал који предузеће није користило. На крају 1947 године предузеће је имало неуграђеног материјала за близу 16 милиона динара. Многима ће изгледати готово немогућна чињеница да је у железничким магацинима контрола пронашла за око 300 милиона динара разног металног материјала, који је неизоставно потребан нашим предузећима, а који је тамо лежао још као остатак немачких репарација иза Првог светског рата!

Зато што таквих примера у нашим предузећима има много, ово питање добија крупну важност. Неопходно је да одговорна оперативна руководства боље поставе евиденцију разних материјала који неупотребљени леже на складиштима и двориштима наших предузећа и установа.

Велике финансиске резерве откривене су борбом за смањење трошкова производње. Наш овогодишњи буџет предвиђа њихово знатно смањење, али стварне могућности су несумњиво још веће.

У прошлој години смањењу трошкова производње није била поклоњена довољна пажња ни од стране предузећа ни од стране административно-оперативних руководилаца. Плански трошкови су били исувише високо постављени, што је омогућавало предузећима да на лак начин дођу до неправилне „натпланске“ добити; то је још више ослабило и тако недовољну упорност управа предузећа да се боре за смањење трошкова.

Приликом прегледа Генералне дирекције за угаљ утврђено је да су код великог броја савезних угљенокопа калкулације биле нереалне. Тако је у Алексинцу био предвиђен плански губитак од 13 милиона динара, а за 9 месеци је остварен „натплански“ добитак од 10 милиона динара.

Министарство индустрије Народне Републике Србије организовало је, уз помоћ Контролне комисије Народне Републике Србије, контролу квалитета планских калкулација у 289 предузећа. Установљено је да је веома мали број преткалкулација био реалан. Резултат извршене контроле био је снижење трошкова производње у свим гранама индустрије Србије за преко 300 милиона динара.

На тај начин су већ у прошлој години трошкови производње знатно смањени, али досадашња пракса Контролне комисије говори о томе да је њихово снижење, предвиђено у буџету за 1948 годину, више него реално. Наравно, снижење трошкова производње неће ићи само од себе. Потребно је, међутим, предузећима поставити конкретне задатке и предузети организационе мере које ће вишим руководећим органима омогућити да врше текућу, сталну и упорну контролу у сваком предузећу.

Трговина. — Велики део слабости и грешака који се појављује у нашој производњи постоји и у области наше трговине. Може се само додати да су овде те грешке још више распрострањене, и да је борба за њихову ликвидацију досада била слабија него у области производње. То је разумљиво, јер наша државна трговина због помањкања робе уствари није била трговина у правом смислу речи, него нека врста механичке, административне расподеле артикала којима смо располагали.

Међутим, ситуација се променила. (Захваљујући силно повећаној производњи у нашој земљи као и великом обиму наше спољне трговине, сада се већ може рећи да наша трговина у организационом и економском погледу опасно заостаје иза општег развојка наше производње и наше привреде. Њено заостајање непотребно отежава и компликује извесне привредне односе у земљи. Пред нас се поставља врло важан задатак — а може се рећи и, у овом моменту, најважнији привредно-организациони задатак — наиме, да организационо и економски поставимо на ноге нашу социјалистичку трговину, како би она била способна да се бори против остатака капиталистичке шпекулације у граду и на селу. Ми смо, додуше, читавим низом мера које је донела наша Влада, силно ослабили изворе капиталистичке шпекулације у области трговине, али се нисмо довољно брзо постарали да подупремо те мере организацијом широке мреже државних и задружних трговачких магацина. Сем тога, и постојећа државна трговачка мрежа је још слаба, оптерећена административним методима и она се не осећа као организатор трговине, као део социјалистичког фронта у борби против капиталистичких остатака у области трговине. Наша државна трговина још слабо врши своју регулаторску функцију на тржишту, и њен рад се врло често и углавном своди на регистровање и на механичку дистрибуцију артикула. Економску интервенцију на слободном тржишту, које је још знатним делом у рукама капиталистичких елемената, наша трговина још не предузима у задовољавајућој мери и у ефикасним облицима.

Контрола је утврдила ванредно слабо пословање наше трговачке мреже. То слабо пословање већ само по себи је врло често узрок свакојаким закашњавања и компликација у снабдевању. Књиговодство је, по правилу, у врло слабом стању. Књиге се воде неуредно, па се зато стварају разне могућности за злоупотребе и проневере. Специјални преглед, који је у ту сврху почетком ове године извршила Контролна комисија, дао је потпуно незадовољавајућу слику пословања великог дела наше трговачке мреже.

Додуше, евиденција у апарату трговине учинила је извесне кораке напред, али она је још слаба, и то нарочито због тога, што — ма колико да је она принципијелно правилно постављена — сам организациони апарат наше трговине не даје још довољно гаранције за правилан рад. Ми имамо случајева да гарантовано снабдевање закашњава или да поједини крајеви уопште остају краће или дуже време без

њега, чак и када има довољно робе на складиштима. Навешћу као пример чињеницу да је у прошлој години било случајева у неким крајевима да се дође и на црну берзу и достигне цену од 50 динара по килограму, иако соли имамо више него довољно за покриће свих наших потреба. То је у првом реду последица рђаве евиденције и контроле у врховима нашег трговачког апарата и лошег организационог стања у самој трговачкој мрежи.

Томе треба додати још и слабост, а у многим случајевима и несолидност и проблематичност нашег трговачког кадра. Чињеница је да се у трговачки апарат увукао, више но у ма који други сектор наше привреде, приличан број проблематичних људи, шпекуланата, који хоће да раде за свој рачун, људи који су се васпитавали у капиталистичкој трговини и који се нису могли или нису хтели одвикнути од старог начина пословања. Контрола је у неким случајевима открила и свестан штеточински или криминални рад појединих људи у трговинском апарату.

Дешавало се, на пример, да су се службеници из државне трговине директно повезивали с приватним шпекулантима у прљавим пословима за свој рачун, или су дозволили да их, због њихове небудности, шпекуланти искористе. На пример: Предузеће за опште набавке у Београду било је неке врсте мост преко којег је државни новац прелазио у руке шпекуланата. Предузеће је само тројици прекупаца за откуп алкохола и извозног дрвета издало око 80,000.000 динара. Један накупац примио је преко 54,000.000 динара, а послове је обављао преко своје нелегалне мреже шпекуланата-откупаца.

Други пример: предузеће „Исток” у Пећи дало је неком прекупцу крајем прошле године 1,500.000 динара. Прекупац је до априла 1948 године предузећу излиферовао смокава и рибе у вредности од 700.000 динара, а за остатак новца од 800.000 динара није дао никакво оправдање, нити се добровољно одазвао на позив Контролне комисије. Од истог државног предузећа узео је други приватни набављач 1 септембра 1947 године 100.000 динара. Како му нико из предузећа није тражио ни робу ни новац, он се истим служио све до 31 децембра 1947 године, и тек тада је вратио новац, без икаквих камата. У свему, комисија је установила да су прекупци овог предузећа искористили 4,000.000 динара државног новца за своје приватне сврхе.

Пошто таквих примера има више, и то по читавој земљи, можемо замислити колику штету држава трпи од таквог пословања у државној трговачкој мрежи.

Очигледно је да је за правилан развитак наше трговине потребно енергично очистити наш постојећи трговински апарат и обезбедити ефикасну контролу над пословањем сваког и најмањег државног односно задружног трговачког магацина.

Све те чињенице, као и незадовољавајуће организационо стање постојећег трговинског апарата, државног и задружног, траже од нас да што брже ликвидирамо појаву заостајања трговине, да енергичније сузбијамо покушаје антинародне акције капиталистичких спекуланата у области трговине, да поставимо солидне организационе темеље наше социјалистичке државне и задружне трговине и да се боримо за нов тип трговачког кадра, социјалистичког трговачког кадра. Нема сумње да је то један од најтежих задатака. Међутим, ако хоћемо да нашем радном човеку обезбедимо нормално и солидно снабдевање, ми тај задатак морамо решити.

Пољопривреда. — Ја сам о неким грешкама с подручја пољопривреде говорио већ раније. Хтео бих сада да додирнем нека принципијелна питања у погледу развитка наше пољопривреде и организационог система у области пољопривреде.

Не може бити сумње да је развитак наше пољопривреде у прошлој години заостајао за развитком осталих грана наше привреде. Поред објективних узрока, који несумњиво постоје и о којима се такође већ овде говорило, постоје и неки субјективни узроци таквог заостајања. Један од таквих узрока је извесна тенденција потцењивања важности реконструкције наше пољопривреде и држања правилног темпа те реконструкције у пуном складу са општим процесом наше индустријализације. Таква тенденција постојала је и постоји данас код извесних наших кадрова, а израз је или капитуланства пред тешкоћама, односно пред чињеницом да је отпор капиталистичких остатака на овоме сектору наше изградње најснажнији, или је израз незнања наших кадрова којима још није потпуно јасно за шта овде треба пре свега да се ухвате и шта је данас главно у процесу социјалистичке реконструкције наше пољопривреде.

Постоји код нас једна, рекао бих, стручњачка линија, која сматра да ће се сва питања наше пољопривреде решити већ самим интензивним агротехничким мерама. Наравно, борба за вишу агротехнику треба да се развија што је могућно шире и интензивније. Али те мере не могу да измене социјално-економску структуру наше пољопривреде. Сви знамо да ситносопственичка структура пољопривреде по-

ставља одређене, тврде границе агротехничким мерама и механизацији у пољопривреди. И колико год ми у таквим оквирима морамо учинити све оно што је могућно, ипак не треба да се заварavamo да ће то бити довољно. Треба само погледати у неке западне земље с развијеном капиталистичком пољопривредом, с високом агротехником и с развијеном механизацијом у пољопривреди, па ћемо се брзо уверити да је такав ниво агротехнике и механизације био постигнут на рачун уништавања ситног и средњег сељаштва, а у корист малобројних сеоских богаташа, сеоских и градских капиталиста. Наша народна власт, наравно, не може да трпи да развијање агротехнике и механизације у селу иде на такав начин да сеоски богаташи уништавају ситно и средње сељаштво. Напротив, задатак је народне власти — а она тако и ради — да штити масу ситног и средњег сељаштва од експлоатације и притиска капиталистичких елемената на селу. Пут је, према томе, у нашој земљи само један: свестрано развијање земљорадничког задругарства од најнижих до највиших форми, у коме ће газдовати ситни и средњи сељак, а не сеоски богаташ, као што је то било у прошлости, и као што се, у појединим случајевима, још и данас догађа. Само правилан развитак земљорадничког задругарства може створити услове за широку механизацију и примену виших агротехничких мера у нашој пољопривреди.

Међутим, ми смо већ више пута констатовали да ни развитак нашег земљорадничког задругарства у правцу социјализма неће тећи спонтано, без чврстог руководства и без сталне политичке, материјалне и организационе помоћи. А баш у том погледу код нас има много пропуста и недостатака. Пре свега, многи наши другови не схватају да земљорадничке задруге чисто купопродајног типа саме по себи још нису способне да унесу квалитативне промене у нашу пољопривреду. Оне, додуше, могу бити изванредно важно упориште за нашу трговину, али њихов утицај на развитак пољопривреде јакo је ограничен. Ми смо стално наглашавали да је развитак таквих задруга користан и неопходан, али да је то ипак најнижа форма задругарства. Њена нарочита важност — поред улоге у развоју социјалистичке трговине — јесте у томе што она може да послужи као организациона основа за даљи развитак земљорадничког задругарства. Међутим, битан фактор за даљи развитак земљорадничког задругарства и за његову унутрашњу квалитативну измену јесте да се задруге што је брже могућно опреме средствима пољопривредне производње, техником, кадро-

вима итд., а то значи машинама, тракторима, енергетским изворима, разним пољопривредним постројењима, сточарским фармама, приплодном стоком, радионицама за свакодневно оправљање алата, стројевима за прераду пољопривредних производа, семенским станицама, пољопривредним лабораторијама, стручним кадровима итд. Још више, може се рећи да је сваки елеменат задружне својине потстрек развитка нашег задругарства у социјалистичком правцу. Свако од нас зна шта ће такве задруге претстављати за развитак наше пољопривреде, за планирање у пољопривреди, за планско социјалистичко руковођење у области пољопривреде, за стручно, политичко и културно подизање нашег радног сељаштва, за подизање пољопривредне производње. Наравно, ово не значи да ми све то можемо створити одмах, нити да држава то треба просто даровати нашим задругама. То је дужи процес, али процес који треба већ сада правилно усмеравати, којим треба руководити, имајући пред очима јасну перспективу онога што желимо да постигнемо. Уколико брже ће се наше задруге развијати у том правцу, уколико више ће оне моћи да утичу на развитак пољопривреде. Зато је овде голи практицизам можда штетнији но у ма којој другој грани наше делатности.

Било би такође погрешно мислити да ће се тај процес лако и мирно развијати. Већ досадашњи развитак земљорадничког задругарства показује нам да је тај процес истовремено процес дефинитивне диференцијације на селу и ликвидације капиталистичких остатака на селу, који се не желе помирити с чињеницом да су у нашој земљи избројани дани свима остацима искоришћавања човека по човеку.

Има код нас људи који сумњају у такву улогу задругарства. Али, ми већ имамо живе примере таквог развитка. Узмите само процесе који у многим селима настају услед подизања задружних домова. Знам конкретан пример једног села које је недавно завршило свој задружни дом. Село је било, како се то каже, реакционарно настројено. Уствари, неколико имућних газда успевало је да врши свој утицај на масу ситних и средњих сељака. Када је од стране Народног фронта дошла иницијатива за изградњу дома, појавио се чврст, организовани отпор. Почеле су кружити познате клевете о заједничким кухињама и заједничким постељама. Међутим, десет ситних и средњих сељака латио се посла, а када су се видели први резултати, у селу је настао прелом. Посла се латило читаво село и сасвим при крају, под притиском села, појавиле су се на градилишту и оне имућније газде

које су у почетку биле главни организатори отпора. И кад су се сељаци први пут окупили у сали новосаграђеног дома, кад су видели на зидовима слике својих ударника и могли, у свом селу, у дому који су сами изградили, да гледају први филм — тада су они схватили много штошта, што још нису схватили у време кад је у земљу заривен први ашов за изградњу задружног дома. Данас то село не само да има задружни дом с магацином и културним, задружним трговачким локалом, него се и оно само изменило! Из основа је поткопан утицај капиталистичких остатака. А како ће се село изменити тек сутра, кад задружни пољопривредни стројеви и први задружни трактор помогну радним сељацима да обраде своју земљу!

Ако ствар тако стоји, онда је јасно да се држава према земљорадничком задругарству не може односити као према нечем што није у саставу општедржавног плана. Наше задругарство само по себи још није кадро да својим средствима и својим кадровима узме на себе све те велике задатке. У интересу је не само нашег радног сељаштва, него и бржег темпа реконструкције пољопривреде да се држава далеко снажније ангажује својом помоћи у земљорадничком задругарству, него што је то било досада. Инвестиције у земљорадничко задругарство, то су инвестиције у социјалистички сектор, то су инвестиције које значе ојачање борбе против капиталистичких остатака на селу, то су инвестиције које значе повећање пољопривредне производње, повећање општег националног дохотка, бржи темпо социјалистичке изградње уопште.

Може ли се рећи да је таква линија развитка наше пољопривреде, коју је поставило руководство наше земље, била благовремено и јасно постављена и прихваћена од широких народних маса? Да, таква линија била је благовремено постављена, а широк организациони размах земљорадничког задругарства најбоље потврђује да је ту линију наше радно сељаштво и примило. Ми смо крајем 1946 године у земљорадничким задругама имали 1,816.000 чланова, а те задруге обухватиле су 9,300.000 потрошача на селу. Крајем 1947 године, међутим, ми смо имали близу 2,200.000 задруга с преко 10,000.000 потрошача. Радних задруга имали смо 1946 године 313 са 23.740 домаћинстава и 135.500 чланова и са 98.933 хектара земље. Крајем 1947 године, међутим, било је већ 808 радних задруга са 40.642 домаћинства и 209.526 чланова, а те задруге обухватиле су 208.308 хектара. Данас по читвој Југославији наше задруге граде око 4.000 задружних домова.

Може ли бити боље потврде за то да је наше радно сељаштво прихватило задругарство као пут ка унапређењу пољопривреде, и као пут ка своме бољем животу?

Међутим, поставља се питање, да ли је са стране државе учињено све што је било потребно и што је било могућно да се помогне задругарству. Нема сумње да није учињено све. У једном делу нашег државног апарата, нарочито у руковођству финансија и планске комисије, у прошлој години се прилично дуго и упорно одржавало схватање да улагање средстава у задружни сектор не значи улагање у социјалистички сектор. Кредити одређени за задруге били су, прво, мали, а сем тога су се од задруга често тражила таква јемства да су задругари изгубили вољу да ризиковају на се толики ризик. Штавише, чак ни радне задруге нису добиле задовољавајућу помоћ у кредиту и материјалу. С друге стране, ми до дандана не мамо ни неки оквирни план задружне изградње, који би нашим кадровима поставио јасне свакодневне задатке у погледу развијања и помоћи земљорадничком задругарству. Зато наша акција на развијању земљорадничког задругарства још није постала ствар свакодневног извршавања конкретног плана.

Остаји таквог неправилног односа према задругарству налазе се још и у овом буџету који ових дана примамо. Помоћ земљорадничком задругарству овде још није дошла довољно до изражаја. Међутим, сад би било бескорисно то мењати, јер је за ефикасно искоришћавање државне помоћи задругарству преко потребан план задружне изградње, који треба израдити заједно са руковођствима нашег задругарства. Кад то буде готово, мораће се наћи и одговарајућа средства. Ми смо у томе у осетном заостајању и неопходно је да се тај задатак што брже оствари.

Није био правилан однос у прошлој години ни према државним пољопривредним добрима. Јасно је да је свестрано развијање и учвршћивање државног сектора у пољопривреди, поред задругарства, најважнији инструменат у борби за социјалистичку реконструкцију наше пољопривреде. Међутим, план капиталне изградње на државним добрима, није био извршен ни у једној народној републици. Сасвим погрешно и штетно потцењивање улоге пољопривреде у нашој привредној изградњи очигледно је преовладало код једног дела наших руковођећих привредних кадрова и оно је било најважнији узрок неизвршења плана.

Томе треба додати још организационе слабости и слабу контролу на сектору пољопривреде, што је такође до-

принело заостајању пољопривреде. Контрола је у неким случајевима — нарочито на државним пољопривредним добрима — открила изванредну запуштеност и бесконтролно стање, што су понегде и непријатељи знали да користе.

Контрола је, на пример, на неким пољопривредним добрима уочила појаве директног уништавања приплодне и остале стоке, као и живине, што се обично маскирало изговором о принудном клању или угинућу од болести.

Какве последице рађа одсуство евиденције и контроле, говори нам следећи пример: у пољопривредном добру „Ливада“ — Ечка, управник добра је продао државну имовину, чија је вредност прелазила милион динара, за свега 96.353 динара, а сам директор узео је цео намештај за 10.000 динара, при чему је за 17 тепиха платио само 845 динара. У истом добру такозвано „принудно клање“ износило је 1947 године 47%, при чему је утврђено да је такво „принудно“ клање вршено у нарочито великом обиму у време ускрса и божића! Принос у земљорадњи подбацио је на том имању у 1947 години (укупно за преко 3 милиона динара — у поређењу с приносом суседне сељачке радне задруге „Ботош“, која је радила много боље.

И рибарско газдинство овог предузећа показало је у 1947 години велике губитке при вађењу рибе. Тако је само у једном језеру овај губитак достигао 74%, ма да је нормирани губитак износио 5%. Укупна штета од оваквог пословања износила је само на 3 језера 309.289 кг. рибе.

Врло је слаба на подручју пољопривреде кадровска политика. Контрола је, на пример, утврдила да је неколико државних пољопривредних добара постало просто уточиште за непријатеље народне власти или за криминалне типове. До таквог је стања довела злочиначка небудност, потпуно одсуство озбиљне контроле и рђаво организационо стање одговорног пољопривредног апарата.

Из свих тих чињеница јасно излази да су у области пољопривреде у свој години пред нама нарочито важни, велики задаци.

Организационо стање привредног апарата. — Да бисмо успешније могли савладати тешкоће и борити се против садашњих слабости и грешака које се појављују у раду нашег привредног апарата, потребно је још више развити и учврстити организациони систем и боље разрадити методе руковођења у области наше привреде. У том погледу ми смо у

прошлој години учинили крупан корак напред. За кратко време успели смо да остваримо организациони систем који је успешно савладао задатке првих година наше изградње. Пракса је показала такође да је тај систем у својој основи правилно постављен.

Али, и поред тога, ми имамо доста слабих места на том подручју нашег рада и ту правимо доста грешака. Недостаци ће чак и расти, ако будемо допустили да развитак организационих форми заостаје иза задатака које мора решавати привредни апарат. Наши руководиоци треба потпуно да схвате да нема таквих организационих шема које су дефинитивне и најбоље за сва времена. Што је јуче било добро, данас се може показати кочницом или бар озбиљном слабашћу. Сваки корак напред у нашој социјалистичкој изградњи тражи да се иде даље и у развоју нашег организационог система и организационих форми.

Наш задатак, задатак свих наших руководећих привредних органа — од министарстава до предузећа — у 1948 години јесте да побољшамо и даље развијемо, како сам организациони систем, тако и квалитет пословања читавог нашег управног организма, како на подручју привреде, тако и у свим другим гранама наше управе.

Контрола је, на пример, утврдила да наше генералне и главне дирекције нису чврсто спроводиле постављене организационе принципе, услед чега се оне све више оптерећују гломазним административним пословањем, што их кочи у непосредном оперативном руковођењу предузећима. Оне, с једне стране, још нису постале такви органи које би предузећа стално осећала и као свакодневну помоћ и као перманентну контролу. С друге стране, те дирекције врло често ограничавају самосталност руководства предузећа, тамо где је таква самосталност неопходна и корисна.

Нарочито морам скренути пажњу на озбиљну слабост организације на сектору пољопривреде. Пре свега треба истаћи да се наши народни одбори, како срески тако и месни, још нису снашли у том погледу. Иако је, на пример, Министарство пољопривреде у прошлој години благовремено поставило план ратарске производње, ипак се његово разрађивање вршило у многим срезovima углавном по канцеларијама народних одбора и скоро без икаквог учешћа самих земљорадника. У организацији пољопривредних одељења по народним одборима показали су се озбиљни недостаци и конкретна потреба за таквом реорганизацијом која

би јаче издвојила оперативне органе и дала им већу самосталност. Подбацила је у прошлој години и семенска служба, опет и пре свега на организационим питањима. Многи недостаци су се показали у погледу спровођења агротехничких мера и у погледу организације пољопривредне машинске службе, а да и не говорим о појавама немарности, несолидности и правог штеточинског уништавања народне имовине. Зато се пред руководеће органе наше пољопривреде првенствено поставља задатак да на основу утврђених принципа, о којима је овде говорио и Министар пољопривреде, разради и учврсти организациони систем за руковођење и управљање пољопривредом. Било би илузорно мислити да је могућно на задовољавајући начин решавати крупне задатке у пољопривреди, не ликвидиравши, пре свега, садашње организационе слабости у апарату пољопривреде. Битно је при томе, по мом мишљењу, следеће:

1) правилна организација повереништава за пољопривреду односно одељења у средним народним одборима и њихова жива повезаност са министарством пољопривреде;

2) добра евиденција и свеобухватна контрола у средним народним одборима и у министарствима пољопривреде;

3) интензивније ангажовање радних и свих земљорадничких задруга у раду пољопривредне службе, на бази плана задругарства;

4) кадровско учвршћење апарата — државног и задружног — учвршћење дисциплине и будност;

5) много више свакодневне сарадње са сељачким радним масама.

Приличну улогу у нашем привредном организационом систему још играју бирократске тенденције и формално администрирање. Карактеристично је да се оно појављује и тамо где може највише штетити и где је борба против њега најпотребнија, као, на пример, у дирекцијама, у диспечерској служби итд. Као драстичан пример како неки руководиоци руководе, навешћу овај случај. Контрола је утврдила да је погонски инжењер Главне дирекције за текстил савезног Министарства индустрије провео у фабрици у Дугој Реси 14 дана, а да ниједном није отишао у погон, то јест стројевима.

Карактеристика руководиоца с таквим бирократским методама јесте да не верују у стваралачку иницијативу радних маса, да неће да привлаче или да не знају да привуку радне масе учешћу у припремању и спровођењу одређених

мера. Код нас се у фабрикама, у јустановама, у пољопривреди одвећ мало практикују заједничка саветовања по стручним питањима са свим радницима и службеницима. Наши руководиоци премало консултују људе од строја и плуга, људе који су својим дугогодишњим радом прикупили драгоцену искуства. Многи од наших руководилаца потцењују снагу убеђивања и објашњавања и више верују у снагу мртвог слова акта или наређења. С једне стране, ми смо имали низ акција које нису успеле у првом реду зато што руководиоци нису знали да мобилишу народне масе за што активније учешће у њима, јер су се уздали да је за постигнуће успеха довољно њихово наређење нижим органима власти. С друге стране, имали смо низ обрнутих примера, и њих је далеко више, да су акције успеле само захваљујући правилном објашњењу народним масама и њиховим учешћу. Нећу наводити као пример фронтоске акције које су познате, ма да се и та искуства тако мало користе. Узећу пример из рада контроле. У масовној контроли сетвене површине учествовале су прошле године десетине хиљада фронтосаца и зато је та контрола могла да обухвати свако село и да да солидне резултате. Даље, у масовној контроли коју је прошле године предузела Контролна комисија по питању правилног коришћења житног фонда учествовало је у контролним екипама око 100 хиљада људи. Таквих примера ми имамо и у другим гранама државне управе. Утолико пре треба да схватимо потребу активног учешћа радника у разрађивању питања наше производње, или земљорадника у питањима пољопривреде. Сем тога, и наши савезни и републички руководећи органи не треба да доносе одлуке формалистички, него треба стално да консултују оне који ће те одлуке морати да спроводе. Неправилно, лако-мислено и бирократски је веровати у стихиску моћ написаног параграфа или наређења, ако иза тога не стоји организована снага наших радних људи.

Администрирање у привреди код нас је још прилично гломазно. Узрок томе лежи делимично и у доста комплицираном систему нашег књиговодства и евиденције. Одлучан курс на добру и исцрпну дневну, декадну и месечну евиденцију у прошлој години — узет у целини и упркос недостацима — дао нам је добре резултате, омогућио нам да смо подробно ушли у стање наше привреде, одиграо решавајућу улогу у прелазу на план. Ипак се показује потреба да сада нађемо једноставније форме, бар за мања предузећа, а да

при томе не ослабимо исцрпност података које ће нам евиденција дати.

Контрола је такође утврдила да многа предузећа и виша привредна руководства неће да користе или не знају да користе податке евиденције као једно од најважнијих средстава оперативног руководства и проверавања извршења задатака у свакодневној борби за испуњење плана. Код Генералне дирекције за црну металургију, на пример, — према изјави самог комерцијалног директора — нико није користио веома исцрпне месечне податке, које је дирекција добијала од предузећа. Генерална дирекција обојене металургије, на пример, није ни приметила да јој рудник Трепча шаље податке од којих су једни, за један део погона, базирани на једном схватању плана, а други, на другом схватању плана. То је утврдила тек контрола, која је том приликом установила и то да у самом руднику нису начисто с тиме какав је заправо њихов план. Текућа евиденција, то је најснажније оружје руководиоца у руковођењу предузећима и у борби за извршење плана. Међутим, тим оружјем наши руководиоци треба да науче руководити, да га не схвате само као обавезу коју имају према вишем руководству.

Контрола је у више случајева утврдила и нетачност података евиденције. У мају месецу прошле године је, на пример, фабрика у Смедеревској Паланци навела у дневним извештајима дирекцији да је испунила план са 97,5%, а контрола је на лицу места утврдила да је стварно фабрика у том месецу испунила план само са 75%. Било је чак случајева да су рубрике попуњаване просто по прогнози, а не по фактичком учинку.

Нарочито много недостатака има наша евиденција на сектору пољопривреде. То је и разумљиво, пошто имамо овде посла са раздробљеним ситносопственичким имањима. Али, кад би у нашим народним одборима систем евиденције и статистике био боље постављен, ми бисмо ипак могли имати много бољи увид у стање и развитак наше пољопривреде. Слаба евиденција у пољопривреди изазива стално неправилности и грешке у сетвеном плану, у откупу, при резивању пореза итд.

Потребно је, према томе, усавршити систем евиденције, поједноставити га, научити наше руководиоце да се служе евиденцијом у свакодневној борби за извршење плана и ојачати борбу за њену тачност.

Недовољно је још развијен наш плански сектор. Тај је сектор неравномерно изграђен, недовољно сређен, слаб доле, у самим предузећима и у срезовима, па се због тога често не врши потребно проверавање планских задатака на основу искуства саме праксе у предузећима. Зато се догађало, па и данас се још догађа, да се поједини плански задаци у нижим привредним једницама не базирају на чврсто устанављеним и стручно обрађеним чињеницама, него на општим оценама.

Већ сам споменуо пример железаре у Јесеницама, која је упорно инсистирала на томе да јој треба снизити план продукције сировог гвожђа за 7%, а контрола је утврдила да се план може повисити за 8%. У руднику Сеново управи предузећа је успело да наведе претставнике Главне дирекције за угаљ да се сагласе са снижењем плана. Међутим, контрола је утврдила да се план може повећати чак и до 30%, ако се предузму одређене мере. И заиста, после тога продукција се повећала и план је не само извршаван, него и пребациван за око 15%. У Главној дирекцији хемиске индустрије у Хрватској, контрола је утврдила да је дирекција планирала просто по предлозима предузећа, без проверавања самих предлога, без познавања капацитета предузећа. Резултат таквог „планирања“ био је тај да је дирекција поставила и за 1947 и за 1948 годину прениске планове. Сем тога контрола је уочила да у тој дирекцији евиденција и статистика није сређене, да је пословање чисто административно и бирократско, да оперативни сектор као такав готово и не постоји, и да предузећа нису имала од дирекције никакве озбиљне помоћи.

Недостаци су се показивали и у планирању наше пољопривреде. Јасно је постављено да се планирање у пољопривреди, с обзиром на ситносопственичку структуру највећег дела наше пољопривреде и на озбиљну улогу коју у њој још играју капиталистички елементи, квалитативно, и по формама и по обиму, разликује од планирања у социјалистичком сектору и да оно може да да резултате само под условом да у разрађивању и конкретизацији планова свесно учествују најшире масе радног сељаштва. Али, неки руководиоци су ипак хтели да себи „олакшају“ посао, па су зато планирању пришли административно, бирократски. Сетвени план су понегде врло шаблонски, просто из канцеларије, разрезивали на поједина домаћинства, а слично се, често, дешавало и с резервом обавеза за откуп, за порез на до-

ходак итд. Сасвим је јасно да су такви поступци морали да доведу до штетних последица.

Један од разлога за такве и сличне недостатке јесте чињеница да планске комисије по срезовима нису ни до данас добро организоване. Јасно је да је баш у пољопривреди — с обзиром на њену структуру — потребан најтешњи додир органа за планирање с масом пољопривредних произвођача, и да су ту потребне највише политичке и организационе припреме. Неопходно је, дакле, да се по нашим среским народним одборима учврсте органи планирања, који ће бити способни да сnose одговорност за правилно планирање у среском мерилу и за правилно извршавање планова.

Пракса је показала да су слабо планирање и слаба контрола над предузећима редовно везани са slabим стањем у руководећим дирекцијама.

Пошто индустрија лана и кудеље Народне Републике Србије није испунила план, контролни органи Србије извршили су преглед 21 кудељарског предузећа и њихове главне дирекције. Контрола је у предузећима утврдила слаб квалитет производње и несређено стање у контрахирању, што је довело и до недовољног снабдевања предузећа сировинама. Главни узрок оваквом стању било је слабо руководство ове дирекције. Дирекција је сама била организационо несређена, са slabом евиденцијом, са slabим органима планирања. Због таквих слабости десило се, на пример, да је кудељара у Сенти добила премален план, далеко испод капацитета фабрике, док је, напротив, кудељара у Српском Милетићу добила план изнад свога капацитета.

Контролни органи у Словенији извршили су контролу у прехранбеној индустрији која такође није испуњавала план. Утврдили су да су слабости у предузећима углавном последица слабости главне дирекције. Контрола је утврдила да су поједини сектори дирекције само формално организовани, а уствари у дирекцији је владала дезорганизација. Производни сектор се уопште није бавио питањима производног процеса, рационализацијом, нормативима итд. и уопште није знао какво је стање у предузећима. Наравно, под таквим условима дирекција уопште није била у стању ни да води предузећа, нити да контролише како она испуњавају своје задатке.

Према томе, неопходно је, с једне стране, организационо учврстити и оспособити апарат планирања одозго до доле, а с друге стране, средити и учврстити наше генералне

и главне дирекције као оперативне руководиоце својих предузећа.

Много већу пажњу мораће наши привредни руководиоци посветити питању координације у извршењу плана између појединих повезаних грана. Контрола је, на пример, уводила да се код редоследа градње далековода није довољно водило рачуна о већој или мањој хитности за један или други сектор наше привреде. Још очигледнији је случај наших железница. Железнички транспорт постигао је у прошлој години добре успехе; међутим, он би могао постићи још боље, да су наша предузећа хтела да му олакшају задатке. Извршење плана транспорта зависи у великој мери од тога, како се плана придржавају привредна предузећа која превозе робу. У прошлој години дисциплина у том погледу била је врло слаба. Контрола је, на пример, утврдила да су фабрике шећера, због површности и неправилности у свом плану транспорта, за време кампање просто без икакве потребе заробиле — 350 вагона дневно. После интервенције контроле, иста количина шећерне репе превезена је са 350 вагона мање.

Карактеристично је у том погледу да је наша привреда плаћала железницама у 1947 години преко 300 милиона динара лежарине, дангубе и других непотребних трошкова, што уствари за државу претставља читав губитак.

Такве исте ускогруде и штетне тенденције, које не воде рачуна о интересу целине, показују неки руководиоци и у погледу требовања материјала. Многа су предузећа тражила далеко веће количине материјала, него што им је то у одређеном времену било стварно потребно; она без потребе, а на штету наше изградње, праве залихе које леже неискоришћене. Такве поступке треба данас окарактерисати као злочиначки однос према државном и народном интересу. Потребно је, с једне стране, да се у овој години наша диспечерска служба учврсти, да се ослободи великог администрирања, да буде независнија од притиска одоздо и да има бољу контролу над залихама на терену и њиховом употребом. С друге стране, потребно је да се одлучним мерама учврсти планска дисциплина и координација и да се кажњавају људи који упорно руше дисциплину.

Државна управа и народни одбори. — Знатан део недостатака и грешака о којима сам говорио односи се и на привредне гране државне управе, а поготово на рад народних одбора. Ја се овде нећу упуштати у подробности.

Савезна влада припрема предлог закона о изменама Општег закона о народним одборима, који ће одразити наше садашње потребе у раду народних одбора, па ће том приликом ова Скупштина свакако подробно претрести читав комплекс питања организације и рада народних одбора и појединих грана државне управе.

Овде бих хтео да подвучем само две или три неправилности које се непосредно рђаво одражавају на нашу привредну изградњу.

Пре свега треба нагласити да наши руководећи органи, нарочито наша савезна и републичка министарства, не дају довољну организациону помоћ народним одборима по појединим линијама.

Често се доносе наредбе и пребацују се на народне одборе обавезе, а да им се истовремено не указује каквим организационим средствима и каквим методама треба да се послуже у остваривању таквих задатака. Не ретко се због тога дешава да наши народни одбори, у доброј вољи да спроведу поједине наредбе, тражећи сами пута и начина, чине неправилности, а затим одозго буду критиковани. Уствари, у таквим случајевима су заслужили критику не народни одбори, него они виши руководећи органи који се никуда постарали да до краја објасне народним одборима не само конкретан циљ одређеног наређења, него и начине и организационе форме за његово спровођење. Пример таквог неправилног поступка је, рецимо, разрезивање пореза крајем прошле године, или спровођење сетвеног плана у пролеће прошле године, нарочито у Хрватској. Ту су, наиме, у неким срезovima просто отштампали формуларе, попунили их у канцеларији среског народног одбора и разаслали појединим домаћинствима као њихову сетвену обавезу. Наравно да је такав канцеларски посао био далеко од конкретне ситуације на терену, као што је небо од земље. Међутим, ми знамо да је карактеристика бирократа још у томе што он не размишља о последицама и што га се много не тиче хоће ли нека ствар успети или не. За њега је главно да пребаци одговорност даље, на ниже.

Чињеница је, даље, да су организационе везе између министарстава и појединих одељења народних одбора сувише лабаве. Ми смо, сасвим правилно, у првој етапи изградње наших народних одбора наглашавали потребу да наша савезна и републичка министарства пре свега опште са извршним народним одборима као целином. Наш задатак је тада био да политички и организационо учврстимо народне одборе

као целину и да не допустимо њихово разбијање у неповезана одељења без јединствене одговорности. Но наши срески народни одбори данас већ претстављају политички и организационо доста чврсте органе. Данас већ тесна повезаност између појединих одељења народних одбора и одговарајућих републичких односно савезних министарстава не само да не може штетити развитку народних одбора, него ће их само квалитативно подићи. Штавише, поједина наша министарства треба да схвате да и на њима лежи одговорност за правилно организационо функционисање и за правилан практични рад појединих одељења народних одбора.

Наравно, за то је потребно да у нашим министарствима постоји одговарајући апарат, који ће стално бити у курсу рада одговарајуће гране државне управе у срезовима и који ће моћи да даје организациону помоћ народним одборима. Може се рећи да су наши органи планирања код среских народних одбора тако слаби у првом реду због тога што више планске комисије нису водиле довољно рачуна о њиховом организационом учвршћивању и о правилном одабирању кадрова.

Пре свега, због тих недостатака унутарња организација наших среских народних одбора није се развијала упоредо с разрађивањем послова и с порастом задатака, него је заостајала. То се нарочито показало у привредно развијеним срезовима, где народни одбори ни приближно нису искористили све привредне могућности, које су им давали локални извори. Тако важни сектори наше привредне изградње као што су локална индустрија, комунално газдинство, локални транспорт итд. били су занемаривани.

А што је нарочито неправилно, народни одбори нису се довољно оријентисали на то да буду организатори социјалистичке реконструкције наше пољопривреде, него су се на подручју пољопривреде углавном ограничавали на регулаторно-административну функцију.

Недовољно су у народним одборима развијена поједина повереништва, односно одељења. Врло много имамо случајева да су било секретар, било претседник, или оба заједно, концентрисали све послове у своје руке и укочили иницијативу појединих повереника. Зато се дешавало да се у појединим кампањама, као што је сетва, откуп итд. у неким срезовима целокупан апарат народног одбора ангажовао само у одређеној кампањи, док су сви остали послови били занемаривани или препуштани нижим чиновницима. Чак се проsvетна руководства у срезовима врло често баве привредним

и осталим проблемима одбора а не просветом, школама итд. Просветни инструктори месецима су радили на откупу или другим кампањским пословима. Руководилац Среске откупне комисије у Двору на Уни, на пример, послао је писмено наређење учитељици у селу Удетин да за десет дана затвори школу и да се јави комисији где ће водити администрацију. Такве грешке, наравно, знатно отежавају правилан развитак појединих грана државне управе у срезу.

Има, додуше, и супротних примера, као што је то био случај у Тузли, где се извршни одбор по два месеца није састајао а послови су били потпуно препуштени самосталном одлучивању повереника. И такав је метод погрешан и штетан и води слабљењу извршног народног одбора као јединственог руководства.

Због таквих недостатака народни одбори нису показивали довољно бриге за своја производна предузећа, нити су их довољно контролисали, нити су предузимали мере за побољшање њихове технике и њиховог рада. Далеко мање било је иницијативе за отварање нових предузећа, која би користила локалне сировине. Уопште, локална привреда је дуго у прошлој години била слабо место у раду народних одбора. Крајем године, нарочито стварањем министарстава комуналних послова, стање је почело да се поправља, али не можемо још бити задовољни. Народним одборима треба помоћи, помоћи им у првом реду у организационим питањима, у питањима руковођења појединим гранама њиховог рада, у погледу одговарајућег система евиденције и контроле итд. Зато је неопходно да наша министарства, свако за своју грану државне управе, предвиде апарат, односно одговорне људе, који ће се бавити питањима делатности народних одбора у тим гранама, као и њиховом организацијом.

Финансије. — Овогодишњи буџет, па и, уопште, стање у нашој земљи, говори о томе да је наша држава у својој финансиској политици постигла солидне успехе. Било је људи који су штеточински прижељкивали да се наша земља строували у хаос инфлације, па и таквих који су прорицали да је инфлација у нашој земљи неизбежна. И једни и други могу се данас уверити да су се преварили. Захваљујући правилној привредној и финансиској политици руководства наше земље, наш се привредни развитак данас ослања на стабилне финансије.

Међутим, да би се постигли такви успеси било је потребно пре свега у самом руководству наших финансија сло-мити две основне грешке:

- 1) неверовање у наше сопствене могућности и снаге;
- 2) административно-бирокуратски начин руковођења и гушења иницијативе одоздо.

Прва се грешка испољавала, пре свега, у потцењивању наших извора прихода, у потцењивању наших производних планова, у неверици у могућност остварења предвиђених сума пореза на промет, у неверици у могућност смањења трошкова производње итд. Друга се грешка, међутим, испољавала, пре свега, у потцењивању значаја локалне привреде и локалне производне иницијативе, у упорном противљењу да се створи таква организација финансијског апарата, која би била у стању да својим уштедама, кредитима, зајмовима итд. привуче широке народне масе учешћу у нашој привредној изградњи; даље, у бирокуратском и неравномерном разрезавању пореза, у необавештавању народних маса о суштини наше финансијске политике итд.

Једна од последица такве политике била је та да су буџети наших народних одбора дуго задржавали претежно административни карактер. Њихови главни приходи састојали су се, углавном, из фискалних прихода (трошарина, доплате из буџета виших органа, позајмице итд.), а није било оријентације на приходе из привредних извора, то јест, на развијање локалне привреде. У току ове године ми морамо учинити прелом у том погледу. Ако наши народни одбори буду живели претежно од фискалних прихода, они неће бити способни да постану организатори социјалистичке привреде у локалном мерилу, нити ће бити способни да мобилишу све локалне привредне изворе, нити ће моћи развијати своју иницијативу у погледу подизања социјалног и културног стандарда радних маса на свом подручју. Зато наша финансијска политика мора бити таква да у што већој мери стимулира привредну иницијативу наших народних одбора.

Упорним настојањем руководства наше земље поменуте тенденције биле су углавном разбијене. Међутим, њихови су остаци на појединим секторима још живи и наш задатак ће бити да их у току ове године одлучно искоренимо.

Недовољно пажње било је посвећено учвршћивању финансијског апарата средњих народних одбора; контрола деловања тога апарата била је углавном цифарска, док је конкретне организационе контроле и помоћи било врло, врло мало. То је био и један од главних разлога за то што су се у разрезавању и сакупљању пореза на доходак, крајем прошле и у почетку ове године, чиниле озбиљне неправилно-

сти на терену, које су могле имати теже последице да се није приступило њиховом брзом исправљању. Порез се често разрезивао паушално, шаблонски на поједина газдинства, не водећи довољно рачуна о имовном стању пореског обвезника. У пореске комисије често су се увлачили сеоски богаташи и шпекуланти и место да се главни терет пореза пребаци на њих, они су у неким местима успели да постигну супротно, то јест, да главни терет пореза пребаце на средње и ситне сељаци. Неравномерно је био разрезиван порез и по срезовима: Среском народном одбору Ђевђелија, на пример, разрезан је порез у износу од 15 милиона динара, а Среском народном одбору Струмица 30 милиона динара, иако се та два среза сматрају као приближно исте економске снаге. Такве су се грешке могле дешавати зато што су неки наши финансијски руководиоци сматрали да је довољно само разрезати цифре пореза и административним путем разаслати по републикама и срезовима, а да не треба предвидети и одговарајуће организационе мере, које би биле у стању да обезбеде правилно разрезивање и сакупљање пореза, лемећи отпор реакционарних капиталистичких остатака, а ослањајући се при томе у првом реду на ситно и средње сељаштво.

Низ недостатака и неправилности открила је контрола и у проверавању извршења финансијских планова наших привредних предузећа.

Контрола је пре свега утврдила да многа наша предузећа крше планску и финансијску дисциплину, нарочито у искоришћавању обртних средстава, кредита, и тако даље. Железара у Смедереву је, на пример, по наређењу дирекције, примила сувишну количину сировине и помоћног материјала и на тај начин замрзла око 40 милиона сопствених обртних средстава. Супротно постојећим прописима, дирекција је одобрила том предузећу да недостатак који је настао услед замрзлих обртних средстава надокнади из кредита који је био предвиђен за покриће планског губитка. На тај начин буџетски кредит био је потрошен у непредвиђене сврхе.

Показало се, такође, да административно-оперативни руководиоци често немају довољно увида у извршење финансијских планова предузећа, те да понекад и свесно прикривају финансијску недисциплину својих предузећа.

Поменуо сам већ грубе манипулације око планске калкулације трошкова производње. Показало се готово као редовна појава да су стварни трошкови били далеко нижи од

плански калкулисаних. Многа предузећа уносила су у калкулацију свакојаке „калкулативне резерве”, чиме су, уствари, вештачки повећавала висину планираних трошкова. И зато се десило да су нека предузећа сасвим неправилно дошла до такозване „натпланске добити”, која није била резултат стварног снижења трошкова, него резултат погрешне планске калкулације. Таквим неправилностима дошло се, на пример, до тога да је у железари Смедерево био предвиђен „плански губитак” од 30,9 милиона, а остварен „натплански добитак” од 31,5 милиона. А ово није усамљени пример.

Разуме се да су свуда, где под су биле утврђене такве грешке и неправилности, предузимане одговарајуће мере, но остаје чињеница да су у прошлој години извесна наша предузећа долазила сасвим неправилно и без своје заслуге до натпланске добити.

Било би сувише опширно да се упуштам у подробније расправљање о другим слабостима у извршавању финансиског плана, као што су недостатак или недовољна разрађеност норматива за коришћење обртних средстава, слабости евиденције о трошковима производње, слабости у обрачунавању, нарочито кад се ради о обрачуну натпланске добити или непредвиђеног губитка, недостаци у књиговодству, у контроли и мерењу сировина итд. Ових неколико примера које сам навео довољно јасно показују колике губитке наша привреда трпи од таквих неправилности и штетних манипулација, које истовремено отварају врата криминалу, штеточинству и крађи. А то су исто тако појаве с којима се наша контрола често сретала.

Те и сличне грешке — кршење буџетске, финансиске и планске дисциплине и разне пословне неуредности — појављују се и у другим гранама државне управе.

Учвршћење финансиске, буџетске и планске дисциплине и свакодневна контрола те дисциплине — не само кроз Контролну комисију, него, пре свега, кроз сам оперативни апарат — то је један од најважнијих наших задатака у овој години.

Пре свега потребно је да наш руководећи кадар у привредном апарату схвати сву важност овог питања. Контрола је у прошлој години утврдила да код руководиоца предузећа, па и код виших оперативних руководиоца, често није било довољно бриге за извршење финансиског плана. Готово редовна је била појава да су одговорни руководиоци и технички стручњаци посвећивали пажњу искључиво извршењу производног плана, а врло слабо су се интересовали финан-

сиским пословањем предузећа, снижењем трошкова, штедњом итд. Нису били ретки случајеви да су директори предузећа унапред изјављивали органима контроле да им је финансиско пословање њиховог предузећа сасвим непознато. Међутим, директор нашег социјалистичког предузећа не може и не сме да буде једностран, да га потпуно окупира само једна грана предузећа којим руководи. Он треба да се развија као привредни руководилац који ће предузећем овладати у целини, у свим његовим међусобним везама с општом државном привредом, а не само одређеним његовим функцијама.

Тако, дакле, стоји са слабостима, грешкама и недостацима у практичном спровођењу наше привредне политике. Све те констатације говоре нам, прво, колике се резерве стварају за нашу привреду ликвидацијом или бар осетним смањењем таквих и сличних слабости и недостатака, а друго, колико нам је потребна добра, стална и свеобухватна контрола. Међутим, пракса је исто тако показала да сама Контролна комисија ни издалека није довољна. Да би контрола била свуда присутна, да би је наши кадрови могли осећати као сталну помоћ и подршку у савлађивању тешкоћа, потребно је да се она снажно развије кроз сам оперативни апарат.

Ето због чега је крајње неопходно да сва административно-оперативна руководства на челу с одговарајућим министарствима, савезним и републичким, много јаче развијају контролу извршавања задатака у свом апарату, у својим предузећима и установама него што је то било досад.

Другови посланици, грешке које сам овде навео праве људи који су, истовремено, постигли велике резултате у изградњи наше земље. Када би се све те слабости упоредили с оним што је истовремено позитивно учињено у нашој земљи, изишло би да су оне од малог значаја. Због тога ће се можда наћи људи који ће сматрати за непотребно тако подробно расправљање о тим стварима.

Такво мишљење било би погрешно. Прво, наша народна власт биће утолико чвршћа уколико је непомирљивија према сопственим недостацима и грешкама. Зато ми треба јаче да развијамо самокритику кроз читав наш апарат државне управе, а истовремено и здраву, конструктивну критику одоздо, с извесне организације нашег народа и у другим формама. Критика потстиче бржи темпо изградње, већу опрезност према понављању грешака, чвршће збијање наших радних маса око народне власти, она не да устајалим бирократима да спавају на лаворикама. Ето због чега је у првом

реду потребно да читав наш народ зна оно што код нас не ваља и да помогне да се то поправи.

Друго, недостаци и грешке о којима сам говорио, речито нам говоре о томе да сваки успех на путу борбе против њих открива нове резерве за нашу социјалистичку изградњу, за савлађивање тешкоћа у тој изградњи, за подизање социјалног и културног стандарда наших народних маса.

Треће, сваки успех на путу борбе против тих слабости значи учвршћење организационог система наше државне управе, подизање нивоа наших кадрова, већу солидарност и тачност у читавом нашем раду.

И коначно, не треба заборавити да сваки успех на том путу значи сужавање базе за опстанак непријатеља у нашој земљи. А непријатељ је активан и утолико је активнији уколико су веће тешкоће с којима се ми боримо и уколико су веће слабости и недостаци које показујемо у раду.

Ми смо стално говорили да ће непријатељ, који је тучен у отвореној бици и који стално губи своје позиције у економици наше земље, покушавати да се ослони на извесна колебања у Народном фронту, па чак и у Комунистичкој партији. Због тога ми ни у ком случају не смемо дозволити да наша будност због постигнутих успеха попусти, јер ће то само непријатељу олакшати посао.

Наш пут, наравно, није лак, као што није лак ниједан пут који води к резултатима у корист радних маса и општег напретка човечанства. Ми се морамо борити с таквим тешкоћама као што су појачани отпор капиталистичких елемената, притисак империјалистичких сила споља, које чине све да би нашим народима отежале мирну унутрашњу изградњу, даље тешкоће које извиру из последица рата, незадовољавајући услови исхране и снабдевања наших радника и радних маса уопште, крајњи напор у области пољопривреде, тешкоће око сировина, енергетских снага, око кадрова, стручне радне снаге итд. Ми те тешкоће ломимо и нема никакве сумње да смо способни да их савладамо. Практични резултати показују да је то тако.

Међутим, има људи који болују од хроничне неверице у снаге наших народа и наших привредних извора. Има, даље, устајалих бирократа и комотних филистара, који се боје напора у савлађивању тешкоћа и који су спремни да пред њима капитулирају. Такви људи говоре: не може се, сувише је, нереално је, слаби смо, сопственим снагама ништа не можемо итд. Појаве такве врсте на које код нас наилазимо, нису ништа ново. Историја развитка социјализма у

Совјетском Савезу показује нам исте примере колебања, које су народи Совјетског Савеза под руководством СКП(б) и друга Стаљина победоносно разбили. Разлика је можда само у томе што се људи исте врсте код нас понекад другачије камуфлирају, служе се нешто другачијим регистром клевета и што клеветају нашу земљу и пред непријатељем и пред пријатељем. Они се истовремено хватају за сваку слабост и за сваку грешку која се показује у нашем раду, покушавајући да тиме дискредитују велике успехе које су наше радне масе, снажно повезане у Народном фронту, а под руководством Комунистичке партије и друга Тита, стварно постигле. Ето због чега је веома важно да још више појачамо нашу борбу против слабости и грешака у нашем раду.

На крају, хтео бих да нагласим још једну чињеницу. Велико дело изградње социјализма у његовом практичном спровођењу није само ствар организационог апарата наше државне управе. То је дело читавог нашег народа. Треба се само потсетити на огroman удео који у тој изградњи доприноси наш Народни фронт. Народни фронт у нашој земљи — то је наша активна народна армија на фронту социјализма, која се под руководством Комунистичке партије бори за лепшу, напреднију и срећнију социјалистичку отаџбину, то је организовани радни народ у борби за социјализам. Треба свестрано појачати учешће Народног фронта, радничких синдиката и других масовних организација у решавању свих задатака нашег Петогодишњег плана. Истовремено треба боље и шире објашњавати задатке наше изградње, како би их наши радни људи јасно схватили.

То се код нас ради премало и с многим недостацима. Треба да учинимо све како би се још више подигла свест нашег радног народа и како би његова стваралачка иницијатива могла у потпуности да дође до изражаја. Не може бити сумње да ће под таквим условима наши народи имати снаге да савладају све тешкоће које стоје на путу социјалистичке изградње наше земље. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседавајући: Одређујем одмор од 15 минута.

(После одмора)

Претседавајући: Настављамо општи претрес о Предлогу општедржавног буџета. Реч има народни посланик Савезног већа и Претседник Владе Народне Републике Словеније Миха Маринко. (Дуготрајан аплауз).

Миха Маринко (*Изборни срез Трбовље, НР Словенија*): Другови народни посланици, у низу експозеа чланова Савезне владе дата је дубока, свестрана анализа и указан јасан пут нашег развјатка. Постигнути успеси а и критика која је изнесена пренеразиће наше непријатеље, а наше радне масе добиће нове доказе како нас Савезна влада, Народни фронт са Комунистичком партијом и са другом Титом на челу, воде сигурним, одлучним и наглим путем нашем напретку. Велика постигнућа славног и брзог пута нашег развјатка, велики напори и борба коју бије наш радни народ за ту јасну и светлу перспективу претстављају чврсту основу патриотизма и љубави нашег народа за ову нашу велику творевину, Титову Југославију. Патриотизам није више звучна, шупља фраза. Ова реч има за наш радни народ пуну своју садржину. Борба за остварење нашег Петогодишњег плана и успеси постигнути у тој борби указују јасном очигледношћу на социјалистичку перспективу. За тај се циљ ваља борити, због тог циља ваља волети своју земљу, ваља волети нашег вођу који нас је повео на тај пут. Никакви ратни харангери неће нас збунити на том путу. За нас су светиња оне велике речи друга Тита — бити сваки час спреман за одбрану и радити на остварењу великих наших циљева. Ма колико били тешки задаци, ма колико било тешкоћа које морају савладати наше организације и наш радни народ, — извојевана постигнућа и непосредна перспектива довољно потстичу снагу, храброст, елан и вољу за стваралачки рад да се све тешкоће могу савладати. Никаквим средством реакције којим се она служи не може се смањити радни полет наших народа. Још мање може утицати на то ако се износе, критички и самокритички, све наше грешке и слабости. Начин којим третирамо наше негативне појаве баш доказује да смо кадри савладати све тешкоће.

Поводом буџета ограничићу се само на неколико основних момената. Што се тиче Словеније, ми смо, додуше, желели да наш републички буџетски плафон буде већи, но не у погледу инвестиција, већ у погледу администрације, за издатке на културу, просвету, здравље итд. Поготово издаци за администрацију који су у прошлој години били предвиђени у буџету показали су се, са развјатком државног апарата, незадовољавајући. Пошто је у нашој стварности руковођење привредом спало готово у целини на државну управу, потребно је прилично оспособљавати државни апарат за то. Мораћемо пазити да не би сувишна штедња у

административним издацима имала и негативне последице, да се негативно не одрази у извршавању многостраних привредних задатака. Било је, додуше, и претеривања са стране ресора и народних одбора, који су тражили превисоке ставке за администрацију. Према томе, ако бисмо сумирали све те захтеве у погледу повећања администрације, наш буџет повећао би се готово за једну милијарду и, разуме се, томе није било могућно удовољити.

Са самим инвестицијама, полазећи од основе, од капацитета производње наших предузећа, од расположиве радне снаге, ми не можемо тражити ништа више. Свако даље повећање не би више имало никакве реалне основе и могућности за остварење. Ако се осврнемо на бројке које општедржавни буџет поставља као плафон нашем републичком буџету, можда би некоме изгледале ниске у сравњењу са општедржавним буџетом и са буџетима других република. Али инвестициони део буџета ни издалека не претставља праву слику стварне привредне делатности Народне Републике Словеније, јер су савезне инвестиције на територију Словеније много веће од републичких. Осим тога, у том плафону није обухваћена сва она радност која потиче из наших друштвених организација: Народног фронта, синдиката и других. Градња задружних домова, која је потстакла велики стваралачки елан, ванредно обимна иницијатива, предузимљивост коју показују народни одбори у развијању своје локалне привредне делатности која потиче из ванбуџетских извора, претстављају огромну допуну ономе што показује сам буџет. Сва та привредна делатност биће обухваћена у привредним и финансиским плановима.

Ако сравнимо овогодишњи повећани општедржавни буџет са повећањем републичког буџета, видимо да је то повећање у складној релацији, штавише наш републички буџет повећан је сразмерно више него и општедржавни буџет. Убрајајући ту и делатност по привредном и финансиском плану, добијамо слику колико је та привредна делатност порасла, односно колико ове године организованије прилазимо извршавању наших привредних задатака него раније.

Ако пођемо од искуства које смо стекли у прошлој, првој планској години, можемо тврдити да је извршење примљених задатака остварљиво ма колико да су они велики. Прошла година била је драгоцена школа, била је година проверавања стварног продукционог капацитета. Ми смо прошле године приступили плану, и поред свих дотадашњих

успеха на обнови, ипак још прилично неприпремљени. То је и разумљиво. Сама чињеница да смо већ после две године од ослобођења пришли усвајању Петогодишњег плана, пришли увођењу социјалистичких форми у нашу привреду, говори сама за себе. Зато је сасвим разумљиво што смо морали савлађивати велике тешкоће због недостатка евиденције о томе чиме располажемо и какве су могућности наше производње, недостатка у организацији, а поготово смо имали тешкоћа субјективног карактера, којима ћемо морати и ове године посветити све наше напоре да их савладавамо. Што се тиче саме индустријске производње, можемо рећи да је евиденција тамо, упркос свих тешкоћа, ипак била најбоље дотерана. Показало се у току године дана да су производне могућности биле веће него што су били задаци које смо поставили за прву годину плана. Током године план смо повећавали неколико пута. Многи привредни руководиоци су већим делом из опортунистичких разлога, а једним мањим делом и из злонамерних разлога, крили стварне могућности нашег производног капацитета. Први су то крили зато да би могли план испунити са мањим напором, пошто нису веровали у стваралачке снаге наших радних маса, пошто нису могли схватити да радне масе друкчије прилазе раду када су свесне да раде за себе, него у капитализму где раде за изабљиваче, а други су, пак, свесно кочили развитак наше привреде. То нам баш ових дана показује јасно овај процес у Љубљани. Слушајући експозе Претседника Савезне планске комисије, пада у очи да су у низу спомињаних предузећа били прсти њих лопова.

Ако анализирамо прошлу планску годину по етапама, видимо да смо у првим кварталима због неорганизованости, а и због неповерења у план са стране извесних привредних руководилаца, прилично заостајали у испуњавању кварталних планских задатака. Кад смо пребродили најтеже у тој неорганизованости, пришли смо последњем кварталу, у коме смо упркос повећања плана достигли све заostatке и план индустријске производње испунили за 106%, план градње чак за 127%. Код градње је, наиме, током године предузето још низ нових градња које првобитан план није обухватио. Овогодишњи наш план мерен је по темпу последњег квартала прошле године, и зато нам прошлогодишње искуство говори да не смемо дозвољавати никакве пропусте, већ да тај темпо, којим смо ишли у последњем кварталу, држимо кроз читаву годину.

Ма да можемо бити задовољни постигнутим успесима у прошлој години у погледу испуњења плана, мораћемо користити сва драгоценост искуства прошле године да бисмо садашње задатке могли успешно испунити. Не само да треба да задржимо онај темпо и ону организованост коју смо постигли крајем године, већ их треба и даље развијати и усавршавати. У државном сектору производње, узето у ужем смислу, ми смо, упркос свему, најдаље одмакли. Тај успех нам зато и указује на сва преимућства социјалистичке привреде. Но у вези с тим државним сектором производње ми смо ангажовали и потстакли готово сву приватну занатску радност. Осим ретких грана и ретких примера, занатлије се не могу тужити да су били запостављени, да нису могли развијати своје привредне делатности.

Што се тиче сељачке производње у пољопривреди, то јест у производњи животних намирница, она је једва достигла предратни ниво, — чак се показала и мало нижа, — али, узето у целини, сељачка производња била је много већа, доходак сељака већи. То повећање се односи на продукцију дрвета, вина и воћа, које су сељаци могли успешно и по добрим ценама пласирати. Зато се чак у неким примерима показало занемаривање производње животних намирница. Из овога стања заостајања пољопривреде произилази толико акутни проблем прехране у Словенији. Сматрам да о томе треба казати неколико речи. У Словенији се то најјаче осећа због тога, јер је број сељака у сравњењу са радништвом и градским становништвом најмањи.

Укупан број од 140.000 сељачких газдинстава у сравњењу са 1,380.000 становника јасно показује ту несразмеру. Од тога је још 15 до 20 хиљада газдинстава која не могу да се прехране без печалбе. Даљих 40—50 хиљада газдинстава не производи готово ништа за тржиште, осим воћа и вина. Број самих радника готово премашује број сељака.

Зато је овај проблем један од најакутнијих и испуњење плана индустријске и грађевинске производње зависи у великој мери од тога у коликој мери решити проблем снабдевања. Савезно осигурање 900.000 потрошача на обезбеђеном снабдевању артиклима гарантованог снабдевања још ни издалека није довољно да се осигура досадашњи животни стандард. Тај релативно мали број сељачких газдинстава не може задовољити све потребе у допунском снабдевању индустријских и градских центара.

Ми имамо у погледу прехранбених потреба и у погледу сопствених извора већ прилично јасну евиденцију. Сточар-

ство, на пример, које претставља главну грану наше сељачке производње, потпуно је евидентирано. У Словенији сада прелазимо већ у трећу годину планског обавезног откупа. Крајем прошле године имали смо други попис све стоке. Тај попис је показао да од пописа у прошлој години број стоке није порастао, — већ је чак опао за неколико процената. Разлог је у томе што је план обавезног откупа био прилично висок и није био добро разрезан на поједине срезове, а још слабије је разрезан у оквиру срезова на поједине месне одборе који опет нису правилно задуживали поједина сељачка газдинства. Због тога је долазио до тога да смо на многим местима сувише оштрим обавезним откупом засекали у сточни фонд, док на другој страни, они који су имали више стоке продавали су је или клали на црно, јер су државна откупна предузећа нудила прениску цену. Надамо се да ћемо на основу везаних цена и евидентираном купопродајом племените стоке по везаним или слободним ценама спречити те недостатке. Ми смо у стоци, то јест, у месо имали обавезе да смо једва до половине покрили прехрану радника и намештеника као потрошача. Будући да нам недостаје толико прехранбених артикала који не улазе у списак артикала за обезбеђено снабдевање, ми ћемо свим силама морати настојати да осигурамо радништву прописане оброке меса. Евиденција у стоци, то јест, могућности евидентирања снабдевања становништва месом, готово је потпуна, уколико се буду државни органи оспособили за правилно пословање. Тежа је ствар у осталим артиклима где тачном евидентирању смета директна продаја сељака индустријском и градском потрошачу. Већ сама структура становништва је таква да нам смета у вођењу боље евиденције. Фабрике и индустријски центри тако су густи да радници у непосредној околини пољопривредника у великој мери купују директно од сељака и, наравно, по врло високим ценама, јер је тражња увек много већа од понуде. То смо видели прошле године при откупу кромпира који је други главни артикал сељачке производње. Ми смо очекивали да ћемо упролеће скупити велике количине кромпира а показало се да кромпира стварно више нема. То се исто потврђује и чињеницом да смо сада по везаним ценама могли откупити врло малу количину кромпира. Кромпир је продат у јесен, у току зиме и сада упролеће непосредно потрошачима у великим количинама и то, јасно, по невероватно високим ценама. Ми смо и пореском кампањом постигли извесно оживљавање слободног тржишта у току зимских месеци, али су биле тако високе

цене да је реална надница радника и намештеника осетно пала. Чињеница да, упркос свих мера стимулације и везаних цена, наша трговачка предузећа не могу да купе значајније количине прехранбених сељачких производа говори за то, да тих производа стварно и нема. Двадесет вагона пасуља скупили смо зато, јер га сељак може да држи неколико година, — а то доказује да нема производа. Врло је значајно да су се у Випавској произвођачи раног поврћа бацили на производњу кромпира и кукуруза и засејали њиме готово 90% површине обрадиве земље како би осигурали сопствену прехрану.

Има, дакле, објективних услова што трговина по везаним ценама није још живља. Зато су оправдани приговори великог дела сељака да не могу у већој мери користити погодности трговине по везаним ценама, јер овог момента немају производа за продају. Из тог разлога и из разлога да бисмо побољшали прехрану индустриског и градског становништва, ми смо толико настојали да и млеко уђе у везану трговину.

Пошто је сточарство у Словенији релативно јако развијено, а и млекарство има јаке традиције још из прошлости, надамо се да ће се сељачке задруге радо прихватити млекарства. Тиме ћемо постићи три важна циља: прво, помоћи ћемо градском и индустриском становништву да дође до важног допунског артикла за прехрану, то јест, млека, масла и сира, и тиме много помоћи у оскудици масноће; друго, помоћи ћемо сељаку, сваком па и најмањем, да дође до бонуса и да се снабде индустриским производима; треће, сељачке задруге ће тиме добити важну производну основу, доћи ће поново до афирмације и послужиће чвршћем проверавању сељака чланова задруга, претстављаће важну конкретну везу села са градом.

Наравно, развијање трговине млеком, развијање млекарства тражи и стручно знање у руковању млеком, у сабирању, транспортовању и прерађивању, тражи инвестиције за амбалажу, алат за прерађивање, тражи добру организацију мреже за сакупљање, транспортовање и дистрибуцију. То нипошто не сме бити гломазно, монополистичко, централистичко предузеће које би кочило иницијативу задруга. Мрежа млекарства мора бити таква да омогући што непосредније повезивање појединих сеоских задруга са градским потрошачем било непосредно, било са градском организацијом дистрибуције млека. Срески пословни савез задруга био би посредник само у случају где се појединим сељачким задру-

гама не исплати или им није могућно да се непосредно вежу са градским предузећем за дистрибуцију млека.

По нашем мишљењу не би требало ни одређивати цене детаљистичкој продаји, већ би требало одредити само цене сељаку за које добије бон. Трговачку мрежу, такође, не треба одређивати јединствено, већ дати само оквир у коме ће се индивидуално одредити маржа сваком посреднику: задрузи, среском пословном савезу и градском потрошачком предузећу. Мислим да неће бити велике несреће у томе, ако млеко у детаљистичкој продаји не буде етуда по истој цени, ако буде разлика за један или два динара.

У спровођењу мера обезбеђеног снабдевања које су биле одређене савезним уредбама било је много крутости, претеривања и разних неправилности у шаблонском спровођењу тих уредаба. Можемо рећи да имамо организацију нашег снабдевања прилично дотерању, али у спровођењу је још много педаантизма и несналажљивости. Нови људи које смо у последње време постављали у наш трговачки апарат и државни управни апарат снабдевања, кудикамо су бољи од старих, верзираних трговаца, који су се нагурали раније у наш државни и задружни трговачки апарат. Али, морамо нове још учити сналажљивости, окретности и брзини. Ми ћемо то ускоро постићи, али садашња љкоченост је врло опасна.

У прошлој години стекли смо драгоцено искуство: да смо највеће тешкоће имали у оним гранана, где стари државни апарат одмах у почетку није био докраја срушен и успостављен нови. Такав случај имамо са нашом трговином, финансијама и шумарством. Ми смо живо искусили тачност тврдње која је у последње време често наглашавана, која је спомињана и овде, — наине да је питање трговине једно од првостепених питања читаве наше привреде у овом моменту. Већ пре годину дана и више било је са стране политичког руководства запажено и упозоравано на чињеницу да су се изабљивачи који су били успешно изгурани из сектора производње стекли у сектор трговине. Зато смо имали толико тешкоћа са најразноврснијим облицима шпекулативне трговине. Али све зло није било само у томе што су се трговци афирмирали у шпекулативно приватној трговини. Зло је у томе што су се они угурали у државна трговачка и задружна предузећа. Од стране руководства је било упозоравано да политичке организације морају интензивно радити на томе да народне власти прочисте тај трули апарат трговине, да се посвете одпајивању нових кадрова. Али, упркос свему томе,

питању новог политички свесног кадра у нашој трговини, и државној и задружној, није било посвећено довољно бриге. И ми смо се нашли у великим тешкоћама у моменту када су нагннули тешки задаци, када се очито показало да треба радикално уклањати и сву приватну шпекулантску трговину. По свим оним срезовима где се народни одбори нису озбиљно латили одпајивања нових кадрова и стварања новог апарата, тамо је сада гужва. До недавна је владало опште мишљење, а понегде и сада још влада, да се не може без старих трговачких стручњака. Нарочито је зло тамо где стари стручњаци нису политички проверени, где нема довољно контроле над њима. Тамо ти шпекуланти-„стручњаци” успевају да се провлаче кроз државну трговину и да својим тобожњим услугама зарађују грдне паре. Имамо низ примера где још преовлађује стари трговачки дух; управо је невероватно да је небудност толико велика да неко може зарадити по 50, 100 па и више хиљада динара само за неку агентурну услугу, која се понекад састоји у једном самом телефонском разговору. Ми смо се већ уверили колико ћемо имати користи од нових младих људи који се сада уче на курсевима за трговачко особље, за књиговође и пословође. Када се поставио задатак да сељачке задруге пређу од трговања по слободним ценама на трговање по везаним ценама, када је требало извести инвентарисање робе која се налазила у трговинама, ми смо предвидели могућност великих злоупотреба. Те злоупотребе смо осујетили тиме што смо стотине курсиста послали да они спроведу и контролишу инвентарисање робе, и они су стварно открили многе неправилности.

Не могу људи из старе трговине, са старим менталитетом добро да тргују у новим условима. Човек који у трговини тражи само што већу зараду, који нема никаквог другог циља, који не види важну друштвену и политичко-економску улогу свога посла, не може да ваља. Он ће увек тражити рупу да изигра наше прописе у области трговине наше планске привреде. Не кажем да те старе људе не би требало уопште употребљавати, али они морају радити под строгом контролом. Како рекох, ми већ видимо да ће нови, политички свесни људи много боље радити свој посао, треба их само навикнути на окретност, снажљивост и експедитивност. Но, морамо бити свесни да ћемо на пољу трговине имати много већу борбу него на пољу производње. Оперативни руководилац у производњи је под непосредном сталном контролом радника и намештеника у фабрици и преду-

зећу. Тамо смо, према томе, у много бољем положају, а и у будуће ћемо релативно много лакше уклањати пропусте и злоупотребе. У трговини ће то бити теже, све док не одгојимо потрошача да се сам занима, да упозна све прописе у погледу снабдевања и трговине, док не заведемо свуда систем да се јавно дају сва упутства и услови за трговање, односно да заведемо тесну контролу непосредно надређених органа у свим оним пословима где контрола јавности није могућна или би била неефикасна: у детаљистичким радњама непосредна контрола потрошача, а у гростичким радњама и управним органима непосредна контрола органа власти.

Како је у трговини, тако је и у финансиској служби, од самог министарства, преко среских народних одбора до терена. Пошто је и овде остао махом стари апарат, који се није отресао старог менталитета, он није могао радити добро. Онај финансиски чиновник који је навикао да ради само по шаблонима и крутим прописима није био кадар да правилно изведе опорезивање сељака, јер није знао или није хтео да узима у обзир све специфичности терена по плодности и стварну привредну снагу сваког индивидуалног газдинства. Како крутост и шаблонско примењивање мера у погледу снабдевања, тако и у овом примеру неправилност опорезивања изазвала је многе непотребне невоље. Потребно је било много труда, ангажовања много људи да се брзом интервенцијом бар донекле уклоне стварни разлози за оправдано незадовољство.

Да споменем само још шумарство, пошто производња дрвета претставља најважнију грану привреде Словеније, главну, изворну обавезу од које у великој мери зависи испуњење Петогодишњег плана. Ми смо у прошлој години, додуше, у приличној мери испунили план, што је било нарочито тешко, јер је у Словенији 75% шумске површине приватна својина и требало је много усавршавати организацију и напоре да се мобилише и концентрише сва раштркана производња дрвета. Али то испуњење плана отприлике 85 до 90%, а у самој сечи и преко 100%, било је могућно само захваљујући великим напорима. Но, пошто су се ти напори ограничили само на производњу у квантитативном погледу, то су шумска предузећа сасвим занемарила евиденцију испуњавања финансиског плана. Било је много мучке да се сломи отпор шумара, старих стручњака који су се на све могуће начине отимали и говорили да извршење тако великог плана није могуће. Кад су на крају били натерани, они су план производње, додуше, подigli, али су сасвим занемарили

евиденцију о трошковима производње. Човек се не може отрести сумње да је у томе било и злонамерности: — „Кад већ хоћете, нека вас то скупо стане.“ После многих ревизија још и данас није могућно положити рачун о стварним производним трошковима и о разлозима зашто је шумска индустрија радила са толиким дефицитом. Чак ни поједина државна шумска предузећа не могу да положе рачун колика је пуна цена коштања произведеног дрвета. И шумарство није у стању да стави своја потраживања корисницима.

Другови народни посланици, споменуо сам ове слабости, које се у та три сектора државне управе најтеже осећају. Има слабости и грешака и на другим пољима. Но њих је све мање и мање. Сам наш друштвени систем је створио услове да се слабости и грешке уклањају. Прошле, прве планске године, борбом за план, извршена је одлучна нова преоријентација, рекао бих политичка пресријентација радних маса окупљених у Народном фронту. Масама је ушло у свест да је то борба за социјалистичку реконструкцију наше привреде, да је то борба за остварење социјализма у нашој земљи. На основу те борбе се, даље, очеличио и Народни фронт. Политичка борба Народног фронта против остатака разбијене реакције афирмирала се у сасвим отвореној класној борби.

На том пољу јасне политичке диференцијације ми смо сведоци карактеристичног, али сасвим логичног процеса који је у складу са законитошћу друштвеног развика. Има, додуше, људи у иностранству, као што је већ нагласио друг Тито на Другом конгресу Народног фронта, који не разумеју развика нашег Народног фронта, који неће да схвате колико смо далеко одмакли напред — наиме да је наш Народни фронт изгубио већ све ознаке коалиционе форме. Уједињавање реакционарних елемената свих врста и боја у један јединствени фронт реакције, која се ствара у капиталистичком свету — а коме на челу стоје амерички империјалисти, у који се групишу и сви остаци наше домаће реакције — имало је за последицу логичну консеквенцију да се у Народном фронту, све што је позитивно, све што воли своју земљу — све што је прихватило програм Петогодишњег плана, програм који води у социјализам — спојило у политички јединствену целину. Својим стваралачким радом широке радне масе потврђују да одобравају пут којим их води Комунистичка партија на челу са другом Титом. Народни фронт, као политичка форма афирмације и истинске народне

демократије је средство којим се бије битка за социјализам. Пут којим води Комунистичка партија, успеси који су постигнути на том путу доказују да Комунистичка партија није изневерила своје циљеве. Јединство и радни полет маса окупљених у Народном фронту доказују да су масе свесне својих интереса и да приступају градњи социјализма. Преданост тим циљевима, свест и морал у којима је друг Тито одрајио Комунистичку партију и сковао њено јединство — особине којима се она одликовала кроз сву Народноослободилачку борбу наших народа — и данас су њена одлика. То се доказује делима. Она је остала бунди чувар тековина наших народа против свих снага реакције које нападају споља и које покушавају да је минирају изнутра. Дугогодишња опробаност и прекаљеност КПЈ омогућавају јој да се чисти од олоша који се рафинираним гестаповским методама увлачи у њене редове, који се продаје час једном, час другом непријатељу да би саботажом и шпијунажом спречио развитак наших народа. Тим особинама и том искуству, у коме су одгојени и оспособљени органи наше државне безбедности, имамо захвалити што су откривени и што ће бити откривени сви такви рафинирани злочинци каквима се сада суди у Љубљани. На таквим чињеницама добијају радне масе нове потврде да је Комунистичка партија под Титовим вођством кадра да и даље осигура правилно руковођење Народним фронтом.

Уверен сам да ће анализа успеха и задаци, који су јасно постављени у експозеима чланова Савезне владе, потстаћи све наше радне масе на нови стваралачки полет.

Зато изјављујем да ћу са одушевљењем гласати за буџет, какав је могла предложити само Влада друга Тита. (Бурно одобравање и аплауз).

Претседавајући: Реч има народни посланик Претседник Владе Народне Републике Србије др Благоје Нешковић.

Др Благоје Нешковић (*Изборни срез Београд VII, НР Србија*): Другови народни посланици, пред нама је предлог буџета за 1948 годину. Ја се слажем у потпуности са предложеним буџетом и изјављујем да ћу гласати за њега.

Уверен сам да ће народ наше земље, кога ми у овом дому претстављамо, заједно са нама поздравити његово доношење, јер он служи испуњењу друге године наше Петолетке и тиме потпуно одговара интересима народа.

Као што се из предложеног буџета види, пред народном влашћу и пред читавим нашим народом стоје крупни задаци

у овој, 1948 години. Али, с обзиром да већ имамо за собом прву годину Петолетке, то нам се садашњи крупни задаци показују у другој светлости. Постигнути резултати у 1947 години, као и искуство које смо стекли, говоре да су задаци за 1948 годину реални и правилно постављени.

Година 1947 за Народну Републику Србију јесте, у основном, година крупних досада невиђених успеха у скоро свим гранама државне делатности, и поред низа слабости и недостатака. А нарочито треба нагласити успехе у привреди и у подизању нових, нижих, средњих и виших квалификованих кадрова.

План производње републичке индустрије за 1947 годину био је 40% већи од плана за 1946 годину. Поред тога у 1947 години производио се читав низ артикала који се у 1946 години није производио, као, на пример, мешалице за бетон и малтер, цинково белило, баријум сулфид, свилене тканине, кретон, зефир, итд. Основни план је извршен са 91,4%. Постављени план није се равномерно извршавао у току године, тако да у почетку, а нарочито на крају године, имамо високи пораст производње. Ово се дешавало због неправилне расподеле сировина, што се у другом полугођу исправило. Такође у другом полугођу се показала, поред боље организације посла, и упорнија борба за правилније коришћење расположивих сировина и резерви.

При анализи производње показују се позитивне промене у вези са радном снагом. Тако се може утврдити да је вредност производње брже расла него што је растао просечан број запослених лица у индустрији. Тако имамо у новембру, у односу на јануар, (изражено индексом) повећање вредности производње на 157 (јануар 100), а број запослених лица на 132 (јануар 100).

Исто се тако види непрестано повећавање рада по норми, тако, док је јануара радило 39,3%, у новембру је радило 52,4%. То се види и из пораста укупно остварених радних часова, у поређењу са оствареним радним часовима по норми.

Од јануара до октобра 1947 године број запослених људи у индустрији се повећао за 44%, а платни фонд за 50%.

У прошлој години извршена је знатна концентрација мањих предузећа. Не може се рећи да је она дала увек добре резултате. Док код металне индустрије не видимо због тога никаквог побољшања, код индустрије коже и обуће се показало знатно повећање капацитета и знатно снижење трошкова производње.

Потребно је нагласити да још постоји прилична радна недисциплина, чести неоправдани изостанци с посла, што је оштетило само у прошлој години нашу народну привреду за преко 100 милиона динара.

Републички рудници су у прошлој години испунили своје задатке и поред повећавања плана у току године. У целини план је испуњен са 100%. У односу на 1946 годину повећала се производња угља за 37%, а у односу на 1938 и 1940 за 100%. План производње сировог гипса извршен је са 100%, кварцног песка са 100%. У нашем рударству више од 58% радника радило је по норми. Остаје као крупан проблем у нашем рударству велика флукуација радне снаге, нарочито у летњим месецима.

Треба нагласити да су успеси постигнути у нашем рударству резултат великог залагања радника, а не механизације рудника, а у првом реду увођења норми, бољег снабдевања и бриге за раднике, изградње станова, подизања стручног нивоа радника итд.

У прошлој години се доста радило на електрификацији рудника, а поред тога на изради пруга, поткопа, ходника, јамских жичара, на отварању нових јама, што је све олакшало експлоатацију угља и утицало на снижење трошкова производње.

И прошла година није била најповољнија за пољопривреду. Ма да је план сетве у основном био извршен, услед атмосферских прилика подбацио је принос пшенице, док је принос кукуруза био добар.

Врло је значајна појава да наши земљорадници све масовније примењују савремене агротехничке мере. У јесен 1947 године земљорадници су искористили погодно време, марљиво су обрађивали своју земљу, многи су је и по два пута угарили, тако да су припреме за пролећну сетву много боље него што је био случај у јесен 1946 године.

У току прошле године није учињен знатан напредак у воћарству, али су ипак извршене крупне мере за борбу против заосталости у воћарству. Предузимане су опсежне заштитне мере као и мере за обнављање воћњака. Поред тога је и у основним линијама извршено рејонирање воћарства, чиме је постављена основа планског развоја воћарства.

Предузимане су значајне мере за побољшање стања у сточарству, одабирана је пригодна стока, отворен је велики број припусних станица, вођена је доста организована борба против заразних болести.

У шумарству видимо, с једне стране, премашивање плана а с друге стране — подбацивање плана. С једне стране, пошумљавање голети је извршено са 140%, мелиорација шума са 296%, уређење бујица са 122%, а с друге стране — сеча је извршена са 78% а извоз (обореног дрвета) из шуме са 66%.

У 1947 години на територији НР Србије започета је изградња преко 9.000 објеката, од чега преко 50% објеката није у потпуности до краја године завршено.

Иако су задаци били крупни, ипак би се бољом организацијом посла постигли већи резултати. Често се покушавало да се слаба организација посла објашњава недостатком грађевинског материјала. Међутим, на крају године констатовало се да је било сасвим довољно грађевинског материјала и да се он на време и равномерно добијао, а уколико је било несташице материјала на појединим градилиштима, то је долазило због слабог оперативног планирања и због погрешних планова дистрибуције.

У целини грађевинарство је извршило задатак са 87%, а сам план за 1947 годину био је скоро 3 пута већи од плана за 1946 годину.

Треба нагласити да су за извесне слабости у неиспуњењу задатака у грађевинарству криви сами инвеститори који су показивали врло слабо интересовање за објекте које су изграђивали.

Прошле године започете су крупне организационе промене у трговини ликвидацијом гросистичких предузећа, односно њиховом децентрализацијом. Тиме је за 50% убрзано дотуривање робе потрошачима. Поред тога су појевтвињени трошкови управе и убрзао се промет. У 1947 години у промету на мало учешће појединих сектора је изгледало овако. Преко државних продавница је продавано 43,8% робе, преко задружног сектора 42,1% а преко приватног 14,1%. Несумњиво је да ће се у току ове године тај проценат повећати још више на државном и задружном сектору трговине. По кварталима највећи је промет робе био у трећем и четвртном кварталу, када се најснажније формирао куповни фонд, нарочито сеоског становништва. Залиха робе у трговачкој мрежи највише је било у јулу, а најмање у новембру.

Снабдевање становништва животним намирницама у прошлој години било је боље, сем беланчевинама. Исто се тако побољшало снабдевање индустријским артиклима. Тако, на пример, снабдевање тканинама се повећало на 180%, а кожном обућом на 300%, у односу на 1946 годину.

План откупа житарица рода 1947 године испуњен је са преко 95%, а задужење Народне Републике Србије у извозу остварено је укупно са 129%.

План експлоатације јавног аутосаобраћаја за 1947 годину скоро је у потпуности остварен. Нашем јавном аутосаобраћају може се замерити што су превозне цене доста високе. То је због тога што нису коришћене у пуном опсегу приколице и што је слаб коефицијенат искоришћавања возила. Знатно је ојачана државна локална индустрија у прошлој години и то не само по броју предузећа већ и по машинском парку. Наша локална државна индустријска предузећа извршила су у прошлој години план са 103,7%. Најбоље су план извршили дрвна индустрија — са 199%, прерада коже — са 164% и прехранбена индустрија — са 133%. У индустрији локалног значаја два пута је мања продуктивност рада него у републичкој индустрији. Али ипак треба нагласити да продуктивност рада расте и у локалној индустрији из месеца у месец.

У прошлој години остварен је вишак буџетских прихода у висини од 2.882,100.000 динара. Овакво остварење буџета претставља крупан успех и значи повећање економске снаге наше привреде.

Правилно је када се наглашава да је услов за овакво извршење буџета пораст производње у индустрији, рударству и грађевинарству, велика снага социјалистичког сектора, пораст производње у пољопривреди, оживљавање робног промета итд.

Постигнути успех је могао бити још и већи да су правилније коришћене унутрашње резерве, да се упорније водила борба за штедњу и за снижење пуне цене коштања, да се упорније борило за испуњење плана у текстилној и металној индустрији и у шумарству, итд.

Приближно тачно је утврђено да биланс свих новчаних прихода и свих расхода становништва Србије у 1947 години показује вишак прихода над расходима у суми од динара 2,700.000.000, од које суме највећи део припада сеоском становништву.

Значајно је извесно побољшање хигијенско-техничке заштите рада у прошлој години. Органи Инспекције рада били су установили око 13.700 недостатака хигијенско-техничке заштите, од чега је уклоњено око 11.300 недостатака. Несрећних случајева у 1947 години било је мање него у претходној.

Ови резултати у привреди несумњиво да говоре не само о одлучујућој улози и огромној снази наше социјалистичке привреде у односу на капиталистичке елементе, већ говоре и о снажном и непрестаном јачању социјалистичког сектора а непрестаног слабљења и ишчезавања експлоататорских капиталистичких елемената.

У школској 1947/1948 години повећао се број школа и број ученика у односу на претходну годину. При томе је обраћана нарочита пажња заосталим крајевима као што су планински крајеви на југу и југозападу Србије и Косово и Метохија. Тако, на пример, на Косову и Метохији је 1946 године било 454 основне школе са 900 одељења и 67.201 учеником, а 1947/48 512 основних школа са 1504 одељења и 90.986 ученика.

Од свршених ученика четвртог разреда основних школа уписало се у Војводини 78%, а у осталом делу Србије без Косова и Метохије 55,3% у први разред гимназије, што указује на могућност испуњења задатака из Петогодишњег плана, јуколико се буде обезбедио наставнички кадар и простор.

Већина учитеља и професора залаже се у раду, а исто тако велики део њих показује и знатан интерес да савлада основе марксизма-лењинизма и да ревидира своје научне погледе.

У Народној Републици Србији доследно се спроводи правилна национална политика и свим националностима се омогућава и указује пуна подршка да развију свој национални живот. У свим местима где живе Румуни постоје школе са наставницима који предају на румунском језику. Поред основних школа постоје прогимназије, учитељска школа у Вршцу и осморазредна гимназија.

У свим местима где живе Словаци постоје основне школе у којима се предаје на словачком језику, а поред тога постоји потпуна гимназија у Бачком Петровцу, две ниже гимназије и пет прогимназија. Отворена је и учитељска школа у Бачком Петровцу.

У свим селима где живе Русини постоје школе са наставом на русинском језику, као и две прогимназије и једна гимназија са пет разреда.

Основне школе на мађарском језику постоје свуда где су потребне, као и довољан број прогимназија и гимназија.

Исто тако посвећује се велика пажња Шиптарима и развоју њиховог националног живота, нарочито отварањем

основних школа и борбом против неписмености код одраслих. Отворена је учитељска школа у Баковици. У овој години ради 4609 течајева са 75.324 аналфабета. Поред тога се помаже развитак културних шиптарских друштава у којима се развијају секције — хорска, музичка, драмска и фолклорна.

Данас у Србији постоје 22 позоришта, што претставља знатан пораст. У току 1947 године позоришта је посетило око 500.000 посетилаца више него у 1946 години. У Новом Саду је основана и опера. У Србији данас постоји 11 музичких нижих и средњих школа са укупно 3.205 ученика, а Музичкој академији у Београду и Академији ликовних уметности дат је ранг универзитета.

У 92 средње стручне школе данас има 20.500 ученика, док је пре рата било око 5.000 ученика. Око 33% ученика примају стипендију. У школама за ученике у привреди има преко 40.000 ученика.

Главни проблем на Универзитету после ослобођења претстављало је то што је требало решити могућност планирања високо квалификованих универзитетских кадрова, и да се настава на Универзитету усклади са новом друштвеном стварношћу, са привредним развитком земље и потребама државног и друштвеног живота. У том смислу извршена је и извесна реорганизација факултета, као и промена у наставним плановима. Данас на Универзитету има преко 24.000 студената, док их је пре рата било нешто преко 9000. Оволико повећање броја студената је у складу са Петогодишњим планом, а постигнуто је планским уписом. Такође је постигнуто да се према плану упис изврши и по појединим факултетима. Сваки трећи студент је стипендиста.

У прошлој години у оквиру Српске академије наука основано је 20 института, који су већ у првој години рада дали прилично добре резултате.

Ма да морамо себи поставити као задатак борбу против појава паразитизма, навикавања да се живи од социјалне помоћи, ипак, с обзиром на непребољене ране недавно завршеног рата, морамо решавати многе социјалне проблеме, јер они стварно постоје. У том смислу су у прошлој години постигнути добри резултати на пољу социјалног старања, јер је пружена државна заштита за преко 75.000 лица (без корисника инвалида), у који број улазе лица обухваћена домовима, стипендијама, помоћима, старатељством итд. У прошлој години преко 80.000 лица примала су инвалидске принадлежности. И даље остају да се реше проблеми у вези са женском беспризорном децом, са децом инвалидима, проститу-

ција, питање грађанских инвалида, питање одраслих умно заосталих, проблем мушке беспризорне деце и проблем неизлечиво оболелих одраслих.

Наша здравствена служба борила се са крупним тешкоћама и показала је много боље резултате него у претходној години. У знатној мери су се повећале превентивне мере против заразних болести, а донекле се побољшало стање и у болницама.

У прошлој години се значајно побољшао рад органа Државне безбедности, тужиоштва и рад у судовима. Крајем 1947 године број одметника се свео на минимум, као што се смањило криминал у обичном смислу речи.

У прошлој години тужиоштво је успешно интервенисало у разноразним незаконитим радњама, од којих је највише било кршења привредних прописа.

Квалитет судова у прошлој години знатно се побољшао. Судови имају неколико крупних слабости а то су: што суде споро и запостављају поједине послове, што неједнако примењују законске прописе.

У прошлој години вршени су избори за локалне органе власти на читавој територији НР Србије. Сами избори су били од врло великог значаја, а резултати потврђују констатацију да се услови живота наших грађана из дана у дан побољшавају, да наша земља корача крупним корацима напред у изградњи социјализма, да народне масе активно учествују у остварењу своје светле будућности.

Ако се упореде резултати избора из 1945 за Уставотворну савезну скупштину и из 1946 за Уставотворну скупштину Србије са изборима за локалне органе власти из 1947 године, онда се види да је 1945 године проценат учешћа бирача био 82,83%, 1946 год. 90,78% а 1947 94,34%, да је 1945 гласало у кутију без листе 11,5% а 1947 године 4,18% (1946 године није било кутије без листе).

Из свега што сам рекао види се да наша земља корача сигурно, брзим темпом ка остварењу задатака које је поставио наш први Петогодишњи план, што говори да малолушници и капитуланци немају права, већ да је у праву наше политичко и државно руководство на челу с другом Титом, за којим иду најшири слојеви нашег народа.

О томе истом говори и предлог буџета који је пред нама, а што су врло добро осветлили другови министри Савезне владе.

Сматрам да је исто тако правилно постављен овај предлог буџета у односу на НР Србију, јер обезбеђује извр-

шење задатака друге године Петолетке који се односе на Србију.

Као што је познато, предвиђено је за НР Србију, као њен државни буџет 16.095,535.000 што значи да је за 6.772,577.000 динара више него у прошлој години.

Откуд оволико повећање?

Прво, то повећање долази због повећаних инвестиција у 1948 према 1947 години. У 1947 години остварено је 3.781,692.000 динара за капиталну изградњу, финансирање привреде и остале друштвено корисне инвестиције, док се за 1948 годину предлаже 6.326,832.000 динара.

Друго, то повећање долази и због тога што је, за разлику од прошле године, у овогодишњи предложени републикански буџет унето 2.504,000.000 динара за инвалиде и пензије.

Треће, што се, у упоређењу са прошлом годином без горе означених повећања, наш буџет повећава још и за 1.723,373.000 динара. Откуда ово повећање? Ово повећање долази због новостворених школских, просветних, културних, здравствених и социјалних установа у току 1947 године.

Најзад, треба подвући да је НР Србија у прошлој години учествовала у савезним приходима у порезу на промет производа са 16%, а да у овој, 1948 години суделује са 38%.

Тако у најкраћим цртама изгледа повећање предлога буџета НР Србије за ову годину.

И ово потврђује да су у прошлој години постигнути крупни успеси, који омогућавају да се у овој години изврше још крупнији задаци, да је структура предлога савезног буџета исправна, а да сам буџет осигурава извршење још крупнијих дела него у прошлој години, да је предлог буџета за НР Србију исто тако реалан и да омогућава извршење крупних задатака у овој години.

Тако већ први месеци ове, 1948 године показују да су наша убеђења оправдана, да ћемо испунити задатке у овој другој години Петолетке. Испуњење производње републиканске индустрије у првом кварталу 1948 за 45% је веће од испуњења плана у истом раздобљу 1947 године. У грађевинарству видимо да је у првом кварталу 1948 године вредност извршених радова 7,6 пута већа него у истом раздобљу 1947 године.

Све то још једанпут говори да је политика нашег врховног политичког и државног руководства на челу са другом Титом исправна, јер је безброј чињеница као такву потврђују, јер наша земља иде сигурним и чврстим кораком из успеха у успех. И извршавање задатака Петогодишњег

плана потврђује да је политика на основу које су они постављени исправна, коју, уосталом, читав наш народ на бази сопственог искуства осећа и прихвата као такву. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседавајући: Има реч народни посланик Већа народа, Министар финансија Народне Републике Црне Горе Гојко Гарчевић.

Гојко Гарчевић (НР Црна Гора): Другови народни посланици, у првој планској години читава наша зсмља била је једно велико градилиште. У сваком граду и селу, у свим фабрикама и на свим радилиштима радили су збротимљени сви наши народи и сваки појединац са беспријекорним радним еланом на извршењу постављених задатака из Петогодишњег плана. И поред огромних тешкоћа с којима смо се борили, захваљујући новом друштвеном систему, политичком и државном руководству на челу са другом Титом, које правилно руководи нашем изградњом, огромној моћи, стваралачкој снази и радном елану наших народа, постигнути су огромни резултати: постављени задаци из привредног и финансиског плана остварени су, па чак и у много чему превазиђени.

Велики успјеси које су констатовали у својим експозеима чланови Савезне владе, успјеси су и сваке републике посебно.

Народна Република Црна Гора у прошлој, 1947 години имала је буџет који је износио једну милијарду 250 милиона динара, са приходима од 520 милиона динара и дотацијом из савезног буџета од 730 милиона динара. Буџет расхода подијељен је: на инвестиције од 500 милиона динара и на буџет државне управе од 750 милиона динара. Буџет инвестиција употребљен је овако: на рударство 5,285.000 динара, на индустрију 128,872.000 динара, на пољопривреду 61,271.000 динара, на шумарство 4,763.000 динара, на саобраћај 114,790.000 динара, на трговину 40,579.000 динара.

Буџет инвестиција остварен је са 110%, буџет државне управе са 90%, а буџет прихода са 105%.

Извршењем постављених задатака у прошлој години наша Република постигла је значајне резултате у свим гранама нашег државног живота. Наша привреда ојачана је и уздигнута, индустрија је извршила свој производни задатак, чак га и превазишла. Њен капацитет је данас знатно већи него до рата, а поред тога, увећана је са неколико нових фабрика. Наша пољопривреда достигла је предратни принос. Сточарство, које претставља врло важну грану у нашем привредном животу, знатно се побољшало: према стању какво

је било одмах последице рата, али још знатно заостаје иза предратног нивоа.

У вези са поднесеним предлогом буџета, на основу успјеха који су постигнути у прошлој години, омогућено је да се створе за текућу годину знатно већа финансиска средства и да се, према њима и на основу њих, поставе знатно већи и обимнији задаци него што су били у прошлој години. Због тога је поднесени предлог за текућу годину увећан за око 40% према буџету за 1947 годину. Основна карактеристика предлога буџета је у томе да грб његових прихода и расхода потиче из привреде и употребиће се на привреду. По структури прихода добиће се из привреде око 62% од цјелокупног износа, а на привреду ће се утрошити 66%. Огромна средства која ће се добити из привреде доказ су огромног привредног развоја наше земље, а огромна средства која ће се у току ове године уложити у привреду омогућиће даље јачање и уздизање наше народне привреде. Поред тога, предлогом буџета предвиђају се високе бројке и за друге општедржавне потребе, а нарочито за просвјетно-културне сврхе и за социјално-здравствену заштиту.

Овим предлогом буџета осигурава се народним републикама да самостално развијају своје привредне снаге и да задовољавају друге потребе, чиме се обезбјеђује њихов свестрани развитак. Нарочито истичем да се овим буџетом пружа висока потпора економски неразвијеним републикама да би се убрзао њихов економски развитак и осамостаљење. Ово је доказ чврстине и солидности братства и јединства наших народа искрваног у Народноослободилачкој борби, које се из дана у дан све више развија и јача, а које је чврста подлога солидности наше друштвене заједнице.

Поднесени предлог буџета обухвата у глобалним износима и буџете народних република. Буџет Народне Републике Црне Горе предвиђен је са динара 1.686,545.000. Овај ће се износ покрити: сопственим приходима — динара 803,532.000 и дотацијом из савезног буџета — динара 883,013.000. Буџет расхода обухвата инвестиције — динара 629,967.000 и државну управу — динара 1.006,159.000. Из добити привредних предузећа и амортизационог фонда на инвестиције има се утрошити динара 72,508.000, тако да републички буџет инвестиција износи укупно дин. 702,470.000.

У поређењу са буџетом за 1947 годину буџет расхода НР Црне Горе увећан је за 40%, а буџет сопствених прихода за 85%. Повећање буџета расхода долази отуда што су увећане инвестиције и издаци за просвјету и културу и за соци-

јално-здравствену заштиту, а повећање сопствених прихода произилази из побољшања нашег привредног положаја.

Са оваквим буџетом, у нашој Републици извршиће се корисни инвестициони радови капиталне изградње, који ће даље ојачати наш привредни положај, изградиће се низ друштвено корисних објеката, обезбједиће се даљи развитак просвјете и културе, и потребна средства за социјално здравствену заштиту и за државну управу.

Задачи који се постављају нашој Републици у овој години у извршењу привредног плана и буџета велики су. Они захтијевају максимално ангажовање народне власти и сваког појединца. И само тако обезбједиће се да се постављени задаци у потпуности изврше. С обзиром на стечено искуство из прошле године, а нарочито из прве планске године, с обзиром на високу свијест, родољубље и радни елан нашег народа, постављени задаци биће у потпуности извршени.

Кад је ријеч о привреди Народне Републике Црне Горе, треба имати у виду да је до рата наша привреда била посве заостала и неразвијена. И таква привреда какву смо имали током рата тешко је настрадала и то у толикој мјери да је била скоро потпуно уништена. Свршетак рата поставио је пред наш народ крупан и велики задатак: обнову и изградњу привреде. Захваљујући великом ангажовању и високом радном елану нашег народа, захваљујући великој помоћи која нам је пружена од братских југословенских народа преко Савезне владе у виду дотација из савезног буџета, данашње стање наше привреде такво је да је питање обнове у нашој Републици, у највећем дијелу, углавном спроведено, а у извесним гранама привреде превазиђено је и унапређено оно што смо имали.

Наша индустрија данас производи знатно више него што је производила до рата. Имамо чак и неколико нових индустријских објеката. Наша пољопривреда, у многим гранама, достигла је предратни ниво. Туризам, који, такође, претставља важну привредну грану Црне Горе, знатно је напредовао и развио се. Привредни просперитет и напредак Црне Горе за протекле три године одражава се и у нашем финансијском плану.

За 1946 годину сопствени приходи предвиђени су били у износу од 145 милиона динара, од чега је остварено свега 70%. За прошлу, 1947 годину сопствени приходи предвиђени су на 520 милиона, а остварени су за 105%, а за текућу годину приходи се предвиђају на око 900 милиона динара, што значи увећање према прошлој години за 85%.

За бржи економски развитак наше Републике и за њено економско осамостаљење недовољно је само обновити и развити постојеће привредне гране. У нашу привреду треба укључити нове облике и изворе за које постоје потребни природни услови. Нама је потребан жељезнички саобраћај, без кога се не може замислити економски просперитет. Изградња жељезничке пруге Никшић—Титоград, на којој ради 20.000 градитеља омладинаца и фронтоваца Црне Горе, заједно са омладинцима из других братских република, борећи се са најотпорнијом природом, љутим црногорским кршем, биће завршена до предвиђеног рока, 13 јула о. г. Изградња ове пруге претстављаће велики догађај за Црну Гору. Аутомобилски возни парк, на који смо данас једино упућени, биће знатно растерећен, чеме ће се омогућити побољшање камионског саобраћаја на другим релацијама.

Исушење Скадарског Језера, које је предвиђено Петогодишњим планом, претставља главну карику за економски препорођај Црне Горе. Извођењем ових радова Црна Гора доживјеће најкрупнији допађај у своме економском развиту. Око 20.000 хектара најплоднијег земљишта биће отргнуто од воде и дато у руке човјеку да их може искоришћавати. С обзиром на климатске прилике и структуру земљишта, ова земља ће бити подесна за гајење свих јужних култура, чиме ће се створити потребни предуслови за подизање и развитак извјесних, нових грана индустрије. Црна Гора располаже и богатим рудним благом, нарочито бокситом и угљем, чија ће експлоатација допринијети даљем развијању наше привреде. Даљим развојем постојећих привредних грана земљорадње, сточарства, воћарства и туризма, добијањем нових обрадивих површина земљишта исушењем Скадарског Језера, изградњом жељезничког саобраћаја, експлоатацијом рудног блага и подизањем одговарајуће индустрије, Црна Гора биће економски препорођена и то тако да ће се уврстити у ред економско-напредних и развијених наших република, чиме ће и у економском погледу постати корисна по нашу општедржавну заједницу.

Изјављујем да ћу гласати за поднесени предлог буџета. (Аплауз).

Претседавајући: Закључујем данашњу седницу, а идућу заказујем за сутра у 9,30 часова са продужењем истог дневног реда: општи претрес Предлога општедржавног буџета за 1948 годину.

(Седница је закључена у 20 часова).

